

अनुक्रमणिका

संचालक
हेमन्त टकले

संपादक
डॉ. सुधीर भोंगळे

या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या
मतांशी प्रबंध संपादक,
संपादक व संचालक सहमत
असतीलच असे नाही.

संपादकीय पत्रव्यवहार
ठाकरसी हाऊस,
जे.एन.हॉटेडिया मार्ग,
बॅलार्ड इस्टेट,
मुंबई-४०० ०३८
०२२-३५३४७४००/०१

कला निर्देशन
धनंजय स्मृतकर
मांडणी
दिलीप रोडे
फोटो
प्रशांत चव्हाण

वर्गणीचे दर-
वार्षिक रु. ५००/-
वर्गणीचा धनादेश
'हेमन्त मल्टिमिडिया
ओपीसी प्रा. लि.'
या नावाने काढावा.
www.ncp.org.in
यावर मासिक उपलब्ध

मुद्रक, प्रकाशक
हेमन्त प्रभाकर टकले यांनी
'हेमन्त मल्टिमिडिया
ओपीसी प्रा. लि.'
च्या वतीने मीडिया आर. अॅण्ड डी.,
१३, अमृत मधुग, प्लॉट नं.
३, सेक्टर-३, आराम्सी-२८,
चारकोप, कांदिवली (पश्चिम),
मुंबई-४००६७ येथे छापून ७८,
रेशमभवन, ६ वा मजला, वीर नरिम्न
रोड, चव्हाट, मुंबई-४०००२०
येथून अंक प्रकाशित केले.

4

अध्यक्षीय- जयंत पाटील- महाराष्ट्राची जनता आजही पवार साहेबांच्या बाजूने

5

संपादकीय- डॉ. सुधीर भोंगळे- नववर्षात वाढून ठेवलंय काय?

10

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे शिबीर, शिर्डी, भाषणे
१) शरद पवार-१०, २) सुप्रिया सुळे-१४,
३) जयंत पाटील-१६, ४) जितेंद्र आव्हाड-१८

22

लोकशाहीवर हल्ला करणाऱ्या शक्तींना आम्ही दूर करू- शरद पवार

26

राष्ट्रवादीची विधीमंडळातील कामगिरी, भाषणे
१) जयंत पाटील-२६, २) जितेंद्र आव्हाड-३२,
३) अनिल देशमुख-३५, ४) एकनाथ खडसे-३८,
५) राजेश टोपे-४०, ६) रोहित पवार-४३
७) शशिकांत शिंदे-४५, ८) संदीप क्षीरसागर-४८,
९) प्राजक्त तनपुरे-४९, १०) अशोक पवार-५१

52

हिन्दी भाषिक व महाराष्ट्रातून आव्हान मिळाल्यास मोर्दीचे
गणित गडबडणार- व्यंकटेश केसरी

56

भारताने म्यानमारच्या जनतेसोबत उभे राहिले पाहिजे- जतिन देसाई

62

राष्ट्रवादीची युवा संघर्ष यात्रा, नागपूर, भाषणे...
१) शरद पवार-६२, २) जयंत पाटील-६५,
३) अनिल देशमुख-६६, ४) दिग्विजय सिंग-६७,
५) पृथ्वीराज चव्हाण-६८, ६) संजय राऊत-७०,
७) अमोल कोल्हे-७१, ८) रोहित पवार-७३

76

एकाधिकारशाहीकडे वाटचाल- अनंत बागाईतकर

82

डॉ.पंजाबराव देशमुख १२५ वी जयंती समारंभ, अमरावती, भाषणे...
१) डॉ. पंजाबरावांच्या प्रेरणेतून सामाजिक परिवर्तन- शरद पवार-८२
२) महाराष्ट्राचं लोकप्रिय नेतृत्व म्हणजे शरद पवारसाहेब-नितीन गडकरी-८६
३) पवारसाहेब देशातील दुसऱ्या हरितक्रांतीचे जनक- हर्षवर्धन देशमुख-९४

96

कानोकानी- घंटाकर्ण (हलके-फुलके राजकीय किस्से)

102

शेवटचे पान- हेमन्त टकले- नाटके हवीत सत्याची कास धरणारी

शिर्डी येथे झालेल्या पक्षाच्या

शिबिराचा लाभ आपल्यापैकी काही प्रमुख कार्यकर्त्यांनी घेतला असेल याचा मला विश्वास आहे. या शिबिरामध्ये अनेक विचार आपण ऐकले, या सर्व विचारांना एकच दिशा होती ती म्हणजे आपण सर्वांनी पूर्ण ताकदीने एकत्रित यावे व महाराष्ट्रामध्ये परिवर्तन करण्यासाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करावी. देशातील व राज्यातील परिस्थिती आपल्यासाठी सोयीची आहे. तुम्ही कुठेही जर गेला तर तुम्हाला लोकं हेच सांगतील, की शरद पवार साहेबांच्या बाजूनेच आम्ही उभे आहोत. कुठल्याही सामान्य माणसाला शरद पवार साहेब, उद्धव ठाकरे साहेब यांच्या मागं उभा

राहण्याची उत्स्फूर्त प्रेरणा आज महाराष्ट्रात तयार झालेली आहे.

पुढच्या काही दिवसात जागावाटप पूर्ण होईल, काही जागा आपल्याला मिळतील व काही शिवसेनेच्या उद्धव ठाकरे यांना मिळतील आणि काही काँग्रेसला मिळतील. आदरणीय पवार साहेब राष्ट्रीय स्तरावर त्याचा निर्णय घेतील. एकदा निर्णय झाल्यावर आपण महाविकास आघाडीच्या उमेदवाराच्या विजयासाठी अंग झटकून काम केलं पाहिजे. आमचा पक्ष नाही, शिवसेनेचा आहे, काँग्रेसचा आहे, अशा याच्यात न राहता आपण पूर्ण ताकदीनं महाराष्ट्रामध्ये लोकसभेच्या जास्तीत जास्त जागा निवडून आणल्या, तर राज्याचं गणित फार सोपं होईल. आपण निष्ठेने पवार साहेबांमागं राहिलेला आहात. काही मूठभर लोकांनी तुमच्या मतदारसंघांमध्ये वेगळी भूमिका घेतली असेल तरी तुम्ही खालच्या सामान्य माणसाला विचारायला गेलात तर लोक म्हणतील आम्हाला आता नवा नेता हुडकायचा आहे व त्या नव्या नेत्याचा शोध आपल्या सर्वांना आहे. एखाद्या मतदारसंघातील सर्व निघून गेले असतील तर त्या ठिकाणी नवीन माणूस उभा करण्याचं काम, ज्याच्या मागे सर्वांचा पाठिंबा व मान्यता असेल असा माणूस उभा करण्याचं कामदेखील आपल्या सगळ्यांना करायचंय. आणि म्हणून माझी पहिली विनंती आहे, मी नेहमीच सांगत असतो, की तळागाळापर्यंत पोहोचायचं काम करूया. पवार साहेबांच्या, पुरोगामी विचारांच्या मागं आम्ही का राहिलोय याचं स्पष्टीकरण काल एका सादरीकरणाने होतं.

आपल्या सर्वांना माझी विनंती आहे, की पुढच्या काळात अनेक गोष्टी होणार आहेत, समोरच्या बाजूने प्रचंड भपकेबाजपणा दिसेल. सरकार त्यांचे असल्यामुळे सरकारचं व्यासपीठ हे पक्षाचं व्यासपीठ आहे, असं समजून महाराष्ट्रात आणि देशात काहीजण वागतायत. त्यामुळं त्या भपकेबाजीला घाबरू नका. सत्ता असते त्यावेळी असा फुगवटा असतो. हा फुगवटा त्यांच्या विजयासाठी

अध्यक्षीय

महाराष्ट्राची जनता आजही पवार साहेबांच्या बाजूने

नसतो. अंदाज घेण्यासाठी असतो, की हे येणार आहेत, की दुसरे येणार आहेत. त्यामुळं सभेतली निम्मी माणस विचार करत असतात, की यांचं सरकार येईल की त्यांचं सरकार येईल. आणि ते कुणाचीच बाजू घेत नाहीत. म्हणून आपण निर्धास्त राहून ठामपणानं काम करायला सुरुवात करावी.

सगळे तालुकाध्यक्ष याठिकाणी आहेत.

सगळ्या तालुकाध्यक्षांना माझी विनंती आहे, की जरा आपल्याला स्पीड वाढवला पाहिजे. आपला प्रत्येक तालुक्यामध्ये पवार साहेबांचा राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष त्याठिकाणी सक्षमपणानं

उभा आहे. पण, काही तालुक्यांची जबाबदारी विधानसभा आपण लढवत असल्यामुळं, लोकसभा लढवत असल्यामुळं जास्त मोठी आहे. काही जिल्हाध्यक्षांची जबाबदारी मोठी आहे. त्या सर्वांना माझी सूचना आहे, थोडंसं

व्यवस्थितपणानं विधानसभा मतदारसंघात आणि लोकसभा मतदारसंघात आपला उमेदवार विजयी होण्यासाठी काय केलं पाहिजे, याचा विचार करून काम करा. वरून सूचना आल्याशिवाय काम करायचं नाही हे डोक्यातून काढा. तुम्ही पुढाकार घेऊन काम करायला सुरुवात करा. हे काम करत असताना आज राज्यामध्ये फार मोठ्या प्रमाणात जी महागाई आहे, शेवटी कसं असतं, आपण आपले मुद्दे सोडून देतो आणि समोरच्यांच्या मागं लागतो. आज दडपपशाहीचं वातावरण आहे, तरुणांनी लोकसभेत उडी मारली, संसदेतून खासदार निर्लंबित केले. आज या देशामध्ये यांचा गुन्हा काय, तर लोकसभेमध्ये त्यांनी मागणी केली, की ते आत कसे आले याची चर्चा करा. चर्चा होऊच द्यायची नाही हा ठाम निर्धार करून सत्तारूढ पक्ष लोकसभा आणि राज्यसभा चालवत असेल तर देशातही कधी एवढ्या मोठ्या प्रमाणात निलंबनाची संख्या झाली नव्हती. निर्लंबित करायचे आणि राज्य चालवायचे ही नवीन पद्धत यानिमित्ताने आपल्या सर्वांना अनुभवायला मिळणार आहे. महागाईवर बोललं पाहिजे, या देशातल्या बेकारीवर आपण बोललं पाहिजे. देशाच्या अर्थशास्त्रावर आपण बोललं पाहिजे. दोनशे पाच लाख कोटी रुपये या देशावर कर्ज आहे. म्हणजे तुमच्या प्रत्येकाच्या डोक्यावर कर्ज आहे हे विसरू नका. त्यामुळं श्रीलंका आणि बांगलादेश सारखी परिस्थिती होण्याची शक्यता आहे. याचीदेखील लोकांना जाणीव करून दिली पाहिजे.

राम सर्वांचाच आहे, पण त्यात अडकू नका. राम आपलाही आहे, त्यांचाही आहे. सगळ्यांचाच आहे. आपणही सर्वजण राम भक्त आहोत. पण त्यात अडकू नका. या देशातल्या आणि राज्यातल्या सरकारच्या उणीवा लोकांसमोर मांडण्याचे काम करा आणि त्यासाठी माझी आपल्याला विनंती आहे, की एवढी महागाई वाढलेली आहे की कुटुंबांच्या बचतीमध्ये (पान नं. १७ पहा)

नव्या म्हणजेच २०२४मध्ये पदार्पण झाले आहे. या निमित्ताने नव्या वर्षातील म्हणजेच आगामी बारा महिन्यातील संभाव्य घडामोडींचा अंदाज घेण्याचा हा प्रयत्न आहे. अर्थात ही भविष्यवाणी नाही किंवा भविष्यवेत्त्याचे कथन नाही. वर्तमानातील घटना आणि घडामोडींच्या आधारे आगामी बारा महिन्यात काय घडू शकते याचा एक संभाव्य आढावा आहे. वर्षाची सुरुवात लोकशाहीतील सर्वात महत्त्वपूर्ण अशा निवडणूक महोत्सवाने होणार आहे. लोकशाहीतील हा एक महत्वाचा उत्सव असतो. मतदारांना आपले लोकप्रतिनिधी आणि सरकार निवडण्याची संधी मिळते. साधारणपणे मे महिन्यापर्यंत ही प्रक्रिया पूर्ण होणे अपेक्षित आहे.

या निवडणुकीचे फलित, फलनिष्पत्ती म्हणजेच निकाल काय असतील याची उत्कंठा देशाला लागलेली आहे. भाजपच्या पराभवासाठी विरोधी पक्षांनी एकत्र येण्याचा निर्णय करून इंडिया आघाडीची स्थापना केली आहे. भाजपच्या विरोधात जास्तीतजास्त जागांवर एकास एक उमेदवार देण्याची विरोधी पक्षांची रणनीती यशस्वी झाल्यास भाजपला निवडणूक जड जाईल. देशासमोर असलेल्या समस्या आणि मुद्दे लक्षात घेता विरोधी पक्षांकडे भाजपच्या विरोधात भरपूर दारूगोळा असेल. परंतु भाजप आणि त्यांची पालकसंस्था रा.स्व.संघ यांनी या ज्वलंत समस्यांवरून जनतेचे लक्ष इतरत्र वेधण्याच्या दृष्टीने वातावरण निर्मिती सुरु केली आहे. त्यासाठी त्यांनी प्रभु रामचंद्र आणि अयोध्येत त्यांच्यासाठी बांधलेले भव्य मंदिर याचा मुद्दा केंद्रस्थानी आणला आहे. जानेवारीच्या अखेरच्या आठवड्यात हा सोहळा केला जाईल. त्याचे कवित्व लोकसभा निवडणुकीपर्यंत कसे टिकवून धरायचे याच्या युक्त्या तयार करण्यात आल्या आहेत. धर्म, धार्मिक भावना आणि धार्मिक प्रतीके यांच्या आधारे बहुसंख्यक समाजाच्या भावनांना नुसते गोंजारणे नव्हे तर त्याला उन्मादी स्वरूप देण्याचे योजनाबद्ध प्रयत्न सुरु करण्यात आले आहेत. त्यासाठी मथुरा (कृष्ण जन्मस्थान) आणि वाराणसी (सोमनाथ मंदिर व ग्यानव्यापी मशीद) हा विषय विलक्षण हुशारीने चर्चेत आणला आहे. खुद्द पंतप्रधानांनी हे मुद्दे उपस्थित करण्यात पुढाकार घेतलेला आहे. नरसिंह राव पंतप्रधान असताना त्यांनी देशातील पूजास्थळांच्या संदर्भात एक महत्त्वपूर्ण कायदा केला होता. त्यातून अयोध्येचा

संपादकीय

नववर्षात वाढून ठेवलय काय?

लढवायची आहे हे स्पष्ट झाले आहे. त्यामुळेच निवडणुकीत यश मिळेपर्यंत हे धार्मिक उन्मादी वातावरण कायम ठेवण्याची तयारी भाजप व संघपरिवाराने पूर्णपणे केलेली आहे. प्रभु रामचंद्रांच्या मंदिराच्या उद्घाटनाचा सोहळा ज्या प्रकारे सरकारपुरस्कृत करण्यात आला आहे तेही महत्वाचे आहे. कारण राज्यकर्त्यांची ही कृति राज्यघटनेतील मूलभूत तत्व व मूल्यांशी विसंगत व विपरीत आहे. सरकार हे धर्म, जाति व पंथ निरपेक्ष असते. सरकारतर्फे कोणत्याही एका विशिष्ट धर्माचा पुरस्कार करणे राज्यघटनेने अमान्य केलेले आहे. परंतु वर्तमान राज्यकर्त्यांचा कोडोपणा एवढा टोकाचा आहे की चक्र भारत सरकार आणि रेल्वे मंत्रालयातर्फे राममंदिराच्या फोटोसह पूर्ण पानांच्या जाहिराती वृत्तपत्रांना दिलेल्या आहेत. हे घटनाबाह्य आहे. पंतप्रधानांनी तर राम मंदिर उद्घाटनाचा दिवस (२२ जानेवारी) हा देशभरात दिवाळी म्हणून साजरा करावा असे जाहीर आवाहन केले आहे. ही राज्यघटनेत समाविष्ट मूल्यांशी प्रतारणा नाही तर त्यांची पायमल्ली आहे. दुर्दैवाने याची दखल खिजगणतीतही नसावी एवढी या देशातील कायदा व न्याययंत्रणा बधीर अवस्थेत गेली आहे.

ही बधीरता केवळ कायदा व न्याययंत्रणेपुरती मर्यादित नाही. ती सार्वत्रिक आहे. समाजालाही धार्मिक उन्मादाची धुंदी चढविण्यात आली आहे. त्यामुळे समाजालाही त्यांच्या ज्वलंत दैनंदिन समस्यांचे म्हणजेच बेकारी व महागाईचे चटके बसेनासे झाले आहेत. ही एक दुर्दैवी अवस्था आहे. निवडणुकीतील यशासाठी हा धार्मिक पत्ता जाणूनबुजून वापरला जात आहे.

या राम मंदिर उद्घाटन सोहळ्यासाठी विरोधी पक्षांना आमंत्रित करणे हा देखील एक कपटी डाव आहे. शिष्टाचार व राजकीय सभ्यता म्हणून (जी भाजप व संघ परिवाराकडे नावालाही नाही) विरोधी पक्ष या उद्घाटनाला गेलेच तर, पहा, कसे निमूटपणे आले, असा कुप्रचार करण्यासाठी यांच्या प्रचारकी टोळ्या तयारीत बसल्या आहेत. समजा कुणी गेले नाहीत तर तत्काळ ते राम, हिंदूविरोधी कसे आहेत याचा दुष्ट व विषारी प्रचार करण्यासाठीही यांच्या प्रचारकी टोळ्या सुसज्ज अवस्थेत आहेत. म्हणजे विरोधी पक्षांना कात्रीत पकडण्याचा हा पध्दतशीर डाव टाकण्यात आला आहे. याला दुटप्पीपणा म्हणतात. त्यामुळेच मार्क्सवादी नेते सीताराम येचुरी किंवा वृंदा करात यांनी अत्यंत रास्त, तर्कसंगत भूमिका घेतलेली आहे. देशातल्या सर्वसामान्य जनतेच्या मनात प्रभु रामचंद्रांबद्दल असलेल्या श्रद्धेचा आम्ही आदर करतो परंतु सरकार आणि भाजपतर्फे या राम मंदिराचा वापर निवडणुकीत मते मिळविण्यासाठी आणि राजकारणासाठी केला जात असल्याने आमचा त्यास विरोध व हरकत आहे आणि म्हणून आम्ही या समारंभाला उपस्थित राहणार नाही. ही तर्कशुध्द भूमिका आहे. आपल्या विचारसरणीला सुसंगत अशी भूमिका त्यांनी स्पष्टपणे घेतली आहे हे स्वागतार्ह आहे. परंतु भाजप व संघ परिवाराच्या प्रचारकी टोळ्या लगेच त्यांच्या मागे लागल्या. यांच्या नावात सीताराम आहे तरीही ते रामाला विरोध करीत आहेत असा दुष्ट प्रचार या टोळक्यांनी सुरु केला. परंतु ज्यांना देशातील महागाई, गरीबी, बेकारी या समस्यांबद्दल काहीही देणेघेणे नाही आणि केवळ रामाच्या नावाने जनतेची दिशाभूल करायची आहे त्या प्रचारकी टोळ्या असेच वागणार हे स्पष्ट आहे. या प्रचारकांना पूर्वीच्या एका घटनेचा संदर्भ देणे आवश्यक वाटते. आपण हिंदू असल्याने मुस्लिमांनी प्रेमाने दिलेली टोपी देखील नाकारण्याचा प्रकार नरेंद्र मोदी यांनी केला होता. त्यावेळी त्यांची श्रद्धा, धर्मावर असलेल्या अतूट बांधिलकीचे कौतुक, प्रशंसा आणि उदोउदो करण्यात आला होता. मग सीताराम येचुरी किंवा अन्य कुणा विरोधी पक्षांनी समजा राममंदिरापेक्षा बेकारी व महागाईचा प्रश्न महत्वाचा वाटला आणि त्यामुळे त्यांनी समारंभाला येण्याचे नाकारले तर त्यांच्या त्या भूमिकेचाही आदर करण्याचा सभ्यपणा व मोठेपणा भाजप व संघ परिवारासारख्या संस्कृतीरक्षकांनी दाखवायला हवा. अर्थात सुसंस्कृत व शालीन वृत्तीच्या लोकांकडून ही अपेक्षा करणे रास्त ठरते. रानटी किंवा असंस्कृत सुमारबुध्दी समूहांकडून शिष्टसंमत वागणुकीची अपेक्षा ठेवणे चुकीचे असते.

लोकसभा निवडणुकीसाठी धर्म, धार्मिक भावना, भोळ्याभाबड्या जनसामान्यांच्या श्रद्धा, त्याची प्रतीके यांचा सर्रास व कोडगोपणाने बिनाधास्त वापर राज्यकर्त्यांनी सुरु केला आहे. वर उल्लेख केल्याप्रमाणे त्यांना बधीर न्याययंत्रणा, मुकी, बहिरी आणि अपंग निवडणूक यंत्रणा म्हणजेच

निवडणूक आयोग यांची साथ मिळत आहे. गेल्या दहा वर्षात या राज्यकर्त्यांनी जवळपास प्रत्येक लोकशाही संस्था ही निष्क्रिय, निष्प्रभ आणि अपंग करून टाकलेली आहे. संसद ही लोकशाहीतील सर्वोच्च प्रातिनिधिक संस्था मानली जाते. जनसामान्यांच्या आशाआकांक्षांचे प्रतीक म्हणून तिला स्थान आहे. तिचे महत्व आणि स्थानच सत्ताधाऱ्यांनी नष्ट करून टाकले आहे. त्यामुळेच आगामी लोकसभा निवडणूक ही खऱ्या अर्थाने देशात लोकशाही व्यवस्था टिकणार आहे की नाही याचा निर्णय करणारी असेल. लोकशाहीच्या दृष्टीने ती अत्यंत निर्णायक आणि महत्वाची असेल.

भाजप आणि संघ परिवाराला जनसामान्यांच्या प्रश्नाची जाणीव कधीच होत नाही. त्यांच्या दृष्टीने धार्मिक विषय अधिक महत्वाचे असतात. त्यामुळेच महागाईच्या विरोधात रा.स्व.संधाने पुढाकार घेऊन कधी आंदोलन केल्याचे स्मरत नाही. त्यांनीच भाजपला जन्माला घातले आहे. त्यामुळे आडातच नाही तर पोहऱ्यात कुठून येणार या न्यायाने भाजपला जनसामान्यांना दैनंदिन भेडसावणाऱ्या समस्यांचे महत्व कळणे अपेक्षित नाही. त्यांच्या दृष्टीने राम मंदिर महत्वाचे आहे.

वर उल्लेखित धार्मिक पार्श्वभूमीवर देशाच्या सद्यःस्थितीचे आकलनही महत्वाचे आहे. २०२३ मध्ये पावसाने देशाला दगा दिलेला आहे. यामुळे अन्नधान्याच्या उत्पादनात मोठी घट होणार असल्याचा अंदाज वर्तविला जात आहे. गोदामांमध्ये आधीचा राखीव साठा उपलब्ध असला तरी पावसाअभावी अन्नधान्याचे झालेले नुकसान अधिक असेल. खरीप हंगामात तर पावसाने दगा दिल्याचे स्पष्टच झाले. रब्बी हंगामाचीही फार काही अनुकूल स्थिती आढळून येत नाही. यामुळे एकंदरीतच २०२३-२४च्या शेती हंगामातून देशाला पुरेसे धान्योत्पादन मिळेल अशी शाश्वती राहिलेली नाही. विविध तज्ञांनी यासंदर्भात जे अंदाज व्यक्त केले आहेत त्यांची गोळाबेरीज करता या शेतीवर्षात देशाच्या धान्योत्पादनात किमान दहा टक्के तर जास्तीतजास्त बारा ते तेरा टक्के घट होणार आहे. पावसाच्या या दग्यामुळे डाळी आणि तेलबियांच्या उत्पादनावरही अत्यंत प्रतिकूल परिणाम झालेला आहे. त्यामुळे दैनंदिन गरजेची अन्नधान्ये, डाळी आणि तेल या सर्वच जीवनावश्यक वस्तुंची महागाई येत्या वर्षात होणार आहे असा अंदाज या तज्ञांनी वर्तविला आहे. महाराष्ट्राला तर पावसाने असा काही झटका दिलेला आहे की केवळ राज्यापुरते बोलायचे झाल्यास महाराष्ट्रातील अन्नधान्य उत्पादन बावीस टक्क्यांनी कमी होणार असल्याचा अंदाज व्यक्त करण्यात आला आहे. या माहितीचा अर्थ एकच आहे की आगामी काळात जनसामान्यांना तीव्र महागाईशी सामना करावा लागण्याची पाळी येणार आहे. ही झाली महागाईची बाब. पिण्याच्या पाण्याची स्थितीही अत्यंत गंभीर आहे. पुढचे सात महिने प्रचंड पाणीटंचाईचे असणार आहेत. जनावरांचे तर किती हाल होतील, याची कल्पनाच करत

नाही. बेकारीबाबतची आकडेवारीही फारशी उत्साहवर्धक नाही. सेंटर फॉर मॉनिटरिंग इंडियन इकनॉमी(सीएमआयई) या अध्ययन संस्थेच्या ताज्या पाहणीनुसार ऑक्टोबर २०२३ मधील बेकारीची टक्केवारी १०.०५ टक्के नोंदली गेली. गेल्या जवळपास दोन वर्षातील (२१ महिने) ही सर्वात नीचांकी टक्केवारी आहे. याचाच अर्थ नव्या नोकऱ्यांची म्हणजेच रोजगारांची निर्मिती होत नसल्याची स्थिती आहे. १०.०५ टक्के बेकारीचे प्रमाण हे एकंदरीत आहे. परंतु केवळ युवकांमधील बेकारीचे प्रमाण लक्षात घेतल्यास ती टक्केवारी २३.३३ इतकी आहे. ही संख्या किंवा आकडेवारी चिंताजनक आहे की भयावह आहे हे भाजप समर्थकांनी ठरविण्याची वेळ आली आहे. विश्वसनीय आकडेवारीलाही खोटे ठरविण्याचा कोडगोपणा अस्तित्वात आहे. परंतु आता सर्वसामान्य मतदारांनीच याचा विचार करण्याची वेळ आली आहे. याच मालिकेत इतरही मुद्यांची दखल घेता येईल. देशाच्या जीडीपी (ग्रॉस डोमेस्टिक प्रॉडक्ट) म्हणजे देशांतर्गत सकल उत्पादिताच्या टक्केवारीचे फार मोठे कोडकौतुक सत्ताधारी व राज्यकर्ते करून स्वनामधन्यतेचे ढोल पिटत असतात. या विकासदरवाढीचे आकडे सांगून भारतीय अर्थव्यवस्था जगातली एक वेगवान अर्थव्यवस्था असल्याचा दावा ही भाट मंडळी करीत असतात. परंतु प्रत्यक्षात दरडोई जीडीपी मध्ये काही वाढ किंवा गति आढळून येते काय याचे उत्तर ते देत नाहीत. कारण दरडोई विकासदर वाढणारा असेल तर त्याचे प्रतिबिंब रोजगारनिर्मितीत आणि लोकांच्या मिळकतीत आणि खर्चात तसेच वस्तुंच्या खपात आढळून येते. दरडोई विकासदराच्या संदर्भात भारताचे स्थान जी-२० राष्ट्रसमूहांच्या यादीत सर्वात खालच्या क्रमांकावर आहे. याचा अर्थशास्त्रीय अर्थ एवढाच की ही जी काही वाढ दिसते ती फक्त एका विशिष्ट वर्गापुरती म्हणजेच उद्योग व उद्योगपति यांच्यापुरती मर्यादित आहे. याला अर्थव्यवस्थेची समतोल वाढ म्हणत नाहीत. त्यामुळेच अलीकडच्या काळात उद्योगांमध्ये उलाढाल दिसून येते. म्हणजे काही उद्योगपति एकामागून एक उद्योगात गुंतवणूक करण्याचा सपाटा लावताना आढळतात. परंतु त्याचा उपयोग रोजगारनिर्मितीत होताना आढळत नाही. म्हणजेच ही वाढ फक्त एकाच वर्गापुरती सीमित आहे. लोकांना महागाई व बेकारीशी सामना करावाच लागत आहे. थोडक्यात वेगवान अर्थव्यवस्थेचे दावे व भाषा ही पोकळ नव्हे तर फसवी आणि जनता व सामान्यांची दिशाभूल करणारी आहे. महागाई, बेकारी यामुळे जागतिक भूक निर्देशांकात भारताचे स्थान १२५ देशांमध्ये १११व्या स्थानावर खाली घसरलेले आहे. ऑक्सफॅम या आंतरराष्ट्रीय अध्ययन संस्थेच्या २०२३ मधील अहवालानुसार भारतातील चाळीस टक्के साधनसंपत्तीवर फक्त एक टक्का लोकांची मालकी आहे. तर समाजातील पन्नास टक्के वर्गाकडील मालमत्ता किंवा संपत्तीचे प्रमाण फक्त तीन टक्के

आहे. यावरूनच संपत्तीचे केंद्रीकरण किती प्रमाणात आहे याचा अंदाज येतो आणि देशातील गरीबी व आर्थिक विषमतेचे चित्र समोर उभे राहते. हे सरकार मूठभर सधन व समृद्ध पैसेवाल्यांचे हितरक्षण करणारे आहे हे यावरून स्पष्ट होते. या असमतोल किंवा विषम परिस्थितीतून गरीब हे अधिक गरीब होत जाणार आहेत आणि संपत्तीचे केंद्रीकरण अधिकाधिक वाढत जाईल. त्याची उदाहरणे पहातच आहोत. काही विशिष्ट उद्योगपति हे मीडियापासून ते रस्ते, बंदरे, विमानतळ आणि पायाभूत क्षेत्रात सर्वत्र गुंतवणूक करून मत्केदारी निर्माण करीत आहेत. हे आर्थिक केंद्रीकरण धोकादायक अशासाठी आहे की हा बुडबुडा फुटला तर त्यांच्यावर अवलंबून असंख्य कामगार व कष्टकरी हे देशोधडीला लागतात. त्यांची जबाबदारी घ्यायला सरकार पुढे येत नाही. मोदी सरकार तर अजिबातच येणार नाही कारण सरकार हे केवळ राज्यकारभारासाठी असते अशी नव्या भारताची त्यांच्या मनातली संकल्पना आहे.

वर्तमान राजवटीत आर्थिक केंद्रीकरण वाढत आहे. तसेच प्रशासनिक आणि राज्यकारभारातही वाढते केंद्रीकरण आढळून येत आहे. या सरकारमध्ये निर्णयाची सामूहिक प्रक्रिया नाही. निर्णयाचे सर्वाधिकार केवळ एकच व्यक्ती म्हणजे पंतप्रधान करतात. त्यांचे सर्व सल्लागार हे जनतेशी बांधील असणारे नाहीत तर निव्वळ नोकरशाहा आहेत. त्यांचा जनसामान्यांशी थेट संबंध नाही. त्यामुळे कोणत्याही विषयाकडे केवळ तांत्रिक अंगाने पाहून पढतमूर्खासारखे निर्णय करण्याची पध्दत अवलंबण्यात येते. नोटांबंदीसारखा किंवा जीएसटी लागू करण्याचा निर्णय असो हे केवळ निवडक बोटार्वर मोजण्याइतक्या लहानशा कंपूकडून केला जातो. त्यामुळेच रेटून निर्णय अमलात आणण्याचे प्रकार चालू आहेत. चीनने भारतात घुसखोरी केलेलीच नाही असे रेटून सांगितले गेले. प्रत्यक्षात भारत व चीनच्या लष्करी व राजनैतिक अधिकाऱ्यांच्या चर्चेच्या १८ फेऱ्या कशासाठी झाल्या याचे उत्तर पंतप्रधान देऊ शकलेले नाहीत. रफाल विमाने आणि अमेरिकेकडून ड्रोन खरेदी तसेच इतरही संरक्षणविषयक सामग्री खरेदी करण्याबाबत पंतप्रधानांनी कोणत्याही अधिकृत मान्यताप्राप्त प्रक्रियेचे अनुसरण केलेले आढळत नाही. पंतप्रधानांनी केंद्रीय मंत्रिमंडळाच्या सुरक्षा विषयक समितीला विश्वासात न घेता अनेक महत्वपूर्ण खरेदी करार केलेले आढळतात. या आचरणाला काय म्हणायचे हे भक्तांनीच सांगावे. कारण हे आचरण भ्रष्ट, अनिष्ट आणि अनैतिक आहे असे इतरांनी म्हटलेच तर त्याला प्रचारकी टोळ्या पछाडून टाकतात. त्यामुळे त्यांनीच याचे उत्तर द्यावे. इतर कोणत्याही सरकारमध्ये असे घडले असते तर हीच, 'इतरापेक्षा वेगळे आम्ही,' असा पोकळ व खोटा दावा करणारी मंडळी तुटून पडली असती. यालाच चोराच्या उलट्या बोंबा असे म्हटले जाते.

वर्तमान राज्यकर्त्यांची पावले एकाधिकाराच्या आणि त्यानंतर एकचालकानुवर्तित्वाच्या दिशेने पडत आहेत. एकचालकानुवर्तित्व हे आधीच अमलात आलेले आहे. कारण पंतप्रधान कोणतेही निर्णय त्यांच्या सहकाऱ्यांना विश्वासात घेऊन करतात काय हे एक मोठे प्रश्नचिन्ह आहे. ही एकाधिकारशाहीची सुरुवात असते. काही काळ एकाधिकाराने केलेल्या निर्णयांना यश मिळत असल्याचे पाहिल्यानंतर एकाधिकारशाहीवादी नेत्याचे नैतिक बळ वाढते आणि तो अधिकाधिक सत्ता व अधिकार आपल्याच हाती एकवटण्याचे काम करू लागतो. हे सर्व विधिनियमधऱ्यापणे सुरू असते. हे करताना लोकशाही संस्थांचे महत्त्व पध्दतशीरपणे नष्ट करणे, या संस्था अपंग करताना त्या स्वतःच्या अंकित करून घेण्याचे प्रकार सुरू होता. निवडणूक आयोग ही घटनात्मक आणि स्वायत्त संस्था आहे. तिच्या स्वायत्ततेवर वर्तमान राज्यकर्त्यांनी सर्वप्रथम आघात करून तिला पंगु केली आहे. आपल्याच पठडीतल्या नोकरशाहीना आयोगाची जबाबदारी देऊन आयोगाला स्वतःच्या अंकित करून घेण्यात आले. यामुळे निवडणूक आचारसंहितेचा उघडउघड भंग पंतप्रधानांसह त्यांचे सर्व बगलबच्चे करीत असतात आणि त्यांच्याकडे हा पाळीव आयोग सोयीस्कर दुर्लक्ष करतो. परंतु विरोधी पक्षातील राहूल गांधी किंवा अन्य कुणी एवढीशी जरी चूक केली तरी आयोगाला तत्काळ जाग येते. इतका पक्षपाती आयोग गेल्या सत्तर वर्षांत अनुभवाला आला नव्हता. सर्वोच्च न्यायालयाने आयोगाची स्वायत्तता टिकविण्यासाठी सरन्यायाधीशांचा समावेश असलेली निवड समिती नेमण्याची शिफारस करताच ती रद्दबातल करण्यासाठी सरकारने निवडणूक आयुक्तांच्या निवडीत केवळ सरकारलाच अधिकार असल्याचे अधोरीखेत करणारा कायदा संमत करून सर्वोच्च न्यायालयाला बाहेरचा रस्ता दाखविला. थोडक्यात या राज्यकर्त्यांनी म्हणजेच भाजप व संघपरिवाराने भारतातील सर्व लोकशाही संस्था, नोकरशाही, प्रशासकीय यंत्रणा या पूर्णपणे पोखरून टाकल्या आहेत. त्यामुळेच सरकार आणि सत्तापक्ष यांच्यात फरक राहिलेला नाही. नोकरशाहा हे भाजप व संघ परिवाराचे सदस्य असल्याप्रमाणे कार्यकर्त्यांसारखे वागताना आढळतात. हे देखील एकप्रकारचे केंद्रीकरण आहे. केवळ एकाच विचारसरणीच्या पक्षाची सार्वत्रिक मक्तेदारी निर्माण करण्याची ही पध्दत आहे. त्यामुळेच आगामी वर्षांत हा प्रकार पुढे चालू राहणार की त्याला आळा बसणार हे लोकसभा निवडणुकीच्या निकालांवरून स्पष्ट होईल.

आंतरराष्ट्रीय संबंधांच्या पातळीवरही भारताच्या प्रतिमेचे नको एवढे हान झालेले आढळते. याला वर्तमान सत्ताधाऱ्यांची साहसवादी आणि फुकट मिशीला पीळ देण्याची भूमिका कारणीभूत आहे. अमेरिका आणि चीनसारख्या महासत्तांपुढे हे सत्ताधारी लोटांगण घालताना आढळतात. कॅनडात

खलिस्तानला अनुकूल अशा सिख फॉर जस्टिस या संघटनेचा प्रमुख हरदीपसिंग निज्जर याची हत्या किंवा अमेरिकास्थित खलिस्तान समर्थक गुरपतवंतसिंग पन्नुन याच्या हत्येचा कट या दोन्ही प्रकरणात अमेरिकेच्या गुप्तचर संस्थांनी भारताकडे बोट दाखविले आहे. भारतातील सुरक्षा यंत्रणांचा हात यामध्ये असल्याचा थेट आरोप अमेरिका व कॅनडाने केला आहे. कॅनडाने हा आरोप केल्यानंतर मोदी सरकारने अकाडतांडव केले परंतु कॅनडाने ही माहिती अमेरिकेने पुरविल्याचे सांगताच मोदी सरकारची दातखीळ बसली. कारण महासत्तेच्या विरोधात भूमिका घेण्याची हिंमत या ५६ इंची छातीत नसावी. (तशी हिंमत दाखवायला इंदिरा गांधी असावे लागते). हे राज्यकर्ते अमेरिकेच्या एवढे कड्यात गेले आहेत की त्यांच्या विरोधात ब्र काढण्याची यांची हिंमत किंवा धाडस नाही. अमेरिकेचे परराष्ट्रमंत्री अँथनी ब्लिंकेन यांनीच ही माहिती दिल्याने मोदी सरकारचा आवाज बसला. चीनने घुसखोरी केलेलीच नाही असा दावा करून चीनला गोंजारण्याची भूमिका घेतलीच परंतु ऑगस्ट २०२३ मध्ये ब्रिक्स राष्ट्रसमूहाच्या दक्षिण आफ्रिकेत झालेल्या शिखर परिषदेच्या वेळी शि जिनिपिंग यांच्याबरोबर झालेली अनौपचारिक चर्चा ही भारताच्या विनंतीवरून करण्यात आल्याचे चीनने स्पष्ट केले होते. तेव्हा साहसवादी महानायकवाद कुठे गेला होता असा प्रश्न कुणीही विचारिल. देपसांग आणि दौलत बेग ओल्डी भागात चीनने केलेल्या घुसखोरीच्या मुद्यावर तत्कालीन मनमोहनसिंग सरकारने चीनचे त्यावेळचे पंतप्रधान ली कशांग यांचा दौरा रद्द करण्याची धमकी देताच चिनी डॅंगनची पावले सरळ पडू लागली आणि त्यांनी या भागातून माघार घेऊन यथास्थिती निर्माण केली होती. मनमोहनसिंग सरकार तर दुर्बळ, कमजोर असल्याची टीका करताना ५६ इंची छाती कधीच थकत नाही. परंतु त्याच मनमोहनसिंग यांनी चीनला वठणीवर आणले हा ताजा इतिहास आहे. त्यामुळे फुशारक्या व बढाया मारणाऱ्यांनी कधी स्वतःचे अज्ञान अशा रीतीने प्रकट न केलेलेच बरे असते. या पंतप्रधानांनी भारताची परंपरागत भूमिका सोडून इस्त्रायलच्या गाझावरील हल्ल्याचे समर्थन केले. परंतु ती चूक लवकरच सुधारण्याचा शहाणपणा दाखवून होणारे संभाव्य नुकसान टाळण्यात आले. या सरकारच्या काळात एकाही शेजारी देशाबरोबरचे संबंध चांगले राहिलेले नाहीत. सगळीकडे विचका करण्यात आलेला आहे आणि त्याचे एकमेव कारण वेडा साहसवाद हे आहे. राष्ट्रीय सुरक्षा आणि आंतरराष्ट्रीय संबंध या विषयातल्या तज्ञांना धोरणनिर्मितीमध्ये सामील करण्याऐवजी एखाद्या पोलिसी मेंदू व मनोवृत्ती असलेल्यांना अवाजवी महत्त्व दिले की अशा प्रकारे आंतरराष्ट्रीय हसू होते.

जगातली सर्वात मोठी लोकशाही म्हणून भारताचा असलेला नावलौकिक, सामाजिक सहिष्णुता व सलोखा यांचे जतन करणारा देश, मानवाधिकारांचे पालन करणारा देश म्हणून

भारताच्या एकेकाळी असलेल्या लौकिकाला कलंक लागला आहे. भारतावर परकी भूमीवर दहशतवादी कृत्ये करण्याचे लांच्छन लावण्यात येऊ लागले आहे. गरीबी, भूक आणि माध्यमांवरील हल्ले या संबंधात भारताचे जागतिक क्रमवारीतील स्थान सतत घसरते आहे. भारतात धार्मिक सहिष्णुता नसल्याचे अमेरिकन संसदेच्या समितीच्या अहवालात सातत्याने नमूद केले जात आहे. भारतात अल्पसंख्यक समाजावर बहुसंख्यक समाजाकडून होणारे वाढते हल्ले, अल्पसंख्यक समाजाला दिली जात असलेली दुय्यम वागणूक व वाढती सामाजिक असहिष्णुता याबद्दल सातत्याने आरोप केले जाऊ लागले आहेत. हे किती भूषणावह, शोभादायक आहे हे प्रत्येक मतदाराने ठरवायचे आहे. हा भारतावरील कलंक आणखी गडद, ठळक करून वाढती जागतिक बदनामी सहन करायची की हा कलंक पुसायचा हे ठरविण्याची संधी मतदारांना मिळणार आहे. त्यांनीच याचा निर्णय करण्याची वेळ आली आहे.

वर्तमान राज्यकर्त्यांनी त्यांच्या राज्यकारभाराची विशिष्ट अशी शैली रूढ केलेली आहे. निवडणुका जवळ आल्या की विरोधी पक्षांना बदनाम करण्याच्या गोष्टी ते सराईतपणे करू लागतात. आता जनसामान्यांना देखील ते कळायला लागले आहे. या त्यांच्या बदनामी मोहिमेसाठी त्यांनी काही यंत्रणांना हाताशी धरले आहे. प्रमुख यंत्रणा आहे ती ईडी म्हणजेच एम्फोर्समेंट डायरेक्टोरेट ही आहे. ही केंद्र सरकारच्या अधिकारात येते. सीबीआय ही देखील केंद्र सरकारच्या अधिकारातील यंत्रणा आहे. परंतु सीबीआयच्या वापरासाठी संबंधित राज्य सरकारच्या परवानगीची आवश्यकता लागते. त्यासंदर्भात अद्याप केंद्र सरकारला अधिकार मिळालेले नाहीत. परंतु एनआयए म्हणजेच नॅशनल इन्व्हेस्टिगेशन एजन्सी किंवा राष्ट्रीय तपास यंत्रणा नावाने सध्या केंद्र सरकार कोणत्याही राज्यात विना पूर्व परवानगीने कारवाई करू शकते. त्यामुळे या यंत्रणेचा वापर प्रामुख्याने सरकारविरोधी म्हणजेच सरकारच्या विरोधात भूमिका घेणाऱ्या स्वयंसेवी संघटना, वकील, सामाजिक कार्यकर्ते यांच्या विरोधात केली जाते. या मंडळींनी सरकारच्या एखाद्या निर्णयाच्या विरोधात भूमिका घेताच त्यांना तत्काळ देशविरोधी, देशद्रोही म्हणून जाहीर करून एनआयएचा ससेमिरा लावण्याचे प्रकार केले जाताना दिसतात. मानवाधिकाराच्या क्षेत्रात काम करणाऱ्या व डाव्या विचारांच्या सामाजिक कार्यकर्त्यांवर नक्षलवादी असल्याचा शिक्का मारून त्यांच्या विरोधात या यंत्रणेचा सर्रास वापर होताना आढळतो. गौतम नवलखा, सुधा भारद्वाज यांच्यासारख्यांना महिनोमहिने तुरुंगात जामीनाशिवाय डांबून ठेवण्याचे कृत्य याच प्रकारे करण्यात आले. परंतु न्यायालयांना उशीराने का होईना थोडी जाग आली आणि त्यांनी या मंडळींपैकी काहींना जामीन देऊ केले. यापैकीच एक स्टॅन स्वामी नावाचे धर्मगुरु व सामाजिक

कार्यकर्ते यांना तर त्यांचा तुरुंगातच जीव गमवावा लागला. त्यांना कंपवाताचा विकार होता. त्यामुळे त्यांना चहाचा कपही दोन हातात धरून चहा प्यावा लागत असे. अशा रुग्णांसाठी दोन कानांचा मग पुरविला जातो जेणेकरून चहा वगैरे त्यांच्या अंगावर सांडू नये. परंतु मोदी सरकारच्या एनआयए यंत्रणेने त्यांना असा कप किंवा मग मिळण्यासही विरोध केला होता. हे प्रकरण कोर्टात गेले. तेथे न्याय मिळेपर्यंत स्टॅन स्वामी यांचे तुरुंगावासातच निधन झाले. राज्यकर्ते माणुसकी व सदसद्विवेक गमावतात तेव्हा या यंत्रणा मोकाट सुटतात. हे चित्र आता दैनंदिन झाले आहे. लोकसभेची निवडणूक आता जवळ आली आहे. आता लगेचच सोनिया गांधी यांचे जावई रॉबर्ट वड्डा यांच्याविरुद्धच्या काही प्रकरणांची चर्चा जाणूनबुजून पाळीव माध्यमांमध्ये सुरू करण्यात आली आहे. ज्या प्रियंका गांधी राज्यकर्त्यांच्या विरोधात सक्त भूमिका घेताना दिसतात त्यांच्या विरुद्धही काही खुसपटे काढण्याचे काम सुरू करण्यात आले आहे. यांच्या समाजमाध्यमांवर सक्रिय असलेल्या प्रचारकी टोळ्यांनी लोकसभा निवडणुकीपूर्वी प्रमुख विरोधी पक्षनेत्यांना तुरुंगात धाडणार अशा कड्या पिकवायला सुरुवात केली आहे. बिहारमध्ये लालूप्रसाद, त्यांची पत्नी राबडीदेवी आणि उपमुख्यमंत्री असलेले त्यांचे पुत्र तेजस्वी यांच्या विरोधातही प्रकरणांची उकराउकरी सुरू करण्यात आली आहे. राज्या राज्यात जे सबळ विरोधी पक्ष व नेते आहेत त्यांना या यंत्रणांच्या माध्यमातून लक्ष्य करण्यात येत आहे. असे सांगतात की या यंत्रणांना नवनवीन विरोधी पक्षनेत्यांच्या विरोधात काहीतरी प्रकरणे उकरून काढण्याचे मुक्त अधिकार देऊन टाकण्यात आले आहेत. त्याचबरोबर ज्या नेत्यांना भाजपकडे वळविण्याचा प्रयत्न यशस्वी होत नाही त्यांचा पिच्छा पुरवून त्यांना सळो की पळो करण्याचे प्रकारही या यंत्रणांमार्फत केले जाताना दिसतात. थोडक्यात या राज्यकर्त्यांनी ही जी विशिष्ट अशी राज्यकारभाराची पध्दत रूढ केली आहे ती आता लोकसभा निवडणुकीच्या तोंडावर मोठ्या प्रमाणात सक्रिय होताना दिसू लागली आहे. जशी गुन्हांची मोडस् ऑपरेंडी किंवा गुन्हा करण्याची एक विशिष्ट पध्दती असते आणि गुन्हेगाराचा तपास त्यावरून लावता येऊ शकतो त्याप्रमाणेच ही राज्यकारभाराची रूढ करण्यात आलेली शैली ही आता सर्वांना माहिती झाली आहे. सूडबुद्धीवर आधारित आणि राजकारणाचे क्षेत्र विरोधी पक्षमुक्त करण्याची अतिरेकी सत्तालालसा या राज्यकारभाराच्या प्रकारामागे आहे. या लालसेला लगाम घालायचा की नाही हे मतदारांना ठरवावे लागणार आहे. २०२४ची लोकसभा निवडणूक ही विरोधी पक्षांप्रमाणेच मतदारांच्या कसोटीची असेल.

डा. सुधीर शिंगळे

मोदींना पर्याय देण्याचं

शरद पवार यांचे उद्गार

जवळपास एक

वर्षाच्यानंतर आपण या ठिकाणी एकत्रित आलो. गेले काही दिवस महाराष्ट्रातला राष्ट्रवादीचा सच्चा कार्यकर्ता अस्वस्थ होता. पण, त्याच्या मनामध्ये पुन्हा एकदा मजबुतीनं पक्ष उभा करावा याबद्दलची भावना होती आणि ती मुहूर्तमेढ रोवण्याच्यासाठी प्रांताध्यक्षांनी ठरवलं, की एक-दोन दिवसांसाठी सगळ्यांना घेऊन बसायचं, वेगवेगळ्या विषयांवर चर्चा करायची आणि पुढची दिशा ठरवायची. मला आनंद आहे, की कालपासून आपण सगळे या ठिकाणी एकत्रित आहोत आणि अनेकांचे विचार आपण या ठिकाणी ऐकलेत. अनेकांची भाषणं ऐकली. तुम्ही माझ्याशी सहमत असाल, की प्रत्येकाचे भाषण हे उत्तमच भाषण होते. तो लहान कार्यकर्ता, विचारवंत असो किंवा काही निमंत्रित असो, त्या भाषणातून एक दिशा मिळायचं काम त्यांनी केले आणि म्हणून त्या सर्वांना मी धन्यवाद देतो.

आज अस्वस्थता आहे आणि त्याचं कारण हे संबंध देशाचं चित्र वेगळं आहे. काही वक्त्यांनी त्याचा उल्लेख केला. आज भारतीय जनता पार्टी आणि त्यांच्या सहकार्यांच्या हातात सत्ता आहे आणि एक आक्रमक प्रचार यंत्रणा ही त्यांनी प्रत्येक राज्यात उभी केलेली आहे. त्या आक्रमक प्रचार यंत्रणेतून जसं हिटलरचं जर्मनीमध्ये गोबेल्सनीती यासंबंधीची चर्चा होते, त्याचप्रमाणं अनेक गोष्टी या जनमानसामध्ये प्रस्तुत करण्याचे काम भारतीय जनता पार्टीच्याकडून सतत चाललेलं आहे आणि त्यामुळं लोकही अस्वस्थ आहेत. चित्र पाहिलं तर तसं चित्र भाजपाला अनुकूल नाही. त्यांच्याकडून सातत्यानं सांगितलं जातं, की ४१५ लोकसभेच्या जागा आम्ही जिंकू. काय स्थिती आहे? केरळमध्ये कम्युनिस्ट आणि काँग्रेसचं राज्य आहे, भाजप नाही. तामिळनाडूमध्ये भाजप नाही. आंध्रमध्ये भाजप नाही, शेजारच्या राज्यामध्ये भाजप नाही. झारखंड, पंजाब, दिल्लीमध्ये भाजप नाही. आणि काही राज्यं अशी आहेत, की जिथं भाजप आहे पण ते स्वतःच्या ताकदीवर नाही. तुम्हाला आठवत असेल

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे शिर्डी शिबीर

गोव्यामध्ये काँग्रेस आणि मित्र पक्षाचं राज्य होतं. काही आमदार फोडले गेले आणि त्यानंतर भाजपाने सरकार स्थापित केले. ३ राज्यांच्या निवडणुका होण्याआधी मध्यप्रदेशमध्ये कमलनाथ यांच्या नेतृत्वाखाली सरकार होतं, पण आमदार फोडले आणि त्यानंतरचे चित्र तुम्हाला माहितीच आहे. त्यामुळं त्यांनी ४१५ म्हणो, ५०० म्हणो, पण खरंतर आज देशामध्ये भाजपाला अनुकूल अशा प्रकारचं चित्र नाहीये.

याला अनेक कारणं आहेत. त्याच्यामध्ये आपल्या हातामध्ये सत्ता आल्यानंतर अनेक आश्वासनं आणि कार्यक्रम पुढे घेऊन प्रत्यक्ष अंमलबजावणी न करता लोकांची फसवणूक करण्याचे काम हे भारतीय जनता पार्टीनं केलं आणि हळूहळू ते लोकांच्या लक्षात यायला लागलं. मी पार्लमेंटमध्ये बघतो, नरेंद्र मोदी हे क्वचितच येतात. एखादं धोरण हे कृतीत येवो अथवा ना येवो त्याची मांडणी ते अशी करतात, की पार्लमेंटचे मॅबर देखील काही वेळासाठी थक्क होतात. घोषणाही खूप करतात. २०१६-१७ सालचा अर्थसंकल्प ज्यावेळी पार्लमेंटमध्ये मांडला गेला होता. त्यात असं सांगण्यात आलं, की २०२२ पर्यंत या देशातल्या शेतकऱ्यांचे उत्पन्न आम्ही दुप्पट करू. आज २०२४ आहे. काही घडलं नाही. याचा अनुभव आपल्याला आलाच. मोदींनी पार्लमेंटमध्ये एक दिवशी सांगितलं, की २०२२ पर्यंत शहरी भागातल्या लोकांना आम्ही पक्की घरं देऊ, पण या घोषणा हवेतच राहिल्यात. मोदी असं सांगतात, की गॅरंटी आहे माझी, पण ती गॅरंटी काही खरी नाही, याचा अनुभव अनेक वेळेला आलेला आहे.

देशाची तरुण पिढी ही अस्वस्थ आहे. ती काम मागत आहे. पण, काम मिळत नाही. त्यामुळं ती अस्वस्थ आहे आणि याचाच परिणाम आपल्याला पार्लमेंटमध्ये दिसून आला, काही तरुण संसदेत घुसले आणि एकच गोंधळ उडाला. त्यांच्या हातात गॅसचं सिलिंडर होतं आणि घुसून त्याठिकाणी मागणी काहीतरी करत होते. नंतर त्यांना पकडलं गेलं. आणि आपल्या खासदारांनी मागणी केली, की ते कोण होते? का आले? त्यांची मागणी

काम 'इंडिया' करणार

काय आहे? यासंबंधीची माहिती प्रधानमंत्र्यांनी, गृहमंत्र्यांनी, कुणीतरी पार्लमेंटमध्ये येऊन दिली पाहिजे. पण, त्याला संमती दिली गेली नाही आणि त्यामुळं साहजिकच विरोधी पक्षाच्या लोकांनी आग्रही भूमिका मांडली, त्याचा परिणाम १४६ खासदार पार्लमेंटमधून निलंबित करण्यात आलं. मागणी काय होती? बेकारी आणि त्या बेकारीचं काहीतरी उत्तर द्या.

आज जे आकडे नियोजन मंडळानं सांगितले, की या देशामध्ये २५ वर्षांच्या खाली जे तरूण आहेत, त्यातील ४२ टक्के तरूण आज बेकार आहेत आणि दिवसेंदिवस हा बेकारीचा दर देशांमध्ये वाढतोय. सामान्य माणसाच्या दृष्टीनं तिसरा गंभीर प्रश्न म्हणजे महागाईचा प्रश्न हा आहे. या संदर्भात किती गोष्टी सांगता येतील. आज तुम्ही पेट्रोल पंपावर जाता. तिथं मोदींचा फोटो आणि गॅस स्वस्त केला म्हणून सांगतात. ४५० रुपये गॅसचे सिलिंडर होतं, ते आज ११०० रुपयांवर जाऊन पोचले आहे आणि हे दर आज सामान्य माणसाला न परवडणारे आहेत. डाळी असो, अन्नधान्य असो, तेल असो किंवा अन्य गोष्टी या सगळ्याची महागाई आता मोठ्या प्रमाणात वाढलेली आहे.

देशाची अर्थव्यवस्था ही अत्यंत महत्त्वाची बाब आहे आणि मोदींनी आश्वासन दिलं, की २०२४-२५ पर्यंत या देशाची अर्थव्यवस्था आम्ही ५ लाख कोटींवर नेऊ. पण, आज जर आपण माहिती घेतली, तर ५ लाखांच्या ५० टक्केसुद्धा ही अर्थव्यवस्था पोचलेली नाही.

या देशातला शेतकरी हा या देशाचा अन्नदाता आहे. अनेक गोष्टींनी तो अडचणीत आहे. अवकाळी पाऊस, कमी पाऊस या सगळ्यांमुळं शेतीचं प्रचंड नुकसान झालं आहे आणि शेतीवर माणसांची संख्या वाढलीय. स्वातंत्र्याच्यानंतर आपल्या देशामध्ये एकंदर जी लोकसंख्या होती ती ३५ कोटी इतकी होती आणि त्या ३५ कोटींच्या ७० टक्के ते ८० टक्के लोक हे शेतीवर अवलंबून होते. आज आपण ११४ कोटींच्या पुढं गेलोय. पण यापैकी ५६ टक्के लोक हे शेतीवर आहेत. याचा अर्थ शेतीवर अडीच ते ३ टक्के लोक, पण ३०० टक्के लोकसंख्या वाढली. लोकसंख्या वाढली. पण, जमिनीचं क्षेत्र वाढलं नाही. ते दिवसेंदिवस कमी झालं आणि

त्याचा परिणाम हा आहे, की एका बाजूनं लोकसंख्येचा दबाव आणि दुसऱ्या बाजूनं विकासाच्यासाठी जमीन काढून घेणं. धरणं बांधली, शेतीची जमीन गेली, एमआयडीसी काढल्या, शेतीची जमीन गेली. शहरं वाढलीत, त्यामुळं शेतीची जमीन गेली. विकासाचे जे काही कार्यक्रम असतील त्या सगळ्यांच्यासाठी जमीन ही द्यावी लागते आणि त्यामुळं आज जमिनीचं प्रमाण हे कमी झालेलं आहे आणि त्यामुळे शेतकऱ्यांची अवस्था ही साहजिकच चिंताग्रस्त झालेली आहे.

आम्ही सातत्यानं सांगतो आहोत, पार्लमेंटमध्ये सांगतो आहोत, की शेती विषयक फायदेशीर धोरणं आखा, त्यासाठी काही न्याय घ्या, अन्य पर्याय शोधा. शेतीवरचा लोकसंख्येचा बोजा आपण कमी करूया. जोपर्यंत ते कमी होणार नाही, तोपर्यंत या देशाची गरीबी ही आपण कमी करू शकत नाही आणि त्यासाठी आज कुठल्याही प्रकारचं धोरण हे केंद्र सरकारकडून आखले जात नाही. याउलट जो पिकवत आहे, त्याची किंमत कमी करण्याची जबाबदारी हे सरकार करत आहे. महाराष्ट्र हे साखर निर्मितीसाठी दोन नंबरचे देशातले राज्य आहे. साखरेची किंमत कमी झाली,

कापसाची किंमत कमी झाली, सोयाबीनची किंमत खाली आली. कांदा, कापूस, सोयाबीन, साखर या सर्वांवर एक प्रकारचं बंधनं आणण्याचं काम या सरकारकडून केलं जात आहे. एका बाजूने किंमती घसरल्यात आणि दुसऱ्या बाजूनं अशी बंधनं टाकायची, की कांद्यावर ४० टक्के निर्यात शुल्क लावणे याचा अर्थ एका बाजूने किंमत घ्यायची नाही आणि कुठून किंमत मिळत असेल, तर त्या ठिकाणी निर्यात करायला वेगवेगळ्या प्रकारची बंधनं आणायची, या प्रकारची नीती आहे आणि त्याचा परिणाम शेतकरी हा दिवसेंदिवस अडचणीत आलेला आहे.

शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या या सर्व कारणांमुळं दिवसेंदिवस वाढत चाललेले आहेत, ही देशासाठी लांछनास्पद गोष्ट आहे. परवा मी अचलपूरला होतो, तेव्हा काही लोकांनी मला सांगितलं, की कापसाचे पीक हे शेतकऱ्यांच्या घरात पडलेलं आहे. बाजारपेठांत योग्य भाव नसल्यामुळे ६ महिने ते वर्षभर शेतकऱ्यांना थांबावं लागत आहे. पीक तयार करण्यासाठी बँकेचे

महाराष्ट्र प्रदेश राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्यावतीने शिर्डी येथे ३ आणि ४ जानेवारी रोजी ज्योत निष्ठेची, लोकशाहीच्या संरक्षणाची या नावाने दोन दिवसीय शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. या शिबिरात पक्षाचे राष्ट्रीय अध्यक्ष खासदार शरद पवार, कार्याध्यक्ष सुप्रिया सुळे, प्रदेशाध्यक्ष जयंत पाटील यांच्यासह मान्यवरांनी केलेले मार्गदर्शन...

कर्ज काढलेलं आहे. ते कर्ज आता वेळेवर परत करू शकत नाही आणि त्याचा परिणाम व्याजाचा बोजा हा दिवसेंदिवस वाढतोय. या प्रकारची तक्रार त्यादिवशी मी ऐकली.

आज समाजामध्ये या ना त्यानिमित्तानं एक प्रकारची अस्वस्थता निर्माण झालेली आहे. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षानं जाहीर भूमिका घेतली, आपल्या जाहीरनाम्यात आपण सांगितलं, की मराठा, धनगर, मुस्लिम, लिंगायत आरक्षण असो या सर्व घटकातल्या तरुण पिढीला स्वतःच्या पायावर उभे राहण्यासाठी काही मदत करायची गरज आहे आणि ती करायची असेल तर आरक्षणाची आवश्यकता आहे आणि यासाठी महाराष्ट्रामध्ये एक प्रकारची मागणी सतत होत आहे. यासंबंधीचे निर्णय घ्यावेत असा आग्रही केला गेला. मराठा आरक्षणाची मागणी पूर्ण करा, पण अन्य ओबीसींचे जे घटक आहेत त्या घटकांच्या मूलभूत अधिकाराला क्वचित सुद्धा धक्का बसता कामा नये. कुणाच्या ताटातलं काढून कुणाला काही द्यावं या प्रकारची भूमिका सरकारने घेऊ नये. यासंबंधीचं आश्वासन सरकारनं दिलीत. सरकारनं संबंध्यित लोकांना त्या स्वरूपामध्ये त्यांच्या काही मागण्या मंजूर करण्यासंबंधीची भूमिका घेतली आहे असे लिखित स्वरूपात दिले. पण, आज त्यापासून सरकार वेगळी भूमिका घेताना आपल्याला दिसत आहे आणि त्याचा परिणाम आज ही तरुण मुलं अस्वस्थ आहेत, आज तरुण मुलांना आपली फसवणूक झाली असे वाटत आहे.

चंद्रकांत पाटील हे मंत्री आहेत, सत्ताधारी पक्षाचे अध्यक्ष होते आणि त्यांनी सांगितलं, की १ वर्ष तरी आरक्षणासाठी वाट पाहावी लागेल. उद्याच्या २४ तारखेपूर्वी आम्ही आरक्षण देतो या प्रकारची भूमिका साक्षात मुख्यमंत्र्यांनी घेतल्यानंतर दुसरे त्यांचे जेष्ठ सहकारी सांगतात, की एक वर्ष आम्ही देऊ शकणार नाही. याचा अर्थ आज त्यांची सरळ सरळ फसवणूक केली गेली आहे. माझ्या मतदारसंघामध्ये बारामतीला धनगर समाजाच्या मेळाव्यामध्ये सरकार आल्यानंतर मंत्रिमंडळाच्या पहिल्या बैठकीत धनगरांना आरक्षण देतो ही घोषणा केली होती. त्याला आज ८ ते ९ वर्ष झालीत. त्याची पूर्तता त्या ठिकाणी अजूनही केली गेली नाही. धनगर समाजाच्या यातना कमी करण्याच्या दृष्टीनं कोणत्याही प्रकारची भूमिका अजूनही घेतली गेली नाही.

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष, काँग्रेस पक्ष व अन्य सहकारी या सगळ्यांनी ज्यावेळेस सरकार बनवलं, त्या वेळेला मुस्लिम समाजाला शिक्षणामध्ये ५ टक्के आरक्षण द्यायचा निर्णय घेतला होता. आज दारिद्र्य रेषेखालील समाजाची ज्या वेळेला आपण माहिती घेतो, त्यामध्ये मुस्लिम समाजाची संख्या सुद्धा मोठी आहे आणि म्हणून त्यांच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी त्यांना पुढे जाण्याची संधी देण्याबाबत आरक्षणाची आवश्यकता आहे. म्हणून त्या ठिकाणी तेव्हा मी निकाल घेतला होता, पण सरकार बदललं. भाजपच्या विचाराचं सरकार आलं आणि त्यांनी तो निकाल रद्द केला. आपण पाहतो, की या सरकारची भूमिका ही समाजातील

लहान घटकांबद्दल सकारात्मक दृष्टिकोनाची नाही आहे.

आपण सातत्यानं सांगतो, शाहू, फुले, आंबेडकर यांचे विचार मांडणारे आपण लोक आहोत, पण ज्यांच्या हातात सत्ता आहे त्यांच्या मनात ही भूमिका दिसत नाही. मग त्यांच्या मनात दिसते काय? तर, गाय, गोमूत्र या संबंधातली विचारधारा आणि त्या संबंधातले कार्यक्रम. यावर प्रामुख्याने लक्ष देण्याचे काम ते लोक करत आहेत. त्याचं कारण हिंदुत्वावर आधारित वातावरण हे या देशांमध्ये आणण्याचा प्रयत्न या सगळ्यांचा आहे आणि त्यासाठी त्यांनी ५ कार्यक्रम देखील हातात घेतले. पहिला म्हणजे खासगीकरण, निर्बंध, वाईट कामांना प्रोत्साहन, दुसरे म्हणजे खोट्या प्रचारातून मुस्लिम समाजाबद्दल द्वेष वाढवणे, धार्मिक विवेचन करणे, तिसरे म्हणजे न्यायव्यवस्था, निवडणूक आयोग, ईडी, सीबीआय, प्रसार माध्यमं, रिझर्व्ह बँक अशा सगळ्या स्वायत्त संस्थांवर कब्जा ठेवणे, चौथा म्हणजे मनमानी गोष्टी चालवणं, धर्माच्या नावाखाली देशाला मध्ययुगीन कालखंडात नेणं आणि पाचवें म्हणजे आक्रमक राष्ट्रवाद. मुख्यतः पाकिस्तान विरोधी आक्रमकता दाखवायची आणि त्या निमित्तानं जनतेमध्ये एक वेगळी वातावरण निर्मिती करायची, हा एक प्रोत्साहन देणारा पाच कलमी कार्यक्रम आज या देशांमध्ये राबवायचे काम त्यांच्याकडून केलं जातंय.

मोदींच्या राज्यामध्ये महिला, माझ्या मते सगळ्यात जास्त अपमानित झाल्यात. मणिपूरची घटना म्हणजे शरमेनं मान खाली घालावी लागते अशी घटना आहे. आदिवासी महिलांवर केलेले अत्याचार हे या ठिकाणी आपण पाहिलं. आज देशाच्या राष्ट्रपती या महिला आहेत आणि आपल्याला आनंद आहे, की एक लहान समाजाची भगिनी देशाची राष्ट्रपती होऊ शकते, पण त्या पदाचा सन्मान ते कितपत करतात? आम्ही अनेकदा बघतो, पार्लमेंटमध्ये जुने पार्लमेंट असताना नवीन पार्लमेंटची वास्तू ही त्या ठिकाणी बांधली गेली. आपल्या सगळ्यांना माहित आहे, की पार्लमेंटचं पहिलं सेशन सुरू होतं, त्यावेळी राष्ट्रपतींचं अभिभाषण असतं. नवीन पार्लमेंटची वास्तू बांधली, त्याच्या उद्घाटनासाठी राष्ट्रपतींना बोलावलं गेलं नाही, त्यांचा सन्मान त्या ठिकाणी केला गेला नाही. अशा कितीतरी गोष्टी सांगता येतील आणि जे काही नवीन कायदे केले, त्या कायद्यांमध्ये महिलांना अधिक अधिकार किंवा नोकरी ही देण्यासंदर्भातली तरतूद केली, पण ती करत असताना त्याची अंमलबजावणी २०२९ ते २०३० नंतर केली जाईल. पार्लमेंटमध्ये बिल मांडतो ते मंजूर करून घेतो व ते मंजूर झाल्याच्यानंतर त्याची अंमलबजावणी आम्ही करणार नाही, याचा अर्थ त्यांची बांधिलकी किती आहे? ते या निमित्तानं स्पष्ट होतं. आज शहरीकरणाचे प्रश्न सुद्धा हे अतिशय दिवसेंदिवस वाढत आहेत. त्यामुळं शहरीकरण वाढत आहे. त्याचा परिणाम रस्ते, वीज, घर, पाणी व आरोग्याच्या समस्या या सर्व गोष्टींवर होतो. त्यासाठी अधिक भांडवली गुंतवणूक करण्याची तयारी ही राज्यकर्त्यांची नाही. आज ज्यांच्या हातामध्ये सत्ता आहे,

त्यांच्यामुळे हे सर्व घडत आहे. आमचे काही सहकारी बोलतात, की आज हे बदल करायचे असेल तर ते करायला एकच व्यक्ती आहे ती म्हणजे मोदी आणि त्यांना पर्याय नाही. ही अत्यंत खोटी मांडणी आहे. मोदींना पर्याय नाही ही गोष्ट खरी नाही. सत्ताधारी पक्षाकडून नेहमी एक सांगितले जाते, की तुम्ही सगळे विरोधक एकत्र केले व इंडियाच्या नावाने एक नवीन शक्ती उभी करत आहात, पण तुमचा प्रधानमंत्री कोण? पण तुम्ही काही त्याची चिंता करू नका. या देशानं यापूर्वीही पाहिलं आहे. आणीबाणीच्या नंतर १९७७ साली देशात निवडणुका झाल्या. त्यावेळेला लोकसभेच्या निवडणुकांमध्ये प्रधानमंत्रीपदाचा उमेदवार हा कोणी जाहीर केला नव्हता. निवडणूक झाल्याच्यानंतर जनता पक्षाचा व या पदाचा जन्म झाला व त्यानंतर मोरारजी भाई देसाई यांची निवड त्या ठिकाणी केली गेली.

आजच प्रधानमंत्रीपदाचा उमेदवार जाहीर करा आणि तो जाहीर केला नाही, तर देश चालू शकत नाही हा जो प्रचार आहे तो खोटा आहे. त्यामुळे मोदी यांना पर्याय नाही किंवा अशा ज्या गोष्टी सांगितल्या जातात त्या गोष्टींना कोणत्याही प्रकारचा अर्थ नाही. आम्ही दिल्लीमध्ये ज्यावेळेला एकत्र बसतो, त्यावेळेला अनेक लोकांच्या गंभीर तक्रारी असतात, की ही ईडी, सीबीआय या सर्व यंत्रणांचा उपयोग हा विरोधी पक्षातील सहकाऱ्यांच्या विरोधात केला जात आहे. महाराष्ट्रामध्ये आपण पाहिलं, अनिल देशमुखांवर कारण नसताना कारवाई करून त्यांना अटक केली गेली, मोठा भ्रष्टाचार झाला म्हणून रक्कम सांगितली गेली. शेवटी चौकशीमध्ये तसं काही नाही हे दिसल्यानंतर कोर्टानं सुद्धा म्हटलं, की यांच्यावर अन्याय झालांय. शिवसेनेचे सहकारी संजय राऊत, त्यांनाही अशीच अटक केलेली होती व असेच खोटे खटले भरले होते. चौकशी केल्यानंतर कारण काय? तर फार बोलतात, फार लिहितात, म्हणून त्यांना अक्कल शिकवली पाहिजे, असे वक्तव्य काही नेत्यांनी खासगीमध्ये केले.

आज आपण बघत आहोत, की दिल्लीमध्ये गेले दहा वर्षे जनतेने केजरीवाल यांच्या हातामध्ये सत्ता दिली, त्यांच्या मंत्र्यांना अटक केली व आता त्यांना अटक करण्याच्या दृष्टीने पाऊल टाकली जात आहेत. हजर रहा म्हणून त्यांना नोटीस दिल्या. देशाची राजधानी असलेल्या राज्याचा मुख्यमंत्री यांना तुम्ही ईडीचे निमंत्रण देता. संबंध दिल्लीतल्या लोकांना माहित आहे, की हा साधा व स्वच्छ माणूस आहे, त्यांचा गेल्या दहा वर्षांचा कारभार लोकांनी पाहिलेला आहे, पण त्यांना आज किंवा उद्या अटक केली तर त्यात काही आश्चर्य मानण्याचं कारण नाही. झारखंड हे आदिवासींचं राज्य आहे. तिथले मुख्यमंत्री आदिवासी समाजाचे आहेत, त्यांनाही अटक करण्याची नोटीस ही त्या ठिकाणी आलेली आहे. याचा अर्थ आज सत्तेचा गैरवापर करून राजकीयदृष्ट्या आपल्या विचारांशी सुसंगत भूमिका जे घेत नाहीत त्यांच्याविरुद्ध हा वापर करणं असा प्रयत्न आज या ठिकाणी केलेला आहे. या सर्व घटनांवर विचार करण्याची वेळ

आज आपल्या सर्वांवर आलेली आहे, ते करायचे असेल तर मोदी सरकार बदलणे व त्या ठिकाणी पर्याय उभे करणे हाच आपल्या सर्वांसमोर पर्याय आहे. ते काम आम्ही सर्वजण एकत्रित बसून करण्याचा प्रयत्न करत आहोत. म्हणून आम्ही तीन ते चार बैठका घेतल्या व त्याला इंडिया असे नाव दिले.

इंडिया नावाखाली विविध विचारांचे त्यामध्ये डावे आहेत, काँग्रेस आहे, राष्ट्रवादी आहे, केजरीवाल आहे व अन्य सहकाऱ्यांना एकत्रित घेऊन आज देशाला पर्याय देण्याची भूमिका आम्ही घेत आहोत. येत्या पंधरा दिवसांमध्ये त्या संदर्भातली एक महत्वाची बैठक देखील घेतली जाईल व त्या बैठकीमध्ये उद्याच्या निवडणुकीला कसं सामोरं जायचं? हा विचार करण्याची भूमिका स्पष्ट होईल. काँग्रेस पक्षाचे, राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे व उद्धव ठाकरेंच्या नेतृत्वाखालची शिवसेना असेल, डावे पक्ष असतील, शेतकरी कामगार पक्ष असेल. वंचितचे प्रमुख आंबेडकर यांच्याबरोबर सुद्धा बैठक झालेली आहे, ती बैठक आमच्या मते योग्य रस्त्यावर आहे. आमची चर्चा चालू आहे, प्रकाश आंबेडकरांनी आमच्या बैठकीत एक भूमिका घेतली, की त्यांचा एक सूत्री पहिला कार्यक्रम हा आहे, की कुठल्याही परिस्थितीमध्ये मोदींना सत्तेवरून हटवणं व त्यांचा पक्ष आपल्याला पूर्णपणे सहकार्य करायला तयार आहे, म्हणून मी इंडियातल्या आमच्या सर्व सहकाऱ्यांशी बोलणार आहे व त्यांना सांगणार आहे, की प्रकाश आंबेडकर यांनाही आपण आपल्या आघाडीमध्ये सामील करून घेऊ आणि लोकांच्यासमोर एक पर्याय त्या ठिकाणी ठेवायचा आहे. ते करत असताना काही ठराविक कार्यक्रम हा इंडियाच्यावतीने घ्यायचा आहे. तो शेतकऱ्यांच्याबद्दल असेल, तरुणांच्याबद्दल असेल, महिलांच्याबद्दल असेल, अल्पसंख्याकांच्याबद्दल असेल. हे करत असताना वाढती महागाई, वाढती बेरोजगारी, वाढती आर्थिक विषमता, अर्थव्यवस्थेवर झालेले परिणाम, खासगीकरण, सार्वजनिक संपत्तीची विक्री, मोजक्या उद्योगपतींची कर्जमाफी आणि जीएसटीची फसलेली अंमलबजावणी असे पाच-सहा विषय आम्ही एकत्रित करत आहोत, त्यावर योग्य अशा प्रकारचे धोरण आम्ही ठरवणार आहोत. मला तुम्हा सर्वांना एकच गोष्ट सांगायची आहे, की उद्याच्या निवडणुकीला आपण सहकाऱ्यांसह जाणार आहोत. आपण एकटे जाणार नाही, पण महाराष्ट्रासमोर वेगवेगळ्या भागातील जी आव्हानं आहेत, त्या आव्हानांमधून जनमताला पटेल असा पर्याय दिला पाहिजे, तो पर्याय आपण देऊ शकतो आणि त्याला जनतेचा पाठिंबा मिळेल याची मला खात्री आहे. या कामाला तुम्ही तयार रहा एवढंच या ठिकाणी सांगतो. ऊसतोड कामगारांच्या महत्त्वाच्या प्रश्नांची बैठक ही आज संध्याकाळी पुण्यामध्ये आहे, त्या बैठकीला जायचं असल्या कारणामुळे मी अधिक वेळ न घेता आपल्या सर्वांची रजा घेतो व पुन्हा एकदा तुम्हाला धन्यवाद देतो.

सर्वसामान्यांच्या आयुष्यात बदल घडवून विकास साधूया

सुप्रिया सुळे

सव्या वर्षीपूर्वी याच व्यासपीठावरून मी भाषण केलं होतं, पहिल्या रांगेतले लोक वेगळे होते, बाकी सगळे तेच आहेत. आज महाराष्ट्र प्रचंड अडचणीत चाललेला आहे. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षावर पुढचे वर्षभर निवडणुकांची जवाबदारी असणार आहे. महाराष्ट्रासमोर सर्वात मोठं आव्हान पाण्याचं असणार आहे. बीड व उस्मानाबाद या ठिकाणी प्रचंड मोठी पाण्याची अडचण आहे. सरकार याबाबतीत अतिशय असंवेदनशील आहे. ट्रिपल इंजिनचे हे खोके सरकार फक्त पक्ष फोडा व कुटुंब फोडण्यात इतके व्यस्त आहे, की त्यांना सर्वसामान्यांसाठी वेळ नाही. त्यांना वेळ नाही पण आपल्याला आहे. कारण हा पक्ष सर्वसामान्य मायबाप जनतेचा आहे.

शेतकरी आक्रोश मोर्चा दरम्यान आम्ही अंगणवाडी सेविकांच्या आंदोलनात सहभागी झालो. या व्यासपीठावरून मी महाराष्ट्रातील प्रत्येक अंगणवाडी सेविकेला शब्द देते, की आता मी फक्त तुमच्याबरोबर आंदोलनात सहभागी होऊ शकते. पण ज्या दिवशी राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाची सत्ता येईल, त्या वेळेस आमचे मुख्यमंत्री महिलांसाठी जी पहिली सही करतील ती अंगणवाडी भगिनींसाठी असेल. माझी लढाई ही महाराष्ट्रात कोणाशीच नाही, दिल्लीच्या अदृश्य शक्ती विरोधात आहे. माझ्यावर आईस नसल्यामुळे मला काही भीती वाटत नाही. आईस म्हणजे इन्कम टॅक्सचा आय, सीबीआयचा सी आणि ईडीचा ई. आयसीई आईस. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाला फार मोठी संधी आहे आणि आपला पक्ष पुढे कसा घेऊन जायचा? हे आपल्याला ठरवायचं आहे. सर्वसामान्य माणसाच्या आयुष्यात बदल झाला तरच विकास होईल.

छत्रपती शिवाजी महाराजांचं नाव घेण्याचा अधिकार महाराष्ट्रातल्या कोणत्याच पक्षाला राहिलेला नाही, कारण ते शपथ घेतात आणि आरक्षण देत नाहीत. मराठा, मुस्लिम, धनगर आणि लिंगायत समाजाला आरक्षण देण्याचा विषय जो पक्ष सोडवेल त्याच्या मागे राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष पूर्ण ताकदीन उभा राहील. मी पक्षाकडं लोकसभेच्या तिकीटाऐवजी काहीच मागितलेलं नाही, बदली वगैरे अशा कुठल्याही भानगडीत पडलेले नाही. मी एक मराठी मुलगी आहे व ते माझ्या आई-

वडिलांनी माझ्यावर केलेले संस्कार आहेत. स्वतःच्या कर्तृत्वावर माझ्या आजीबाई शारदाताई पवार निवडून गेल्या. साहेब सुद्धा स्वतःच्या हिमतीवर आणि कर्तृत्वावर मुख्यमंत्री झाले. तुमच्या आयुष्यात चांगला बदल घडवण्यासाठी मी राजकारणात आले.

आम्हाला बक्षीस मिळतात, कारण आम्ही पार्लमेंटमध्ये बसतो.

सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत आम्ही त्यांची सुद्धा भाषणे ऐकतो, फक्त त्यांच्यावर टीका करायला जात नाही. भारतीय जनता पक्ष होता 'ना खाऊंगा ना खाने दूंगा, पण आता मै भी खाऊंगा और आपको भी पेट भर के खाने दूंगा,' अगर तुम भ्रष्ट जुमला पार्टी में हो तो. पन्नास खोक्यांवर जर आमदार विकला जात असेल तर त्यांना लाज वाटली पाहिजे, पन्नास खोके इज नॉट ओके.

भ्रष्टाचाराच्या विरोधात जसा त्यांनी आपल्यावर हल्ला केला होता तसा आता मी त्यांच्यावर करणार आहे. ही लढाई माझ्या वडिलांसाठी नाही तर महाराष्ट्राच्या अस्मितेसाठी आहे, मी एक स्वाभिमानी मराठी मुलगी आहे.

भ्रष्ट जुमला पार्टी आणि शिंदे गटातले कोणीही आता माझ्यावर काही बोलत नाही, फक्त एका गटातले लोक माझ्यावर बोलतात हा अजेंडा त्यांचा नाही तर अदृश्य शक्तीचा आहे. मी अदृश्य शक्तीला जिंकू देणार नाही. तुम्ही आमच्यात वाद लावणार हे नाही चालणार, तुमची कूटनीती इथं चालणार नाही.

महाराष्ट्रात आम्ही स्वाभिमानी लोक आहोत. महाराष्ट्रातील सर्व विकास हा काँग्रेस आणि राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षानं केला आहे. यांनी दहा वर्षात काय केलं? महागाई, बेरोजगारी, भ्रष्टाचार, वॉशिंग मशीन, अंगणवाडी सेविका आंदोलन, शिक्षकांवर अन्याय, डॉक्टरांवर अन्याय, जालन्यातील लाठीचार्ज, प्रकल्प घालवले, आमदार पळवले, खासगीकरण केले व बीजेपीने सर्वात मोठा विकास स्वतःच्या स्वार्थासाठी केला. या देशांमध्ये लोकांना लढणारी लोकं आवडतात, आपल्यावर फार मोठी जबाबदारी आहे व आपण सत्यावर लढत आहोत. महाविकास आघाडीचा मुख्यमंत्री पहिली सही करेल ती म्हणजे कष्ट करणाऱ्या महाराष्ट्रातल्या काळ्या मातीशी इमान राखणाऱ्या शेतकऱ्यांची सरसकट कर्जमाफीसाठी. हा माझा तुम्हाला शब्द आहे. तुम्ही रेकॉर्ड करून ठेवा. गॅरंटीला एक्सपायरी डेट असते पण शब्दाला आयुष्यभर किंमत असते. महिला सुरक्षितता हा तुमच्या आणि माझ्या सरकारचा महत्त्वाचा कार्यक्रम असेल. या राज्यातील प्रत्येक तालुक्यात बचत गटाचे एक दुकान जे तुमच्या

भरतीच्या बदल आपण फेरविचार करू व सरकारी नोकरी ही कॉन्ट्रॅक्टवर नसणार आहे. यासाठी आपण पूर्ण ताकदीनं सगळे प्रयत्न करू. आदरणीय पवार साहेब मुख्यमंत्री असताना राज्याला सोन्याचे दिवस होते. आपल्याला ते दिवस पुन्हा आणायचे आहेत. महाराष्ट्रातला मुख्यमंत्री जेव्हा दिल्लीत जायचा, तेव्हा दिल्ली हादरायची. आपल्यावर कै. यशवंतराव चव्हाण यांचे संस्कार झाले आहेत, जेव्हा जेव्हा हिमालयाला गरज पडते तेव्हा तेव्हा महाराष्ट्रातला सहाद्री हा दिल्लीला गेलेला आहे. आपल्यावर बॅनरवाले नाही तर कृतीतले संस्कार झालेले आहेत. चव्हाण साहेबांचे विचार सुप्रिया सुळे पुढे नेणार. तुम्हाला त्यांचे नाव घेण्याचा अधिकार नाही, कारण तुम्ही त्यांच्यासारखे वागत नाही. चव्हाण साहेब यांचे आरएसएस व भारतीय जनता पक्षाशी कधीच जमले नाही व आज अनेक लोक त्यांचे फोटो लावतात, पण ते चव्हाण साहेबांना मान्य नव्हते हे उभ्या महाराष्ट्राला माहित आहे. आजचे सरकार म्हणजे हिमालयाला शिंक आली तरी महाराष्ट्रातल्या सहाद्रीला ताप येतो अशी परिस्थिती आहे

मालकीची असेल ते काढले जाईल व महाराष्ट्रातल्या प्रत्येक बचत गटातील प्रत्येक महिलेला तिचे सामान ठेवता येईल याचा पूर्ण कार्यक्रम आम्ही केलेला आहे. मेट्रोपेक्षा जास्त प्रिय मला या राज्यातील एसटी आहे. महाविकास आघाडीचं सरकार आल्यावर एक वर्षाच्या आत या राज्यातील सर्व पब्लिक ट्रान्सपोर्ट आम्ही पूर्णपणे चकाचक करू व अजित दादांना परत फाटकी एसटी दाखवण्याची संधी आम्ही देणार नाही. आज महाराष्ट्रात अनेक ठिकाणी औषधांचा तुटवडा आहे, आपल्या सरकारच्या काळात असे होणार नाही. एमआयडीसीसाठी आपण प्रत्येक तालुक्यात शिस्तबद्ध इन्वेस्टमेंट करू. कॉन्ट्रॅक्ट

आपल्याला हे बदलायचे आहे. महाराष्ट्राची अशी परिस्थिती व अंगणवाडी सेविकांचे रडणे आपल्याला बघवत नाही. सरकार असंवेदनशील आहे. पण आपण संवेदनशील आहोत, लोकांच्या आयुष्यात चांगला बदल घडवण्यासाठी आपण राजकारणात आलेलो आहोत. तुम्ही सगळे आदरणीय पवार साहेबांचे टॉनिक आहात. भ्रष्टाचार मुक्त आपण पूर्ण ताकतीने उभे करू, जो महाराष्ट्राच्या सेवेसाठी असेल. २०२४ मध्ये लोकसभा आणि विधानसभेला अत्यंत चांगल्या पद्धतीने राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाला अभिमान वाटेल असे काम करूया.

राष्ट्रवादीचे विचार जनतेपर्यंत पोचवण्याचे काम करूया

जयंत पाटील

या शिबिराचं नाव आपण मुद्दामहून 'ज्योत निष्ठेची, लोकशाहीच्या संरक्षणाची' असं दिलेलं आहे. या दोन दिवसांच्या शिबिरामध्ये लोकशाहीचं संरक्षण करण्यासाठी स्वतंत्र भारतात कधी नव्हे एवढी गरज प्रयत्नांची, कष्टाची आणि निकराच्या लढ्याची आहे, याची जाणीव आपल्याला या दोन दिवसांत होईल असा मला ठामपणानं विश्वास आहे. परिस्थिती सकारात्मक आहे आणि आजच्या दिवसाचं महत्त्व फार मोठं आहे.

आज महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी आयुष्यभर जो संघर्ष केला, आणि तो संघर्ष करत असताना महिलांच्यामध्ये, स्त्रियांच्यामध्ये शिक्षणाची ज्योत लावण्याचं काम ज्यांनी केलं, त्या सावित्रीबाई फुले यांची जयंती आहे, हा एक विलक्षण योगायोग आहे. ज्या पवार साहेबांनी महाराष्ट्रात महिलांना पन्नास टक्के राज्यव्यवस्थेत वाटा देण्यापर्यंत आणि देशाच्या संरक्षण दलात काम करण्याची संधी देण्यापर्यंतचं काम केलं, त्या पवार साहेबांच्या पक्षाची सावित्रीबाईंच्या जयंती निमित्ताने समतेचा विचार पुन्हा महाराष्ट्रात, पुन्हा देशात टिकावा यासाठी सुरू केलेल्या या शिबिराची ज्योत, मला खात्री आहे, की, महाराष्ट्रातल्या प्रत्येक सर्वसामान्य माणसापर्यंत पोहोचवण्याचं काम तुम्ही आम्ही सर्वजण करू.

फुलेंनी शाळा सुरू केली. म्हणून सावित्रीबाईंच्यावर प्रसंगी शेण गोळ्यांच्या मारा झाला. पण त्या आपल्या ध्येयापासून मागे हटल्या नाहीत. संघर्ष करण्याचा काळ होता, त्यांनी संघर्ष केला. सर्व समाज ज्योतिराव फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांच्याविरोधात कर्मठ समाज उभा राहिला, त्या सगळ्यांच्या विरोधाला तोंड देऊन सावित्रीदेवी फुले यांनी आपलं कार्य कायम चालू ठेवलं. आपल्यादेखील काळात आपल्यासमोर भविष्यकाळात संघर्ष उभा राहिलेला आहे. येणारं निवडणुकीचं वर्ष म्हणजेच संघर्षाचं वर्ष असतं. २०२४ हा निवडणुकीचा काळ होणार आहे, या काळात आपण सर्वजण वैचारिक संघर्ष करण्यासाठी ठामपणाने भविष्यकाळात काम करण्याची गरज आहे. आपला पक्ष फोडला, मागच्या वेळी जेव्हा या ठिकाणी शिबिर

झाले तेव्हा अनेक दिग्गज या ठिकाणी समोर बसलेले होते. ते निघून गेल्यामुळे त्यावेळी मागच्या कप्प्यात बसलेल्यांना यावेळी पुढच्या कप्प्यात येऊन बसायची संधी मिळाली. त्यामुळं तुम्हा सर्वांचं जे प्रमोशन झालं, त्याबद्दल नव्या वर्षात शुभेच्छा देतो. नाहीतर तुम्हाला काय पुढच्या लाईनीत येऊन बसायची संधी नव्हती. त्यामुळे पुढच्या लाईनीत बसलेल्या सगळ्यांनी गेलेल्यांचे आभार माना. विनोदाचा भाग सोडून द्या. पण, आपल्या नेत्यांनादेखील त्रास देण्याचं काम झालं, अनिल देशमुख साहेबांच्यासारख्या नेतृत्वाला तुम्हागत

जाण्याची वेळ आली. नवाब मलिक यांच्यावर काय प्रसंग आला, हे आपल्या सर्वांना माहीती आहे. त्यामुळं आपल्या सगळ्यांना या प्रसंगातून जात असताना पवार साहेबांची साथ न सोडता आपल्या सगळ्यांनी काम करायचं ठरवलेलं आहे. आम्ही शाहू, फुले, आंबेडकरांचा विचार मांडतो, पवार साहेबांनी तर उभ्या आयुष्यात हा प्रयत्न केला आणि हा प्रयत्न करत असताना ज्या छत्रपती शिवाजी महाराजांनी आपल्या सगळ्यांच्या स्वाभिमानाची ज्योत पेटवली, ज्या महात्मा ज्योतिबा फुले आणि क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले यांनी ज्ञानाची ज्योत पेटवली, छत्रपती शाहू महाराजांनी समतेची ज्योत पेटवली आणि पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर यांनी अस्मितेची ज्योत आपल्या मनात पेटवली. या सर्व महापुरुषांचा आदर्श घेऊन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी घटनेची चौकट आखली. आम्ही शाहू-फुले-आंबेडकर का म्हणतो, तर शाहू महाराजांनी आरक्षणाचा विचार या देशात, भारत वर्षात नव्हे, तर कदाचित जगात पहिल्यांदा मांडला. मागं राहिलेल्यांना पुढं आणण्यासाठी आरक्षण दिलं पाहिजे ही शाहू महाराजांनी भूमिका मांडली. समाजात अनेक घटक मागे राहिलेले, हजारो वर्षांच्या चातुर्वर्ण्यात अडकलेले जे आहेत, त्यांना पुढं येण्याची संधी दिली पाहिजे हे शाहू महाराजांनी मान्य केलं आणि त्यानंतर महात्मा ज्योतिराव फुले यांनी नुसता जातीभेद नाहीये, तर स्त्री-पुरुषांचा देखील समाजात भेद आहे, त्या माता-बहिणींना पुढं आणण्याचं काम आपण केलं पाहिजे हा विचार दिला. हा समतेचा आणि आरक्षणाची भूमिका मांडणाऱ्या शाहू महाराजांचा विचार हा घटनेच्या चौकटीत बसवण्याचं महान काम डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केलं. म्हणून

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना आपण महामानव म्हणतो. या तिघांचा विचार घेऊन महाराष्ट्रात आपण काम करायचं आहे, ते काम करत असताना आपल्याला राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाला ही पुरोगामी विचारांची ज्योत पेटवत राहायचं आहे. त्यासाठी आपल्याला या दोन दिवसांत विविध वक्त्यांचं मार्गदर्शन मिळणार आहे. मला विश्वास आहे, की या दोन दिवसांच्या शिबिरात आपल्यासमोर अनेक विचार येतील व देशातील परिस्थिती सांगण्याचं काम या निमित्ताने होईल. आपण सगळ्यांनी या विचारांची आणि मुद्द्यांची नोंद करा. आपण कमी कुठं पडतोय, तर आपण बोलण्यात कमी पडतो. आपण बोलण्यात कमी पडतोय, कारण समोरच्या बाजूनं जाहिरात प्रचंड आहे आणि जाहिरात प्रचंड असल्यानं आपण बोललेलं कुठे दाखवलं जात नाही किंवा ऐकलं जात नाही. आपला समज असतो की कोणी ऐकत नाही पण लोकं सर्व ऐकत असतात. त्यामुळं आपण सर्वांनी व्होकल झालं पाहिजे. बोललं पाहिजे. आपण ज्या विचारासाठी काम करतोय त्याला महत्व देण्याचं काम आपण केलं पाहिजे. हा विचार महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यापर्यंत पोहोचवण्याची जबाबदारी घेऊन आपण या दोन दिवसात या ठिकाणाहून जाऊ, याची मला खात्री आहे.

निवडणुका जवळ येत असताना आपण घराघरात राष्ट्रवादी हा प्रयत्न सुरू केला, कार्यकर्त्यांनी हा विचार प्रामाणिकपणे घराघरापर्यंत पोहोचवला. काही ठिकाणी कमी काम झालं, काही ठिकाणी जास्त झाले. यामध्ये समानता आणण्याचं काम करायचंय. शेतकऱ्यांचा आक्रोश मोर्चा आपण काढला, डॉ. अमोल कोल्हे यांनी पुणे जिल्ह्यात प्रचंड मोठा दौरा केला व त्याला उत्स्फूर्तपणाने प्रतिसाद मिळाला. आज आमच्या डॉ. अमोल कोल्हेच्यासारख्या एका प्रामाणिक खासदारांना शिवछत्रपतींचा आणि शंभू महाराजांचा इतिहास ज्यांनी खऱ्या अर्थानं घराघरात पोचवला, त्या डॉ. अमोल कोल्हेंना पाडण्याचा विडा आता काहीजण उचलायला लागलेले आहेत. जोपर्यंत छत्रपती शिवाजी

महाराजांचा आणि आई भवानीचा आशीर्वाद आपल्या मागे आहे तोपर्यंत डॉ. अमोल कोल्हे डरने की बात नहीं. हा सगळा पक्ष पूर्ण ताकदीने तुमच्या मागं उभा राहिल.

निवडणुकांना सामोरं जात असताना आपला कार्यकर्ता विचारावर आधारित राहिला पाहिजे. आदरणीय पवार साहेबांनी हा पक्ष एका वैचारिक भावनेतून निर्माण केला, पण फार काळ आम्ही सत्तेत राहिल्यामुळे विचारांकडं दुर्लक्ष झालं आणि सत्तेकडं आपलं लक्ष जास्त गेलं. सत्तेत असताना विचारांवर जोर दिला पाहिजे ही भावना आमच्या मनात कमी प्रमाणात शिवली, त्यामुळं विचार काय आहेत? हा विचार न घेता काही लोक दुसऱ्या विचारांकडं आमच्या पक्षातून गेली. पण आपण सगळे पवार साहेबांना साथ देत ठामपणे आज या ठिकाणी काम करत आहोत. आपले काम इतरापेक्षा सोपं आहे आपल्याला फार यंत्रणेची गरज नाही. आपण सत्तेत बसणाऱ्यांच्या चुका काय आहेत? देशातील महागाई, बेकारी व ज्या घटना मागच्या काळात घडल्या त्यावर लक्ष केंद्रित करून लोकांना त्याची समज देण्याचं काम आपण जर केलं तर मला वाटतं की सत्ताधऱ्यांच्या चुका जनतेसमोर मांडल्या तर जनता सुज्ञ आहे. जनता आपला निर्णय घेत असते. आपण मात्र त्यांच्यापर्यंत पोहोचण्यासाठी सगळ्यांनी ताकदीने काम केलं पाहिजे. फुले, शाहू, आंबेडकर यांचा विचार महाराष्ट्रानं कायम स्वीकारलेला आहे. यावेळी देखील आपल्या सर्वांच्या आशीर्वादाने हा विचार पुन्हा ताकदीनं लोकांपर्यंत पोहोचवण्याचं काम आपण करू. आज अंगणवाडी सेविकांनी मुंबईच्या आझाद मैदानात आंदोलन पुकारलेले आहे. सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंतीनिमित्ताने हजारो अंगणवाडी सेविका त्या ठिकाणी बसलेल्या आहेत. या व्यासपीठावरून राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या वतीनं मी त्यांच्या मागण्यांना पाठिंबा देतो.

महाराष्ट्राची जनता आजही पवार साहेबांच्या बाजूने

(पान नं. ४ वरून)

सर्वात मोठा निष्कांक गेल्या दहा वर्षांमध्ये या वर्षात आपण गाठलेला आहे. त्यावर बोला. राज्याच्या इकॉनॉमीवर बोला. राज्य सरकारनं बजेट मांडलं, त्यावेळी सरकारनं सांगितलं, १७ हजार कोटी आमचं डिफिशिट आहे. जूनमध्ये विधानसभेचं अधिवेशन झालं, ४४ हजार कोटीच्या पुरवणी मागण्या आहेत. म्हणजे आधी १७ हजार कोटी मायनस असताना सरकारनं ४४ हजार कोटीच्या पुरवणी मागण्या मंजूर करून घेतल्या. डिसेंबरमध्ये परत अधिवेशन झालं, ५५ हजार कोटीच्या परत पुरवणी मागण्या केल्या आणि आपण दबाव आणल्यानंतर सरकारनं घोषणा केल्या. त्या घोषणांची बेरीज ४४ हजार कोटी. म्हणजे खिशात काही नसताना राज्य सरकारने १ लाख ६० हजार कोटी रुपयांची आश्वासने महाराष्ट्राला दिलेली आहेत. तुम्हाला वाटेल, की आता नारळ फोडला, हा पूल होईल, ते होईल, तर काही होणार नाही. कारण, ५० कोटीच्या कामाला दोन कोटी दिले. कंत्राटदारांना पेमेंट करायला सरकारच्या तिजोरीत पैसे नाहीत. केवळ हूल दिली जात आहे आणि ही महाराष्ट्रातल्या जनतेची आणि

आमदारांचीही फसवणूक आहे.

पुढच्या आठ ते नऊ महिन्यांच्या कालावधीत आपण सर्वजण ताकदीने लढलो तर महाराष्ट्रात शून्य वरून पन्नास ते साठ आमदार निवडून आणण्याची कर्तबगारी आदरणीय पवार साहेबांनी तीनदा केलेली आहे. त्यामुळं तुम्ही अशा नेत्याच्या पक्षात आहात जो महाराष्ट्रात पुन्हा एकदा बदल करू शकतो. काही लोकं त्यांच्या वयाचा दाखला देऊन म्हणतात, की आता कसं जमणार? पवार साहेब अनेकवेळा भाषणात सांगतात, की मी अजून तरुण आहे. आम्ही जेव्हा त्यांच्याशी बोलतो, त्यावेळी आम्हालाही ते तरुण असल्याचा भास होतो. त्यामुळं ही खात्रीच बाळगा, की महाराष्ट्रात ज्या वेळेला पवार साहेबांचा झंजावात फिरेल त्यावेळी महाराष्ट्रामध्ये लोक पवार साहेबांच्या बाजूने उभे राहतील आणि ताकदीनं महाराष्ट्र पुन्हा एकदा पवार साहेबांच्या म्हणजेच शाहू-फुले-आंबेडकरांच्या विचारांना प्रतिसाद देईल

हा माझा विश्वास आहे.

जाते पवार

१७ जानेवारी २०२४

साहेब, आता परतीच्या वाटा गदारांना बंद करून टाका

जितेंद्र आम्हाड

विश्वंभर चौधरींनी
वल्लभभाई पटेल

आणि नेहरू यासंदर्भात जे भाष्य केलं, त्या भाष्यामध्ये मी एक अधिकच सांगू इच्छितो, तो म्हणजे त्यांचा आणि गोळवळकरांचा झालेला पत्र व्यवहार. गांधीजींची हत्या झाल्यानंतर आरएसएसवर बंदी घालण्यात आली आणि त्या बंदीच्या विरोधात गोळवरकरांनी पत्र लिहिलं की, आमचा काय संबंध? त्याला जे वल्लभभाई पटेल यांनी उत्तर दिलंय, ते उत्तर इतिहास नेहमी लक्षात ठेवेल, भविष्यात तो वाचला जाईल. त्यांनी शब्दात लिहिलं की तुम्ही गांधीजींचा खून केला नाही हे आम्हाला मान्य आहे, पण स्थापनेपासून भारतामध्ये तुम्ही जे वातावरण तयार केले त्यातूनच गांधीजींची हत्या झाली. त्यामुळे त्यांच्या एवढेच तुम्ही जबाबदार आहात आणि म्हणूनच तुमच्यावर बंदी घालण्यात आलीय, हे वल्लभभाई पटेल यांचे वाक्य होते. त्यामुळं वल्लभभाई पटेल हे आरएसएसचे होते का? त्याचे होते का? याचे होते का? हे त्यावेळेचा पत्र व्यवहार स्पष्टपणे सांगतो, की गांधीजींचे, नेहरूजींचे आणि वल्लभभाई पटेल यांचे अत्यंत सौहार्दाचे संबंध होते, त्यांच्यात कुठल्याही प्रकारचे मतभेद नव्हते आणि जेव्हा मतभेद जनतेत चर्चेत यायला लागले, तेव्हा याच वल्लभभाई पटेलानी नेहरूंना पत्र लिहिलं, की जवाहर तुम्हाला आणि मला एकत्रित बाहेर पडावे लागेल. या देशाला सांगावे लागेल, की जवाहर आणि वल्लभमध्ये कोणतेही मतभेद नाहीत. इतके महान नेते होते ते.

मला एक भाषण आठवंतं अटलबिहारी वाजपेयींचं. वाजपेयी आपल्या भाषणात म्हणाले होते, की मध्य पूर्व आशियात जोपर्यंत इस्रायलने जमिनीवर कब्जा केला आहे, ती जोपर्यंत दिली जात नाही, तोपर्यंत शांतता नांदणार नाही. म्हणजे आंतरराष्ट्रीय राजकारणाचा ज्यांना अभ्यास होता, त्या

प्रत्येकाला मान्य आहे, की इस्रायलने बळकावलेली जमीन जोपर्यंत जे मालक आहेत त्यांना देत नाहीत, तोपर्यंत शांती येवू शकत नाही. आणि तसंच या देशाचं परराष्ट्र धोरण होतं. पहिल्यांदा नेहरूंनी ते मान्य केलं आणि नंतर सातत्यानं आपण ते मान्य करत आलो. हे पहिलेच पंतप्रधान निघाले, उतावळे होऊन पहिल्याच दिवशी म्हणाले, की माझा इस्रायलला पाठिंबा आहे. तीन दिवसांनंतर त्यांच्याच परराष्ट्र मंत्रालयाला घोषित करावं लागलं, की आम्ही त्यांच्याबरोबर नाही. आम्ही पॅलेस्टिनींबरोबर आहोत.

जिथं अन्याय आहे, जिथं शोषण आहे, जिथं अत्याचार आहे, भारत त्यांच्याबरोबर आहे. भारत नेल्सन मंडेलाबरोबर होता. कारण का, तर तिथं शोषण होतं. भारताची जी कायमची भूमिका आहे, ती गांधींची भूमिका आहे. मला नेहमी आश्चर्य वाटतं, की जगातला कुठलाही नेता आला, की पहिल्यांदा तो जातो राजघाटावर. आज नथुरामाच्या यात्रा निघतायंत, जागतिक स्तरावरती आपली किती बेईज्जती होत असेल, आपल्याला त्याचं काहीच वाटत नाही. माझ्या शहरामध्ये मी एकदाही नथुरामाचं नाटक होऊ दिलं नव्हतं. नाटक आणि पिक्चर ही दोन अशी साधने आहेत, जी माणसाला वेडी करू शकतात. जगभरात नथुरामाला मानणारी माणसं नाहीयेत, पण जगभरात आजही गांधीजींना मानणारी माणसं आहेत. शेवटी फिलॉसॉफी टिकते, अविचार टिकत नाहीत, हा जगाचा इतिहास आहे.

आता राम मंदिराची चर्चा सुरू आहे. मी पक्षाच्या कार्यकर्त्यांसमोर बोलतोय. राम त्यांच्या बापाचा नाही. हा राम जेवढा त्यांचा आहे, तेवढाच माझा आहे. ते त्याचे मालक नाहीयेत. ते त्यांचे खरोखर मालक असते, तर आज उद्घाटनाला त्यांनी द्रौपदी मुर्मुना बोलवलं असतं. कारण, द्रौपदी मुर्मुना ज्या

घटकातून येतात, ज्या व्यवस्थेत त्यांनी जन्म घेतला, त्या आदिवासी आहेत आणि रामाचं सर्वात जास्त जवळचं नातं हे शबरीशी होतं. आपल्याला कदाचित रामायणातला हा काळ दाखवत नाहीत. म्हणजे भेदभाव न मानणारा राम होता आणि तुम्ही प्रत्येक उद्घाटनाला त्या द्रौपदी मुर्मुना राजभवनामध्ये लॉक करून ठेवता आणि स्वतः उद्घाटन करायला निघून जातात. तुम्ही पार्लमेंट भवनचं उद्घाटन केलं, साधूंना घेतलं हे सगळं ठीक आहे. तुम्ही त्यांना घेतलं नाही, कारण तुम्हाला महिलांबद्दल राग आहे. तुम्हाला जात-धर्म याच्यात भेदभाव मानायचाय. तुम्ही मनुस्मृतीला मानणारे लोक आहात. मनुस्मृती हेच आपलं संविधान आहे असं तुम्ही सांगता. पण हे पुस्तक वाचलं तर महिलांना समजेल, की यामध्ये महिलांना एक टक्काही आदर देण्यात आलेला नाही.

राम मंदिराचं आमंत्रण देणार नाही, असं म्हटलं जातं. तुम्ही कोण आहात रे आमंत्रण द्यायला. राम काय तुमच्या बापाचा आहे. मंदिर काय तुमच्या बापाचं आहे. तुम्हाला जर मंदिरच उभारायचं होतं, तर रामनवमीच्या दिवशी का नाही केलं? आम्ही कळत नकळत शिर्डीला आलो, आम्ही त्या शिर्डीला आलो, ज्या बाबांनी रामाचं सर्वाधिक नाव घेतलं. एकीकडं अल्ला मालिक आणि एकीकडं राम. रामनवमीचा उत्सव हा शिर्डीमध्ये सर्वात मोठा उत्सव म्हणून साजरा केला जातो. आम्ही कळत नकळत आलो. कारण, आमच्या मनात राम आहे. तोंडात राम आणि मनामध्ये रावण हे आम्ही कधी करत नाही. राम हा तुमच्या बापाचा पण नाही आणि आमच्या बापाचा पण नाही. राम दर्शनाला जाणाऱ्या तिन्ही पक्षांच्या नेत्यांना मी सांगू इच्छितो की, १४ वर्षांचा वनवास फक्त आई-वडिलांच्या इच्छेखातर भोगणारा राम या तिन्ही पक्षांमध्ये असू शकतो का? अरे, तुम्ही या ८४ वर्षांच्या म्हातान्याचं ऐकलं नाही. आमच्या आजोबाचं, आमच्या बापाचं नाही ऐकलं, तुम्ही कसली रामाची पूजा करायला चालले. अरे रामाकडून काय शिकणार तुम्ही? राम बोलेल अरे, बाबा हे आलेत चला पळा इथून...! राम हा आपल्या सर्वांचा आदर्श आहे.

हे केवळ राम मंदिर, राम मंदिर करत बसलेत, पण यानं काही होणार नाही. पण याच्या प्रतिक्रिया येऊ लागल्यात. लोकांना अस्वस्थ वाटायला लागलंय, की ज्या पद्धतीनं हे सगळं पुढं नेलं जातंय, काल भीमा-कोरेगावला ६० लाख लोकं आली होती. ज्या पद्धतीनं लोकं वागायला लागलीत, ज्या पद्धतीचा उन्माद दिसायला लागलाय, ती पद्धत बघितल्यानंतर या देशाची लोकशाही टिकेल की नाही हा प्रश्न निर्माण होतो. आपल्याला वैयक्तिक भांडण नाही कोणाशी. पण, बाबासाहेबांनी लिहिलेलं संविधान आणि त्यातनं निर्माण झालेली संसद ही टिकवायची आहे. लोकसभेमध्ये ते चार

जणं कसे घुसले एवढा एकच प्रश्न खासदार विचारत होते, तुम्हाला उत्तर द्यायचं नव्हतं म्हणून तुम्ही त्यांना लोकसभेतनं बाहेर करून टाकलं आणि याला तुम्ही संसदीय लोकशाही म्हणता? अगर सडके चूप हो गयी तो संसद बेलगाम हो जायेगी हा त्याच्यातला अर्थ आहे. तुम्ही शांत बसू नका.

ट्रक चालकांसाठी जो कायदा येत होता, तो राक्षसी कायदा होता. ट्रक चालकांनी आम्ही भारत बंद करू शकतो हे दोन तासांत दाखवलं. अख्खा भारत घाबरला. सरकार घाबरलं. कायदा मागे घेतला की नाही? ही आंदोलनाची ताकद असते. आपण हेच विसरलोय. आपण इतके वर्षे सत्तेत राहिलोय, की रस्त्यावर उतरायलाच आपल्याला लाज वाटते.

कुठलीही राजकीय व्यवस्था ही आयडॉलॉजीवर चालते. देशात दोन आयडॉलॉजी असतात. प्रत्येक देशात आहेत. मला कळत नाही, सकाळी शाहू, फुले, आंबेडकर यांच्या नावानं टाळ्या वाजवणारी लोकं, संध्याकाळी गोळवलकर आणि हेडगेवार यांचं नाव कसं काय घेऊ शकतात? आणि परत सांगतात, छे, छे आम्ही तर शाहू, फुले, आंबेडकरांचीच माणसं. अहो, मग तुम्ही त्यांच्याबरोबर जाऊन कसे बसले? नाही, तो पॉलिसीचा भाग आहे. पॉलिसी? मग अजितदादा माझा प्रश्न आहे तुम्हाला, की २०१९ साली तुम्ही गेले, तुमच्या मनात कुठली पॉलिसी होती? आणि आल्यानंतर परत उपमुख्यमंत्री झाले. ही कुठली पॉलिसी होती? **मी माफी मागतो साहेबांची, पण २०१९चं बंद केल्यानंतर त्यांना उपमुख्यमंत्रिपदी बसवणं ही सर्वात मोठी चूक होती. एकदा माणूस गद्दार असेलच तर त्याच्या मनात ते कायम असतं. मी साहेबांची परत माफी मागून सांगतो, की जिथे जिथे त्यांना संधी मिळाली, तिथे तिथे त्यांनी साहेबांच्या जवळच्या माणसांचा अपमान केला. मी स्वतःच्या डोळ्यांनी बघितलंय. अनेक कहाण्या मला माहिती आहेत. त्याच्यातली एक कहाणी दत्ता मेघेंची आहे.**

साहेबांवर मनापासून प्रेम करणारे कार्यकर्ते होते. साहेबांपासून काहीच न लपवणारे कार्यकर्ते होते. त्यांना तोडलं कुणी? हे सगळं केलं कुणी? हे सगळं करणारे होते अजित पवार. मी साहेबांना एवढीच विनंती करेन, की आता परतीच्या वाटा बंद करा. त्यांना परत आपल्या पक्षात घेऊ नका. काही गोष्टी कार्यकर्त्यांच्या मनातल्या स्पष्ट बोलायला मी इथं आलोय. जोपर्यंत ते पक्षात होते, तोपर्यंत आम्ही दादागिरी सहन केली. कारण तुम्हाला राग यायला नको. ते तुमच्यावर बोलतील, तर एक मिनिटात त्यांना प्रत्युत्तर दिलं जाईल. तुमच्या वयावर बोलतात, ते दिलीप वळसे पाटील काय, आंबेगाव ते व्हीटी मॅरथॉन धावणार आहेत का? त्यामुळं वयावर बोलणं हे कुणाला शोभतं? कुणी तरी बोलतं, की हे जे दोन खासदार आहेत, ते त्यांच्यामुळे निवडून आले. अहो, ते

कुणामुळे बनले? अहो, अख्खं कसलेलं शेत हातात दिलं ना तुमच्या. अख्खा नांगरलेला महाराष्ट्र तुमच्या हातात दिला. त्या कर्तृत्ववान माणसाने कायम ६०-६५ आमदार निवडून आणले. अहो, तुम्ही बाजूचे चार तरी निवडून आणून दाखवायला हवे होते. ज्यांनी तुम्हाला घडवलं, त्यांच्याविरुद्धची भाषा वापरता.

मला आश्चर्य वाटतं तटकरेंचं. आजही काहीतरी साहेबांविरुद्ध बोललेत. तुम्हाला माहिती आहे का, त्यांच्या घरात पदं किती होती. ते स्वतः, त्यांची मुलगी, मुलगा, पुतण्या, भाऊ. अजून काय पाहिजे तुम्हाला? अहो, मला पालकमंत्री न करता त्या पोरीला केलं दादांनी मैत्रीखातर आणि

तिथे गेलेत, तो प्रत्येकजण सांगायचा सकाळी येऊन, साहेब चला ना बीजेपीत जाऊया. २०१९च्या बंडात अजित पवारांना बीजेपीबरोबर घेऊन जाण्यामध्ये सगळ्यात मोठा हात कुणाचा असेल तर तो सुनील तटकरेंचा आहे हे तुम्ही लक्षात ठेवा. तटकरे साहेब, तुम्ही घर फोडलंत. आज तुमच्या घराची काय स्थिती आहे? आज तुमच्या भावा-भावांमध्ये काय होतंय? सखड्या बहिण-भावामध्ये काय होतंय? तुम्ही जे पेराल, तेच घरामध्ये उगवेल एवढं लक्षात ठेवा. हा नियतीचा खेळ आहे. तो कुणालाही चुकलेला नाही.

महाराष्ट्रामध्ये अचानक गेल्या सहा महिन्यांपासून सामाजिक अस्वस्थता तयार झालीय. लोकसभा आणि

प्रदेशाध्यक्ष जयंत पाटील दीपप्रज्वलनाने शिबिराचे उद्घाटन करताना, शेजारी संदीप क्षीरसागर, अशोक पवार, बाळासाहेब पाटील, हेमंत टकले, शरद पवार, अनिल देशमुख, अरुण गुजराथी, रोहिणी खडसे

तेव्हा एकनाथ शिंदेंनी मला बाजूला घेऊन सांगितलं, की जितेंद्र माड्याबद्दल तुझ्या मनात राग ठेऊ नको. मी पक्ष मिटिंगमध्ये सांगितलेलं, की मला रायगड हवं, पालघर नको. कारण, का तर पालघर तुला जावं अशी माझी मनापासूनची इच्छा होती. पण, दादांनी विरोध केला. दादा म्हणाले, की पालघर तुम्हाला घ्या, मला रायगड पाहिजे. कारण का तर मित्राला दिलेला शब्द पाळणारे दादा आहेत. पाळला ना शब्द. आदितीला पालकमंत्री केलं. मला याच्याबद्दल काय बोलायचं नाही. पण, जेव्हा तुम्ही साहेबांबद्दल बोलता त्यावेळी तुम्ही हा विचार करत नाही, की आपण काय काय कमवलं, काय काय घेतलं. इतकं ऐश्वर्य, इतकी प्रतिष्ठा कुणामुळं मिळाली? साहेबांमुळे.

२००४ साली प्रफुल्ल पटेल साहेबांच्या मागे लागले होते, की भाजपबरोबर जाऊया. साहेब कधीही बाहेर बोलत नाहीत. हा त्यांचा चांगुलपणा आहे. पण, आमच्यासारखी फटकळ माणसं बोलतात. २०१४नंतर २०१९पर्यंत या पक्षातले जे नेते

विधानसभेच्या निवडणुका आल्या की इकडे राम नाम या घोषणा होतात आणि दुसरीकडे सामाजिक अस्वस्थता सुरू होते. २०१४ च्या निवडणुकीपूर्वी साहेबांच्या घरासमोर धनगर समाजाचे आंदोलन झाले, तेव्हा भाजपचे नेते म्हणाले, की आठवड्याभरात आरक्षण मिळेल. पण, अजूनही धनगर समाज आरक्षणासाठी लढत आहे. मराठा समाजाला आरक्षण हे संविधानिकदृष्ट्या आपण मराठा समाजाला देऊ शकत नव्हतो हे मुख्यमंत्र्यांना माहिती नव्हते का? ओबीसींचे आरक्षण कापायचा प्रश्नच येत नाही. कारण, ते संविधानिकदृष्ट्या मंजूर आरक्षण आहे. मग भुजबळांना एवढं बोलायला कुणी लावलं? पार तुमचे हात कुणी बांधलेत, हात उघडे ठेवा. म्हणजे गावंच्या गावं पेटली पाहिजेत, अशी इच्छा होती तुमची? एकीकडे गावंच्या गावं जोडण्याचं काम यशवंतराव चव्हाणांच्यानंतर शरद पवारांनी केलं, ती सामाजिक परिस्थिती उद्ध्वस्त करायचं काम तुम्हाला

करायचं होतं का भुजबळ. भुजबळ साहेब आम्ही तुम्हाला ओबीसींचे नेते मानतो. पण, तुमचा तोल का गेला हे कळलं नाही. तुम्ही या त्रिकुट सरकारच्या राजकारणाचे बळी ठरलेले आहात, असं आज अख्खा ओबीसी बोलतोय. ओबीसींच्या मनात मराठ्यांच्याविरुद्ध पाप तुम्ही आणलं. आणि मग अचानक यू टर्न का घेतलात तुम्ही? मंत्रिमंडळात असूनही तुम्ही बोलू नाही शकलात? जे कॅबिनेटमध्ये बोलायचं होते ते तुम्ही रस्त्यावर येऊन बोलत होते. कुणीतरी तुमच्या तोंडावाटे बोलत होतं हे महाराष्ट्राला आता कळतंय. पण, भुजबळ तुमच्याकडून ही अपेक्षा नव्हती. राजकारणात स्पष्टता ही असायला हवी. ओबीसींना न्याय देण्याचे काम महाराष्ट्रात

प्रदेशाध्यक्ष जयंत पाटील पुष्पगुच्छ देऊन शरद पवार यांचे स्वागत करताना.

डॉक्टर आंबेडकरांनंतर कोणी केले असेल तर ते शरद पवारांनी केले. जोपर्यंत इथला जातीवाद संपत नाही तोपर्यंत आम्ही लढत राहू. त्या शक्ती विरुद्ध लढत राहू, ज्या शक्तींनी याला जन्म दिला.

मी शरद पवार साहेबांबरोबर आहे, हे सभेला येऊन दाखवण्यापुरते नको, तर कायम पक्षासाठी निस्वार्थ काम करत राहणे यात खरे साहेब प्रेम दिसून येते. महाराष्ट्रात बेरोजगारीचा दर हा देशांमध्ये पहिला किंवा दुसरा आहे. महाराष्ट्रातले सर्व उद्योग हे गुजरातला नेण्याच्या वाटेवर जोरदारपणे काम चालू आहे. हे भांडण माझे वैयक्तिक भांडण नसून फुले, शाहू, आंबेडकर आणि छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या विचारांना न्याय देण्यासाठी आहे. आता जे काही कायदे येत आहेत ते जनसामान्यांच्या विरोधात येत आहेत. हे राज्य पोलिसी राज्य करण्याचा प्रयत्न आहे. पोलिसांचा वापर करून इथली लोकशाही संपवण्याचा प्रयत्न आहे आणि त्याला तुम्ही सर्वांनी

एकत्रितरित्या विरोध करायला हवा, एवढंच माझं आव्हान आहे. हे राज्य, राष्ट्र जगले पाहिजे असा निर्धार करूया.

कुणी कितीही म्हणो, कितीही नाकारो, हे स्वातंत्र्य आपल्याला गांधी-नेहरूमुळेच मिळालेले आहे हे कायम लक्षात ठेवा. गांधीजींची हत्या ही १९४७ साली नाही झाली. त्यांच्यावर १९३५, १९३८ आणि १९४२ सालीही हल्ले झाले. हे हल्ले का केले तुम्ही? तेव्हा तर पाकिस्तानची निर्मिती नव्हती. ५५ कोटींचा प्रश्न नव्हता. कारण, यांना गांधीजी नकोच होते. का? तर गांधीजी बनिया होता, आणि तो ओबीसी होता. आणि इतक्या मोठ्या चळवळीचा नेता हा ओबीसी आहे हे त्यांना मान्य नव्हतं. गांधीजींच्या हत्येमागं खरं कारण जातीयवाद आहे. अरे, राम आपला आहे. बहुजनांचा आहे राम. शिकार करून खाणारा राम. तो आमचा बहुजनांचा आहे. तुम्ही जिथे आम्हाला सगळे शाकाहारी बनवायला जाताय, त्यावेळी आम्ही रामाचा आदर्श पाळतो आहोत आणि आज आम्ही मटण खातो आहोत. हा रामाचा आदर्श आहे. कारण, राम हा शाकाहारी नव्हता, मांसाहारी होता. १४ वर्षे जंगलात राहणारा माणूस कुठे जाणार हो ते शाकाहार शोधायला?

जेव्हा सत्तेचा गर्व सत्ताधाऱ्यांच्या डोक्यात जातो, तेव्हा इथलं राजकारण जनता हाती घेतं हे आणीबाणीनंतर १९७७चं उदाहरण आहे आणि मी तुम्हाला सांगतो तुम्हीही प्रयत्न करा. महाराष्ट्रातली जनता महाराष्ट्राचं राजकारण स्वतःच्या हातात घेऊन शरद पवार आणि उद्धव ठाकरेंना मतं दिल्याशिवाय राहणार नाही. कारण, ज्या पद्धतीनं शरद पवारांचा पक्ष फोडण्यात आला, ज्या पद्धतीनं उद्धव ठाकरेंचा पक्ष मोडण्यात आला हे महाराष्ट्राच्या माणसाला पटलेलं नाही. आज धर्मा-धर्मात दुरावा निर्माण केला जातोय आणि हे देशाचं दुष्टचक्र आहे. ते जर थांबवलं नाही तर या देशाचं काही खरं नाही. सरकारी कंपन्या, योजना, कार्यालयात नोकरी भरती बंद आहे. सगळीकडं खासगीकरण केलं जात आहे. शाळांचेही खासगीकरण केले जात आहे. आपल्या मित्रांच्या फायद्यासाठी हे सगळं केलं जातंय. या सगळ्यांना आपण विरोध करायला हवा. बोलायला शिका. आपण प्रामाणिक आहोत म्हणून साहेबांबरोबर आहोत. आपण विश्वासू माणसं आहोत साहेबांची. गद्दारीला प्रत्युत्तर दिलं जाईल, तेही तुमच्याच भाषेत दिलं जाईल. अंगावर आलात तर शिंगावर घेतल्याशिवाय राहणार नाही. एवढंच बोलतो आणि रजा घेतो.

संसदेत दोन तरूणांनी घुसखोरी केल्यानंतर या मुद्यावर सरकारने उत्तर द्यावे, अशी मागणी करणाऱ्या विरोधी पक्षाच्या खासदारांना लोकसभा तसेच राज्यसभेतून निलंबित करण्यात आले. या निर्णयाच्या विरोधात विरोधी पक्षांनी २१ डिसेंबर रोजी दिल्लीतील जंतर मंतरवर करण्यात आलेल्या आंदोलनात राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे अध्यक्ष खासदार शरद पवार यांनी उपस्थितांना संबोधित केले...

१३ डिसेंबरला या देशाच्या संसदेत जी घटना घडली, ती देशाच्या लोकशाहीला मोठा धक्का देणारी होती. देशाच्या पार्लमेंटमध्ये अनेक लोक आत घुसले आणि त्याठिकाणी जे काही झाले, ते केवळ या देशवासियांना आणि सदस्यांना देशाच्या गृहमंत्र्यांनी घेऊन सांगण्याची आवश्यकता होती. केवळ एवढीच मागणी देशाच्या विरोधी पक्षाच्या लोकांनी केली. त्याची किंमत म्हणजे १४०पेक्षा अधिक खासदारांना सभागृहाच्या

**लोकशाहीवर
हल्ला करणाऱ्या
शक्तींना आम्ही
दूर करू
शरद पवार**

बाहेर काढण्याचे काम मोदी सरकारने केले. त्यांना वाटते, की विरोधकांविरुद्ध अशा प्रकारचे पाऊल उचलून देशाच्या विरोधकांचा आवाज आम्ही बंद करू शकतो. पण, मी एवढंच सांगू इच्छितो, की देशाची संसद असो, लोकशाही असो, त्यासाठी जी काही किंमत द्यावी लागेल ती किंमत देण्यासाठी आज व्यासपीठावर बसलेले सर्व मान्यवर लढण्यासाठी मनापासून तयार आहेत.

संकट मोठे आहे. आज गावागावांत जाऊन आम्ही

पाहिले आहे, की या देशातील गरीब लोकांची भुकेची समस्या दूर करणारा शेतकरी आत्महत्येच्या मार्गावर जात आहे. कारखान्यांत काम करणारा युवा मजूर, आज त्याला त्याच्या कष्टाची किंमत मिळत नाही, त्यामुळ तो दुःखी आहे. आपण आपल्या देशात, गावांत राहणारा आदिवासी असो, दलित असो, ते आपली समस्या सुटत नसल्यामुळे दुःखी आहे. आणि हे सर्व सहन करणारे मजूर लोक, त्यांची एकच समस्या आहे आणि त्या समस्येचे नाव भारतीय जनता पार्टी आहे. आणि त्यासाठी आपल्या लोकांना जबाबदारी घ्यावी लागेल आणि मेहनत करून राबविलेल्या गेलेल्या लोकशाहीवर हल्ला करणारी ही सामुदायिक शक्ती आम्ही दूर करू. ही

खासदार सुप्रिया सुळे आणि खासदार वंदना चव्हाण यांनी माध्यमांना दिलेल्या प्रतिक्रिया....

सरकारला किंमत मोजावी लागेल

चार-पाच दिवसांपूर्वी काही लोक संसदेत आले, जे संसदेचे सदस्य नव्हते. ते कसे आले? त्यांना कोणाकडून पास मिळाला? यावर चर्चेची आवश्यकता आहे. काहीतरी निवेदनाची अपेक्षा होती. सभागृहाचा हा अधिकार होता. यावर सरकारकडून उत्तराची अपेक्षा होती. पण, सरकारनं याबाबत काही उत्तर दिलं नाही. आम्ही निवेदन मागितले. त्याची किंमत ही मिळाली, की सभागृहाच्या लोकांना, जे

दूर करण्यासाठी आम्ही एकजूट राहू. एवढाच विश्वास याठिकाणी देतो आणि आपली रजा घेतो. जयहिंद!

दोन तरूणांनी संसदेत घुसखोरी केल्याच्या प्रकरणात सभागृहात चर्चेची मागणी करणाऱ्या विरोधी पक्षांच्या सुमारे दीडशे खासदारांना निलंबित करण्यात आले. सरकारच्या या निर्णयाच्या विरोधात विरोधी पक्षांनी संसद भवन परिसरातून २१ डिसेंबर रोजी मोर्चा काढला. त्यावेळी राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे राष्ट्रीय अध्यक्ष खासदार शरद पवार, संसदरत्न

लोकसभेच्या आत आणि बाहेर धूर पसरवून घोषणा देणाऱ्या चौघांना सात दिवसांची पोलीस कोठडी

स्टेटमेंट मागत होते, जे सभागृहात उत्तर द्यावे अशी मागणी करत होते, त्या सर्व लोकांना सभागृहात काढण्यात आलं.

त्यांच्याविरोधात कठोर पाऊल उचलण्यात आलं. अशी गोष्ट यापूर्वी सभागृहात कधी झाली नाही. मग ती विधानसभा असो किंवा पार्लमेंट असो, तेथे जॉईन झाल्यापासून एकही दिवस असा पाहायला मिळाला नाही. गेल्या ५६ वर्षांत अशी परिस्थिती पाहायला मिळाली नाही.

आज विरोधकांकडे दुर्लक्ष करून सभागृहाचे कामकाज

आहे, शेतकऱ्यांचा अपमान आहे योग्य आहे का. मला वाटतं, की आपण आपल्या जातीचा उल्लेख करणं योग्य नाही. आम्ही असं कधी करणार नाही. ज्यांनी विरोधकांना बाहेर काढण्याचं काम केलं, त्यांनी सभागृहाच्या कामकाजाबाबत विचार केला पाहिजे. १५० लोकांना बाहेर काढले ही काय चांगली गोष्ट आहे? सरकार आणि विरोधकांमध्ये

चालविण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. तुम्हाला जे करायचे आहे, ते तुम्ही त्याच पद्धतीनं करू शकता. पण देशाची जनता हे सर्व पाहत आहे आणि याची जबरदस्त किंमत देशाची जनता त्याच किंमतीवर वसुल करेल याचा मला पूर्ण विश्वास आहे.

राज्यसभा सभापती धनकड यांची जी मिमिक्री करण्यात आली, पण सरळ गोष्ट आहे, की हे काय सभागृहात घडले का. सभागृहाच्या बाहेर जे काही झालं, आता याठिकाणी मी काय केलं, तर याची जबाबदारी माझी असेल की पक्षावर येईल. सभागृहाच्या बाहेर कोणी काय केलं याच्यावर मतभेद असू शकतात. पण ही गोष्ट सभागृहात नाही, तर सभागृहाच्या बाहेर घडली. त्यामुळं ही गोष्टी कुठपर्यंत घेऊन जायची, समजा माझ्याविरुद्ध काही झालं, तर मी असं म्हणणं, की मी मराठा आहे, मी शेतकरी आहे, मराठ्यांचा अपमान

संवाद पाहिजे. पूर्वी हे होत होतं. पण आता सरकारकडून अशी कोणतीही प्रक्रिया पाळली जात नाही.

आता त्यांनी काही विधेयकं, कायदे संमत केले. त्यांना पाहिजे तसं ते करत आहेत. कोणताही कायदा सभागृहात येतो आणि विरोधकांना त्यांचं म्हणणं मांडण्याची संधी दिली जाणार नाही, अशा परिस्थितीत तुम्ही कायदे पास करू शकता. पण, ही गोष्ट उचित नाही. ही संसदेच्या लोकशाहीची अप्रतिष्ठा आहे. जे आजपर्यंत संसदेच्या इतिहासात कधीच झालं नाही ते काम या सरकारनं केलं आहे. आणि मला पूर्ण विश्वास आहे, की देशाची जनता त्यांना जो काही धडा शिकवायचा आहे, तो बरोबर शिकवेल.

■ ■

लोकशाहीची हत्या सहन करणार नाही : सुप्रिया सुळे

लोकशाहीची हत्या ही दिल्लीमध्ये होत आहे ही अतिशय दुर्दैवी बाब आहे. त्याबरोबरच आणीबाणीची परिस्थिती या देशांमध्ये निर्माण झालेली आहे. विरोधक नसताना बिल पास करणे ही कुठली लोकशाही आहे. आमची चर्चेला बसायची परवा, कालही तयारी होती. आम्ही मागणी काय केली? आम्ही असा काय गदारोळ केला? काहीच केलं नाही. बीजेपीने विरोधात असताना यापेक्षा दहा पटीने गोंधळ घातला होता, परंतु आमचे सरकार असताना चर्चा व्हायच्या; बोलूया, बसुया, चर्चा करूया, हरकत नाही असे आम्ही करायचो, परंतु या सरकारला मार्गच काढायचा नाही आहे, ही दडपशाही आहे यात लोकशाहीची हत्या होत आहे.

काल बिल लोकसभेत पास झाले. राज्यसभेत झाले नाही. लोकसभेच्या मॅम्बर्सबद्दल काही आक्षेप असेल तर, त्याबद्दल चर्चा होऊ शकते ना. कायदे आणि नियम हे राहुल गांधींच्या एका व्हिडिओशी संबंधित आहेत का? त्या घटनेचा सर्वसामान्य मायबाप जनतेशी काहीही संबंध नाही. त्या ठिकाणी एकटे राहुल गांधी व्हिडिओ काढत नव्हते; अनेक खासदार व्हिडिओ काढत होते. सरकार विषय डायव्हर्ट करण्याचा प्रयत्न करत आहे. लोकशाहीची हत्या आम्ही सहन करणार नाही, पूर्ण ताकदीने आम्ही लढणार.

सरकारने सर्व नियम धाब्यावर बसवलेत : वंदना चव्हाण

संसदेत झालेल्या घटनेनंतर दोन्ही सभागृहात येऊन सरकारने भाष्य करणे गरजेचे होते, पण ते त्यांनी केलं नाही. आम्ही खासदार असून शासनाचे निर्णय हे पेपरमधून वाचत आहोत. लोकशाहीमध्ये असे चालत नाही, यात ट्रान्सफरन्सी आणि अकाउंटॅबिलिटी लागते, ही पूर्णपणे या सरकारने धाब्यावर ठेवलेली आहे. झालेल्या घटनेवर होम मिनिस्टर आणि प्राईम मिनिस्टर यांनी स्टेटमेंट देणे गरजेचे होते, पण ते त्यांनी दिले नाही आणि ते देण्याची त्यांची इच्छाही दिसत नाही आणि उलट ही मागणी आम्ही केली तर, आमचे निलंबन होते ही शोकांतिका आहे.

आत्ता नव्याने आलेले तीन कायदे हे अराजकता माजवणारे कायदे आहेत, त्यांना ते पारित करायचे आहेत आणि म्हणून त्यांनी विरोधी पक्षांना बाहेर ठेवता येईल तेवढा प्रयत्न केलेला आहे. या देशाची क्रिमिनल लॉ सिस्टीम संपूर्णपणे उद्ध्वस्त करण्यासाठी सरकारचा हा प्रयत्न आहे आणि जर शासन या पद्धतींचं काम करत असेल, तर लोकतंत्र हे नक्कीच संपुष्टात येईल.

राष्ट्रवादी काँग्रेसची विधिमंडळातील कामगिरी

नागपूर येथे ७ ते २१ डिसेंबर या कालावधीत झालेल्या हिवाळी अधिवेशनात राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या आमदारांनी मराठा आरक्षणापासून बेरोजगारी, नोकर भरती, महागाई, वाढती गुन्हेगारी, ढासळती कायदा-सुव्यवस्था, विद्यार्थी-महिलांचे प्रश्न तसेच शेतकऱ्यांच्या अडचणींसंदर्भात विविध मुद्दे आक्रमकपणे उपस्थित करत राज्य सरकारला पूर्णपणे घेरले. सरकारचा नाकर्तेपणा समोर आणला. विधिमंडळातील राष्ट्रवादी पक्षाच्या आमदारांची कामगिरी...

२०१४ व २०१९ च्या आधीच्या विधानसभेत मराठा समाजाला आरक्षण देण्याची भूमिका सर्वांनी घेतलेली आहे. वेगवेगळ्या तांत्रिक कारणांनी ते आरक्षण कोर्टात टिकले नाही त्यामुळे तत्कालीन सरकारला दोष देणे हे फारसे योग्य नाही. ४ मे २०१७ ला सुनावणी दरम्यान मराठा समाजाची माहिती गोळा करण्यासाठी राज्य शासनाने गायकवाड आयोगाची स्थापना केली. सुप्रीम कोर्टात गेल्यानंतर त्यांनी सांगितले, की १०२ व्या घटना दुरुस्तीप्रमाणे राज्य सरकारला हा अधिकार नाही. देवेंद्र फडणवीस यांच्या नेतृत्वाखालचे सरकार असताना आपण अधिकार नसताना कायदा केला हे सुप्रीम कोर्टाने म्हटलेले आहे. देवेंद्र फडणवीस यांनी नेमलेल्या गायकवाड समितीने ०.०२ टक्क्यांपेक्षाही कमी मराठा

समाजाचे सर्वेक्षण केले. मुंबईत ९ व महाराष्ट्रात जवळपास ३० ते ३५ हजार लोकांचे सर्वेक्षण केले व त्यातून त्यांनी निष्कर्ष काढला. त्यामुळे फडणवीस सरकारने या समितीकडून जो अहवाल तयार करून घेतला तो वैज्ञानिक नसल्याचा ठपका सुप्रीम कोर्टाने ठेवला. इतका कमी सॅम्पल सर्व्हे स्वीकारून तत्कालीन फडणवीस सरकारने मराठा आरक्षण जाहीर केले होते. त्यामुळे आरक्षण कशामुळे गेले? त्याचा हा महत्वाचा मुद्दा आहे.

सुप्रीम कोर्टाने दुसरा मुद्दा लक्षात आणून दिला, की ५० टक्क्यांपेक्षा वर जायचे असेल तर काही विशेष कारण लागते. गायकवाड समितीने सांगितले, की मराठा समाजाची लोकसंख्या जास्त आहे म्हणून हे ५० टक्क्यांच्या वर ते गेले हे कारण सुप्रीम कोर्टाने

**जातींमधील भेद
दूर करण्यासाठी
जातानिहाय
जनगणना करा**

जयंत पाटील

फेटाळून लावले. तिसरा मुद्दा त्यांनी सांगितला, की मराठा समाजाची तुलना तुम्ही एससी, एसटी आणि ओबीसी यांच्याशी केली. कोर्टाने सांगितले, की त्यांच्याशी तुलना करण्याची आवश्यकता नव्हती. इतर ओपन कॅटेगरीच्या लोकांशी तुलना करणे आवश्यक होते. तिसरा मुद्दा त्यांनी सांगितला, की मराठा समाजाचे मागासलेपण सिद्ध करण्यासाठी १९०४ सालापासूनची कागदपत्रं तुम्ही जोडलेली आहेत, आज वस्तुस्थिती काय? याबद्दल तुम्ही माहिती द्या. हायकोर्टात जे आरक्षण टिकले ते सरकार बदलल्यानंतर सुप्रीम कोर्टात गेल्यानंतर का गेले? हायकोर्टात जे वकील होते त्यांनीच सुप्रीम कोर्टात देखील त्याच लार्डनवर आपले मत मांडले. मराठा समाजाने त्यासाठी एक समिती नेमून स्वतंत्र वकील देखील दिलेले होते, पण दुर्दैवाने हायकोर्टाचा निकाल सुप्रीम कोर्टात मान्य झाला नाही व आपले आरक्षण गेले.

महाराष्ट्रात ११ ऑगस्ट २०१८ रोजी केंद्र सरकारने घटना दुरुस्ती केली. एखाद्या जातीला मागास ठरवण्याचे अधिकार राज्य सरकारकडून काढून घेण्यात आले व केंद्राने ते स्वतःकडे घेतले. ५ मे २०२१ ला सर्वोच्च न्यायालयाने मराठा समाजाचे आरक्षण रद्द केले. १९ ऑगस्ट २०२१ ला केंद्र सरकारने पुन्हा १०५ वी घटना दुरुस्ती करून ते अधिकार राज्याला दिले. या सात ते आठ महिन्यांच्या कालावधीमुळे आपले आरक्षण गेले. जर १०२ वी घटना दुरुस्ती झाली नसती तर आपले आरक्षण रद्द करण्यासाठी सुप्रीम कोर्टाला कोणतेही कारण नसते.

महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात ओबीसी समाजाचे आरक्षण टिकवण्यासाठी बांठीया आयोग नेमण्यात आला होता. या आयोगावर कुणाचेच दबाव नव्हते, कुणीही त्यांना दम दिला नाही व त्यांनी केलेल्या शिफारसी सर्वोच्च न्यायालयाने मान्य केल्या आणि स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये ओबीसी समाजाला आरक्षण देण्याला मान्यता दिली. आज आपल्या आयोगाच्या दोन सदस्यांनी व अध्यक्ष यांनीही राजीनामा दिला, आपल्यावर दबाव असल्याचे त्यांचे म्हणणे आहे. त्यामुळे दुर्दैवाने आयोगाबद्दल आपल्या मनात शंका निर्माण झाली. दुसऱ्या नेमलेल्या समितीने जर आपल्या सोयीचा अहवाल दिला, तरी पुन्हा सुप्रीम कोर्टात कुणीतरी जाणार हे फार धोकादायक आहे. त्या समितीवर कुठलाही दबाव करू नका असे मुख्यमंत्र्यांनी आपल्या मंत्र्यांना सूचित करायला हवे होते. आयोगाला संरक्षण देऊन त्यांच्याकडून काम करून घेणे आवश्यक होते. मराठा समाजाला आरक्षण देण्यासाठी सरकार जो कायदा करेल त्याला आमचा सर्वांचा पाठिंबा आहे. मराठ्यांच्या आरक्षणाला विरोध करणाऱ्यांचे वकील कोण आहेत? अर्ज कुणाचे आहेत? त्या वकिलांना कोण फंडिंग करतो? याची तपासणी केली पाहिजे. आपण याकडे गांभीर्यानं

बघितलं पाहिजे.

महाराष्ट्रात सोशल मीडियातून एकमेकांना शिव्या देणे सुरु आहे, हे चांगले नाही. आपण महाराष्ट्र कुठे नेऊन ठेवलेला आहे? याचा आपण सर्वांनी मिळून विचार केला पाहिजे. राज्यातील तरुणांच्या मनात या जातींमुळे अंतर पडायला लागले आहे. राज्याच्या मंत्रिमंडळातील मंत्रीच सांगतात, की ओबीसींवर अन्याय होत आहे, त्यांना निधी दिला जात नाही, त्यांच्या संस्थांना पैसे मिळालेले नाहीत. सरकार त्यांच्यावर अन्याय करत आहे असे त्या मंत्र्यांच्या भाषणाचे अर्थ होते. बीडला जशी दंगल झाली, असा प्रसंग आयुष्यात कुणावर येऊ नये. संदीप क्षीरसागर पुण्याहून निघाले. त्यांचे कुटुंब घरात होते, मला ते फोन करत होते. मी डीएसपी यांना आठ ते नऊ फोन केले. त्यांनी ते घेतले नाही. आयजी यांनी दोन वेळा फोन घेतला व खाली निरोप पाठवले. तोपर्यंत क्षीरसागर यांचे घर जळायला लागले होते. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे कार्यालय जाळण्याचे कार्यक्रम देखील तिथे झाले. हे काय चाललंय महाराष्ट्रात? पोलीस हात धरून बसलेले आहेत. बीड शहरात पोलीस नव्हते? क्षीरसागर यांच्या घरासमोर पोलिसांचे ऑफिस आहे. पोलीस जर अशाप्रकारे बघ्याच्या भूमिकेत असतील तर कुणाचेही राज्य येवो, राज्य करणे अवघड जाणार आहे; राज्य ह्या सभागृहाच्या ताब्यात राहणार नाही. ही घरे जळत असताना डीएसपी यांनी का अॅक्शन घेतली नाही? याची चौकशी झाली पाहिजे. जरांगे यांच्या उपोषणावर लाठीचार्ज करण्याचा आदेश कोणी दिला? याची न्यायमूर्तींच्या अध्यक्षतेखाली चौकशी करण्याची घोषणा सरकारकडून झाली पाहिजे. महाराष्ट्राला ते कळाले पाहिजे. राज्यात ओबीसी विरुद्ध मराठा असे वातावरण तयार होणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे.

आपण महाराष्ट्रात जातनिहाय जनगणना का नाही करत? कळूद्या महाराष्ट्राला कुठल्या समाजाचे किती लोक आहेत, त्यामुळे बराचसा विषय संपेल व सर्वांना न्याय मिळेल. राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाकडून मी मागणी करतो आहे, की जातनिहाय जनगणना करा. राज्यातील जातींमधील भेद दूर करण्यासाठी हा एक उत्तम उपाय आहे. त्याबद्दल आम्ही मुख्यमंत्री यांना पत्र लिहिलेलं आहे पण त्याच्यावर त्यांच्याकडून काही उत्तर आलेले नाही.

नरेंद्र मोदी यांनी सोलापूरत धनगर समाजाला आरक्षण देण्याचे आश्वासन दिले, त्याला दशक पूर्ण होईल पण ते आजही मिळालेलं नाही. देवेंद्र फडणवीस यांनी सांगितलं होतं, की पहिल्या कॅबिनेटला देतो, तीसुद्धा अजून झालं नाही. त्यांना जे आश्वासन आपण दिलं आहे ते कसे पूर्ण करणार हे सरकारने महाराष्ट्राला सांगायला हवे व आपली भूमिका स्पष्ट केली पाहिजे. २०१५ च्या पावसाळी अधिवेशनात तत्कालीन मुख्यमंत्र्यांनी

धनगर व धनगड एक आहेत किंवा कसे? याबाबत आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे आणि टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्स, मुंबई या स्वायत्त संस्थांकडून संशोधन अहवाल प्राप्त करून घेण्यात येईल असे आश्वासन दिले. ३१ ऑगस्ट २०१८ ला हा अहवाल आला, तो कुठे आहे? तो अहवाल जाहीर का होत नाही? तो अहवाल महाराष्ट्राच्या जनतेसमोर यायला पाहिजे. शेड्युल कास्टमध्ये ए, बी, सी, डी, ई, एफ असे करायचे चालले आहे. हे जर आपण केले तर जाती-जातींमध्ये संघर्ष आणखी वाढेल. मातंग, बौद्ध व चर्मकार समाजाची लोकसंख्या किती आहे हे कळू द्या. राज्यात जातनिहाय जनगणना करावी, मराठा समाजाला घटनेच्या चौकटीत बसणारे आरक्षण द्यावे. राज्याला आता मागास ठरलेल्या समाजाला आरक्षण देण्याचे अधिकार आहेत. तारखेत न अडकता हे काम

बसले व बाहेर आलेच नाहीत. संपूर्ण शहर जळत असताना पोलीस अधीक्षकांना बीडला येण्याची इच्छा झाली नाही. कमी पोलीस असताना त्यांनी फायरिंग का नाही केली? किमान हवेत फायरिंग करायला हवी होती. सर्वांची घरे जाळण्यासाठी हा मॉब फिरत होता. पोलीस हेडक्वार्टर्समोर असताना विधानसभा सदस्यांना संरक्षण देण्याची ताकद महाराष्ट्र पोलिसांत राहिली नाही, सामान्य माणूस तर दूरच राहिला. पालकमंत्र्यांनी एसआयटी स्थापन करण्याची मागणी केल्यानंतरही ती अजून का केली नाही? ती स्थापन न करण्याचे कारण काय? हा मॉब जो फिरत होता, तो कोणत्या अमली पदार्थाच्या प्रभावाखाली होता? ही माहिती मिळणे अत्यंत आवश्यक आहे.

पप्पू शिंदे नामक एक को-ऑर्डिनेटर त्यांच्यात आहे, हा व्यक्ती एका राजकीय पक्षाच्या अध्यक्षाचा भाचा आहे. हा व्यक्ती

आमदारांची घरे बीडमध्ये पेटवून देण्यात आली हे ठरवून केलेले कारस्थान व हल्ला आहे.

केले पाहिजे, हा प्रश्न सुटण्यासारखा आहे पण अवघड आणि किचकट आहे. मराठा समाजामध्ये दारिद्र्य व बेकारी मोठ्या प्रमाणात आहे. धनगर, लिंगायत व मुस्लिम समाजाला आरक्षण देण्याचे प्रश्न देखील सरकारने शांतपणाने सोडवावेत.

बीडमध्ये मोठा हल्ला होणार असल्याची माहिती इटेलीजन्सला कळू नये हे खरे वाटत नाही. जिल्ह्यात काहीतरी होण्याची शक्यता आहे, अशी वॉर्निंग बीडच्या एसपी यांना तीन दिवस आधी देण्यात आली होती. याबाबतीत त्यांच्याकडून हलगर्जीपणा झाला आहे, यात काही शंका नाही. माजलगाव येथील फुटेजमध्ये पोलीस दिसत आहेत, एसपी तिथे जाऊन

व त्याची गँग या मॉबचे नेतृत्व करत होती. राज्याचे गृहमंत्री व पालकमंत्री यांनी त्या ठिकाणी बैठका घेतल्या असतील त्यात काय निष्पन्न झाले? या व्यक्तीचे लागेबांधे कोणाशी आहेत? हे सरकारने स्पष्ट करावे. सराईत गुन्हेगार त्यात सापडले असल्याचे मंत्री महोदयांनीच सांगितले. पोलिसांनी त्यांचा दोन मिनिटांत कार्यक्रम पूर्ण करायला पाहिजे होता, पण ते झाले नाही. पोलीस अशाप्रकारे मागे हात घालून बघ्याच्या भूमिकेत असतील व काही करत नसतील तर हे दुर्दैव आहे. बीडच्या घटनेमुळे राज्यातील लॉ अँड ऑर्डरची परिस्थिती आणखी खाली गेली आहे. सरकार एसआयटी कधी स्थापन करणार? याची माहिती

उपमुख्यमंत्री यांनी सभागृहाला अवगत करावी.

बारा तास वीज द्यावी

नक्षलग्रस्त व जंगलव्याप्त प्रदेश म्हणून गडचिरोली जिल्ह्यातील कृषी पंपांना बारा तास वीजपुरवठा देण्याचा आदेश २९ नोव्हेंबर २०२३ ला दिलेला आहे. त्याचप्रमाणे गोंदिया जिल्ह्यामध्ये आदिवासी, नक्षलग्रस्त आणि काही जंगलव्याप्त प्रदेश आहेत. या भागातील शेतकऱ्यांना रात्री शेतातील पिकाचे ओलीत करताना प्रचंड अडचणींचा सामना करावा लागतो. त्यामुळे ज्या प्रमाणे गडचिरोली जिल्ह्यात बारा तास वीज पुरवठा करण्यात आला आहे, त्याचप्रमाणे गोंदिया जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांना देखील बारा तास वीज पुरवठा उपलब्ध करून देण्यात यावा.

कुपोषित बालकांचा प्रश्न गंभीर

राज्यातील बालकांची आरोग्य तपासणी केली असता ७८ हजार १८८ बालके कुपोषित आढळून आली आहेत. यातील ७० हजार बालके मध्यम कुपोषित आणि ९ हजार १८९ बालके तीव्र कुपोषित आढळून आली आहेत. ७० हजार बालके असूनही तीव्र कुपोषणाच्या क्षेत्रात नसल्यामुळे ते उपचारापासून वंचित आहेत. जुलै, ऑगस्ट व सप्टेंबर या तीन महिन्यांत २ हजार ४०३ बालमृत्यू झालेले आहेत.

अमरावती जिल्ह्यातील मेळघाट तसेच नंदुरबार, बीड, नाशिक व अहमदनगर याठिकाणी तीव्र कुपोषित मुलांच्या संख्येत वाढ होत आहे. रुग्णालयात बालरोग तज्ज्ञ नाहीत, स्त्रीरोग तज्ज्ञ नाहीत, आहार तज्ज्ञ यांची बरीच पदे रिक्त आहेत. कुपोषित बालकांवर उपचार करण्यासाठी अनेक अडचणी आहेत. म्हणून बालमृत्यू रोखण्यात सरकारला अपयश आलेले आहे. सरकारने या कुपोषणावर आणि बाल मृत्युंवर पुढच्या आठवड्यात निवेदन करावे.

सरकारचं शेतकऱ्यांकडे दुर्लक्ष

राज्याच्या शेतकऱ्यांकडे दुर्लक्ष करून सरकार मोठमोठ्या इव्हेन्ट्समध्ये गुंतून राहिले असल्याचे चित्र पहायला मिळत आहे. लोकांना वाटले होते की, ट्रिपल इंजिन सरकार असल्यावर चांगली प्रगती होईल. तिसरे इंजिन जुडल्यावर अधिक वेगाने सरकार चालेल अशी अपेक्षा होती. पण ट्रिपल इंजिन ऐवजी टूबल जरा जास्त वाढलंय असे सरकारकडे बघताना आम्हाला दिसत आहे.

मागील काही महिन्यांपासून राज्यावर दुष्काळाचे मोठे संकट आहे, विहिरी कोरड्या पडलेल्या आहेत. दुष्काळ जाहीर करून शेतकऱ्यांना दिलासा देण्याचे काम सरकारने करायला पाहिजे. पण दुष्काळ जाहीर करताना दुजाभाव सरकारने दाखवला आहे. अर्धवट दुष्काळ जाहीर करून शेतकऱ्यांच्या तोंडाला पानं पुसण्याचं काम सरकारने राज्यातील वेगवेगळ्या

भागात केलेले आहे. दुष्काळग्रस्त यादीतून अनेक तालुके या सरकारने वगळले आहेत. अनेक ठिकाणी जनावरांचा चारा उपलब्ध नाही; याकडे सरकार गांभीर्याने बघायला तयार नाही. शेतकरी दुष्काळाला तोंड देत असतानाच अवकाळी पावसाने घाला घातला, शेतकऱ्यांना झोडपून काढलं. गारा पडल्यामुळे नाशिक जिल्ह्याच्या एका शेतकऱ्याचा शेतात काम करत असताना मृत्यू झाला.

अवकाळी पावसामुळे सर्वात जास्त नुकसान यवतमाळ जिल्ह्यामध्ये झालं. हिंगोली, बुलढाणा, छत्रपती संभाजीनगर, नाशिक, अहमदनगर, जालना, सांगली या भागात देखील मोठे नुकसान झाले आहे. तूर, हरभरा, कापूस, गहू, भाजीपाला या पिकांचे अतोनात नुकसान झालेले आहे. सरकारने पंचनामे करण्याच्या सूचना दिल्या. मात्र ते ग्राऊंडवर उतरलेले नाही.

तातडीने मदत वाटण्याची प्रक्रिया सुरु व्हायला हवी होती, पण सरकारकडे आकडेवारी एकत्रित आलेली नाही. कोणाला किती मदत द्यायची? याचा तपशील देखील सरकारने सांगितला नाही. राज्यातील शेतकरी अवकाळी पाऊस आणि दुष्काळाचा मारा सहन करत असताना सरकारचे मंत्री शेजारच्या राज्यात प्रचारामध्ये गुंतलेले होते. आपले संसार फाटले आहेत आणि दुसऱ्या राज्याचे संसार जोडायला आपले सरकार पळत आहे; हे चित्र राज्यातील शेतकऱ्यांच्या दृष्टीने बरोबर नाही.

शेतकऱ्यांच्या डोक्यावर कर्जाचा बोजा वाढतोय. कुटुंबाचे उदरनिर्वाह कसे करायचे? मुलांच्या शिक्षणाची फी कशी

भरायची? असे अनेक प्रश्न शेतकऱ्यांसमोर उभे आहेत. पीक विमा हा शेतकऱ्यांसाठी आशेचे किरण आहे. एक रुपयात शेतकऱ्यांना पीक विमा काढायला लावला. सरकारने यासाठी पीक विमा कंपन्यांना हजारो कोटी रुपये दिले. पीक विमा कंपन्यांचे गणित शेतकऱ्यांना व सरकारला तोट्यात घालणारे आहे; त्यांनी राज्यातील शेतकऱ्यांची पिळवणूक केलेली आहे. जळगाव, नाशिक व अमरावती येथील शेतकऱ्यांना पीक विमा भरून देखील तो मिळालेला नाही. कृषीमंत्र्यांनी घोषणा केली होती, की दिवाळीआधी शेतकऱ्यांना अग्रीम रक्कम मिळेल, अन्यथा आम्ही दिवाळी साजरी करणार नाही. आपली दिवाळी साजरी झाली; पण शेतकऱ्यांना अग्रीम मिळालेली नाही. यात सरकारने ताबडतोब लक्ष घातले पाहिजे.

कृषीमंत्र्यांनी एक फतवा काढला आहे, की गावागावात बियाणे विकणाऱ्या तरुणांनी जर ते भेसळयुक्त विकले तर त्यांना अटक करण्याची कारवाई करणार. त्या कंपन्यांवर

काळात कापसाला १२ हजार रुपये इतका भाव मिळाला; मात्र आज ६ हजारांच्या वर भाव नाही. शेतकऱ्यांची मागणी आहे, की कापसाला १४ हजारांच्या वर दर मिळावा. केंद्राने कापूस खरेदी केंद्रे सुरु करावीत. जिनिंग बंद आहेत. शेतकऱ्यांवर सुलतानी संकट आणण्याचं काम हे सरकार करत आहे. शेतकरी आत्महत्या करत आहेत. कृषी मंत्री यांच्या बीड जिल्ह्यातच शेतकरी आत्महत्या करत आहेत. राज्यातील शेतकऱ्यांना दिलासा देण्यात हे सरकार अपयशी ठरलेले आहे. शेतकऱ्यांना फायदेशीर ठरलेली पोखरा योजना सरकारने पुन्हा सुरु करावी.

अर्थमंत्र्यांना विनंती आहे, की दोन लाखांच्यावर कर्जात अडकलेल्या शेतकऱ्यांची कर्जमाफी करण्याची योजना त्यांनी या अधिवेशनात जाहीर करावी. ५० हजार रुपयांचे अनुदान देण्यासाठी सरकार ज्या ठिकाणी अपयशी ठरलेले आहे, त्यांना ताबडतोबीने मदत करावी. प्रति एकर ठरलेल्या रकमेपेक्षा कमी रक्कम देण्याचं काम विमा कंपन्या करत आहेत, त्यांच्यावर

कारवाई व्हायला पाहिजे, असे बदल त्या कायद्यात व्हायला हवे. सोयाबीन, गहू यांच्यावर रोगराई पसरलेली आहे, सरकारने अधिकाऱ्यांना पाठवून तातडीने पंचनामे करायला हवे. सरकारच्या निष्काळजीपणामुळे लम्पी आजाराने अनेक जनावरांना जीव गमवावा लागला. दुपट हमीभाव मिळेल अशी घोषणा सरकारने केली पण ती अजून मिळालेली नाही.

कांदा निर्यातीवर टॅक्स बसवण्याचं काम या सरकारने केलं. त्यानंतर पूर्णपणे निर्यात बंदी आणली. आदरणीय शरद पवार साहेब याविरोधात मोर्चा काढायला गेलेले आहेत. मागच्या

अंकुश ठेवण्याचं काम सरकारने करायला हवं. अवकाळी पावसामुळं द्राक्ष बागायतदार आज उद्ध्वस्त झालेला आहे. सरकारला विनंती आहे, की सर्व शेत मालाला सेम ट्रीटमेंट देऊ नका. उत्पादन खर्च काय आहे याचा विचार करा, त्यांचे कर्ज माफ करा. द्राक्ष, केळी व कांदे यांना वेगवेगळे पॅकेज द्या. कांदा निर्यातीवरील बंदी केंद्राला उठवायला लावा. शरद पवार साहेब कृषी मंत्री असताना कांद्याचे दर वाढले, सर्वांनी त्यांच्यावर टीका केली. पण ते म्हटले, की शेतकऱ्यांच्या खिशात पैसे जाणार असतील तर त्यात आम्ही काही करणार नाही व शेतकऱ्यांची

बाजू त्यांनी सोडली नाही. राज्यातील सरकारने दिल्लीतल्या संबंधाचे वापर शेतकऱ्यांचे हित जोपासण्यासाठी करावे.

शाळांची परिस्थितीही बिकट

शिक्षण विभागाने केलेल्या सर्वेक्षणात हजारो मुले शाळाबाह्य असल्याचे आढळले आहे. अलीकडे सरकारने २० पटसंख्या पूर्ण न करणाऱ्या शाळा बंद करण्याचे धोरण घेतले असल्याचे वर्तमानपत्रात आले आहे. लांब-लांबच्या शाळा बंद करायच्या, त्यांना बसेस देऊन त्या विद्यार्थ्यांना केंद्रीय शाळांमध्ये आणायच्या अशी कल्पना वर्तमानपत्रातून वाचण्यात आली आहे. एवढी शाळाबाह्य मुले असणे गंभीर आहे. हे सर्वेक्षण किती कटाक्षाने झाले आहे तो पुढचा प्रश्न आहे. रेकॉर्डला असलेला हा आकडा असेल तर तो १० ते १५ हजारांच्या पुढे देखील असू शकतो. मुळ मुद्दा असा आहे, की अतिदुर्गम भागातील शाळा बंद करण्याचे धोरण जर राज्य सरकारचे असेल तर शाळाबाह्य मुलांची संख्या अधिक वाढेल. त्याबद्दल सरकारचे काय धोरण आहे?

शेतमालाच्या निर्यातीवर घाला

केंद्र सरकारने कांदा निर्यातीला बंदी लागू केलेली आहे. ३१ डिसेंबर पर्यंत कांदा निर्यातीवर ४० टक्के एक्सपोर्ट ड्युटी होती. मात्र केंद्र सरकारने काल जाहीर केलं, की, कांदा निर्यात बंद करण्यात आली आहे. इथेनॉलच्या प्रोडक्शन निर्णयांमध्ये देखील बदल झाले आहेत. उसाच्या रसापासून इथेनॉल तयार करण्यासाठी बंदी घालण्यात आली आहे. यामुळे ऊस उत्पादक प्रचंड निराशेत गेले आहेत व त्यांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान होत आहे. कांदा उत्पादकांची परिस्थिती देखील निर्यात बंदीमुळे बिकट होणार आहे. कापसाला दर नाही, संत्र्याला देखील बांगलादेशने इम्पोर्ट ड्युटी लावली आहे. या राज्यातल्या सर्व मालाचे निर्यातीचे मार्ग बंद करण्याचे काम केंद्र सरकार करत आहे. म्हणून कांदा निर्यातीबद्दल राज्य सरकारने आपली भूमिका स्पष्ट करावी.

इथेनॉलच्या संदर्भातदेखील केंद्र सरकारने आधी प्रोत्साहन दिले, त्यांना सबसीडी दिली. त्यामुळे महाराष्ट्रभर इथेनॉल कारखान्यांनी गुंतवणूकी केल्या. शेकडो कोटींची गुंतवणूक वेगवेगळ्या कारखान्यांनी केली आहे. राज्य सरकारने देखील त्यांना प्रोत्साहन दिले. जेवढा खप होतो त्याहीपेक्षा अधिक साखर आपल्याकडे उपलब्ध असताना त्यावर बंदी केल्यामुळे ऊस उत्पादक संकटात आला आहे. इथेनॉलच्या संदर्भात राज्य सरकार काय निर्णय घेणार? केंद्राने जी कांदा निर्यातीवर बंदी आणली आहे; त्यासाठी राज्य शासनाने केंद्राशी संपर्क साधला पाहिजे. यावर राज्य शासनाने आपली भूमिका स्पष्ट करावी.

दूध उत्पादकांना अनुदान द्यावे

कर्नाटक सरकार तेथील दूध उत्पादकांना सहा रुपये प्रति लिटर अनुदान त्यांच्या खात्यावर पोच करते. त्याचे दुष्परिणाम असे की कर्नाटकमध्ये तयार होणारे दूध हे मुंबईत विकले जाते. गुजरातमधील अमूल दुधाचे महापूर हे मुंबईत येते व महाराष्ट्रात तयार होणाऱ्या दूधाच्या विक्रीसाठी अनेक प्रश्न निर्माण झाले आहेत. कर्नाटकप्रमाणे महाराष्ट्र सरकार दूध उत्पादकांना किती कालावधीत अनुदान जाहीर करेल? ते करण्यासाठी जर या सरकारला अडचण होत असेल तर हे सरकार गोरगरीबांच्या मागे उभे राहणारे नाही.

महाराष्ट्रात दुधाचे २५ ते २६ रुपये, सांगली व कोल्हापूर येथे ३३ ते ३४ रुपये प्रति लिटर दर चालू आहे, त्यामुळे मार्केटमध्ये प्रचंड डीस्पॅरिटी तयार झालेली आहे. पशु खाद्याच्या दरात कपात करण्याचे पशु खाद्य उत्पादकांना सूचित करण्यात आले आहे, असे मंत्री महोदयांनी आपल्या उत्तरात सांगितले आहे. दुसरे उत्तर असे की, जिल्हा वार्षिक योजने अंतर्गत शेतकऱ्यांच्या क्षेत्रावर उत्पादनास प्रोत्साहन देण्यासाठी ०.४० हेक्टर क्षेत्र मर्यादेवर १५०० प्रति लाभार्थी देय अनुदान मर्यादा एक हेक्टर क्षेत्राकरिता चार हजार प्रति लाभार्थी अशी वाढवण्यात आली आहे. अधिकारी आमदारांना मूर्ख समजतात का? वाढवून दिल्याचे सभागृहात सांगणे चुकीचे आहे. खासगी क्षेत्रात हे क्षेत्र जावे अशा मानसिकतेत सरकार आहे. कोणत्याही परिस्थितीत सरकारने अनुदान ताबडतोब जाहीर करावे.

सरकारने २१ साली अब्दुल कलाम योजनेत आदिवासींसाठी मिल्क पावडर घेतलेली होती, त्याची रक्कम देखील या सरकारने दिलेली नाही. त्यामध्ये सरकार लक्ष घालेल का?

संविधान इतिहास
क मि टि च य ा

अध्यक्षपदासाठी महात्मा गांधीजी यांनी नेहरूंना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे नाव सुचवले; जे स्वतः शोषित होते. भारताचा प्राचीन इतिहास लक्षात घेऊन व भविष्याचा वेध घेऊन त्यांनी संविधान लिहिले. पहिल्यांदा त्यांनी देशातल्या इतर मागासवर्गीयांसाठी कलम ३४० आणले. त्याला विरोध झाला आणि त्यांचे आरक्षण मागे पडले. ज्या समाजाला आरक्षणाची गरज आहे त्यांना मी आरक्षण देऊ शकलेलो नाही म्हणून मी मंत्री मंडळातून राजीनामा देतो अशी भूमिका त्यांनी घेतली. वेगवेगळ्या ३४७ जातींना एकत्रित घेऊन महाराष्ट्रात ओबीसी वर्ग तयार झाला. त्यानंतर मंडल कमिशनने भारतातल्या सर्व जातींचा अभ्यास केला व जवळपास पावणे सात हजार जाती अशा शोधून काढल्या, ज्या इतर मागासवर्गीयांमध्ये मोडतात.

आरक्षण म्हटले की, तिरक्या डोळ्याने पाहणारी माणसं आज त्यावर बोलत आहेत हे बाबासाहेबांचे उपकार आहेत. आरक्षण कशासाठी? असे प्रश्न विचारणारे लोकसुद्धा आज आरक्षणावर बोलत आहेत. स्वातंत्र्याच्या अनेक वर्षांनंतर ओबीसी आरक्षण आले. मंडल आयोगाच्या शिफारसीची पहिल्यांदा अंमलबजावणी करण्याचे माननीय शरदचंद्रजी पवार साहेब यांनीच ठरवले. त्यावेळी ओबीसी विरोधात कोण कोण होते? हे त्या पुस्तकात आहे. १९९१ साली जे ओबीसींच्या विरोधात होते तेच आज त्यांची बाजू घेऊन भांडत आहेत. आरक्षण हे राजकीय शस्त्र म्हणून वापरले जाते हे दुर्दैव आहे. जे कधी घडणारच नाही त्यावर सभागृहात चर्चा होते. ओबीसींचे आरक्षण कमी होणार नाही हे माहिती असताना देखील ओबीसी नेते मोठमोठ्या सभा घेऊन

**मराठा-ओबीसी
लढाई लाऊन
देण्याचा
सरकारचा प्रयत्न
जितेंद्र आव्हाड**

असते तिथे आपले मुद्दे मांडायचे असतात. आज आपण शांत आणि स्थिर महाराष्ट्राला अशांत व अस्वस्थ करत आहोत. उद्या हा जर महाराष्ट्र पेटला तर कितीही बंब गाड्या आणल्या तरी तो विझणार नाही व दोन जातींमध्ये उभी राहिलेली भिंत ही परत कधी जुळणार नाही. अनेक वर्षांनंतर घडलेल्या समाज रचनेच्या गळ्याला नख लावणे हे आपल्याला शोभते का? एक ज्येष्ठ नेते ओबीसीला पैसा कमी मिळतो असे ज्यावेळी बोलतात तेव्हा ते मंत्री मंडळावर अविश्वास व्यक्त करतात, मग त्यात राहता कशाला? आमच्याबरोबर भांडायला या, आम्ही तुमची लढाई लढू. खुर्चीवर बसल्यावर त्याप्रमाणे आपण वागलंच पाहिजे ही सीमा संविधानाने आखून दिलेली आहे.

एकदा पन्नास टक्क्यांचे आरक्षण ठरले आहे तर

वातावरण का भडकवत आहेत?

आरक्षणाचे राजकारण हे नेमके निवडणूक काळातच का सुरु होते? २०१४ साली राणे कमिशन आले, २०१९ ला मोर्चे निघाले. अशी काय जादू आहे की, निवडणूक काळातच जातीच्या उलट्या यायला सुरु होतात. मराठ्यांचे नेतृत्व करणारे जरंगे हे पॉलिटिकल अॅक्टिव्हिस्ट व कार्यकर्ते आहेत. त्यांच्या समजूतदारपणाबद्दल काहीच शंका नाही, पण दुसरीकडून बोलणारे प्रगल्भ राजकीय नेते आहेत व त्यांना राज्यातील सामाजिक परिस्थितीची जाणीव आहे, अनेक वर्षे त्यांनी ओबीसी समाजाचे नेतृत्व केले आहे. त्यांच्या मुखातून शब्दांचा अंगार बाहेर पडावा ही अपेक्षा नाही. ओबीसी आरक्षणासाठी स्व. गोपीनाथ मुंडे व छगन भुजबळ या दोन नेत्यांनी खूप प्रयत्न केले. पण भुजबळ यांची आजची भूमिका पटत नाही; आज ते कॅबिनेटमध्ये आहेत, ती एक कॉन्फिडेंशल मिटिंग

सरकार मराठ्यांना का फसवत आहे? मराठ्यांना आरक्षण मिळालेच पाहिजे हे माझे २०१३ चे भाषण आहे. शेतीमध्ये, शिक्षणामध्ये झालेली अधोगती, वाढलेले कुटुंब, न झालेले आर्थिक उन्नतीकरण याला जर सावरून घ्यायचे असेल तर या समाजाला आरक्षणाची गरज आहे. एकीकडे जरांगे यांना सांगायचं देऊन टाकलं, दुसरीकडे ओबीसींना सांगायचं एक टक्काही देऊ देणार नाही. हे काय चालू आहे? सर्व समाजांना एकत्रित घेऊन चालण्याचे धोरण सरकारचे असले पाहिजे.

ज्यावेळेला मराठवाडा विद्यापीठाला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे नाव देण्याची वेळ आली त्यावेळी तिथले सर्व आमदार पवार साहेबांना जाऊन भेटले व सांगितले की सत्ता जाईल. त्यावेळी साहेबांनी ठोकून सांगितले, की शाहू- फुले- आंबेडकर म्हणायचे आणि त्या विचारांचे नाव देण्याची वेळ आली त्यावेळेला सांगायचे सत्ता जाईल, सत्ता गेली तरी बेहतर,

मी नाव देणार. राजकारणात कधीकधी कणखर भूमिका घ्यावी लागते. आज कोणाचाच कोणावर विश्वास नाही, दोन्ही पक्षांशी बोलणारे सत्ताधारी आहेत; विरोधक कुठेच दिसत नाहीत. संविधानिक दृष्ट्या आरक्षण देण्याच्या स्थितीत आज सरकार नाही. मराठ्यांना आरक्षण मिळालेच पाहिजे ही भूमिका आमचीही आहे सरकारचीही आहे मग देणार कसं? ते सांगा चर्चा कशासाठी करताय? जर ते सांगता येत नसेल तर जरांगे यांच्या कानात कशाला बोलताय? शांत बसलेल्या मराठा आंदोलकांवर सरकारने बेछूट लाठीमार का केला? त्यांना का पेटवतं? त्यात सरकारचा राजकीय डाव होता, ते आंदोलन चिघळवले पाहिजे अशी एक वाईट मानसिकता त्यात होती.

आरक्षणाचा हा तिढा सोडवणार कसा? ज्येष्ठ विधी तज्ज्ञांचे त्यावर काय मत आहे? सगळीकडून रिपोर्ट येत आहेत

की हे करता येत नाही यावर सरकार काहीच बोलत नाही. मात्र आश्वासनांच्या पुड्या सर्वांना दिल्या जात आहेत. केवळ मतांच्या राजकारणासाठी मराठा विरुद्ध ओबीसी लढाई लावून देण्याचा प्रयत्न सरकार करत आहे. या मराठी मातीमध्ये मराठी माणसाचे रक्त सांडेल याची सरकारला लाज नाही वाटत? महाराष्ट्रात अशांतता वाढेल असे कुठलेही पाप आपल्या हातून घडू नये असे सरकारला वाटत नाही?

महाराष्ट्रात जातनिहाय जनगणना झाली पाहिजे याला सर्वांनी एकमुखाने पाठिंबा दिला, मग ते का होत नाही? जर ते झाले तर हे सर्व प्रश्न मिटतील. सरकारला हे माहित आहे, की राज्यात आपण हे प्रश्न सोडवू शकत नाही. मोदी साहेबांकडे जावेच लागेल, मग तिकडे का जात नाही? सुप्रीम कोर्टाने दिलेल्या ५० टक्क्यांची मर्यादा ओलांडण्यासाठी लोकसभेची परवानगी घ्यावी लागेल, ती का घेत नाही? खोटे आश्वासन देऊन चालणार नाही. धनगर व लिंगायत

समाजाला सरकार आरक्षण देणार होते ते कुठे आहे? मुसलमान हे धर्माच्या नावावर आरक्षण मागत नसून जातीच्या नावाने आरक्षण मागत आहेत. ओबीसी आरक्षणाला धक्का न लावता मराठा समाजाला आरक्षण देण्यासाठी शासनाला जर आमची मदत हवी असेल तर त्यांना आमची साथ आहे.

धारावीसह अन्य मुद्यांवरही सरकारने भूमिका स्पष्ट करावी

धारावीमध्ये जवळपास साठ टक्के मागासवर्गीय राहतात. देशाच्या प्रत्येक राज्यातील लोक तिथे गुणा- गोविंदाने राहतात. जगातल्या सर्वात मोठ्या झोपडपट्टीचा विकास करणे हे सर्व राज्यकर्त्यांचे मत आहे पण तो इतका सोपा नाही. तिथल्या लोकांचा विचार केल्यानंतर त्यांचे स्थलांतर अशक्य आहे, त्यांना तिकडेच जागा देऊन काही करता येतं का? हे पाहण्याची गरज होती. धारावीमध्ये गेल्या शंभर वर्षांपासून

गरीब माणसे राहतात, त्यांना वाचवणे ही काळाची गरज आहे. मुंबईतल्या इमारतींमधील कोट्यावधिंचे फ्लॅट्स हे त्यांना परवडणारे नाही.

गृहनिर्माण विभागाने जर चांगली योजना आणली तर खूप जणांना सरकार घरे देऊ शकते. म्हाडाच्या जागेवर अनेक कष्टकरी लोकांना घरे उपलब्ध होऊ शकतात. मुंबईची वाहतूक कोंडी रोखण्यात सरकार अपयशी ठरले आहे; जलवाहतूक सुरु करण्याचा विचार कुणीच करत नाही. वाहतूक कोंडीच्या विळख्यातून मुंबईला जर सोडवायचे असेल तर सर्व उपनगरे जोडावे लागतील.

मध्यंतरी राज्यातील आरोग्य व्यवस्थेचा बोजवारा उडाला होता. ठाण्यातील कळवा रुग्णालयात सर्वप्रथम १७ जण मृत्यूमुखी पडले. राज्याची आरोग्य व्यवस्था आपल्याला सुधारावी लागेल, आपल्याकडे पॅरासीटेमॉल नाही हे अत्यंत दुर्दैवी आहे. रुग्णांना औषधे घेण्यासाठी बाहेर भरमसाठ पैसे मोजावे लागतात. याबद्दल सरकारने काय उपाययोजना केल्या? हे महाराष्ट्राला कळाले पाहिजे.

प्रदूषणाने सर्व उच्चांक मोडीत काढले आहेत. ते कशामुळे होत आहे? हे कळायला काहीच मार्ग नाही.

ठाणे, मुंबईला डम्पिंगला

जाणाऱ्या गाड्या
जर तो कचरा
उघड्याने घेऊन
जाणार असतील
तर प्रदूषण कसे
नाही होणार? यावर
सरकारचे काहीच
नियंत्रण नाही. कचरा
दुर्गंधी मुक्तीसाठी सरकार
कधी उपाययोजना सुरु
करणार? माणसाला
कालांतराने दुर्गंधीमुळे
फुफ्फुसांचे रोग होतात
हे वैद्यकीय विज्ञानात
लिहिलेले आहे. ठाणे
दिव्यात जेथे कचरा डम्प
केला जातो तिथल्या

गरीब लहान मुलांच्या लंगसमध्ये इन्फेक्शन आहे.

सिटी फ्लो आणि माय लो असे दोन बसेस ठाण्यात चालतात त्यांचा महानगरपालिकेच्या परिवहन सेवेवर परिणाम होत आहे, कामगारांना पगार देण्यासाठी या विभागाकडे पैसे नाहीत. या कंपन्यांच्या पाठी कोण आहे? ठाण्यात सामाजिक

उपयोगासाठी जे काही येते ते सर्व जितो या संस्थेला दिले जाते. ठाणे महानगर पालिकेने जितो या संस्थेशी हातमिळवणी करून सोळाशे कोटी रुपयांचा भ्रष्टाचार केला आहे. ठाणे जिल्ह्यातील १४ महसूली गावांनी एकमुखाने ठराव केला आहे की आम्हाला नवी मुंबईमध्ये सामील करून घ्या. सरकारने ते मान्य केलं होतं. कोयना विस्थापितांची ती गावे आहेत. एक रुपया त्यांच्यावर खर्च केला जात नाही. शिक्षण नाही, बसेस नाही, रस्ते नाही. कोयनेसाठी त्यांनी आपली घरे दिली पण त्यांना मारण्याचे काम सर्व सरकारांनी केले. मुख्यमंत्र्यांना विनंती आहे की त्यांचे नवी मुंबईत समावेश करून घ्यावे. ठाण्याला रिंग रोडची गरज आहे यातदेखील शासनाने लक्ष घालावे.

वांद्र्यामध्ये आज फ्लॅटचे भाव १ लाख रुपये चौ. फूट इतके आहे. एसआरच्या अधिकाऱ्यांना मॅनेज करून तिथल्या मुळ रहिवाशांना जोगेश्वरीला पाठवायचे काम सुरु आहे. मी गृहनिर्माण मंत्री असताना असा प्रस्ताव दिला होता की, त्यांना पाच किलोमीटरच्या बाहेर पाठवू नका. आपण फक्त विकासकाला पोसायला आलो आहोत का? मुख्यमंत्री यांनी

जा र
नावे विचारली तर लगेच सांगेन, हा फार मोठा घोटाळा आहे. असे जे विकासक गरिबांना फसवतात, अधिकाऱ्यांना पकडून वांद्र्यातून जोगेश्वरीला पाठवतात त्यावर काहीतरी उपाययोजना झाली पाहिजे.

आम्ही विरोधी पक्षात आहोत म्हणून पाप केलं काय? सत्ताधाऱ्यांना ५० कोटी रुपये दिले जातात, पण आम्हाला १ रुपयासुद्धा नाही. मुख्यमंत्री म्हणतात हे सर्वसामान्यांचे सरकार आहे, आमच्या मतदारसंघातील मतदार हे सर्वसामान्य नाहीत काय? असे करून आमदार निवडून येत नाहीत. आम्हाला पैसे देऊ नका पण लोकप्रतिनिधिंची इज्जत करायला शिका. ठाणे मनपाच्या शहर विकास विभागाच्या फाईली ही काही माणसे आर्किटेक्ट बरोबर विकासकाला बोलावून सेटलमेंट

बसून तपासतात,
केली जाते.

■ ■

१३ सप्टेंबर १९९०
१३ साली केंद्रामध्ये

व्ही.पी सिंग यांचे सरकार असताना मंडल आयोगाचा रिपोर्ट त्यांनी स्वीकारला. त्यानंतर भारतातले पहिले मुख्यमंत्री शरद पवार साहेब होते, की ज्यांनी २३ मार्च १९९४ ला तो अहवाल महाराष्ट्रात लागू केला. १० टक्क्यांचे आरक्षण १९ टक्क्यांवर नेले. पण ते नेत असताना ज्यांना स्वतंत्र असे आरक्षण नाही ते म्हणजे धनगर, वंजारी यांना सुद्धा न्याय देण्याचा त्यावेळेस प्रयत्न केला गेला, ओबीसी समाजाचा सन्मान वाढवला.

आ र क्ष ण ा च य ा बाबतीतल्या जुन्या गोष्टी न काढता सध्या काय घडतंय ते महत्वाचे आहे. आपल्याला ओबीसी व मराठा या दोन्ही समाजांना न्याय द्यायचा आहे. या दोन्ही समाजांना आपल्या मागण्या मान्य करून घेण्यासाठी सरकारवर दबाव टाकण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. मराठा समाजाने अत्यंत शांतपणे आंदोलने केली, त्याचं कौतुक संपूर्ण

भारतामध्ये झालं. पण जरांगे पाटील यांच्या सराटी या गावातील आंदोलनावर अमानुष अशा पद्धतीने जो लाठीचार्ज झाला त्यानंतर या आंदोलनाची तीव्रता आणखी वाढली. हे लाठीचार्ज करण्याचे आदेश पोलिसांना कोणी दिले होते? हा अत्यंत महत्वाचा प्रश्न आहे.

राज्याच्या मंत्रिमंडळाने व मुख्यमंत्र्यांनी जरांगे पाटील यांच्याशी चर्चा करून आपल्या सर्व मागण्या एक महिन्याच्या आत मंजूर करू असे आश्वासन त्यांना दिले. पण त्या एक महिन्यात काहीच झाले नाही. मराठा समाजाची मागणी होती, की ओबीसी प्रमाणपत्र देऊन आम्हाला आरक्षण द्यावे. त्यामुळे ओबीसी समाज देखील जागरूक झाला व त्यांचे आंदोलन सुरू झाले, त्या आंदोलनात आम्ही सुद्धा सहभागी होतो. त्यावेळी

आरक्षणावरून राज्यात संभ्रमाचे वातावरण

अनिल देशमुख

राज्य शासनाकडून सांगण्यात आले, की ओबीसी समाजाच्या आरक्षणाला कुठल्याही पद्धतीचा धक्का न लावता मराठा समाजाला आरक्षण दिले जाईल.

एकीकडे जरांगे पाटील यांना सांगायचे की सरसकट आरक्षण देऊ व दुसरीकडे सांगायचे, की ओबीसी समाजाच्या आरक्षणाला धक्का लागू देणार नाही, त्यामुळे संभ्रमाचे वातावरण निर्माण झाले आहे; त्यावर मार्ग काढण्याची आज आवश्यकता आहे. मराठा व ओबीसी समाज यांच्यात भांडणे लागणार नाहीत, ते एक दुसऱ्यांच्या समोर येणार नाहीत व महाराष्ट्रात शांतता कशा पद्धतीने राहिल? या दृष्टीने राज्य शासनाने मार्ग काढण्याची आवश्यकता आहे. मराठा समाजाला दिलेल्या तारखेपर्यंत सरकारने योग्य तो निर्णय घेणे अत्यावश्यक आहे. आपल्या स्तरावर जर मार्ग निघत नसेल तर सर्वपक्षीय आमदारांना एकत्र घेऊन पंतप्रधानांकडे चला, जेणेकरून केंद्र शासन यात काहीतरी मार्ग काढू शकेल.

त्यासाठी राज्य शासनाने पुढाकार घ्यावा. राज्यात जातनिहाय जनगणना व्हायला पाहिजे त्यातून प्रत्येक समाजाची टक्केवारी आपल्या लक्षात येईल. मराठा व ओबीसी समाजाला न्याय देण्याच्या दृष्टीने सरकारने योग्य तो निर्णय घ्यावा.

ड्रग प्रकरणात सरकार अपयशी

राज्यातील ग्रामीण भागापर्यंत ड्रग्सचा विळखा मोठ्या प्रमाणात पसरलेला आहे. मागच्या काही महिन्यांचा आढावा घेतला तर नाशिक भागात तीनशे कोटींचे ड्रग्स, संभाजीनगर आणि पैठणला जवळपास अडीचशे कोटींचे ड्रग्स पकडले गेले. याला रोखण्यासाठी सरकारने आपली यंत्रणा अधिक सक्षम करावी, त्यासाठी सरकार प्रयत्न करणार का? यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली कमिटी न करता शासनाने

पोलीस कमिशन व एसपी यांच्या अध्यक्षतेखाली करावी, त्यांना विषयाचे ज्ञान असते. ललित पाटील नऊ महिने पोलीस यंत्रणेच्या संरक्षणात असून रुग्णालयात होता. इतक्या मोठ्या काळासाठी या ड्रग आरोपीला कुणाच्या दबावाखाली त्या रुग्णालयात ठेवण्यात आले होते?

शक्ती कायद्याला मंजूरी का नाही?

सर्व पक्षीय आमदारांनी एकत्रित बसून शक्ती कायदा केला, राज्याचे मुख्यमंत्री त्या समितीचे सदस्य होते. तीन वर्षांपूर्वी विधानसभा व विधान परिषदेत हा कायदा तयार होऊन केंद्राकडे तपासणीसाठी गेला आहे. तिथे पाठपुरावा करून जर त्याला लवकर मंजूरी मिळाली तर राज्यात महिला अत्याचारांच्या ज्या घटना घडत आहेत त्याला आळा बसू शकेल. राज्यात प्रशिक्षणाच्या सोयी मोठ्या प्रमाणात झाल्याच पाहिजेत.

सरकारकडून शेतकऱ्यांवर अन्याय

विदर्भामध्ये मोठ्या प्रमाणात अवकाळी पाऊस झाला. माझ्या मतदार संघात कापूस, तूर व संत्रा या पिकांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले आहे. जेव्हा पंचनामे झाले तेव्हा काटोल तालुक्याचा रिपोर्ट शासनाकडून नील दाखवण्यात आला आहे. हे अत्यंत चुकीचे आहे, मोठ्या प्रमाणात नुकसान होऊन देखील जर सरकार असे करत असेल तर हा शेतकऱ्यांवर अन्याय आहे.

महाराष्ट्रातील कापूस, सोयाबीन, धान, कांदा व केळी उत्पादक शेतकरी प्रचंड अडचणीत आहे. शेतमालाला भाव नाही, विदर्भ आणि मराठवाडा या ठिकाणी कापसाला भाव नाही. महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात आम्ही १२ ते १४ हजार पर्यंत कापसाला भाव दिला होता. कापसाला भाव न मिळण्याचे कारण, मागील वर्षी मोठ्या प्रमाणात कापूस परदेशातून आयात झाला. आपला कापूस परदेशात जायला हवा, पण तो जाऊ शकला नसल्यामुळे कापसाचे भाव पडले. अवकाळी पावसामुळे कापूस भिजला त्यामुळे ६ हजारांच्या भावाने देखील व्यापारी ते खरेदी करायला तयार नाहीत. सोयाबीनला सुद्धा भाव नाही; पण सरकारला त्याकडे लक्ष देण्यासाठी वेळ नाही. आताचे मंत्री एकेकाळी कापसाला १४ हजार रुपये इतके भाव मिळायला हवे यासाठी आंदोलन करत होते.

नागपूरमध्ये संत्री, मोसंबी व लिंबू याचे मोठ्या प्रमाणात उत्पादन होते. सर्वात जास्त संत्र्यांची निर्यात महाराष्ट्रातून होते; पण बांगलादेशने मोठ्या प्रमाणात आयात दर लादल्यामुळे त्यात घट झालेली आहे. १ किलो संत्र्यासाठी ८८ रुपये निर्यात कर हा भरावा लागतो, त्यामुळे संत्र्याचे भाव देखील पडलेले आहे. निर्यातीचा ५० टक्के परतावा सरकार देईल अशी घोषणा करण्यात आली होती; संत्र्याचा सीजन संपल्यानंतर ते आपण

देणार आहोत का?

ऑपरेशन ग्रीन ही योजना मधल्या काळात राबवण्यात आली होती, ही योजना आता बंद झालेली आहे. त्यामुळे राज्यातल्या फळ उत्पादक शेतकऱ्यांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झालेले आहे. त्यामुळे राज्य सरकारने ऑपरेशन ग्रीन व किसान रेल्वे ही योजना केंद्र शासनाकडे पाठपुरावा करून पुन्हा सुरु करावी.

विदर्भात मोठ्या प्रमाणात धानाचे पीक होते, त्याला भाव नाही; बोस जाहीर नाही अशी परिस्थिती आहे. याकडे राज्य शासनाने लक्ष देण्याची आवश्यकता आहे. शासनाने जाहीर केलेले हमीभाव हे अत्यंत तूटपुंजे आहे. अतिवृष्टी व गारपीटीमुळे नुकसान झालेल्या शेतकऱ्यांना अद्याप मदत मिळालेली नाही. अत्यंत संवेदनहीन असे हे सरकार आहे. नागपूर जिल्ह्यातील ४० टक्के संत्रा आणि मोसंबी उत्पादक शेतकऱ्यांना सरकारने मदत केलेली नाही.

खतांच्या किंमतीमध्ये भरमसाठ वाढ झालेली आहे. कीटकनाशकांच्या किंमती वाढत आहेत. पीक विम्याच्या बाबतीत शेतकऱ्यांमध्ये प्रचंड नाराजी आहे. एक रुपयात आमचा पीक विमा काढा ही त्यांची मागणी नसून जेव्हा आमचे नुकसान होईल तेव्हा आम्हाला मोबदला द्या, अशी त्यांची मागणी आहे. विजेच्या बाबतीत शेतकरी अत्यंत अडचणीत आहेत. रब्बी पिकांचा हंगाम सुरु झालेला आहे, त्यामुळे शेतकऱ्यांना दिवसाची वीज हवी आहे. राज्य सरकारने जाहीर केलेली सोलर फिडर योजना किती वर्षांनी सुरु होईल? याबद्दल राज्य सरकारने निर्णय घ्यावा.

नागपूराला एनडीसीसी बँकेतून ज्या शेतकऱ्यांनी कर्ज घेतले, पण ते परत करू शकलेले नाहीत. अशा शेतीचे जाहीर लिलाव करण्याचे काम या बँकेने सुरु केलेले आहे. हे लिलाव थांबवले गेले पाहिजे अशी विनंती आहे. शेतकऱ्यांना वाऱ्यावर

सोडून चालणार नाही; त्यांच्याबाबतीत सरकारने योग्य ते निर्णय घेतले पाहिजेत. मात्र हे झोपलेले सरकार त्यासंदर्भात कोणतेही निर्णय घ्यायला तयार नाही. शासनाने शेतकऱ्यांना अडचणीतून बाहेर आणण्यासाठी धोरण जाहीर करावे.

कायदा-सुव्यवस्था ढासळली

राज्यात ढासळलेली कायदा- सुव्यवस्था, ड्रग्ज, चरस व गांजा यांची अवैध मार्गाने सुरु असलेली विक्री, महिलांवरील वाढत्या अत्याचाराच्या घटना, कौटुंबिक हिंसाचारामधील वाढ या सर्व घटनांचा अंतीम आठवडा प्रस्तावामध्ये उल्लेख आहे. मागच्या वर्षभरात राज्यात दंगली घडण्याच्या प्रमाणात मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. सराटीमध्ये मराठा आंदोलकांवर अमानुषपणे लाठीचार्ज करण्यात आला. छत्रपती संभाजीनगर व मुंबईतील मालवणी अशा अनेक ठिकाणी दंगली झाल्या. बीडमध्ये विधानसभा सदस्यांचे घर व कार्यालय जाळण्यात आले, इतका मोठा मॉब त्या ठिकाणी जात असताना पोलिसांना इंटेलीजन्स रिपोर्ट कसा मिळत नाही? हा फार मोठा प्रश्न आहे.

येरवडा कारागृहातून कैदी पळून जात आहेत. ड्रग्स तस्कर ललित पाटील याला नऊ महिने व्हीआयपी ट्रीटमेंटसह ससून रुग्णालयामध्ये कसे ठेवले? याचा तपास होणे आवश्यक आहे. राज्यात मोठ्या प्रमाणात ड्रग्जचा सुळसुळाट वाढला असून त्याचे साठे अनेक ठिकाणी सापडले आहेत; याकडे लक्ष देणे आवश्यक आहे. वाढत्या ड्रग्जच्या सेवनामुळे गुन्हेगारीत प्रचंड मोठी वाढ झाली असून अल्पवयीन मुले त्याच्या आहारी जात आहेत; याकडे शासनाने गांभीर्याने लक्ष देणे आवश्यक आहे. वाढते सायबर क्राईम लक्षात घेऊन शासनाने सायबर साक्षरता वाढवण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजे. एआयच्या माध्यमातून होणाऱ्या वाढत्या डीप फेकच्या गुन्ह्यांना आळा घालण्यासाठी नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करण्याचा विचार शासनाने करावा.

संपूर्ण राज्यात गुन्हेगारीमध्ये नागपूर नंबर वन आहे, त्याला आळा घालणे आवश्यक आहे. राज्यात मागच्या वर्षभरात १९ हजार ५३३ महिला व मुली बेपत्ता झाल्या आहेत, या मुली जातात कुठे याची शासनाने माहिती घेणे आवश्यक आहे. राज्यात पोलिसांच्या मंजूर पदांपैकी जवळपास ३० टक्के पदे रिक्त आहेत, ही पदे लवकरात लवकर भरण्यासाठी शासनाने पाऊले उचलणे अत्यंत गरजेचे आहे. शासनाच्या शाळा दत्तक योजनेविरोधात राज्यात प्रचंड मोठा आक्रोश आहे, त्याचा शासनाने गांभीर्याने विचार करावा.

शेतमालाला योग्य भाव मिळावा

मुख्यमंत्री आज आपल्या भाषणामध्ये कापूस उत्पादक शेतकऱ्यांना मदतीचा हात देतील अशी अपेक्षा होती. त्यांच्या भाषणातून विदर्भातील शेतकऱ्यांची देखील अपेक्षा पूर्ण झालेली नाही. महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात कापसाला

१४ हजार रुपये इतका भाव होता. मागच्या वर्षी तर नाहीच नाही याहीवर्षी सरकारने कापसाला चांगले भाव दिले नाही. अवकाळी पावसामुळे कापसाचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले आहे त्यामुळे राज्य शासनाने कापसाला १४ ते १५ हजारांपर्यंत भाव दिले पाहिजे.

अधिवेशनाच्या काळापासून सोयाबीनचे भाव पाचशे रुपये प्रति किंटल उतरले आहे. दहा वर्षांपूर्वी देवेंद्र फडणवीस विरोधी पक्षात असताना सोयाबीनला सहा हजार रुपये भाव देण्यासाठी आंदोलन करत होते. या सरकारने सोयाबीनला आठ हजार रुपये इतके भाव दिले पाहिजे. वेगवेगळ्या जिल्ह्यात संत्र्याचे वेगवेगळे प्रीमियम घेतले जातात. अकोल्यात चार हजार रुपये प्रति हेक्टर, अमरावतीत बारा हजार रुपये प्रति हेक्टर व नागपूर जिल्ह्यात वीस हजार रुपये प्रति हेक्टर प्रीमियम घेतले जाते, त्यामध्ये समानता हवी. मागच्या वर्षीच्या अतिवृष्टीमुळे नुकसान झालेल्या नागपूर जिल्ह्यातील ४० टक्के संत्रा उत्पादक शेतकऱ्यांना अद्याप भरपाई मिळालेली नाही. अनेक जिल्ह्यांमध्ये पोर्टल्स बंद असल्यामुळे महात्मा फुले कर्जमुक्ती योजनेचा लाभ शेतकऱ्यांना घेता येत नाही. यवतमाळ जिल्ह्यातील जवळपास ४१ हजार शेतकरी छत्रपती शिवाजी महाराज कर्जमुक्ती योजनेपासून वंचित आहेत. महाराष्ट्रात येणारे मोठमोठे उद्योग हे बाहेर गेले आहेत, नागपूर येथील मिहानमध्ये एकही नवीन उद्योग आले नाही. याठिकाणी येणारे हजारा कोटींचे प्रकल्प महाराष्ट्राबाहेर गेले. दावोसमधून आल्यानंतर ९० हजार कोटींचे पाच मोठे प्रकल्प महाराष्ट्रात व विदर्भात येतील अशी घोषणा मुख्यमंत्र्यांनी केली होती, आज त्याची स्थिती काय आहे? याची माहिती शासनाने द्यावी.

महाराष्ट्रात अनेक मोठे उद्योग यायला हवेत व युवकांना रोजगार मिळायला हवा. पॉवर इंडस्ट्रिअल टेरिफ राज्यात जास्त असल्यामुळे उद्योग येत नाहीत याचा शासनाने विचार करायला हवा. गेल्या वर्षभरात राज्यात मोठ्या प्रमाणात दंगली झाल्या, लॉ अँड ऑर्डरवर शासन नियंत्रण मिळवू शकलेले नाही. पुणे व मुंबई पेक्षाही जास्त घरफोडीच्या घटना या नागपूर जिल्ह्यात झालेल्या आहेत, त्यात शासनाने लक्ष घालायला हवे. राज्यातील ज्येष्ठ नागरिकांची सुरक्षितता अत्यंत महत्वाची आहे. सायबर क्राईममध्ये देखील शासनाने लक्ष देणे आवश्यक आहे. एआयच्या माध्यमातून होणाऱ्या डीप फेकच्या घटना रोखण्यासाठी राज्य शासनाने आधुनिक यंत्रणेच्या माध्यमातून प्रयत्न करावेत. ड्रग्जचे साठे व कारखाने राज्यात मोठ्या प्रमाणात सापडत आहेत त्यावर शासनाने नियंत्रण आणणे आवश्यक आहे. अंगणवाडी सेविका व आशा वर्कर्स यांना किमान २६ हजार रुपये वेतन आणि निवृत्ती वेतन मिळायला हवे याचा शासनाने सहानुभूतीपूर्वक विचार करावा.

राज्यभरामध्ये आज जी परिस्थिती आहे, गेल्या

२-३ वर्षांमध्ये सातत्याने येत असणारा अवकाळी पाऊस त्यामुळे होत असलेले नुकसान, पावसाअभावी झालेले नुकसान, नैसर्गिक आपत्ती, वादळ, गारपीट यामुळे दुष्काळ जाहीर करावा ही विरोधी पक्षाकडून आम्ही सातत्याने मागणी केली आहे.

दुष्काळ जाहीर केलेला असेल तर मग, त्यासाठीचे निकष जाहीर करून शेतकऱ्यांना त्या दुष्काळाच्या निकषानुसार संपूर्णतः सवलती राज्य सरकार देणार आहे का? दुष्काळासाठी

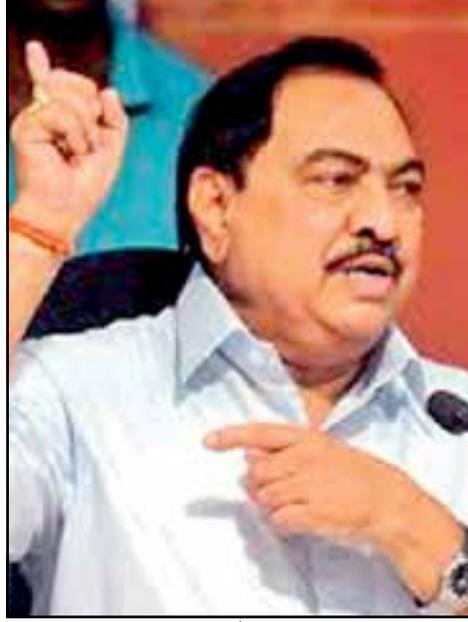
अनेक घोषणा केल्यावर प्रत्यक्षात मात्र लाभ झालेला नाही, सहकारी संस्थांचा माध्यमातून जे नियमित कर्ज भरतात, छत्रपती शिवाजी महाराज सन्मान योजनेमध्ये जो नियमित कर्ज भरेल त्याला ५० टक्के सूट असे दुष्काळ सदृश परिस्थितीमध्ये जाहीर केले होते, पण अजूनपर्यंत निम्या देखील शेतकऱ्यांना या योजनेचा लाभ झालेला नाही. मागील ३ वर्षांपासून दुष्काळाच्या संदर्भात ज्या स्कॉलरशीपच्या व्यवस्था केल्या होत्या त्या अजूनही विद्यार्थ्यांना मिळालेल्या नाहीत. या परिस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर ज्या घोषणा शासन करणार आहे, त्याची १०० टक्के अंमलबजावणी करणार आहे का? यावर्षी महाराष्ट्रात, आमच्या खान्देशात गेल्या काही महिन्यात अतिवृष्टीने जी हानी झाली आहे, त्याचे १०० टक्के पंचनामे पूर्ण करणार का?

राज्यामध्ये आणि प्रामुख्याने विदर्भात कर्मवीर भाऊसाहेब मारोतराव कन्नमवार यांनी मुख्यमंत्री म्हणून काही काळ त्यांनी काढला आणि त्याच काळात मुख्यमंत्री

असतानाच त्यांचा मृत्यू झाला, परंतु माननीय कन्नमवार साहेबांचे विदर्भात आणि प्रामुख्याने नागपूर शहर विभागामध्ये कोणत्याच स्वरूपाचे स्मारक नाही किंवा कुठल्याही प्रकारची पुण्यतिथी, जयंती शासकीय - निमशासकीय आपण करत नाही. त्यामुळे शासकीय, वैद्यकीय, महाविद्यालय मेडिकल कॉलेजला माजी मुख्यमंत्री मारोतराव कन्नमवार साहेबांचे नाव द्यावे तसेच त्यांच्या जीवनावर लघुचित्रपट तयार करणे, गौरव ग्रंथ प्रकाशित करणे अशा स्वरूपाच्या मागण्या विदर्भातील जनतेच्या आहेत या मागण्या पूर्ण करण्याच्या दृष्टिकोनातून प्रयत्न करावेत.

विकासात असमतोल वाढतोय

राज्याचा समतोल विकास साधला जावा या हेतूने वैमानिक विकास महामंडळांची स्थापना केली होती. विशेषतः मराठवाडा, विदर्भ आणि खान्देशात विकासाचा मोठा अनुशेष होता. जेव्हा या मंडळांची मुदत संपली आणि नव्याने त्यांची स्थापना करण्याचे आपण ठरवत होतो, अशा कालखंडामध्ये विदर्भामधील कोणत्या क्षेत्रातील अनुशेष १०० टक्के पूर्ण झाला आहे? हे मंत्री महोदयांनी सांगावे. वैमानिक विकास महामंडळांची रचना जी संपुष्टात आणलेली आहे, आणि आपण आता म्हणताय की, आम्ही विदर्भावर अन्याय केलेला नाही. २३ टक्के रकम विदर्भावर खर्च केलेली आहे, पण हा निधी एका विशिष्ट ठिकाणी खर्च करीत असतांना असमतोल वाढतोय याची तुम्ही काळजी घेतली का? ७० ते ७५ वर्षांनंतरही जर विदर्भाचा अनुशेष बाकी राहत असेल, राज्याच्या अन्य भागाच्या तुलनेत जर मागे राहत असू तर या दृष्टिकोनातून काही विशेष अशी उपाययोजना विदर्भ

**घोषणा झाल्या
दुष्काळासाठी
पण प्रत्यक्षात
लाभ नाहीच**

एकनाथ खडसे

सलीम कुत्ता याच्याबरोबर मंत्री गिरीश महाजन जेवण करताहेत हा फोटो सुषमा अंधारे यांनी व्हायरल केला आणि भाजपची बोलती बंद झाली

व मराठवाड्यासाठी सरकार करणार आहे काय ?

आदिवासींच्या धर्मांतरावर भूमिका काय ?

मुळात धर्मांतर करणे किंवा न करणे हा त्यांचा मूलभूत अधिकार आहे. एकतर जबरदस्तीने धर्मांतर होऊ नये. जर धर्मांतर बंदी कायदा आपण या ठिकाणी आणू शकत नसू आणि तो केंद्र आणि राज्याच्या अधिकारात नसेल तर जबरदस्तीने धर्मांतर होऊ नये आणि ते प्रलोभन दाखवणे चुकीचे आहे, गुंडागर्दी करणे चुकीचे आहे किंवा अशा प्रकारचे काही प्रलोभन दाखवून धर्मांतर होणे हे चुकीचे आहे, त्यावर सरकार काही उपायोजना करणार आहे का ? या सर्वांवर बंदी आणली गेली पाहिजे.

जर जन्मतःच तो जर आदिवासी असेल तर त्याला सवलती मिळणारच ही राज्यघटनेची तरतूदच आहे पण, यात जर त्याने ख्रिश्चन, मुस्लिम धर्म किंवा कोणताही धर्म स्वीकारला तर त्याच्या सवलती आम्ही बंद करू, या संदर्भातला जर विषय आला तर आमच्या जळगाव जिल्ह्यात मोठ्या प्रमाणात भिल्ल समाज हे मुस्लिम समाजात पठाण म्हणून गेलेले आहेत आणि त्या वर्गाला राज्यघटनेने एसटी म्हणून मान्यता दिलेली आहे. जर मुस्लिम समाजाचे सर्व पालन करत असताना आपण असे निर्णय जर घेत असू तर या तडवी भिल्ल समाजाचा जो तडवी मुस्लिम झालेला आहे यांच्याही सवलती बंद होण्याच्या दृष्टिकोनातून तुम्ही काही मार्ग काढणार का ? असे आपण करू शकणार नाही कारण राज्यघटनेमध्ये तशी तरतूद आहे. त्यामुळे त्यात विसंगती निर्माण होईल, अनेक प्रश्न निर्माण

होतील. याबाबत राज्य सरकारने जी भूमिका आहे ती अधिक स्पष्ट करणे गरजेचे आहे. नेमकी भूमिका असणे गरजेचे आहे.

मी जन्माला ज्या जातीत आलो त्यासाठीच्या आधारावर मला सवलती मिळतात असे नव्हे तर धर्माच्या आधारावर मिळतात. त्यामुळे या सवलतींच्या बाबतीत जो काही निर्णय आहे तो योग्य पद्धतीने घेतला पाहिजे. धर्मांतर बंदच झाले पाहिजे याकरिता जे प्रलोभन दाखविले जाते त्यासाठी कठोर शिक्षा सरकार करणार आहे का ?

गिरीश महाजनांचे सलीम कुत्ताशी संबंध

मुंबई येथे १९९३ मध्ये झालेल्या बॉम्बस्फोट प्रकरणातील आरोपी दाऊद इब्राहिम यांच्या नातेवाईकांसोबत नाशिक येथे झालेल्या २०१७ साली लग्न समारंभात राज्याचे तत्कालीन पालकमंत्री गिरीश महाजन यांच्या समवेत काही आमदार, पदाधिकारी त्या लग्नात उपस्थित होते. त्यासोबतच महाजनांचे दाऊद इब्राहिमचा हस्तक सलीम कुत्ता यांच्याशी असलेले त्यांचे संबंध, त्यामुळे या प्रकरणात सरकारकडून सखोल चौकशी करण्यात यावी. एखादा मंत्री जर त्या ठिकाणी उपस्थित असेल आणि त्याचा फोटो हा या पटलावर असेल तर त्या मंत्र्यांनी मंत्रिमंडळात राहणं उचित नाही. देशद्रोह्यांचे जर बॉम्बस्फोटातील अतिरेक्यासोबत संबंध असतील तर त्यांची एस. आय. टी. चौकशी ही सरकार मार्फत झालीच पाहिजे अशी आमची मागणी आहे.

■ ■

महाराष्ट्र हे पुरोगामी राज्य आहे, शाहू-फुले-आंबेडकर यांच्या विचारांनी चालणारे हे राज्य आहे. अशा या राज्यात समाजा- समाजामध्ये दरी निर्माण होऊ नये, सलोख्याने व गुणा- गोविंद्याने नांदण्याची वृत्ती त्यांच्यात असावी. या विचारांना समर्थन करत असताना ज्या काही समाजाच्या रास्त मागण्या आहेत, त्यांना शासनाने न्याय दिला पाहिजे. मराठा समाजाला आरक्षण हे दिलेच पाहिजे; याबाबतीत कुणाचेच दुमत असण्याचे कारण नाही. शिवकालीन काळामध्ये ज्या लढाया होत होत्या, त्या काळात मर कर भी न हटनेवाला ओ मराठा है असा उल्लेख मराठा समाजाचा आहे.

छत्रपती शाहू महाराजांनी सुद्धा या समाजाला आरक्षणासाठी सवलती दिल्या आहेत. आम्ही मराठवाडा भागातून येतो; हा विभाग निजाम राजवटीतील आहे. या राजवटीत मराठा समाजाला आरक्षण असायचेच, कुणबी व मराठे हे एकच आहे. १९५० साली घटनेतून एससी आणि एसटीपुरते आरक्षण आपण दिले, त्यानंतर हे आरक्षण बंद झाले. १९६७ साली मागासवर्गीयांसाठी झालेल्या निर्णयामध्ये मराठा, कुणबी असा उल्लेख आहे, ज्यात मराठा समाज आहे. यानंतर घटना समितीचे सदस्य पंजाबराव देशमुख यांनी त्यांचे प्रमाणपत्र मिळवण्यासाठी घरोघरी प्रचार केल्यानंतर विदर्भात त्यांच्या नोंदण्या झाल्या आहेत व मराठवाडा त्यापासून वंचित राहिले. त्यांना आरक्षण मिळावे हिच तिथल्या जनतेची मागणी आहे.

न्या. शिंदे यांच्या समिती मार्फत हे प्रमाणपत्र शोधण्याची मोहीम जी सुरु आहे, त्यात २५ ते ३० लाख कुटुंबांच्या नोंदी या कुणबीमध्ये सापडल्या आहेत. कुणबी व मराठा हे एकच आहे त्या दृष्टीने आरक्षण असायला हवे. आरक्षणा संदर्भात

**मराठा
समाजासह सर्व
समाजांना
न्याय मिळावा**
राजेश टोपे

निर्णय घेण्याचे अधिकार केंद्राने राज्य सरकारला दिले आहे. सरकारने मागच्या त्रुटीची दुरुस्ती करावी. सुप्रीम कोर्टाच्या मागच्या निरीक्षणाचा अभ्यास सरकारने करावा आणि असा निकाल द्यावा की ते आरक्षण कोर्टात टिकले पाहिजे; त्या दृष्टीने सरकारने सकारात्मक पाऊले टाकायला हवे.

एकूण लोकसंख्येच्या तुलनेत गरिबीत काम करणारे लोक मराठा समाजात खूप आहेत. मनोज जरांगे यांचा पूर्व इतिहास जर बघितला तर तो मराठा समाजाला आरक्षण मिळावा असाच आहे. या कार्यासाठी त्यांनी स्वतःची जमीन सुद्धा विकली, शिवबा नावाची संघटना स्थापन करून ते कामाला लागले आहेत. ध्येयवेडा म्हणून मराठा समाजाला आरक्षण मिळवून देण्यासाठी त्यांनी स्वतःला वाहून दिले आहे. आतापर्यंतचे त्यांचे आंदोलन शांततेत झालेले आहेत, मात्र अंतरवाली सराटी येथील आंदोलनात दुर्दैवाने लाठीचार्ज झाला हे

अत्यंत दुःखदायी आहे. यामध्ये निष्पाप आणि निर्दोष लोकांची नावे येऊ नयेत, त्यांची नावे वगळली गेली पाहिजेत.

तामिळनाडूच्या धर्तीवर आरक्षण आपल्याला देता येईल का? त्यासाठी केंद्राची परवानगी लागत असेल तर ती घेऊन सरकारने त्या दृष्टीने कार्यवाही करावी. तेलंगणा व हैद्राबाद येथे जर विशेष टीम पाठवली तर तिथेही मोडी लिपितील कुणबी नोंदी सापडू शकतात ते आपण केले पाहिजे. जीर्ण झालेल्या त्या कागदांची भाषा तज्ज्ञ यांच्याकडून माहिती घेऊन जे कुणबी असतील त्यांना आरक्षण द्यायला हवे. सरकारकडून देण्यात आलेल्या तारखेतच मराठा आरक्षणाची गोड बातमी देण्यात यावी. वसतीगृहाच्या बाबतीत काही भूमिका सरकारकडून घेण्यात आलेली नाही, सारथी शिष्यवृत्तीमध्ये कमी काम होत आहे. ओबीसीच्या धर्तीवर फी संदर्भात शासनाकडून योग्य ते

निर्णय व्हावे, अशी अपेक्षा आहे.

१९५० मध्ये घटनेत धनगर समाजाचा स्पष्ट उल्लेख नव्हता पण १९६० साली जेव्हा पुनर्रचना कायदा झाला त्यात एससी आणि एसटीच्या पोट जातीत धनगडचा उल्लेख आहे. ड आणि र चा जो फरक आहे त्यात दुरुस्ती होणे गरजेचे आहे. सरकारने पहिल्याच कॅबिनेटमध्ये जाहीर केलं होतं, की आम्ही त्यांना आरक्षण देऊ. ते केवळ राजकारणापुरते मर्यादित न ठेवता ते अस्तित्वात आणावे. यासाठी घटना दुरुस्तीची व आयोग नेमण्याची गरज नाही.

केंद्रीय आदिवासी मंत्र्यांनी या प्रश्ना संदर्भात सुप्रिया ताईना उत्तर देताना सांगितले होते, की राज्य शासनाने जर शिफारस पाठवली तर आम्ही योग्य तो बदल करू. राज्य शासनाने अद्याप शिफारस पाठवलेली नाही, त्यामुळे हा बदल होत नाही. राज्य शासनाची शिफारस रजिस्टर जनरल ऑफ इंडिया यांच्याकडे पाठवणे, सेंट्रल बँकवर्ड कंपनीने त्याबाबत विचार करणे व निर्णय घेणे अशी कार्यवाही शासनाने तातडीने करायला पाहिजे. जालन्याच्या मोर्चात अनेकांवर जे गुन्हे दाखल झाले

त्यांना आरक्षण मिळायलाच हवं.

सिव्हिल हॉस्पिटलमध्ये सुविधा हव्यात

सिव्हिल हॉस्पिटलमध्ये सर्व सेकंडरी सुविधा असल्या पाहिजेत, हा शासनाचा महत्त्वपूर्ण भाग आहे. गडचिरोली व बुलढाणा येथे प्रसूतीदरम्यान बाळांचा मृत्यू झाला. जर ताबडतोब सर्जरी करून त्या बाळाला गर्भातून काढून टाकले असते तर त्या ठिकाणी पेशंट वाचू शकला असता. ते करण्यासाठी फक्त एक गायनॉकोलॉजीस्ट व एक फिजिशीयन लागतो, ते या सिव्हिल रुग्णालयात का नव्हते? त्या ठिकाणी रेडिओलॉजीस्ट नव्हते का? सोनोग्राफी केली नव्हती का? प्लेटलेट्स काउंट कमी झाले तर ते त्या ठिकाणी उपलब्ध करून दिले पाहिजे. ते त्या ठिकाणी का नाही दिले गेले? सर्जरी का नाही केली गेली? अकोल्याच्या मेडिकल हॉस्पिटलमध्ये देखील काहीच केले गेले नाही. बुलढाणा ते नागपूर असा प्रवास एका महिलेला करावा लागतो; इतकी वाईट परिस्थिती कशी? हे अत्यंत निषेधार्ह आहे. या घटनेत ज्या डॉक्टरांनी नीट काम केले नाही, त्यांची आरोग्य मंत्र्यांनी सखोल चौकशी करून कडक कारवाई करायला

होते ते परत घ्यावेत. कार्ला व जामखेड गावात जे उपोषण झाले त्यासंदर्भात सरकारने गांभीर्याने लक्ष द्यावे व धनगर समाजासाठीच्या योजना कागदावर न ठेवता त्याची अंमलबजावणी करावी. मराठा समाजाला आरक्षण देत असताना सर्व समाजांना न्याय मिळायला हवा व

हवी. महाराष्ट्रातील वैद्यकीय प्रयोगशाळा तंत्रज्ञान शिक्षण अभ्यासक्रमात उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची महाराष्ट्र पॅरामेडिकल कौन्सिलकडे विना तक्रार नोंदणी व्हायला पाहिजे. लाखो विद्यार्थी हा कोर्स करतात पण त्यांची

नोंदणी झाल्याशिवाय त्यांना प्रॅक्टिस करता येत नाही. त्यासाठी शासन काही व्यवस्था करेल का? या विद्यार्थ्यांना रक्त घेणे व त्याची प्रोसेस करणे इथपर्यंत त्यांना मर्यादा असते. पण अलीकडच्या काळात हे लोक रिपोर्ट्स तपासून त्यावर सहायदेखील करत आहेत. त्यामुळे बऱ्याचदा रॉग रिपोर्ट होऊन रुग्णांच्या जीवाशी खेळण्याचा प्रयत्न होत आहे. एमडी पॅथोलॉजीच्या सहीशिवाय ते रिपोर्ट्स पुढे जाऊ नयेत; यासाठी वैद्यकीय शिक्षण मंत्री काही कार्यवाही करणार का?

व्यापारी कर रद्द करावा

६ ऑगस्ट २०२३ या दिवशी मराठवाडा व्यापारी महासंघाने एक परिषद घेतली होती. व्यापारी कर रद्द करण्याची मागणी एका ठरावाच्या माध्यमातून त्याठिकाणी करण्यात आली होती. एक देश, एक कर हे लागू करतांना सुद्धा हे निकष ठेवले जातात; महाराष्ट्र हे एकमेव राज्य असे आहे की, जीएसटी असताना सुद्धा व्यापार प्रोफेशनल कर घेतला जातो. तो कर १९७२ साली शंकरराव चव्हाण मुख्यमंत्री असताना लावण्यात आला होता, तो आता रद्द करावा अशी व्यापारी महासंघाची मागणी आहे; त्यावर शासनाने तातडीने कार्यवाही करावी.

शेतकऱ्यांच्या अडचणी दूर करा

शेतकरी मोठ्या अडचणीत सापडलेला आहे. मागच्या वर्षी साधारणपणे १२० कोटी रुपये अतिवृष्टीचे मंजूर झाले. त्यापैकी ६९ कोटी रुपये वितरित झालेले आहेत; ५१ कोटी रुपये वितरित होण्याचे अद्याप बाकी आहे. जालना जिल्ह्यात ते वाटप करण्याचे बाकी आहे. ई-केवायसी सारख्या कारणांनी हजारो शेतकऱ्यांना ते वितरित होत नाहीत. कृषि विभागाने यासाठी एक ड्राईव्ह घेतला पाहिजे.

पावसाला खंड मिळाल्यामुळे दुष्काळ पडला. दुष्काळ सदृश्य परिस्थिती सांगितल्यामुळे जालना जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांना सवलती दिल्या जात नाहीत. पावसामुळे सोयाबीन, मूग, कापूस यांचे उत्पादन कमी झाले, ऊसाची वाढ खुंटलेली आहे. तालुक्यांची बांडू ही एकमेकांशी खेटलेली असतात, सर्वत्र पाऊस सारखा पडलेला असतो. दुष्काळ गंभीर परिस्थिती व दुष्काळ सदृश्य परिस्थिती यांच्यातील मदतीमध्ये फार मोठा फरक आहे. त्यामुळे जालना जिल्ह्यातील तालुक्यांना मदत मिळणार नाही; असा भेदभाव करू नये ही विनंती आहे.

दुष्काळी परिस्थिती असल्यामुळे खूप संघर्ष करून जायकवाडीच्या धरणातून आम्हाला पाणी मिळाले. त्यामुळे आवर्तन वाढवले पाहिजेत. किमान चार आवर्तन डाव्या कालव्याला आणि उजव्या कालव्याला मिळायला पाहिजे अशी शासनाकडून अपेक्षा आहे. जायकवाडी धरणाच्या पाण्यासंबंधित १६८ टीएमसी पाण्याचा जी आर झालेला आहे, पण त्याबद्दलची अंमलबजावणी नाही. २५० टीएमसी पाणी जायकवाडीला मिळायला हवा, त्यासंदर्भात कार्यवाही व्हावी अशी अपेक्षा आहे.

दुष्काळाच्या सर्व सवलती त्याठिकाणी मिळाल्यात. प्रत्येकाचे पंचनामे करून चालणार नाही, सरसकट पंचनामे झाले पाहिजेत.

अतिवृष्टीमुळे कापूस, तूर पिकांचे मोठे नुकसान झाले आहे. हरभऱ्यावर रोगाचा प्रादुर्भाव झालेला आहे, ज्वारी पूर्ण आडवी होऊन त्यात आळी निर्माण झाल्या, मोसंबीची मोठी गळ झाली, मोसंबीचा आंबिया बहार गेलेला आहे. कापूस हे जरी खरीप पीक मानले जात असेल परंतु ते रब्बीमध्ये देखील असते. त्यामुळे त्याला नुकसान भरपाई मिळायला हवी. रब्बीच्या पीक कर्जासाठी ५०४ कोटींचे टार्गेट जालना जिल्ह्यासाठी आहे, पण वाटप फक्त ७० कोटींचे आहे. अशी परिस्थिती राहिली तर कसे चालेल? सरकारने याची गांभीर्याने दखल घेऊन पीक कर्ज वाटप कसे होईल? हे बघणे आवश्यक आहे, पीक विमा देखील मिळायला हवा.

ई-पीक व ई-केवायसीबद्दल शेतकरी अशिक्षित आहेत, ते पीक विम्यासाठी अनिवार्य आहे. त्यामुळे बरेच शेतकरी पीक विम्यापासून वंचित राहणार आहेत, असे जाचक नियम असता कामा नये अशी विनंती आहे. पर्जन्यमापक अनेकदा चुकीच्या ठिकाणी बसवलेले असतात. सरकारने सोयाबीनला १० हजार रुपये, कापसाला १४ हजार रुपये इतके भाव मिळवून द्यायला हवे. इथेनॉल संदर्भात घेतलेला निर्णय रद्द करण्यात यावा अन्यथा अनेक कारखाने अडचणीत आल्याशिवाय राहणार नाहीत.

छोट्या थकबाकीत जर शेतकरी गेला तर त्यांचे खाते होल्ड केले जाते. त्यानंतर कुठलेही अनुदान दिले जात नाही, विम्याचे पैसे दिले जात नाही. त्यामुळे होल्डचा विषय असू नये.

■

मराठा आरक्षण मिळायला हवे, हीच सर्व पक्षांची भूमिका आहे. पण हा प्रश्न का सुटत नाही? आरक्षण का मिळत नाही? यावर कुठेचर्चा चर्चा झाली पाहिजे. युवा संघर्ष यात्रेच्या माध्यमातून आठशे किलोमीटर चालत असताना अनेक युवा भेटले. खासकरून बीड आणि जालना जिल्ह्यातील युवा ज्यावेळेला भेटले. त्यांनी सांगितलं, की आज महाराष्ट्रातील सर्वच नेते आरोप-प्रत्यारोप करतांना दिसत आहेत. फक्त युवकांचीच नाही तर सर्वसामान्य लोकांची हीच भूमिका झालेली आहे. मुख्यमंत्री एक भूमिका घेतात, मंत्री दुसरी भूमिका घेतात. त्यातील तिसरे मंत्री म्हणतात, की ज्या मंत्र्यांनी वेगळी भूमिका घेतली त्यांनी राजीनामा दिला पाहिजे. अशी चर्चा जर होणार असेल तर सामान्य लोकांचा विश्वास हा आपल्यापैकी कोणावरच राहणार नाही. जेव्हा केव्हा आरक्षण देण्याचा प्रयत्न झाला, त्याला कोर्टात आव्हान दिलं. कोर्टाने त्या आरक्षणा विरोधात निकाल का दिला? तो निकाल देत असताना त्यात काय लिहिलं? यावर कुठेचर्चा अर्थासपूर्ण चर्चा झाली पाहिजे. २०१४ साली आघाडी सरकारने मराठा समाजाला आरक्षण दिले. पण, फडणवीस सरकार आल्यानंतर ते आरक्षण टिकू शकले नाही. २०१५ साली फडणवीस सरकारने पुन्हा एकदा मराठा समाजाला आरक्षण दिले तेसुद्धा टिकू शकले नाही. मग राज्यात मोठ्या संख्येने मराठा समाजाचे मोर्चे निघाले. त्यानंतर २०१८ साली पुन्हा एकदा गायकवाड आयोगाच्या माध्यमातून आरक्षण देण्यात आले. सुप्रीम कोर्टाने या आयोगात काही त्रुटी सांगितल्या व ते आरक्षण मिळू शकले नाही. मराठा समाजातील सर्व युवकांचे हेच मत आहे की, आरक्षण का मिळत नाही? याचा अभ्यास केला पाहिजे. गायकवाड आयोगाचा निकाल देताना सुप्रीम कोर्टाने असे सांगितले, की या आयोगाने आधीच्या आयोगाचा अभ्यास केला नाही. कुठलेही आरक्षण इंद्रा सहानी खटल्यावर येऊन अडकते. पन्नास टक्क्यांच्या पुढे जर आपल्याला जायचे असेल तर एक स्पेसिफिक कंडिशन लागेल. त्यामध्ये आपल्याला मराठा समाज मागास असल्याचे सिद्ध करावे लागेल, त्यासाठी

आरक्षणासंबंधी अभ्यासपूर्ण चर्चा होण्याची आवश्यकता

रोहित पवार

इम्पेरीकल डाटा लागेल. तो कसा गोळा करायचा? तर त्यासाठी जातनिहाय जनगणना करावी लागेल, त्यासाठी सरकारने प्रयत्न केले पाहिजे. केंद्र सरकारने घटना दुरुस्ती करून ज्या पद्धतीने ईडब्ल्यूएस कोटा दिला तसा प्रयत्न जर आपण सर्वांनी मिळून केला आणि केंद्र सरकारकडे जाऊन चर्चा केली तर लगेचच पन्नास टक्क्यांच्या पुढे जाऊन आरक्षण मिळू शकते. मराठा समाजाबरोबरच धनगर, लिंगायत व मुस्लिम या समाजांना आपल्याला न्याय देता येईल व त्या दृष्टीने प्रयत्न झालेच पाहिजे.

आज शिक्षण महाग झाले आहे. इंजिनिअरिंगसाठी तीन ते चार लाख रुपये लागतात. आरक्षण कोट्यातून एखाद्या विद्यार्थ्याला जर तिथे अॅडमीशन मिळालं तर पन्नास टक्के सूट मिळते. मराठा समाजातील विद्यार्थ्याला तिकडे लाखो रुपये भरावे लागतात. ही डिग्री केल्यानंतर जर काम मिळत नसेल तर पुन्हा त्याला शेती करावी लागते. शेतीचा देखील खर्च वाढला आहे. डिझेल, पेट्रोल, ट्रॅक्टर यांच्या किंमती वाढल्या आहेत, शेती परवडत नसेल तर त्या

युवकाने काय करायचं? लग्नाचा प्रश्न खुप मोठा आहे. एक विद्यार्थी भेटला व त्याने सांगितलं, की हे सरकार आमच्याकडून हजार रुपये व आरक्षण असेल तर नऊशे रुपये वसूल करत आहे. आरक्षणासाठी प्रयत्न करत असताना शेतकऱ्यांना व महाग झालेल्या शिक्षणाला न्याय कसा देता येईल? या दृष्टीने प्रयत्न झाले पाहिजेत. स्वतःच्या हक्कांसाठी लढत असताना मराठा, धनगर समाजाच्या युवांवर एखादी कारवाई झाली तर ते सर्व गुन्हे सरकारने मागे घेतले पाहिजेत. जरांगे पाटील लढत असताना तिथे जो काही लाठीचार्ज झाला त्याचा विरोध युवांकडून झाल्यानंतर त्यांच्यावर कारवाई करण्याचे कारण काय? बीडमध्ये देखील तेच झालं, काही गुंड त्याठिकाणी होते, त्याचा व्हिडीओ आहे. ओबीसी आणि मराठा समाजात वाद निर्माण करण्याचा प्रयत्न काही लोकांकडून झाला. तिथेही आसपास उभे असणारे मराठा समाजातील जे युवा होते त्यांच्यावर गुन्हे दाखल झाले. तिथे पेट्रोल व फॉस्फरस बॉम्बचा वापर केला. त्या प्रोफेशनल गुन्हेगारांवर कारवाई होत

नाही पण यांच्यावर होते. पोलीस काहीच कारवाई करत नसतील तर पोलिसांना कोणी सांगितलं असा प्रश्नदेखील निर्माण होतो. कोरेगाव भीमा घटनेतदेखील मराठा व इतर समाजांच्या युवांवर कारवाई झाली. जे गुन्हे असेच आहेत ते मागे घेतले पाहिजेत. सारथी, महाज्योती, बार्टी या संस्थांना २५० कोटी दिले जातात पण ते खर्चच होत नाहीत. या प्रत्येक संस्थेला आपण हजार कोटींची मदत दिली पाहिजे व शेतकऱ्यांच्या मुलांना स्कॉलरशिप या माध्यमातून दिली गेली पाहिजे. सर्व समाजाच्या महामंडळाची घोषणा झाली पण निधीच दिला गेला नाही, त्याला निधी देण्यात यावा. याच्यात राजकारण, धर्मवाद व जातीवाद न करता मराठा समाजाला कोर्टात टिकणारे आरक्षण सरकारने द्यायला हवे.

ड्रग प्रकरणात कारवाई व्हावी- पावसाळी अधिवेशनात ड्रगच्या चर्चेदरम्यान गृहमंत्र्यांनी आश्वासन दिले होते, की सरकार अमली पदार्थाविरोधी टास्क फोर्स तयार करेल. त्याचा स्टेटस काय आहे? ललित पाटील केसमध्ये एक स्टेटमेंट वाचण्यात व ऐकण्यात आले होते, की मी पळून गेलो नव्हतो. मला पुणे पोलिसांनी पळवून लावले होते. त्याला कुठल्या नेत्यांनी पळवून लावलं होतं की पोलिसांनी पळवून लावलं होतं, नेमके तिथे काय झाले होते? यावर गृहमंत्र्यांनी स्पष्टीकरण द्यावे. गुजरातमध्ये गेल्या सात वर्षांमध्ये एक लाख कोटीपेक्षा जास्त किंमतीचे ड्रग पकडण्यात आले. महाराष्ट्रात तीनशे कोटींचे ड्रग सापडले असतील तर राज्यात किती रुपयांच्या ड्रगची निर्मिती केली जाते? बीडच्या जाळपोळ घटनेत गुन्हेगारांकडून केमिकल ड्रगचा वापर करण्यात आला होता. याच्यावर कुठेही कारवाई झाली पाहिजे.

एसटी कर्मचाऱ्यांची बँक अडचणीत- एसटी कर्मचाऱ्यांच्या महाराष्ट्र स्टेट ट्रान्सपोर्ट सहकारी बँकेत ६२ हजार सभासद आहेत, त्यांच्या पाचशे शाखा आहेत व २३ हजार कोटीपेक्षा अधिक ठेवी तिथे आहेत. कर्मचाऱ्यांना या बँकेच्या माध्यमातून एवढीच अपेक्षा असते, की आरोग्या संदर्भातील कोणता प्रश्न उद्भवला, घर बांधण्यासाठी एखादे लोन घ्यायचे असेल तर आपल्याला मदत मिळावी. या सर्व गरीब कर्मचाऱ्यांना कुठल्याही नॅशनलाईज बँकेतून कर्ज मिळत नाही, ही बँक त्यांच्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची आहे. या बँकेचे व्यवस्थापकीय संचालक व मुख्य कार्यकारी अधिकारी निवडण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेने काही नियम टाकून दिले आहेत. कुठलाही एमडी ३५ वर्षांच्या खाली व ७० वर्षांच्या पुढे नको असे हे नियम आहेत. या बँकेत कंत्राटी पद्धतीने एक अनुभव नसलेल्या २२ वर्षांच्या तरुणाची एमडी पदावर नियुक्ती झाली. त्यानंतर या बँकेने एक जाहिरात काढली व त्यात रिजर्व्ह बँकेचे नियम शिथिल केले. चारशे ते पाचशे कोटींचे डिपॉजिट या बँकेतून काढण्यात आले व ही बँक आज अडचणीत आली आहे. सरकार यात लक्ष घालणार का? चुकीच्या निर्णय घेणाऱ्या या संचालक मंडळाला बरखास्त करणार का? राजकीय द्वेषातून या बँकेला अडचणीत आणण्यात आले आहे, त्यांच्यावर शासन कारवाई करेल का? मंत्रिपद हे एक संविधानिक पद असते. त्या पदावर राहणाऱ्या मंत्र्यांनी जर सांगितले असेल, की अहवाल येण्याआधी महाराष्ट्र स्टेट ट्रान्सपोर्ट सहकारी

बँकेत आम्हाला काही चुकीच्या गोष्टी निदर्शनास आलेल्या आहेत. म्हणजे या ठिकाणी काहीतरी अनियमितता आहे. चारशे ते पाचशे रुपयांच्या ठेवी या बँकेतून काढण्यात आल्या आहेत. सौरभ पाटील या व्यक्तीला रिझर्व्ह बँकेचे नियम न जुमानता या बँकेच्या एमडी पदावर नियुक्त केले गेले आहे. त्याला त्या पदावरून हटवण्यासाठी शासनाला काय अडचण आहे? अशा व्यक्तीवर जर वेळीच कारवाई केली नाही तर ते बँक साफ करून टाकतील.

कर्जमाफीसंदर्भात निर्णय घ्यावा- छत्रपती संभाजीनगर जिल्ह्यात बँक अधिकाऱ्यांच्या त्रासाला कंटाळून पैठण तालुक्यात एका शेतकऱ्याने काल आत्महत्या केली आहे. दुष्काळ, अतिवृष्टी, पिकांना भाव नसल्यामुळे शेतकरी मोठ्या अडचणीत आहेत. सरकारने बँकेकडून केली जाणारी ही वसुली तत्काळ थांबवावी व त्यांच्या कर्जमाफी संदर्भात योग्य असा निर्णय घ्यावा.

वाढत्या गुन्हेगारीमुळे भीतीचे वातावरण- वाढत्या गुन्हेगारीच्या बातम्या वृत्तपत्रांच्या माध्यमातून सतत वाचण्यात येत असल्याने सामान्य कुटुंबांच्या मनामध्ये भीतीचे वातावरण निर्माण झालेले आहे. मुले व मुली शाळा व महाविद्यालयात ये- जा करत असताना त्यांना धास्ती असते. महाराष्ट्र कायदा व सुव्यवस्थेमध्ये मागे गेले असल्याने सरकारला त्यावर काम करण्याची आवश्यकता आहे. महिला व लैंगिक अत्याचाराच्या बाबतीत राज्य दुसऱ्या नंबरवर आहे. दंगलीच्या बाबतीत महाराष्ट्र एक नंबरवर आहे, पण विकासाच्या बाबतीत महाराष्ट्र कुठेही दिसत नाही. ही परिस्थिती बदलण्यासाठी सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजेत. विधानसभा व विधान परिषद या दोन्ही सभागृहांनी शक्ती कायदा केंद्र सरकारकडे मंजुरीसाठी पाठवला आहे. राज्यातील महिलांना सुखरूप कसे वाटेल? यासाठी ट्रिपल इंजिन सरकारने केंद्राकडे पाठपुरावा केला पाहिजे. पोलीस भरतीमध्ये ३३ टक्क्यांच्या हिशोबाने महिलांना प्राधान्य देणे गरजेचे आहे. राज्यात एकही महिला पोलीस स्टेशन नाही, ते कसे होईल? यासाठी शासनाने पॉलिसी केली पाहिजे. सायबर क्राईमवर देखील लक्ष दिले गेले पाहिजे. राज्यात पोलिसांची कमतरता असल्याने गुन्हेगारी वाढत आहे; त्यामुळे सरकारने लवकरात लवकर पोलीस भरती केली पाहिजे. तसेच राज्यात शासकीय पद भरती होणे गरजेचे आहे.

महाराष्ट्रात उद्योग आणण्यासाठी जर प्रयत्न झाले नाहीत तर बेरोजगारीमध्ये आणखी वाढ होईल. स्पर्धा परीक्षेसाठी जी हजार रुपये फी आकारली जाते ती सरकारने मागे घ्यावी. दोन राज्यांमध्ये असलेला पेपरफुटीचा कायदा महाराष्ट्रात देखील लागू करण्यास काय हरकत आहे? राज्यातील शासकीय रुग्णालयांना आरोग्य विभागाकडून वेळेत औषधे पुरवली जात नसल्याने अनेक मृत्यू होत आहेत, त्याला जबाबदार कोण? यापैकी कुठल्याही प्रश्नांसंदर्भात यंदाच्या अधिवेशनात सकारात्मक चर्चा झाली नाही व पॉलिसी निर्णय देखील झाला नाही.

■ ■

मराठा समाजाला या अधिवेशनात आरक्षणासंदर्भात निकाल लागेल असा विश्वास आहे. ओबीसी समाज, धनगर समाज, लिंगायत समाज आणि इतर समाजांच्या सर्व जनतेला हा विश्वास आहे. या सर्व आंदोलनाच्या माध्यमातून महाराष्ट्र सरकारने वेगवेगळ्या भूमिका घेतल्या, चर्चा घडवून आणली, विधानसभा असो किंवा विधानपरिषद असो, सर्वांनी एकमताने या ठरावाला एकमताने पाठिंबा देण्याचा विचारही या सभागृहामध्ये झाला. सहसा एक मत होत नसते परंतु, या आरक्षणाच्या प्रश्नाला सर्वपक्षीय नेत्यांनी एकमत केले. परंतु, आज आरोप प्रत्यारोप करण्याचा प्रसंग होत आहे याचा मी गांभीर्याने उल्लेख करू इच्छितो.

राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांनी मराठा आंदोलनाबाबत तीव्रता वाढल्यानंतर सर्वपक्षीय बैठक बोलावली, तेव्हा शिवसेना, राष्ट्रवादी, भाजप, शिवसेना उद्धव बाळासाहेब ठाकरे या सर्व पक्षांचे नेते उपस्थित राहिले आणि त्यावेळी सुद्धा एकमताने पाठिंबा देण्याचा इतिहास देखील तेव्हा आपण पाहिला. त्यानंतर याचा विरोध का सुरू झाला हा बोध घेणं आपल्याला गरजेचे आहे. २०१४ ला देखील मराठा आरक्षण, ओबीसी आरक्षण, धनगर आरक्षणाचा मुद्दा उपस्थित झाला तसाच मुद्दा २०१९ ला देखील उपस्थित झाला. तिन्ही समाजाचे आंदोलने फार मोठ्या प्रमाणात झाले.

२०२३ ला देखील सर्व समाजाचे लोक स्त्यावर उतरून आंदोलन करायला लागली हा योगायोग आहे का? की, राजकारणाचा एक भाग आहे हे मला माहित नाही. परंतु, महाराष्ट्रात समाजात एकसंध असलेलं छत्रपती शिवाजी महाराज, शाहू, फुले, आंबेडकर यांच्या महाराष्ट्रामध्ये समाजात विभागणी होते अशा प्रकारचे चित्र उभे राहणे हे महाराष्ट्राच्या दुर्दैवाचे आहे. सभागृहात आम्ही एकत्र चर्चा करतो आणि सभागृहाच्या बाहेर देखील आम्ही सर्व समाजाच्या पाठी उभे आहोत अशा प्रकारचा संदेश सरकारने द्यावा पण, तो दिला जात नसल्यामुळे आज समाजा-समाजात विभागणी झालेली आहे.

मराठा समाजाची ज्यावेळी आंदोलनं झाली, त्यावेळी एकही नेता नव्हता; ती आंदोलने शांततेच्या मार्गाने झाली. परंतु, यावेळी मराठा समाजाची सरकारवरची भावना उडाल्यामुळे अशा प्रकारचे

चित्र बाहेर निघाले आणि मनोज जरांगे पाटील सारखे एक नेतृत्व, ज्यावेळी लाठीचार्ज झाला आणि त्या जालन्यातले एक नेतृत्व महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यात प्रसिद्ध झाले याचा बोध जर घेतला तर असे लक्षात येते, की मराठा समाजाची जी खदखद होती, त्या खदखदीला कोणीतरी वाचा फोडतो अशा प्रकारची भावना निर्माण झाली. सर्व समाजाचे नेते बाहेर झालेत आणि लाखोंच्या संख्येने सर्वसामान्य जनता मनोज जरांगेंच्या मागे उभी राहिली यातून बोध घेणे, याकडे सरकारने गांभीर्याने पाहायला हवे.

आरोप प्रत्यारोप होत आहेत. सत्तेत असणारे आणि सत्तेत नसणारे देखील यातील समतोल राखणे फार गरजेचे होते. पण, दुर्दैवाने ते झाले नाही. राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांनी छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रतिमेसमोर जाहीर सभेत शपथ घेऊन, 'मी आरक्षण देणार' अशा प्रकारचे वक्तव्य केले. मग त्याच राज्याच्या मंत्रिमंडळामध्ये सगळ्या लोकांनी वेगवेगळ्या प्रकारची भूमिका का घेतली? आणि त्यातूनच ही खदखद बाहेर निघते का हा प्रश्न निर्माण होतो.

आ र क्ष ण ा व रू न

ओबीसी आणि मराठा समाजाची आंदोलने सुरू झालीत. सगळ्यांनी सांगितलं, की ओबीसींच्या आरक्षणाला धक्का न लावता मराठा समाजाला आरक्षण द्यावे. तशा पद्धतीने आरक्षण देता येईल अशा प्रकारचा निर्णय घ्यावा अशा प्रकारची सूचना बहुतेक पक्षांच्या लोकांनी देखील केली. आताही केलेली असताना ओबीसींच्या व्यासपीठावर जाऊन वेगवेगळे नेते वेगवेगळी भूमिका घेतात. मराठ्यांच्या व्यासपीठावर जाऊन वेगळ्या प्रकारची भाषा बोलली जाऊ लागली आणि यामुळे सरकारमध्येच एकमत नाही, सरकारमध्येच विभागणी झाली आणि सरकारमध्येच मतभेद आहे का? अशा प्रकारचं प्रश्नचिन्ह या ठिकाणी उभा राहिले आणि म्हणून या समाजात आज

आरक्षणाच्या विषयावर आरोप-प्रत्यारोप नको

शशिकांत शिंदे

जी दुही निर्माण झाली, कोण काय वैयक्तिक स्टेटमेंट करतो यापेक्षा सरकारची जबाबदारी होती, की सरकारने याचा खुलासा करणे गरजेचे होतं, की कशा पद्धतीने आम्ही आरक्षण देणार आहोत? आम्ही फक्त आरक्षण देणार आहोत, एवढेच सांगण्याचा सरकार प्रयत्न करत आहे आणि या पद्धतीने आरक्षणाच्या प्रश्नासंदर्भात एक वेगळ्या प्रकारचा वाद हा समाजात निर्माण व्हायला लागला आणि त्याची प्रतिक्रिया ही सर्वत्र जिल्ह्यांमध्ये प्रत्येक राज्यांमधल्या कानाकोपऱ्यांमध्ये पोहोचायला लागली. आजपर्यंत कधी असा इतिहास नव्हता. पुढारी आणि नेत्यांना गावबंदी कधी नव्हती. हा प्रसंग का उभा राहिला? आज लोकप्रतिनिधी असो किंवा कोणीही असो, गाव बंदीचा विषय ज्यावेळी आला हा आंदोलनाचा भाग झाला, पण त्याचवेळी यावर मार्ग काढण्यासाठी चर्चा कधी झाली? चर्चेच्या माध्यमातून गाव बंदी उठवण्याचा आपण कधी प्रयत्न केलात का? प्रमुखांना आपण समजावून सांगण्याचा प्रयत्न केला का? दुर्दैवाने असे झाले नाही. गाव बंदीमुळे लोकांना त्या ठिकाणी जाता येत नव्हते हे आपल्याला ठाऊक असायला हवे.

मराठा आंदोलकांच्या आज मागण्या वाढायला लागलेल्या आहेत. रोज आरोप प्रत्यारोप होत आहेत आणि त्या आरोप प्रत्यारोपात कार्यकर्ते आणि लोकांमध्ये खाली फार अस्वस्थता आहे. एकाच नेत्याला टारगेट केले जाते का? मग राज्याचे उपमुख्यमंत्री असतील त्यांना टारगेट केलं जातं का? अशा प्रकारचा आरोप ज्यावेळी होतो त्यावेळी, त्यांनी या चर्चेदरम्यान सर्व खुलासे करणे गरजेचे आहे, कारण महाराष्ट्राच्या असलेल्या जनतेमध्ये नेत्यांची विभागणी झाली, महाराष्ट्राच्या जनतेत वेगवेगळ्या समाजात वेगवेगळ्या प्रकारचे नेते विभागले गेले आणि आपल्या लोकांना सांभाळण्यासाठी सरकार असो किंवा राज्यकर्ते हे प्रत्येक जण सोयीचे राजकारण करायला लागले, त्यामुळे या आंदोलनाच्या माध्यमातून आज ठिणगी पडायला लागली हे माझे स्पष्ट मत आहे, प्रत्येकाने जबाबदारी घेतली पाहिजे.

मुद्दाम आंदोलने पेटवली जातात का? मुद्दाम गोष्टी घडवल्या जातात का? अशा शंका उपस्थित राहत आहेत. कारण, कदाचित मराठ्यांच्या आरक्षणाला २४ तारखेला निर्णय होणार नसेल ते लांबवण्यासाठी या ठिकाणी विभागणी केली जाते का? समाजात द्वेष निर्माण केला जातो का? सरकारनेच सांगितलं, की कुणबी जातीचे प्रमाणपत्र यांची युद्ध पातळीवर शोधणी करणार आहोत, त्यासाठी मागासवर्ग आयोगाची आपण कमिटी नेमली, शिंदे कमिटी नेमली ते प्रत्येक ठिकाणी काम करत होते. मुख्यमंत्र्यांनी बोलावून पूर्ण कॉन्फरन्स घेतली, प्रत्येक जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकार्यांना आदेश दिला, महिन्याच्या आत सगळ्या कुणबी दाखल्यांची पडताळणी करून ज्यांना ते मिळणार असेल ते देण्याची सोय करा हा सरकारचाच निर्णय आहे आणि हा निर्णय झाल्यानंतर व्हेरिफिकेशन सुरू झाले आणि हे व्हेरिफिकेशन करत असताना त्याला वेळ किती लागणार याचा अंदाज न आल्यामुळे जर २४ तारखेला याची अंमलबजावणी झाली नाही तर महाराष्ट्रात प्रत्येक समाजात वाद निर्माण होऊ शकतो आणि त्याची जबाबदारी कितीही नाकारली तरी ती सरकारची असणार आहे, हे मी या सदनात सांगू इच्छितो. कुणबी नोंदी

शोधण्याची प्रक्रिया चालू आहे. त्यामध्ये शासन मान्यता प्राप्त मोडी भाषा वाचन करणाऱ्यांची संख्या किती आहे? हे अपूर्ण आहे आणि ती संख्या नसल्यामुळे त्या नोंदी पडताळणीसाठी अपुरे मनुष्यबळ असल्यामुळे त्याला विलंब होत आहे आणि म्हणून आरोप होत आहेत, त्यामुळे प्रत्यारोप देखील होत आहेत. सरकारनेच जाहीर केलं, की ३५ लाखांहून अधिक कुणबी नोंदी आम्हाला सापडलेल्या आहेत, त्यानंतर परत सरकारने जाहीर केलं, की कोणीही आकडेवारी जाहीर करू नका. काय चाललंय तरी काय नेमके? सरकार या गोष्टी का लपवत आहेत? यातच आमची शंका आहे. सरकार या गोष्टी लपवण्याचा प्रयत्न करत आहे याचा अर्थ सरकारच्या मनात चांगल्या प्रकारची भावना जरी असली तरी आपण हे करू शकत नाही अशा प्रकारची भावना मनात आहे का? ही शंका निश्चितपणाने इथे उपस्थित होते.

जातीनिहाय जनगणनेच्या मागणीसाठी गेल्या अनेक वर्षांपासून मागणी आहे. बिहार आणि त्यासोबतच अनेक राज्यांनी ती मागणी पूर्ण देखील केली, पण मग आपली अडचण कुठे आहे? आपण अर्थसंकल्पात ५६ कोटींहून अधिक बजेट पुरवतो. पण, आपण दुर्दैवाने जातीनिहाय जनगणना करण्याचा अजूनही निर्णय घेतलेला नाही. आर्थिक निकषावर आरक्षण हा विषय मागच्या वेळी सभागृहात वारंवार आला होता आणि हा वारंवार येऊन सुद्धा, राज्य सरकारने यावर निर्णय घेतला नाही. जेणेकरून तेव्हापासून जर काम सुरू झाले असते तर, आज या संदर्भातला वाद बराच कमी झाला असता आणि प्रत्येक प्रत्येक जातीची त्या ठिकाणी नोंद झाली असती.

५० टक्के आरक्षण तमिळनाडू आणि इतर राज्यांमध्ये दिले गेले आणि ते टिकले पण. काही लोक बोलतात आम्ही केलं, ते हायकोर्टात टिकलं. तुम्ही केलं नाही म्हणून ते सुप्रीम कोर्टात फेटाळले गेले. केंद्रात आणि राज्यात आपले सरकार आहे. आपण ही टक्केवारी वाढवण्यासंदर्भात काहीतरी टोस निर्णय घेतला पाहिजे.

सातारा जिल्ह्यात गेल्या दोन महिन्यात चार जातीय दंगली झाल्यात कधीच न होणाऱ्या. छत्रपती शिवाजी महाराज हे आमचे दैवत आहे, ज्यांनी आक्षेपार्ह पोस्ट टाकल्यात तो कुठल्याही धर्माचा असो पण त्यावर कठोर कारवाई ही झालीच पाहिजे, परंतु ती घटना घडल्यानंतर आज १०० तरुण मुले ही अटकेत आहेत. काही मिलिटरीमध्ये आहेत, काही तरुण मुलं आहेत. त्यांच्या आई-वडिलांचा काय दोष होता? ती मुले अजूनही अटकेत आहेत. काही लोक हे प्रकरण वाढावे आणि पेटावे म्हणून १०० गाड्या घेऊन गेलेत आणि तेथे वातावरण कसे दूषित होईल? जातीय तेढ निर्माण करून दंगल कशी होईल? अशा प्रकारचे नियोजन केले ते कोण होते? आणि त्यावेळी जर पोलिसांनी आवर घातला नसता तर सातारा जिल्हा पेटला असता आणि त्यासोबतच महाराष्ट्र देखील पेटला असता त्यामुळे मी पोलिसांना धन्यवाद देतो. तुम्हाला सत्ता पाहिजे, तुम्हाला तुमचा धर्म वाढवायचा असेल, तर ते धर्म वाढवताना तरुण मुलांना या कामासाठी वापरता आणि त्यांचं यामुळे आयुष्य बरबाद होतं याचा विचार कोणी करायचा नाही का? गृह खात्याने याचा शोध का घेऊ नये, कारण आमचे धाडस वाढलेले आहे, आम्हाला कोणी

पकडणार नाही आणि म्हणून इतर राज्यात जसे चालते तसे महाराष्ट्रात चालवण्याचा प्रयत्न हा चालू आहे.

सर्व समाजाचे जे काही प्रश्न आहेत ते चर्चेला बोलावून सरकार त्या ठिकाणी बैठक घेऊ शकत होते. उपमुख्यमंत्री नागपूरला जाऊन ओबीसी समाजाच्या बैठकीला उपस्थित राहिले, पडळकर यांनी धनगर समाजाचे आंदोलन केले होते त्यांच्या शिष्टमंडळाला देखील तिथे बोलवून घेतले होते तसेच जसेच पाटलांना देखील मराठा समाजासाठी बोलावून घेतले होते या सर्व गोष्टींच्या माध्यमातून आपण ज्यावेळी चर्चा करत होतो. आज त्या चर्चेत विश्वासाहता का नाही याचा कधीतरी आपण विचार करणार आहात का ?

महामंडळांचा निर्णय अद्याप नाही- मध्यंतरीच्या सरकारने वेगवेगळ्या प्रकारच्या समाजाला महामंडळ देण्याचा बाबतीत निर्णय घेतला आणि मग वेगवेगळ्या समाजाची अपेक्षा सुद्धा वाढत गेली. ब्राह्मण, जैन समाजाच्या वेगवेगळ्या प्रकारच्या मागण्या वाढायला लागल्या, महामंडळ स्थापन करण्याची मागणी करण्यात आली. यामध्ये विकासाचा समतोलपणापेक्षा आता समाजाचा समतोलपणा करावा, असमतोलपणा होतोय चित्र निर्माण झालं. प्रवीण दरेकर यांनी सांगितल्याप्रमाणे परत मध्यंतरीच्या काळात सारथीच्या माध्यमातून एमपीएससी, परदेशात शिक्षण वेगवेगळ्या प्रकारच्या समाजाला कशा पद्धतीचा फायदा किंवा सुविधा देण्याच्या योजना राबवल्या, निधी उपलब्ध करून दिला म्हणून सांगितलं. उदाहरण म्हणून छत्रपती शाहू महाराज संशोधन व प्रशिक्षण मानवी विकास संस्था, पुणे सारथीच्या माध्यमातून मागील वेळी परदेशात जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती देण्याबाबत निर्णय झाला. लोकांमध्ये असंतोष का आहे हे मी सांगतोय, समाजामध्ये असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या स्कॉलरशिपची वेगवेगळ्या असलेल्या महामंडळाकडून संधी दिली जाते. यामध्ये ८० पैकी ७५ लोकांची त्या ठिकाणी सिलेक्शन झाले. दुर्दैव असे आहे की, ८० लोकांना मुदत दिली ती इतकी अपुरी होती त्यामध्ये नियम आणि निकष होते. त्या नियम आणि निकषांमध्ये त्यांना फॉर्म भरायचा म्हटलं तर १५ ते १७ नियमावली होत्या. इतर असलेल्या महामंडळाच्या प्रशिक्षणासाठी जाणाऱ्या आणि स्कॉलरशिपमध्ये जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये आणि सारथीमध्ये नियमाची तफावत असल्यामुळे यावर्षी जर ८० पैकी निवड ७५ झाले असते परदेशात जाऊ शकले असते, पण जाचक अटी आणि नियमांमुळे त्यांचे फॉर्म वेळेवर भरले गेले नाही. फॉर्म भरल्यानंतर सुद्धा वेळेत फॉर्म भरले नाही म्हणून त्यांची असलेला निवड थांबवली गेली आणि त्या ७५ विद्यार्थ्यांचे नुकसान झाले. अशा प्रकारचा हा गंभीर प्रकार या ठिकाणी पाहायला मिळाला.

प्रवीण दरेकर यांनी काही लोक वक्तृत्व करतात, काही पक्षातील नेत्यांचा उल्लेख केला. मी त्यावर बोलणार नाही, पण एक आहे विरोधी पक्षांचे सरकारवर लक्ष असणे, सरकारच्या चुकीच्या वर्मावर बोट ठेवणे हे त्यांचे काम आहे. तो टीका करत असतो. चुकलं तर बोलण्याची धाडस पण दाखवायला लागतं. मला एकच सांगायचं आहे, की आपण ज्यावेळी उल्लेख केला, वातावरणात दूषित करण्याच्या आपल्या पक्षातील अनेक नेते मंडळी ज्यावेळी

अशा प्रकारच्या वक्तव्य बाहेर करतात आणि समाजामध्ये वेगळ्याच प्रकारचे तेढ निर्माण करतात. त्याची जबाबदारी कोणी घ्यायची ? त्याला पक्षाच्या वरिष्ठांनी सांगायला नको का ? एवढेच कशाला मागासवर्गीय आयोगाच्या अनेक सदस्यांनी राजीनामे का दिले ? हे या सदनमध्ये कळणे गरजेचे आहे. मग त्यावेळी आपण दुसऱ्याकडे बोट दाखवतो, ही व्यक्ती यांना भेटली म्हणून राजीनामा दिला का ? असं नाही त्या राजीनामा दिलेल्या अधिकाऱ्यांनी सांगितलं, की आम्हाला काही लोकांचा सरकारमधील दबाव होता. अशाच प्रकारचा निर्णय घ्या म्हणून दबाव होता म्हणून आम्हालाही पटलं नाही म्हणून आम्ही या मागासवर्गीय आयोगाच्या सदस्य पदाचा राजीनामा दिला. एक नव्हे तर तीन तीन नाही तर अध्यक्ष सुद्धा राजीनामा देतात, याचा अर्थ सरकारचा हस्तक्षेप चांगल्यासाठी आहे की वाईटसाठी आहे, याचं स्पष्टीकरण होत नाही. म्हणून २४ तारखेपर्यंत निकाल द्या, तो टिकणारा असला पाहिजे, स्थिर असला पाहिजे.

समाजात दरी वाढण्याचं पाप सरकारचं- ज्यावेळी निर्णय टिकणारा असेल त्यावेळी खऱ्या अर्थाने समाजामधील अंतर कमी होईल, म्हणून आरोप प्रत्यारोप होत राहतील. परंतु २४ तारखेला हे जर झालं नाही तर महाराष्ट्रात समाजाची दरी वाढण्याची शक्यता आहे. दरी वाढण्याचं पाप राज्य सरकारचं असेल, या समाजामध्ये दरी वाढण्याचे पाप कोणी केलं असेल तर राज्य सरकारने केलं आहे, हा माझा आरोप आहे. माझी विनंती आहे की, हे होऊ नये म्हणून सर्वांनी एकत्रपणे सांगितले आहे की प्रत्येकाला पाठिंबा दिलेला आहे. विधिमंडळात एक बोलताना बाहेर एक बोलतो यापेक्षा विधिमंडळ जे बोललेले आहेत त्याला प्रामाणिक राहून सर्वांनी काम करावं. मराठा आरक्षणाच्या बाबतीत समाजकंटकांनी आंदोलन बदनाम करण्याचा प्रयत्न केला. त्यामध्ये समाजकंटक कोण आहे ? हे शोधण्याचे काम पोलिसांचे आहे. परंतु मराठा तरुणांना समाजकंटक बोलणं चुकीच आहे. अशाप्रकारे आपण सर्वांनी त्याप्रमाणे निर्णय घ्यावा. मला अपेक्षा आहे की या चर्चेच्या निमित्ताने का होईना महाराष्ट्रातल्या असलेल्या लाखो तरुणांचा मराठा समाज, ओबीसी समाज, धनगर समाजाला अपेक्षा आहे. त्या समाजाच्या अपेक्षा पूर्ण करण्याच्या निर्णय आणि मराठा समाजाला टिकणार आरक्षण देण्याचा निर्णय राज्य सरकार निर्णय घेईल.

प्रकल्पांमुळे भूमीहिनांना त्रास- पनवेल, नवी मुंबई, रोहा, रायगड, अलिबाग या वेगवेगळ्या भागात सिडकोचे नवनवीन प्रकल्प विकसित होत आहेत. सरकारचे काही प्लॅनिंग आणि व्हिजन असेल त्या व्हिजन बद्दल आम्हाला दुमत नाही. परंतु, विकासीकरणवेळी शेतकऱ्यांचे जे काही प्रश्न आहेत ते पूर्णपणे भूमीहिन होणार का ? याबद्दल गांभीर्य घेणे सरकारची जबाबदारी आहे, कोणताही प्रकल्प आला अगदी आंतरराष्ट्रीय विमानतळापासून ते अदानीच्या जेटीपर्यंतचा सर्व प्रकल्प; मागे आपण १० ते १५ हजार हेक्टर जमीन अॅक्झिझिशन रोह्याच्या परिसरात केली होती कार्गोहब याकरिता आणि तो प्रकल्प गुजरातला गेला परंतु, मंत्री उदय सामंत यांच्याकडून असे सांगण्यात आले की, तो प्रकल्प गुजरातला गेलेला नाही. खरं खोटं त्यांचं त्यांनाच माहिती, तो इथेच आहे. जर तुम्ही एवढी मोठी जमीन

अंकिझिशन केली तर तिचे नंतर काय झाले? अहमदाबाद, पालघर, भिवंडी पासून असणारा तो दिघेपर्यंतचा रस्ता सुद्धा केंद्राने मंजूर केला, बाळ जन्माला यायच्या अगोदरच अदानीच्या जेटीला लगेचच १० हजार किलोमीटरचा रस्ता मंजूर होतो हा इतिहास आम्ही महाराष्ट्रात पाहिला. विकासाला विरोध नाही परंतु, विकास करत असताना स्थानिक लोकांवर अन्याय होतो म्हणून नयनाच्या माध्यमातून अनेक लोकांनी आंदोलनाची भूमिका घेतली, उपोषणाला बसले त्याबद्दल सरकारने गांभीर्याने लक्ष दिले पाहिजे.

एखाद्याला कायद्याने अधिकार मिळाला म्हणून त्या संस्थेने त्या अधिकाराचा वापर करून त्यांच्याशी चर्चा न करता त्यावर कारवाई करण्याबाबतीत अधिकाराच्या बळाचा वापर करणे हे लोकशाहीच्या अधिकारावर घातक होते. मला जमीन विकायची नसेल आणि त्या जमिनीवर भविष्यकाळात मला वाटचाल करायची असेल तर त्या वाटचालीवर कुठे तरी खंडितपणा येतो का? याचा विचार या चर्चेतून करावा अशी आमची इच्छा आहे.

एखाद्या प्लॅनिंग करणे संदर्भात आपण निर्णय घेतो, जसं की इंटरनॅशनल एअरपोर्ट करण्यासंदर्भात आपण निर्णय घेतला; या महाराष्ट्रात सर्वात प्रथम सर्वात जास्त जमीन देण्याचा आणि त्याला

दर देण्याचा आपण निर्णय घेतला होता. नयनाला विरोध का होतो? पनवेलच्या ९५ गावांना आपण का घेतले? २७० गावे होती त्याचा आराखडा तयार करून त्या पद्धतीचा निर्णय घेणे गरजेचे होतं. परवा नवी मुंबईत आंदोलन झाले आणि ते आंदोलन गणेश नाईक यांनीच केले. का केले? तर, उर्वी धरणामधून नवी मुंबईचे पाणी जे २४ तास पाणी मिळेल असे शहर होते, कारण तो निर्णय आर. आर. पाटील साहेब असताना घेण्यात आला होता आणि त्या पाण्याचा वापर हा करण्यात येत होता. त्याच नवी मुंबईच्या पाण्याबाबत प्रशासक म्हणून आज आदेश काढले गेले, की त्या पाण्याचा वापर करत असताना इतर ठिकाणी ते पाणी वळवलं आणि त्याचा परिणाम असा झाला की, नवी मुंबईला एक दिवसाआड पाणी मिळत आहे.

गावठाण विकसित करण्याबाबत निर्णय घेणे गरजेचे आहे. गावठाण हद्दीच्या बाहेर असणाऱ्या बांधकामांना स्थानिक लोकांनी रेग्युलर करण्याबाबतचा जो निर्णय होत होता तो सुद्धा आज झाला नाही. कोणताही नवीन प्रोजेक्ट आणताना आपण तिथल्या स्थानिक लोकांना किती विश्वासात घेतो हे फार गरजेचे असते. लोकांचा विरोध हा प्रकल्पाला नसून अन्यायाला आहे.

घर जळत असताना पोलिसांची बघ्याची भूमिका

संदीप क्षीरसागर

बीड जिल्ह्याच्या इतिहासात जी घटना घडली नाही ती ३० ऑक्टोबर २०२३ रोजी घडली. मराठा आरक्षणाला आमदार म्हणून आम्ही जाहीर पाठिंबा दिला. कुणाचे दुकान फुटते आहे, कुणाचे घर जळत आहे, असे फोन दुपारपासून कार्यकर्त्यांचे येऊ लागले. माझ्या घरापर्यंत ते आले असताना पोलीस प्रशासनाला पाच ते दहा वेळा फोन केला, पोलीस तिथे उपस्थित होते पण त्यांच्याकडून कोणतीही कारवाई झाली नाही. सीसीटीव्ही फुटेज पाहिल्यानंतर हे सर्व वेल ट्रेन्ड आणि वेल प्लॅन्ड होते असे लक्षात येते. या समाजकंटकांनी प्लॅनिंग करून घरातल्या विजेचे व पाण्याचे कनेक्शन तोडले, हे सर्व सुरु असताना पोलिसांची गाडी घराबाहेर उभी होती व ते लोक आल्यानंतर पोलीस गाडी बाजूला सरकली. एफआयआर कॉपीमध्ये पोलिसांनी दिलेल्या फिर्यादीत असे सांगितले आहे, की तिथे बुलेट गोळ्या चालवल्या, धुराच्या कांड्या सोडल्या. पण असे कोणतेही प्रकार तिथे झाले नसल्याचे सीसीटीव्हीमध्ये दिसत आहे. पूर्ण एक तास घर जळत होते, कुटुंब घरामध्ये होते पण साधे पोलिसांचे सायरन तिथे वाजले नाहीत. सात ते आठ जणांचा हा माॅब एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी

पायी जात होता व पोलीस प्रशासन त्यांच्या सोबत चालत होते. ते एकमेकांना खूणवून सांगत होते की इथले काम झाले आहे, आता पुढे चला. ज्या ठिकाणी घटना घडल्या त्यांना क्रमांक देण्यात आले होते, त्यांनी आपल्या पाठीवर सॅक लावले होते. त्यात पेट्रोल बॉम्ब व फॉस्फरस बॉम्बचा उपयोग झाला. या सर्वांना अटक झाल्यानंतर त्यांचा मास्टरमाईड कोण? असा कोणत्याही प्रकारचा तपास झाला नाही. या संपूर्ण घटनेचे बारकाईने निरीक्षण केले तर त्यात मराठा व इतर कोणत्याही समाजाच्या आंदोलकांचे संबंध नाही. या गावगुंडांच्या चेहऱ्याकडे बघून लक्षात आले की ते कुणाशी तरी निगडीत आहेत. त्यांचे कॉल रेकॉर्ड काढले तर त्या घटनास्थळी ते कोणाशी बोलत होते? हे लक्षात येईल. या घटनेनंतर मराठा व ओबीसी समाजामध्ये तेढ निर्माण करण्याचे प्रयत्न झाले. सात ते आठ तास घर जळत असताना पोलीस प्रशासनाचे हात कुणी बांधले होते? गृहमंत्री या संपूर्ण प्रकरणाची न्यायालयीन चौकशी करणार का? व त्या गुंडांचा सीडीआर तपासून त्यांचा मास्टरमाईड शोधून काढणार का?

मराठा समाज हा अत्यंत तीव्रतेने आरक्षण मागत आहे, याच्या आपण मुळाशी गेले पाहिजे. एखादा गरीब विद्यार्थी खूप मेहनतीने अभ्यास करून चांगले गुण मिळवतो व आपल्याच बरोबरच्या विद्यार्थ्यांला कमी गुण मिळून देखील आपल्याला अॅडमिशन मिळत नाही किंवा मिळाले तरी जास्त फी आपल्याला भरावी लागते; या भावनेतून हा विद्यार्थी निराश होतो. मराठा समाजातील बरेच विद्यार्थी शेतकरी कुटुंबातून आहेत. शेतीची अवस्था बघितली तर अवकाळी पाऊस व दुष्काळाने झालेले नुकसान, शेतमालाला भाव नाही, कांद्यावरील निर्यात बंदी, दुधाचे पडलेले भाव यामुळे शेती तोट्याचा धंदा झाला आहे. उत्पन्न यामुळे घटत आहे, नोकऱ्यांची परिस्थिती चांगली राहिलेली नाही, कधी नव्हे ती आता बेरोजगारी या देशात अत्यंत वाढलेली आहे. हे सर्व असताना मराठा समाजातील अनेक तरुणांचे लग्न होत नाही आहेत. त्यासाठी मराठा समाज आरक्षण मागतो आहे. ओबीसी समाजाच्या आरक्षणाला धक्का न लावता मराठा समाजाला आरक्षण मिळावे ही सर्वांचीच भावना आहे. त्यासाठी अनेक प्रयत्न झाले पण ते शेवटी न्यायालयात टिकले नाही. याकरता काय केले पाहिजे? याची चर्चा होणे गरजेचे आहे. गायकवाड आयोगाच्या शिफारसीनंतर जो कायदा सरकारने केला तेव्हा राज्य सरकारला अधिकार नसून तो संसदेला होता. सुप्रीम कोर्टाने वारंवार स्पष्ट केले होते, की पन्नास टक्क्यांच्यावर आपल्याला आरक्षण देता येणार नाही. ते सरकारने त्यावेळी लक्षात घेतले नाही. १०५ व्या घटना दुरुस्तीनंतर राज्याला कोणतीही अडचण नाही पण पन्नास टक्क्यांपेक्षा पुढे जाण्याची अडचण आहे. ईडब्ल्यूएस प्रमाणेच घटना दुरुस्ती करून जर केंद्राने पन्नास टक्क्यांपुढे सामाजिक व शैक्षणिक केलं तर मागच्या चुका पुन्हा होणार नाहीत. याचा विचार जर केंद्राने केला तर मराठा समाजाला आरक्षण मिळण्याचा रस्ता मोकळा होईल. आज दोन समाजांमध्ये तेढ खूप वाढत आहे. मंत्री किंवा आमदार एका संविधानिक पदावर येत असतील तर त्यांच्याकडून भडकाऊ वक्तव्य अपेक्षित नाहीत. वाद निर्माण होऊ नये

आरक्षणाच्या मुळाशी जाण्याची आवश्यकता

प्राजक्त तनपुरे

म्हणून जबाबदार मंत्र्यांनी सामंजस्याची भूमिका घेणे गरजेचे आहे. ओबीसी समाजाचे हित जपून मराठा समाजाला आरक्षण देण्याचा प्रयत्न सरकारने करावा.

दुष्काळाच्या निकषांचा शेतकऱ्यांना फटका

गेली तीन वर्षे चांगला पाऊस झाला. परंतु यावर्षी पावसाने मोठा खंड दिला, त्यामुळे मोठी दुष्काळी परिस्थिती निर्माण झाली. सरकारने ४० तालुक्यांमध्ये दुष्काळ जाहीर केला, त्यात नगर जिल्ह्याचा एकही तालुका नव्हता. जवळपास ७५ टक्क्यांपेक्षा कमी पाऊस झालेले तालुके नगर जिल्ह्यात खूप आहेत. जेव्हा राज्यातून ओरड झाली तेव्हा सरकारने १ हजार २१ तालुक्यांमध्ये दुष्काळ सदृश्य परिस्थिती जाहीर केली. त्याचे निकष आपण जर बघितले तर त्याचा प्रॅक्टिकल फायदा हा शेतकऱ्यांना होणार नाही, एनडीआरएफच्या निकषाप्रमाणे कोणतीही मदत त्यांना मिळणार नाही. ही शेतकऱ्यांची फसवणूक आहे. जमीन

महसूलात सूट, सहकारी कर्जाचे पुनर्गठन हे त्यातील निकष आहेत. मग ज्या शेतकऱ्यांनी नॅशनलाईज बँकेकडून कर्ज घेतले असतील त्यांचे काय? त्याबद्दल इथे काहीच उल्लेख नाही. पाणीपुरवठ्याच्या वीज बिलात सूट देऊन त्यांचे कनेक्शन बंद न करण्याची गरज आहे, हा ठोस निर्णय मंत्री महोदयांनी घ्यावा. शेतकऱ्यांना २५ टक्के अग्रीम रक्कम दिल्या, अशा सरकारच्या घोषणा ऐकल्या. याचा फायदा खूप कमी लोकांना मिळालेला आहे, राहुरी तालुक्यातील एकाही कांदा, मका, कापूस उत्पादक शेतकऱ्यांना ही रक्कम मिळालेली नाही. कृषी अधिकाऱ्यांकडून माहिती घेतली असता ७० टक्के नुकसान झाले असे गृहीत धरून त्यांनी रिपोर्ट दिले आहेत. एवढे नुकसान जर झाले असेल तर जवळपास १० हजार रुपये हे २५ टक्क्यांनी यायला हवे होते. पण प्रत्यक्षात आकडेवारी ही ७ हजारांच्या आसपास आहे, मग ३ हजार रुपये गेले कुठे? या पद्धतीने जर पंचनामे झाले असतील तर रक्कम त्या हिशोबाने का आली नाही?

दुधाच्या आयात निर्यात धोरणात बदल करावा नगर जिल्ह्यात दूध उत्पादकांची संख्या फार मोठी आहे. काही दिवसांपूर्वी

३५ ते ४० रुपयांपर्यंत गेलेले दुधाचे दर २५ रुपयांवर आले आहे. महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात सरकारने दूध खरेदी केले होते आणि त्याचे दर नियंत्रित ठेवण्याचे प्रयत्न केले होते. सरकारने दुधाच्या आयात निर्यात धोरणात बदल करावा. शहरात राहणाऱ्या ग्राहकांसाठी दुधाचे भाव तेच आहेत. पण, शेतकऱ्यांचे भाव पडलेले आहेत. म्हणून सरकारने यात दखल घ्यावी.

ईसीएफ फंडाबाबत सकारात्मक निर्णय घ्यावा

कृषि धोरण २०२० अंतर्गत वीज सबस्टेशनला मंजुरी मिळालेली आहे. ईसीएफ फंडात जवळपास दोन हजार कोटींचे फंड असताना ते बंद करण्यात आले आहे, ते जर पुन्हा आपण सुरु केले तर बरेच सबस्टेशन्स त्या माध्यमातून आपण उभे करू शकतो. जे त्यांचे ट्रान्सफॉर्मर्स वारंवार दुरुस्तीला येतात ते ओव्हरलोडमुळे पुन्हा जळतात. हे फंड जर आपण पुन्हा सुरु केले तर ही समस्या पूर्णपणे मिटू शकते, यावर शासनाने सकारात्मक निर्णय घ्यावा.

ऊर्जा विभागाद्वारे कृषि पंपांना आणि वस्त्रोद्योग विभागांना जी सबसीडी मिळते त्यावर सुमारे अठराशे कोटी रुपयांची बाब या ठिकाणी मांडण्यात आली आहे. या विभागाच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांना मोठ्या प्रमाणात वीज उपलब्ध करून दिली जाते. कृषि पंपांच्या बाबतीत शेतकऱ्यांना अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो. महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात अंप्रीकल्वर कंटेनरजन्सी फंडच्या माध्यमातून मोठा निधी शेतकऱ्यांना इंडस्ट्री व सोयी-सुविधा निर्माण करण्यासाठी आम्ही दिला होता. त्यामुळे अनेक ठिकाणी सबस्टेशन उभारले गेले, हजारांच्या संख्येने नवीन ट्रान्सफॉर्मर्स बसवले गेले. आज दोन हजार कोटी रुपये या फंडामध्ये शिल्लक असताना ती योजना या सरकारने बंद केली. ती पुन्हा सुरु करण्यात यावी; यासाठी मागच्या अधिवेशनात चर्चा होऊन देखील काहीच कार्यवाही झालेली नाही. अर्थसंकल्पात मोठी घोषणा अर्थमंत्र्यांनी केली होती, की बऱ्याचदा ट्रान्सफॉर्मर्स जळतात व ते नवीन बसवण्यासाठी वेळ लागतो, त्यासाठी ट्रान्सफॉर्मर्स पूलची संकल्पना त्यांनी मांडली होती. आता पुढचा अर्थसंकल्प येईल पण ते राज्यात कुठेही राबवले गेल्याचे आपल्या निदर्शनास नाही. अर्थमंत्र्यांनी केलेल्या घोषणांची अंमलबजावणी का होत नाही? यासाठी लवकर तरतूद केली तर राज्यातील शेतकऱ्यांना मोठा दिलासा मिळेल.

शेतकऱ्यांना दिवसा वीज मिळावी हा राज्यातील शेतकऱ्यांचा अत्यंत जिद्दाळ्याचा प्रश्न आहे. मुख्यमंत्री सौर कृषि वाहिनी योजने अंतर्गत अनेक प्रकल्प सरकार राबवणार असल्याच्या घोषणा आम्ही ऐकतो. महावितरणकडून जागा घेण्याचे काम जोरात सुरु आहे, पण त्याचे पुढे काय झाले? टेंडर कुठपर्यंत आले? याची माहिती सभागृहाला मिळणे आवश्यक आहे. मविआ सरकारच्या काळात २०० मेगा वॉटचा ईएसएल कंपनीबरोबर करार झाला होता. त्यातील कित्येक प्रकल्प अर्धवट पडलेले आहेत; पण त्यावर काही कार्यवाही होत नाही. मविआ सरकारच्या काळातील खडलेले प्रकल्प बंद आहेत, याबद्दल आम्ही सातत्याने आवाज उठवत आहोत. शेतकऱ्यांना दिवसा वीज देण्यासाठी सरकार गंभीर नाही. राज्य सरकारने जाहिरातीवरील खर्च कमी करून महावितरणला

अनुदान द्यावे व शेतकऱ्यांना दिवसा वीज उपलब्ध करून द्यावी. जलजीवन मिशन योजनेची कामे जी मोठ्या प्रमाणात सुरु आहेत, त्याचा सर्व अत्यंत चुकीचा झालेला आहे. प्रत्येक गावातील निम्मा गाव हा सोडून दिलेला आहे. त्यामुळे पुन्हा सर्वेक्षण व्हावे, जेणेकरून प्रत्येकाला त्याचे लाभ घेता येईल.

आरोग्य व्यवस्था दिसाळ

राज्याच्या इतिहासात कधी नव्हती अशी दिसाळ आरोग्य व्यवस्था या सरकारच्या काळात बघायला मिळत आहे. नांदेडच्या शासकीय रुग्णालयामध्ये एक ते दोन दिवसात ४१ निष्पाप रुग्णांचे मृत्यू झाले. नागपूरच्या वैद्यकीय महाविद्यालयात २४ तासांत २५ व तीन दिवसांत ६३ मृत्यू झाले. ठाण्याच्या शासकीय रुग्णालयात १२ तासांत १८ मृत्यू, छत्रपती संभाजीनगर येथे २४ तासांत १८ मृत्यू या घटना ऐकून सामान्य माणसाचे मन हेलावून जाते. या सर्व घटनांना शासनाने आरोग्य मंत्री जबाबदार आहेत. या रुग्णालयांना वेळेवर औषधांचा पुरवठा झाला नसल्याचे समोर आले. औषधे वितरित करण्यासाठी स्थापन केलेल्या एमएमपीएलला पूर्ण वेळ आयएस दर्जाचा अधिकारी दिला गेला नाही व त्यांनी वेळेवर औषध पुरवठा केला नाही. एवढ्या गोरगरीब रुग्णांचा जीव गेल्यानंतर आरोग्य मंत्र्यांनी नैतिक जबाबदारी स्वीकारून राजीनामा द्यायला हवा होता. सर्वसामान्यांबद्दल कुठलीही संवेदना या सरकारला नसून संवेदनहीन हे सरकार आहे. महाविकास आघाडी सरकारच्या काळात राजेश टोपे यांच्यासारखा आरोग्य मंत्री या राज्याला मिळाला हे आपले भाग्य होते. त्यांच्या नेतृत्वाखाली तमिळनाडूची अद्ययावत आरोग्य यंत्रणा समजून घेण्यासाठी दौरा केला गेला व बिल आणले गेले मात्र त्याचवेळेस सत्तांतर झाले. या गतिमान सरकारने तातडीने हे बिल आणायला हवे होते, मात्र त्याकडे दुर्लक्ष झाले. राज्यात झालेल्या सत्तांतराचा सर्वात मोठा फटका हा आरोग्य व्यवस्थेला बसला आहे. एका महिलेच्या गर्भात अर्भकाचे मृत्यू होते व तिला वेळेत उपचार न मिळाल्याने तिचा देखील मृत्यू होतो व आरोग्य मंत्री अधिकाऱ्यांचे समर्थन करतात. ग्रामीण भागातील रुग्णालयात डॉक्टरांची संख्या अत्यंत कमी आहे, निवासी डॉक्टर्स त्या ठिकाणी नाहीत. राज्याला सक्षम आरोग्य मंत्री मिळायला हवा ही सभागृहाची भावना आहे.

शेतकऱ्यांची पोलीस प्रशासनाबद्दल खूप मोठी तक्रार आहे. धरणाच्या कॅनलमधून पाणी उपसा करणाऱ्या इलेक्ट्रिक मोटर्स चोरीला जाण्याच्या घटना वाढत आहेत; पोलिसांचे त्याकडे साफ दुर्लक्ष आहे. कापूस, शेतीचे पीक, केबल्स चोरीला जातात त्याकडे पोलिसांचे अक्षम्य दुर्लक्ष आहे. राज्यातील शेतकरी संकटात असताना सरकार त्यांना कायदा सुव्यवस्थेने संरक्षण देऊ शकत नाही; ही गंभीर बाब आहे. वाळू धोरणांतर्गत सहाशे रुपये प्रति ब्रास वाळू शेतकऱ्यांना मिळेल अशी घोषणा झाली. त्याच्या वाहतूक खर्चांमध्ये अपारदर्शकता आहे. साठ ते सत्तर रुपये प्रति किलोमीटर ठरले असूनही वाहतूकदार प्रत्यक्षात तीनशे रुपये प्रति किलोमीटर आकारतो. त्यामध्ये पारदर्शकता यायला हवी म्हणून ही रक्कम ऑनलाईन पद्धतीने स्वीकारण्याची व्यवस्था सरकारने करायला हवी.

■ ■

सुमारे १५० वर्षांपूर्वी ज्यावेळेला इंग्लंडचा युवराज या देशात आला, त्यावेळेला महात्मा जोतिबा फुले शेतकऱ्यांचा वेष परिधान करून त्यांच्यासमोर गेले. डोक्यावर पगडी होती व साधे कपडे होते. तेव्हापासून ते आजतागायत शेतकऱ्यांची अत्यंत दयनीय अवस्था आहे. मराठा समाजाला आरक्षण दिले पाहिजे; यावर सत्ताधारी व विरोधक यांचे एकमत आहे. अशावेळी मनोज जरांगे पाटील यांच्यासारखा एक व्यक्तीमत्व पुढे येत आहे, त्यांच्या पाठीशी लाखो लोक उभे राहत आहेत. त्याचे कारण त्यांची असलेली दयनीय अवस्था. महात्मा फुले यांनी आपल्या लिखाणातून कुणबी समाजाच्या मागासलेपणाची नोंद घेतलेली आहे. राजर्षी शाहू महाराज यांनी दिलेल्या पहिल्या आरक्षणात मराठा समाजाचा समावेश होता, मग या मराठा समाजाला आरक्षण का देऊ नये?

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी त्यांच्या काळात योग्य निर्णय घेतला. एकमेकांवर आरोप- प्रत्यारोप न करता आपण देखील न्याय देणारी भूमिका घेतली पाहिजे. आज आपण कुणबी नोंदी शोधायला लागलो आहोत, ३५ लाखांच्या पुढे त्याचा आकडा गेला आहे. त्यांचे कुटुंब मोजले तर तो आकडा कोर्टीच्या घरात जाईल. बिहारमध्ये जातनिहाय जनगणना करून आरक्षणाची टक्केवारी वाढवण्यात आली. कायदेशीर अभ्यास करून आरक्षण हे दिले गेले पाहिजे. त्यामुळे जरांगे पाटील यांना आपण पाठिंबा देत आहोत. एखाद्या

आरक्षणाबाबत न्याय देणारी भूमिका सरकारने घ्यावी

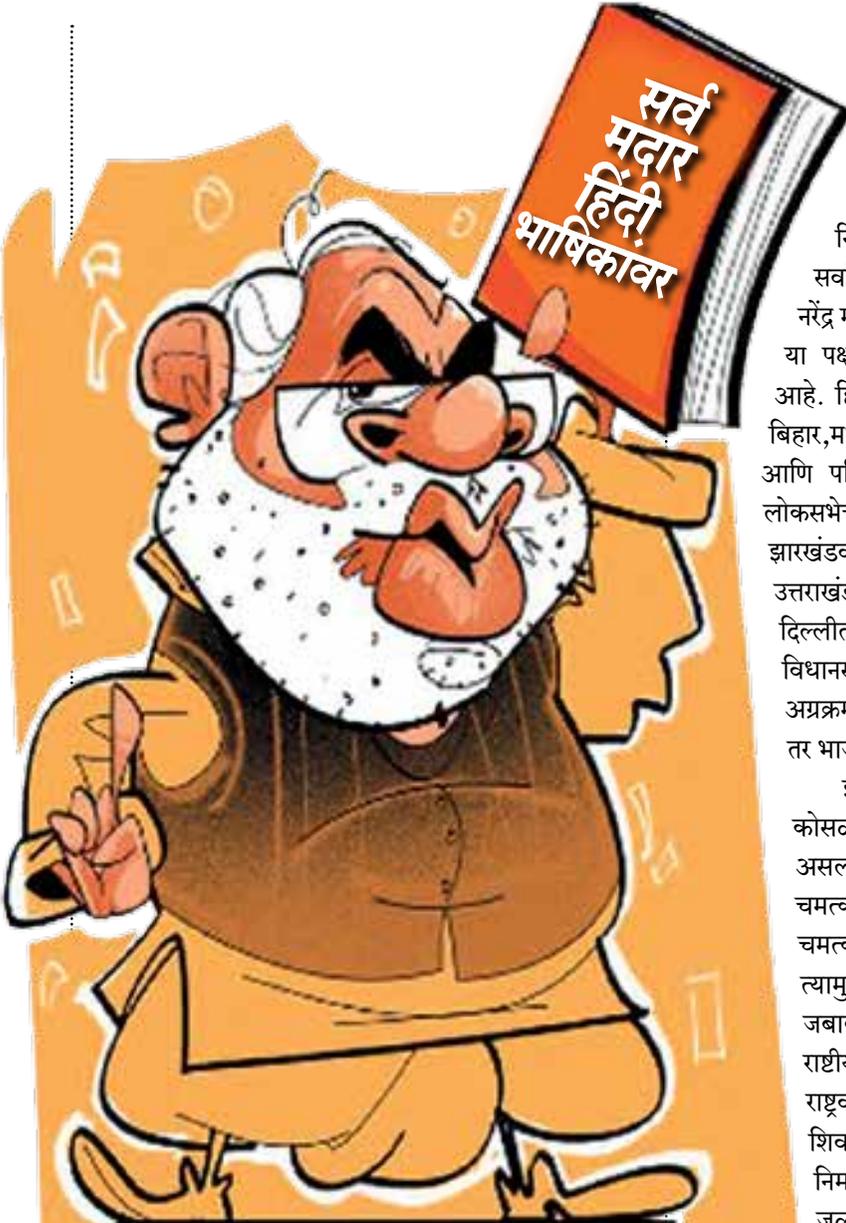
अशोक रावसाहेब पवार

त्यावेळी समाजाचा उद्रेक होतो व एखाद्या व्यासपीठावरून एखादा नेता वातावरण भडकवत असेल, आपण कोणत्या खुर्चीत बसलो आहे याचा भान जर राहत नसेल तर हे अत्यंत गैर आहे. आपल्याला सर्व समाजांना बरोबर पुढे घेऊन जाण्याची भूमिका घेतली पाहिजे व शांतता राखली पाहिजे. आज शाळा व कॉलेजची फी भरणे अवघड झाले आहे, त्यामुळे आरक्षणाची गरज आहे.

पिकाला चांगले दर मिळायला लागले की, आपण निर्यात बंदी करतो ही शेतीची आजची अवस्था आहे. यामुळे मराठा समाजात शिक्षणाचा अभाव आहे, मोठ्या प्रमाणात बेरोजगारी आहे, कोणतीही मुलगी शेतकऱ्यांच्या घरात जायला तयार नाही त्याचे कारण अर्थकारण हेच आहे.

अवकाळी पाऊस, दुष्काळ यामुळे शेतकऱ्यांचे उत्पादन खर्चदेखील निघत नाही अशा वेळेला त्यांना आरक्षणाची गरज भासते. शेतीला काहीच किंमत राहिली नसल्याने तरुण मुले त्यापासून लांब जात आहेत. मनोज जरांगे पाटील यांच्या आंदोलनात ज्या लोकांवर गुन्हे दाखल झाले आहेत, ते मर्यादित वेळेत सरकारने मागे घेऊन आपले शब्द पाळले पाहिजे. आरक्षणासाठी अनेक तरुण मुले व मुली यांनी आत्महत्या केली, त्यांच्या कुटुंबीयांना सरकार काही मदत देणार आहे की नाही? ५७ मोर्चे काढून देखील प्रश्न सुटत नाहीत,

हिन्दी भाषी प्रदेश, महाराष्ट्रातून आम्हान मिळाल्यास मोदींचे गणित गडबडणार **ल्यंकटेश केसरी**

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी व भाजपला तिसऱ्यांदा सत्तेत येण्यापासून रोखायचे असेल तर उत्तरेतील हिंदी भाषिक प्रदेश व पश्चिम भारतातील महाराष्ट्र आणि गुजरात मध्ये तगडे आव्हान येत्या लोकसभा निवडणुकीत उभे राहिले पाहिजे. कारण जगात सर्वात मोठा पक्ष असल्याचा दावा करणाऱ्या व नरेंद्र मोदी हे जगद्गुरू असल्याचा प्रचार करणाऱ्या या पक्षाची खरी ताकद या मोजक्या राज्यातच आहे. हिंदी भाषिक प्रदेशातील म्हणजे उत्तर प्रदेश, बिहार, मध्य प्रदेश, राजस्थान, छत्तीसगड, हरियाणा आणि पश्चिमेतील महाराष्ट्र व गुजरात या राज्यात लोकसभेच्या २६९ जागा येतात. बिहारचा प्रभाव झारखंडवर (१४ जागा) तर उत्तर प्रदेशचा प्रभाव उत्तराखंडवर (५ जागा) पडतो. आणि राजधानी दिल्लीत निकालाचा पॅटर्न बदलता आहे. लोकसभा, विधानसभा, महानगरपालिका यात मतदारांचे अग्रक्रम बदलत असतात. निवडणूक पूर्व युती झाली तर भाजपला दिल्ली जिंकणे कठीण होईल.

झाडाच्या मुळावर घाव घातला तर झाड कोसळायला वेळ लागत नाही. तशी इच्छाशक्ति असली तर पुढच्या दोन-तीन महिन्यात राजकीय चमत्कार व्हायला वेळ लागणार नाही. असे चमत्कार १९७७, २००४ साली झाले होते. त्यामुळे भाजपला रोखण्याची ऐतिहासिक जबाबदारी आता काँग्रेस, समाजवादी पार्टी, राष्ट्रीय जनता दल, जनता दल (यूनाइटेड), राष्ट्रवादी काँग्रेस पार्टी व उद्धव ठाकरे यांच्या शिवसेनेवर आली आहे. या राज्यात पर्याय निर्माण झाला, निवडणुकीचे समीकरण जुळले तर अयोध्येतले प्रभू राम ही भाजपला वाचविणार नाहीत.

दक्षिणेत भाजपकडे चेहरा नाही, मुद्दे नाहीत व प्रभाव नाही. त्या राज्यात गैर भाजप सरकारे असल्याने केंद्राचा हात ही त्यांना मदत करण्यात आखडता असतो. 'डबल इंजिन' सरकार या शब्दाचा विक्रमी वापर नरेंद्र मोदी व त्यांच्या भाजपने केला असल्याने मदतीत पक्षपात करणे हे त्यांच्या सरकारचे धोरण असल्याचे आपोआप स्पष्ट होते.

कर्नाटकात नरेंद्र मोदी यांना

एच डी देवेगौडा यांच्या पक्षाशी हातमिळवणी करावी लागली. तिथे त्यांना घराणेशाही आठवली नाही, भ्रष्टाचार दिसला नाही. विधानसभा निवडणुकीत दणका बसल्यानंतर भाजप स्वबळावर कर्नाटकात जात नाही, का जात नाही ते जगासमोर आले आहे. तर महाराष्ट्रात विरोधी पक्ष फोडून भाजप आपणच किती ताकदवान आहोत म्हणून दंडातल्या बेंडकुळ्या दाखवत आहे. म्हणजे हे उसने अवसान आहे. लोकांना हे सारे कळते.

नरेंद्र मोदी यांचे नाव २०१४ च्या लोकसभा निवडणुकीत चालले. मनमोहन सिंह सरकार विरोधात असलेल्या रोषाचा लाभ त्यांनी उठविला. २०१९ च्या लोकसभा निवडणुकीत पुलवामा, पाकिस्तानचा मुद्दा बनवून त्यांनी मतदारांचे धुवीकरण केले. काठावरच्या (फ्लोटींग वोट) मतदारांनी " चला, त्यांना आणखी एक संधी देऊ " म्हणत मतदान केले. आता तिसऱ्यांदा मोदी यांना कशासाठी मतदान करायचे? या प्रश्नाला भाजपकडे समाधान करण्यासारखे उत्तर नाही. यावेळी भाजप विरोधक समर्थ पर्याय म्हणून पुढे आले पाहिजेत. मोदी हे तिसऱ्यांदा पंतप्रधान होण्याने बेकारी हटणार काय शेतकऱ्यांचे दारिद्र्य संपणार काय? महागाई कमी होणार काय? वाढत्या गुन्हेगारीला आळा बसेल काय? चीन गांग्या टाकणार काय? या प्रश्नांवर भाजपकडे बोलण्यासारखे काही नाही. रामाचे राज्य हे 'राम राज्य' म्हणून ओळखले जाते. पण मोदी राज्यात विरोधकांची चेष्टा, टिंगलटवाळी चालते. विरोधक हे एकजात भ्रष्ट, देशविरोधी असे चित्र भाजपकडून गेल्या दहा वर्षात रंगवण्यात आले आणि हे भ्रष्ट नेते भाजपत गेले, तिच्या आघाडीत गेले की एकदम स्वच्छ, चारित्र्यवान, देशभक्त बसतात. असा चमत्कार फक्त मोदी राजवटीत होतो, हे तरुणांना, सुशिक्षितांना, सर्वसामान्यांना कळत नाही असे भाजपला वाटत असेल तर या पक्षाला, त्याच्या नेत्यांना स्वप्नात राहण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. लोकांना मात्र वास्तव कळते.

तीन राज्यांच्या निवडणुकीत मिळालेल्या विजयाचा उन्माद भाजपला चढला आहे. त्यामुळे नरेंद्र मोदी यांनी आपण पुन्हा, तिसऱ्यांदा विजयी होणार असल्याचे घोषित केले आहे. हा अधिकार लोकांचा आहे पण घोषणा मात्र मोदी करतात. याचा अर्थ भाजप अपघाताच्या झोने मध्ये गेला आहे. आणि अशा चकव्यात भले भले गारद होतात, असा इतिहास आहे

मध्यप्रदेश, राजस्थान, छत्तीसगड विधानसभा निवडणुकीतील भाजपच्या विजयाने विरोधकांना एकत्र होण्याची संधी मिळाली आहे. त्याचा फायदा त्यांनी घेतल्यास २०१९ च्या लोकसभा निवडणुकीत या राज्यात जसे भाजपला मतदान झाले तसेच त्या तसेच यावेळीही होईल काय? 'इंडिया' आघाडीमुळे हे संभवत नाही. धार्मिक धुवीकरण, जातीय

रामराज्य आले का हो?

१९८९ पासूनची प्रत्येक लोकसभा निवडणूक राम नामावर लढून भाजपने मर्यादा पुरुषोत्तमाला निवडणुकीचा मोहरा केले आहे. प्रभू रामचंद्र एक वचनी होते पण भाजप बहु वचनी आहे. खोटी आश्वासने देण्यात या पक्षाचा हात कोणी धरू शकत नाही. वर्षाला दोन कोटी नोकऱ्या देण्याचे आश्वासन, विदेशातील काळा पैसा आणण्याचे आश्वासन, प्रत्येकाच्या बँक खात्यात १५ लाख रुपये जमा करण्याचे आश्वासन—हे निवडणूक प्रचारातील जुमले होते असे त्यांचे केंद्रीय नेते जेंव्हा सांगतात तेंव्हा हा पक्ष थापाड्या आहे, सोंगाड्या आहे हे पटते. आता अयोध्येतील राम मंदिराच्या उदघाटन सोहळ्यावर भाजपची अघोषित प्रचार यंत्रणा कामाला लागली आहे. त्यानंतर नरेंद्र मोदी केदारनाथ दर्शनाला जाऊन तेथील गुहेत ध्यान धारणा करतील, काश्मीर खोऱ्यातील भारतीय जवानांवर होत असलेल्या हल्ल्याने पाकिस्तानला इशारा देतील. पुढे काशीत गंगास्नान करणे, काशी विश्वनाथाची पूजा करणे, गंगा आरती करणे, दलित-आदिवासी यांची पाद्य पूजा करणे, मथुरा, रामेश्वर दर्शन ही सारे ओघाने आलेच. अयोध्येतील राम मंदिरा वरून माहौल बनविणारा हा पक्ष आता पूर्णपणे "राम भरोसे" झाला आहे. विकासाच्या कामावर आपल्याला तिसऱ्यांदा सत्ता मिळेल याची खात्री नसल्याने नरेंद्र मोदी, भाजप आक्रमकपणे रामाचे कार्ड खेळत आहे. पण भव्य, दिव्य राम मंदिर उभारल्याने महागाई कमी होईल, बेरोजगारांना नोकऱ्या मिळतील, प्यायला पाणी मिळेल, महिलांवर अत्याचार होणार नाहीत, 'भारत सोने की चिड़िया बनेल' असे ना. नरेंद्र मोदी सांगतात ना?

पुढचा काळ संसदीय लोकशाहीसाठी कठीण

जुने संसद भवन खऱ्या अर्थाने ऐतिहासिक होते तर कोरोना काळात उभारलेल्या नव्या संसद भवनाचा इतिहास काळजी करणारा आहे. एका अधिवेशनात १४५ पेक्षा अधिक खासदारांना निलंबित करून या संसद भवनाने इतिहास रचला आहे. हे नरेंद्र मोदी यांचे "गुजरात मॉडेल" आहे. भाजपच्या भाषेत सांगायचे झाल्यास "ये सिर्फ एक झाकी है". तिसऱ्यांदा सत्ता मिळाली तर पूर्ण ढांचा बदलले. आता पक्षापेक्षा पंतप्रधान मोठे झाले आहेत. संसदेतील पीठासीन अधिकारी स्वतःचा बचाव करण्यासाठी स्वतःच्या जातीचा आधार घेतल्याचे जगासमोर आले आहे. राजकीय नेत्यांनी संसदे बाहेर केलेल्या राजकीय वक्तव्यावर ते भाष्य करित असतील तर पुढचा काळ संसदीय लोकशाहीसाठी खरोखरच कठीण जाणारा असणार आहे. १७ व्या लोकसभेला उपाध्यक्ष नव्हता. तो का नाही यावर ना पंतप्रधान बोलतात ना लोकसभेचे अध्यक्ष. विरोधी पक्षांचे खासदार संसदेत बोलताना त्यांचा माईक बन्द ठेवणे, टीव्ही वर त्यांना न दाखविण्याच्या तक्रारी आता जुन्या झाल्या आहेत. विरोधकांच्या टीकेला सरकार, सत्ताधारी पक्षाकडून उत्तर दिले जाते. पण नरेंद्र मोदी यांच्या राजवटीत विरोधी पक्षांच्या खासदारांची टिंगल-टवाळी केली जाते. भाजपच्या या अमृतकाळात राइट टू इन्फॉर्मेशन कायदा प्रभावहीन झाला आहे. निवडणूक आयोग, सी व्ही सी याची भिती कुणाला वाटत नाही.

समीकरण याच्या पलीकडेही राजकारण असते, सरकारच्या विरोधी नाराजी असते. नरेंद्र मोदी यांनी 'अमृतकाळ' म्हटले म्हणजे दह्या-दुधाच्या नद्या वहात नाहीत. बेरोजगारांना रोजगार मिळत नाही तर शेतकरी आबादी आबाद होत नाही. उत्तरेत रामराज्य असते तर दक्षिणेत नोकरी साठी, रोजगारासाठी लोक आले नसते.

डायलॉगबाजीने (मोदी की गॅरंटी) काही काळ वातावरण निर्मिती होते पण प्रश्न सुटत नसतात. भाजपचे एक वैशिष्ट्य आहे आणि ते म्हणजे कोणत्याही यशाचे, न केलेल्या कामाचे श्रेय घेण्यात हा पक्ष सर्वात पुढे असतो.

आगामी लोकसभेची निवडणूक ही सत्तेसाठी नाही, विरोधी पक्षांच्या अस्तित्वासाठी नाही तर देशातील लोकशाही मूल्य, व्यवस्था टिकणार की नाही हे ठरवणारी आहे. देशातील सर्व घटनात्मक संस्थांना मोदी राजवटीने नामधारी केले आहे. निवडणूक प्रचाराच्या काळात प्रशासनाने मोदी सरकारच्या कामाचा प्रचार करावा असे सांगितले जात आहे. याचा अर्थ प्रशासनाने उघडपणे भाजपचा प्रचार करावा असा होतो. मग जगातल्या सर्वात मोठ्या पक्षाला प्रशासनाचा टेकू कशाला? पण एकाधिकार शाहीला हे लागते. इंग्रजी राजवटीला विरोध करणाऱ्या नरेंद्र मोदी आणि त्यांच्या भक्तांना वेस्ट मिनस्टर मॉडेल मधून सत्ता मिळाली पण आता त्यांना ही संसदीय प्रणाली, हे संविधान नको आहे. नरेंद्र मोदी तिसऱ्यांदा पंतप्रधान होण्यापूर्वीच संसदीय लोकशाही व्यवस्था बदलाच्या हालचाली सुरू आहेत. चेक्स आणि बॅलेन्स वर व्यवस्था चालते पण मोदी राजवटीला, भाजपला ती नको आहे. २०२४ नंतर त्यांना सांगाडे केलेली ही व्यवस्था बदलायची आहे. म्हणून या राजवटीत निवडणूक विचारावर न होता व्यक्तिच्या नावे होते. आणि यात पक्षाचा खातमा होतो. म्हणून मोदी राजवटीत भाजप दुय्यम बनला आहे. "मोदी की ग्यारंटी", "एम पी के मन में मोदी, मोदी के मन में एम पी" ही घोषणा मध्य प्रदेश विधानसभा निवडणूक प्रचारात चालविली गेली.

याकडे भारतातला सुजाण मतदार कसा पाहतो? मोदी राजवटीचा अस्त करण्यासाठी विरोधी पक्षांची भाषा, डावपेच, प्रचाराचे तंत्र वेगळे पाहिजे. नरेंद्र मोदी यांच्या विरोधात पंतप्रधानाचा चेहरा घोषित करणे याचा अर्थ भाजपचे अनुकरण करणे असा होतो. संसदीय प्रणालीच्या हे विरोधात आहे. भाजपचा सारा भर नौटंकी करण्यावर असतो तर नरेंद्र मोदी यांचे राजकारणच इव्हेंट मॅनेजमेंट वर चालते. मग ती जी २० शिखर परिषद असो, नवे संसद भवन असो की अयोध्येतले राम मंदिर! लोकांना झुलवत ठेवले, रिझवत ठेवले, झुंजवत ठेवले तर ते खरे प्रश्न विचारणार नाहीत. त्यांच्या प्रभावाखाली येऊन मतदान करतील, असे गणित या मागे आहे.

विकासाच्या योजना म्हणजे बाता...

तांत्रिकदृष्ट्या १७ व्या लोकसभेचा कार्यकाळ संपला. पुढचे म्हणजे लोकसभा निवडणूकीच्या आधी होणारे अधिवेशन हे वोट ऑन अकाउंट साठी असते. पण पंतप्रधान नरेंद्र मोदी, भाजप हे अर्थसंकल्पी अधिवेशन आहे असा प्रचार करून, अर्थसंकल्पी भाषण होऊ देतील अशी शक्यता कोणी नाकारणार नाही. कारण हे त्यांचे प्रचारतंत्र आहे. पण त्याला काही अर्थ नसतो. कारण विकास योजनेसाठी लागणारी आर्थिक तरतुद करण्याचा अधिकार या लोकसभेला नाही. म्हणून विकास योजनेच्या घोषणा करणे म्हणजे बाता मारणे असे होते. पण निवडणूक होण्यापूर्वीच आपण जिंकल्याचे नरेंद्र मोदी, त्यांचे विश्वासू अमित शहा सांगत आहेत. हे खरे असेल तर "दाल में कुछ काला है". निवडणुकात हात चलाखी होण्याच्या शक्यता बळ मिळते. पण ताज्या विधानसभा निवडणुका जिंकल्याच्या उन्मादात भाजप आहे. त्यामुळे नाकात वारे गेलेल्या वासरा प्रमाणे या पक्षाचे नेते उड्या मारू लागले आहेत.

भाजपचा इतिहास मित्र पक्षांना संपविण्याचा आहे तर नरेंद्र मोदी यांच्या कामाचा खाक्या "वापरा व फेकून द्या" असा आहे. दक्षिणेत जागा घ्यायच्या असतील तर तेलुगु देशम पार्टी, जगनमोहन रेड्डी यांची वाय. एस.आर. काँग्रेस पार्टी, के चंद्रशेखर राव यांची भारत राष्ट्र समिती यांच्यावर जाळे टाकण्यात येईल. महाराष्ट्रातल्या फुटीरांची उपयुक्तता फक्त एका निवडणुकीपर्यंत असेल. त्यानंतर भाजप त्यांना फेकेल किंवा ते स्वतःच फेकले जातील.

■ ■

भारताने म्यानमारच्या जनते, साबत उभे राहिले प्राहिजे

जतिन देसाई

स्वामिनी शर्मा: पुरुषोत्तम विहार: राष्ट्रवादी

भारताच्या पूर्व दिशेला असलेल्या म्यानमारात (पूर्वीचा बर्मा, ब्रह्मदेश) लष्करशाहीच्या

विरोधात लोकशाहीवाद्यांने आणि वेगवेगळ्या वांशिक जमातीने लढा सुरू केला आहे. एक फेब्रुवारी २०२१ ला नवीन संसदेची पहिली बैठक सुरू होण्याआधी लष्कराने सत्ता काबीज केली आणि संसद विसर्जित केली. २०२० च्या नोव्हेंबर महिन्यात झालेल्या निवडणुकीत ऑग सान स्यू की आणि त्यांच्या नॅशनल लीग फॉर डेमोक्रेसीला (एनएलडी) प्रचंड बहुमत मिळाले होते. लष्कराच्या या लोकशाही विरोधी निर्णयाचा लोकांनी विरोध केला. लष्कराकडून लोकांवर अत्याचार करण्यात आले. एनएलडीचे हजारो कार्यकर्ते आजही तुरुंगात आहेत. लष्कराच्या विरोधात सशस्त्र संघर्ष करणाऱ्या वेगवेगळ्या वांशिक जमाती यावेळी लोकशाहीवाद्यांच्या सोबत आहेत. लष्कराचं देशाच्या बऱ्याच भागावर आता नियंत्रण राहिलेलं नाही. २७ ऑक्टोबर नंतर अनेक लहानमोठी शहरं आणि लष्करासाठी महत्वाचे असलेले काही ठिकाण लोकशाहीवादी यांच्या ताब्यात आली आहेत. ईशान्य भारताच्या मणिपूर, मिझोराम, अरुणाचल प्रदेश आणि नागालँडला लागून असलेला म्यानमार भारतासाठी विशेष महत्वाचा आहे. दोन्ही देशांमध्ये जवळपास १,६०० किलोमीटर लांब सरहद्द आहे. ईशान्य भारतातील काही फुटीरतावादी गट म्यानमार येथून भारताच्या विरोधात त्यांची प्रवृत्ती चालवतात. या कारणामुळे म्यानमार येथे जे कोणी सत्तेत असेल त्याला नाराज करणे भारतासाठी अडचणीचे असते. मात्र, दोन्ही देशात असलेल्या ऐतिहासिक आणि जुन्या संबंधामुळे म्यानमारच्या लोकांची भारताकडून खूप अपेक्षा असते. ऑग सान स्यू की काही वर्षे भारतात राहिल्या होत्या. एनएलडीच्या अनेक नेत्यांना पूर्वी भारताने राजकीय आश्रय दिला होता. म्यानमारच्या लष्कराच्या अत्याचारामुळे आणि लष्कर व वांशिक जमाती यांच्यामधील युद्धामुळे मोठ्या संख्येत म्यानमारमधून पळून लोक भारतात आले आहेत आणि ते मिझोराम, मणिपूर येथे राहत आहेत. लष्कराचे अनेक जवान देखील स्वतःचे जीव वाचवण्यासाठी मिझोराम, मणिपूरमध्ये पळून आले आहेत.

भारतासमोर एक मोठं संकट आहे. म्यानमारच्या सत्ताधाऱ्यांच्या सोबत राहिले नाही तर ते ईशान्य भारतातल्या बंडखोरांना मदत करतील, अशी भीती असते आणि दुसरीकडे सत्ताधाऱ्यांना मदत केली तर म्यानमारच्या सर्वसामान्य लोकांचा भारतावर असलेला विश्वास कमी होईल, अशी शक्यता आहे. अशा परिस्थितीत नेमकी भूमिका काय घ्यायची? खरंतर एका लोकशाही राष्ट्राने दुसऱ्या देशात लोकशाहीसाठी संघर्ष करत असलेल्या लोकांच्या बाजूने उभे राहणे आवश्यक आहे. म्यानमार किंवा बर्मा हे नाव ऐकताच नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांची

आपल्याला आठवण येते. तीन बंडखोर वांशिक गटाने एकत्र येऊन २७ ऑक्टोबर पासून लष्कराच्या केंद्रावर हल्ले करायला सुरुवात केली आहे. श्री ब्रदरहुड अलायन्स म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या या युतीच्या मोहिमेला "ऑपरेशन १०२७" म्हटलं गेलं कारण त्याची सुरुवात २७.१०.२०२३ पासून झाली. शान प्रांतातून सुरू झालेल्या या मोहिमेत तांग नॅशनल लिबरेशन आर्मी, म्यानमार नॅशनल डेमोक्रेटिक अलायन्स आर्मी आणि अरकान आर्मीचा समावेश आहे. म्यानमारची समांतर नॅशनल युनिटी सरकारची लष्करी आघाडी पीपल्स डिफेन्स फोर्सेसच्या सोबत ब्रदरहुड काम करत आहे. लोकशाहीवर विश्वास असणाऱ्या कार्यकर्त्यांनी आणि तरुणांची समांतर सरकार स्थापन करण्यात मोठी भूमिका राहिली आहे. गेल्या दोन-अडीच महिन्यात म्यानमार येथे लष्कराच्या विरोधात वातावरण निर्माण झालं आहे. लष्कर स्वतःकडे असलेली निरंकुश सत्ता सोडणार की नाही हा प्रश्न आहे. म्यानमारला १९४८ मध्ये स्वातंत्र्य मिळालं. पण त्यानंतर सुरुवातीची काही वर्षे सोडली तर लष्कर वेगवेगळ्या स्वरूपाने सत्तेत आहे. एक फेब्रुवारी २०२१ ला लष्कराने संसदेचे विसर्जन केलं. सत्ता संपूर्णपणे स्वतःच्या ताब्यात घेतली. नोबल पुरस्कार विजेत्या ऑग सान स्यू की आणि इतर अनेकांची धरपकड करण्यात आली. पण लोकांनी लष्करशाही कधीही मान्य केली नाही. लष्कराच्या विरोधात सतत आंदोलन सुरू आहेत. पोलिसांकडून लोकांवर गोळ्या चालवल्या गेल्या. काही हजार लोकं त्यात मृत्युमुखी पडली. लोकांचा विरोध

तरीही सुरूच आहे.

२७ ऑक्टोबर नंतर परिस्थिती प्रचंड प्रमाणात बदलली. ऑग सान स्यू की आणि एनएलडीचा अहिंसेवर विश्वास आहे. आताच चित्र मात्र वेगळं आहे. सशस्त्र संघर्ष करणाऱ्या वांशिक गटाने लोकशाहीवाद्यां सोबत युती केली. सीमारेषा जवळ असलेल्या काही भागात प्रभाव असलेल्या या वांशिक गटांना बहुसंख्याक बामर समाजातील लोकांचा पण पाठिंबा मिळू लागला आहे. वांशिक गटाच्या वेगवेगळ्या केंद्रावर लष्कराने विमानाचा

उपयोग करून बॉम्ब टाकले पण लोकांचा विरोध काही थांबत नाही. श्री ब्रदर्स अलायन्समुळे आंदोलनाला नवीन स्फूर्ती मिळाली आहे. शान प्रांतातील काही शहरांवर त्यांनी कब्जा मिळवला आहे. चीनला लागून असलेल्या या राज्यात पीडीएफ आणि बामर पीपल्स लिबरेशन आर्मी देखील लढ्यात सक्रिय आहे. लष्कराने सत्ता ताब्यात घेतल्यानंतर कचिन इंडिपेंडेंस आर्मी (केआयए), करेन नॅशनल युनियनने लष्कराच्या विरोधात सुरू असलेल्या आंदोलनाला पाठिंबा दिला आहे. तरुण आंदोलकांना ते लष्करी प्रशिक्षण देत आहेत. एनएलडीच्या काही नेत्यांना आपल्या प्रभाव असलेल्या क्षेत्रात त्याने आश्रय पण दिला आहे. या वांशिक संघटनेत पण सुरुवातीला लोकशाहीवादींबद्दल मतभेद होते. लष्करी सत्ताधाऱ्यांशी त्यांनी काही समझोते केले होते. परंतु लष्कराची आक्रमक, हिंसक भूमिका आणि लोकशाहीवाद्यांना मिळत असलेल्या जनतेच्या प्रचंड पाठिंब्यामुळे या सर्व गटाने लष्करशाहीच्या विरोधात उघड उघड भूमिका घेतली.

ग्रामीण भागात पीडीएफ आणि अन्य संघटनांचा प्रभाव सातत्याने वाढत आहे. लष्कराचं ग्रामीण भागावर असलेलं नियंत्रण कमी कमी होत चाललं आहे. कचिन इंडिपेंडेंस आर्मीचं मुख्यालय कचिन प्रांतातील लैझा येथे आहे. लष्कराने ९ ऑक्टोबरला लैझा पासून मात्र ५ किलोमीटर अंतरावर असलेल्या युंग लाय क्येट येथे बॉम्ब टाकले. त्यात ११ मुलांसह २८ लोकं मारली गेली. गेल्या अनेक वर्षांपासून केआयएचा लष्कराच्या विरोधात लढा सुरू आहे. कचिन राज्यात लष्कराने लोकांवर मोठ्या प्रमाणावर अत्याचार केले आहेत. युद्धाचे पण काही नियम असतात. म्यानमारच्या लष्कराने त्या नियमांचे सातत्याने उल्लंघन केलं आहे. लष्कराने सागाइंग विभागात एप्रिल महिन्यात विमानातून केलेल्या बॉम्ब हल्ल्यात १६० जण मारली गेली होती. कचिन इंडिपेंडेंस आर्मीचे

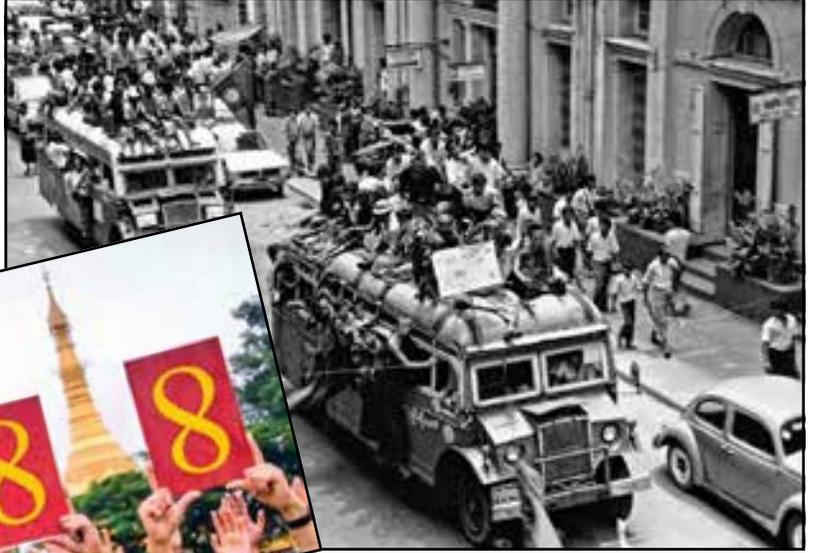
कमांडर जनरल गन माव यांनी या संदर्भात प्रतिक्रिया व्यक्त करताना म्हटलं होत की, युद्ध आता केआयएच्या दरवाजापाशी आलं आहे आणि त्याला उत्तर देणे अत्यावश्यक आहे. ऑपरेशन १०२७ ला या पार्श्वभूमीतून पाहिलं पाहिजे.

संयुक्त राष्ट्रांच्या (यूएन) मे महिन्याच्या अहवालात म्हटलं आहे की, लष्कराने सत्ता काबीज केल्यानंतर म्यानमारने एक अब्ज डॉलर एवढ्या किमतीच्या शस्त्र आयात केल्या आहेत. त्यात रशियाकडून सर्वात जास्त शस्त्र आयात करण्यात आली आहे. त्यानंतर नंबर लागतो चीनचा. भारताकडून देखील ४२२ कोटी रुपये पेक्षा अधिक किमतीची शस्त्र म्यानमारने आयात केली आहेत. लष्कराने २०२१ च्या फेब्रुवारीत सत्ता ताब्यात घेतली. त्याआधी या शस्त्रांचा करार झाला असल्याची शक्यता आहे पण शस्त्रांचा पुरवठा त्यानंतर पण झालेला. साहजिकच या सगळ्या शस्त्रांचा उपयोग लोकशाहीवादी आणि वांशिक गटांच्या विरोधात केला जातो. २०२१ च्या आधी पण लष्कराची लोकशाहीत महत्त्वाची भूमिका होती. संसदेत लष्करासाठी मोठ्या प्रमाणात जागा राखीव ठेवण्यात आल्या होत्या. सर्व निर्णयात लष्कराचं म्हणणं महत्त्वाचं ठरत असे.

बर्माला स्वातंत्र्य मिळवून देण्यात ऑग सांग यांचा महत्त्वाचा वाटा होता. ऑग सांग हे ऑग सांग स्यू की यांचे वडील होते. स्वातंत्र्य मिळण्यापूर्वीच त्यांची हत्या करण्यात आली होती. ४ जानेवारी १९४८ ला बर्माला ब्रिटिशांकडून स्वातंत्र्य मिळालं. पण त्यापूर्वी १९ जुलै १९४७ ला ऑग सांग आणि त्यांच्या काही सहकाऱ्यांची हत्या करण्यात आली. १९६२ मध्ये जनरल ने विन यांनी बंड केलं आणि सत्ता स्थापित केली. ने विन यांच्या विरोधात सतत आंदोलन सुरू होती. १९६२ च्या जुलै महिन्यात रंगून युनिव्हर्सिटीच्या

विद्यार्थ्यांवर लष्कराने केलेल्या गोळीबारात १५ विद्यार्थी मारले गेले होते. १९७५ ते १९७७ च्या काळात पण सरकारच्या विरोधात आंदोलने झाली. १९८८ मध्ये लष्कराच्या विरोधात मोठ्या प्रमाणात उठाव झाला. सप्टेंबर १९८७ मध्ये ने विन याने घेतलेल्या काही निर्णयांचे अर्थव्यवस्थेवर दुष्परिणाम दिसायला लागले. महागाई प्रचंड प्रमाणात वाढली. त्याचा विद्यार्थी, महिला आणि सर्वसामान्य नागरिकांवर परिणाम होत होता. लोकांना जगणं अवघड झालं. रस्त्यावर उतरून लोक आर्थिक धोरण बदलण्याची आणि महागाई कमी करण्याची मागणी करू लागले. त्याशिवाय बहुपक्षीय लोकशाहीची पण त्यांची मागणी होती. पण त्याच ने विन सरकारवर काही परिणाम होत नव्हतं. मात्र लोकांमधला असंतोष वाढत होता. लोकं ने विन यांच्या विरोधात गेले होते. याचा अंदाज आल्यामुळे शेवटी ने विन यांनी १९८८ च्या जुलै महिन्यात राजीनामा दिला आणि सैन ल्विन यांना सत्तेत बसवलं. "रंगूनचा हत्यारा" म्हणून ओळखला जाणाऱ्या सैन याने मार्शल लॉ लागू केला. लोकांनी ८ ऑगस्ट १९८८ संपाची घोषणा केली. देशभर संप यशस्वी झाला. रंगून आणि इतरत्र सरकारकडून मोठ्या प्रमाणात लोकांवर अत्याचार करण्यात आले. या आंदोलनात पोलिसांच्या गोळीबारात ३,००० ते १०,००० पर्यंत लोक मारले

गेले असल्याचं म्हटलं जात. पण सरकारने मात्र ३५०

जण मारली गेली असल्याचा दावा केला होता.

०८.०८.१९८८ हा दिवस म्यानमारच्या इतिहासात महत्त्वाचा ठरला आणि म्हणून त्याला '८८८८ आंदोलन' किंवा '८८८८ उठाव' म्हटलं जातं. या आंदोलनातून एनएलडी या पक्षाचा जन्म झाला आणि ऑग सांग सू की नेता म्हणून पुढे आल्या. १९६० नंतर पहिल्यांदा २७ मे १९९० ला बहुपक्षीय सार्वत्रिक निवडणुका झाल्या. एनएलडीला या निवडणुकीत अभूतपूर्व यश मिळालं. ४९२ मतदारसंघापैकी ३९२ मध्ये ऑग

सांग सू की यांच्या नेतृत्वाखालील पक्षाने विजय मिळवला. लष्कराची मदत असलेल्या नॅशनल युनिटी पार्टीला मात्र १० जागा मिळाल्या. सत्ताधारी लष्कराला निकाल मान्य नव्हता आणि त्यांनी निकाल रद्द केला. २०११ पर्यंत मात्र लष्कराची सत्ता राहिली. १९९० च्या निकालानंतर ऑग सांग सू की यांची धरपकड करण्यात आली. निवडून आलेल्या एनएलडीच्या अनेक नेत्यांना पकडण्यात आले. काही जणांना पळून जाण्यात यश मिळालं. एनएलडीचे बरेच नेते तेव्हा भारतात आले होते आणि त्यांना राजकीय आश्रय देण्यात आलेला.

२००८ च्या नवीन राज्यघटनेप्रमाणे नोव्हेंबर २०१० मध्ये लष्कराने निवडणूक घेतली. एनएलडीने त्याचा बहिष्कार केला. लष्कराचे समर्थन असलेल्या युनियन सोलिडारिटी अँड डेव्हलपमेंट पार्टीचा प्रचंड विजय झाला. त्यानंतर आठ नोव्हेंबर २०१५ ला झालेल्या निवडणुकीत एनएलडीचा विजय झाला. २००८ च्या घटनेच्या अनुच्छेद ५९ एफ मध्ये अशी तरतूद आहे की ज्या

नागरिकाची एखादी मुलं दुसऱ्या देशाचे नागरिक असतील त्यांना राष्ट्राध्यक्ष होता येणार नाही. ऑग सांग सू की यांची दोन्ही मुलं ब्रिटिश नागरिक आहेत. ८ नोव्हेंबर २०२० ला शेवटची निवडणूक झाली. त्यात अपेक्षेप्रमाणे एनएलडीला प्रचंड यश मिळालं. एक फेब्रुवारी २०२१ ला नवीन संसदेची पहिली बैठक होती. पण त्यापूर्वी सकाळीच लष्कराने सत्ता काबीज केली आणि परत एकदा लोकशाहीची हत्या केली. म्यानमारला लोकशाहीची पुर्नःस्थापना व्हावी याकरिता असोसिएशन ऑफ साऊथ ईस्ट एशियन नेशन्स (आशियन) आणि आंतरराष्ट्रीय समुदाय प्रयत्न करत आहेत. म्यानमार आशियनचा सभासद आहे. भारताने म्यानमारच्या लोकांसोबत राहिले पाहिजे.

■ ■

जैन टिश्यूकल्चर तंत्रज्ञानाने निर्मित भारतीय केळीच्या लोकप्रिय जाती आता आपल्या करीता उपलब्ध

- वेगवेगळ्या टप्प्यावर व्हायरस इंडेक्सींग करून अस्सल, रोगमुक्त व दर्जेदार रोपे निर्मित करणारी जैन टिश्यूकल्चर ही एकमेव कंपनी आहे.
- जैन टिश्यूकल्चर केळींच्या रोपांची निर्मिती रोगमुक्त, उत्कृष्ट, उच्चतम गुणवत्ता व निवडक मातृवृक्षापासून केली जाते.
- वातावरण नियंत्रित ग्रीनहाऊस व पॉलीहाऊस मध्ये शास्त्रोक्त पद्धतीने हार्डनिंग करणारी एकमेव कंपनी.
- जैन टिश्यूकल्चरच्या रोपांची वाढ पोषक तत्वांनीयुक्त असणाऱ्या, निर्जंतुक व विशेषरित्या आयात केलेल्या मातीविरहीत मिडीयामध्ये होते. अशा रितीने वाढ झालेल्या रोपांमध्ये मातीतून पसरणाऱ्या रोगांचा प्रादुर्भाव होत नाही व रोपे रोगमुक्त असण्याची खात्री असते.
- जैन टिश्यूकल्चर रोपांचा पुरवठा रूट ट्रेनर ट्रे मधून केला जातो, त्यामुळे मुळांचा विकास व वाढ योग्यरित्या होते व हाताळणी करताना मुळांना नुकसान होत नाही.
- जैन टिश्यूकल्चर तंत्रज्ञानानेच शेतामध्ये रोपांची झिरो-डे सेटींगची खात्री.
- जैन टिश्यूकल्चर केळीची रोपे म्हणजे विक्रमी उत्पादनाची हमी.
- जैन टिश्यूकल्चर शेतकऱ्यांच्या मागणीनुसार एकात्मिक पॅकेज प्रदान करून त्यांना हायटेक लागवड पद्धती, अत्याधुनिक सुक्ष्म सिंचन, त्यातून खते देण्याच्या तंत्रज्ञानाचे वैज्ञानिकदृष्ट्या मार्गदर्शन करते.

- जैन टिश्यूकल्चर ग्रॅडनैन जातीच्या केळीची रोपे निर्मित करणारी जगातील नंबर १ ची कंपनी आहे.
- जैन टिश्यूकल्चरच्या केळी रोपांना १९९४ पासून शेतकऱ्यांची पहिली पसंती.
- या वर्षी जैन टिश्यूकल्चर ग्रॅडनैन जातीच्या ९.५ कोटी केळी रोपांची लागवड करून शेतकऱ्यांनी उच्चांकी उत्पादन घेतले आहे.
- शेतकऱ्यांच्या वाढत्या मागणीनुसार आता पूवन, इलाकी, रेड बनाना, नेन्द्रन, सुपर नेन्द्रन व बन्थल या लोकप्रिय भारतीय जातींचे जैन टिश्यूकल्चर केळी रोपे उपलब्ध.
- सदैव वाढणाऱ्या जैन टिश्यूकल्चर कुटुंबात त्वरित सामील होऊन फायदा घ्या.

जैन टिश्यूकल्चर -
इलाकी
रूपये २०/रोप

जैन टिश्यूकल्चर -
पूवन
रूपये १६/रोप

जैन टिश्यूकल्चर -
बन्थल/ मोन्थन
रूपये २०/रोप

जैन टिश्यूकल्चर -
नेन्द्रन
रूपये १८/रोप

जैन टिश्यूकल्चर -
रेड बनाना
रूपये २०/रोप

त्वरित बुकिंग करा
व निराशा टाळा

वाहतूक खर्च
वेगळा लागेल.

बुकिंगसाठी संपर्क: (महाराष्ट्र) अकलूज: ९४२२७७४९३७; चोपडा: ९४२२७७३३९४, जळगाव: ९४२२७७६७१८, ९४२२७७६७४८, ९४०४९५५३१७, ९४२२७७३७६८
अंजनगाव सुर्जी: ९४२२७७५९२८; मालेगाव: ९४०३०८०१३८; नांदेड: ९४०३६९५८९३, ९४०३६९५८४६; नंदुरबार: ९४२२७७४३७५; मुक्ताईनगर: ९४०३६९५९०८;
पुणे: ९४२२७७४९३३; रावेर: ९४२२७७४९३३; टेभर्णी: ९४२२७७४९३२; सांगली: ९४०३०८०१७२, कोकण व गोवा: ९४२२७७४९३२, ९८०९९०७५४, ९४२२७७४९३३; ९४२२७७३७६८,

टिप - जैन टिश्यूकल्चर केळी रोप रोगमुक्त असली तरी शेतात लागवड केल्यानंतर त्यावर रोगांचा प्रादुर्भाव होऊ शकतो.
त्यामुळे रोगांच्या प्रादुर्भावाची व त्यानंतर येणाऱ्या उत्पादनाची हमी कंपनी घेऊ शकत नाही.

महाराष्ट्राच्या इतिहासामध्ये ज्याची नोंद होईल अशी या ठिकाणी आयोजित केलेली युवा संघर्ष यात्रा, हजारोंच्या संख्येने त्याला शक्ती आणि प्रोत्साहन देणारे संघटनेचे रोहित पवार, रोहित पाटील, सगळे सहकारी आणि उपस्थित बंधू भगिनींनो..!

एक अत्यंत महत्त्वाचा कार्यक्रम रोहित आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी आयोजित केला. ८०० किलोमीटरचा हा प्रवास, ३२ दिवसांचा हा कालावधी, १० जिल्हे, २० तालुके, ४०० गावं आणि रोजच्या रोज जवळपास २५ किलोमीटरचा हा प्रवास आणि २ लाखांपेक्षा अधिक सामान्य लोकांशी थेट संवाद अशा प्रकारचं काम यात्रेच्या माध्यमातून झालं. दिग्विजय सिंह यांनी आता बोलत असताना सांगितलं, की संबंध देशाचा इतिहास जर बघितला तर, दोन लोकांनी असा कार्यक्रम घेतला आणि राबवला. एक राष्ट्रनेता महात्मा गांधी आणि दोन चंद्रशेखर, एकेकाळचे देशातले प्रधानमंत्री आणि या राजकीय नेत्यांसाठी त्यांच्याकडून प्रेरणा घेऊन आज हा यात्रेचा कार्यक्रम तरुणांनी

आयोजित केला, कशासाठी केला? तरुणांचे काही प्रश्न मांडले, मग ते पद भरतीचे असतील किंवा कंत्राटी कामगारांचे असतील तसेच रिक्त जागा भरण्यासंदर्भातले असतील. असे अनेक प्रश्न आज तरुण पिढीच्या समोर आ वासून बसलेत आणि त्यांच्या जीवनामध्ये एक प्रकारची प्रेरणा आणण्यासाठी ही संघर्ष यात्रा इथपर्यंत आली. हे सगळं करत असताना महाराष्ट्र, तालुक्याचा, जिल्ह्याचा, राज्याचा विकास आणि त्यासाठी गुंतवणूक याही गोष्टीकडं लक्ष दिलं पाहिजे आणि या देशामध्ये काळ्या आईशी इमान राखणारा हा जो शेतकरी आहे आणि त्याची शेती, आज त्यामधली संकटं यातून त्याची सुटका करण्यासाठी अनेक कार्यक्रम हातामध्ये या संघर्ष यात्रेच्या माध्यमातून घेतले.

शिक्षणाकडं लक्ष आहे, कायदा सुव्यवस्था याकडं लक्ष आहे, सामाजिक आणि क्रीडा या क्षेत्राकडं लक्ष आहे. अलीकडच्या काळामध्ये आरक्षणाचा जो प्रश्न गंभीर झाला, मग ते मराठा आरक्षण असेल, धनगर आरक्षण असेल, लिंगायत आरक्षण असेल, मुस्लिम समाजाला असलेले आरक्षण असेल, या

राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे आमदार रोहित पवार यांच्या नेतृत्वाखाली काढण्यात आलेल्या युवा संघर्ष यात्रेची सांगता सभा १२ डिसेंबर रोजी नागपुरात आयोजित करण्यात आली होती. या सभेत पक्षाचे राष्ट्रीय अध्यक्ष शरद पवार यांच्यासह मान्यवरांनी केलेले मार्गदर्शन....

**संघर्ष यात्रेने
तरुणांना
नवी दिशा
दारखविली**
शरद पवार

युवा संघर्ष यात्रा, सांगता सभा, नागपूर

सर्वांच्या संबंधित नव्या पिढीला एक प्रकारचा आशावाद देण्याची जबाबदारी राज्य सरकारची आणि केंद्र सरकारची आहे आणि ती ते पार पाडत नसतील तर त्यांना जागं करणं आणि त्यासाठी ही संघर्ष यात्रा आहे आणि म्हणून मी या सगळ्या तरुणांना मनापासून धन्यवाद देतो, की तुम्ही हा जो कार्यक्रम घेतलाय, या कार्यक्रमातून जे चित्र तयार होणार आहे ते महाराष्ट्राला आणि देशाला योग्य रस्त्यामध्ये नेण्याबद्दलची काळजी करणार आहे, ही यात्रा अत्यंत महत्त्वाची आहे. मी एक वेळा यात्रा काढली होती, जळगावपासून नागपूरपर्यंत आणि मला आठवतंय, की शेतकऱ्यांच्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी केली होती. अनेक लोक त्यामध्ये होते, हर्षवर्धन देशमुख या ठिकाणी आहेत तेही त्या ठिकाणी होते, पण त्यातले एक ऐतिहासिक काम काय झाले, तर ते असे, की देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी ज्यांनी प्रचंड कष्ट केलं आणि महाराष्ट्र राज्य

झाल्यानंतर राज्याचे पहिले मुख्यमंत्री म्हणून ज्यांनी नेतृत्व केले ते यशवंतराव चव्हाण आणि मी स्वतः आणि अनेक सहकारी मला लाभले. मला आठवतंय, आम्ही निघालो जळगाववरून आणि यायचं होतं नागपूरला. पण, अमरावती जिल्ह्यामध्ये चांदुर आणि पोरं या गावांदरम्यान चव्हाण साहेबांना आणि मला अटक केली. अटक करून एसटीत बसवलं आणि आम्हाला भंडाऱ्याला नेऊन तिथल्या जेलमध्ये ठेवलं, मी चव्हाण साहेबांना प्रश्न विचारला, की तुम्ही संरक्षण मंत्री, परराष्ट्र मंत्री, अर्थमंत्री, मुख्यमंत्री होता, तुम्ही एसटीत कधी बसलाय का? त्यांनी सांगितलं, की राज्यात जेव्हा एसटीची स्थापना झाली, पहिल्या बसचे उद्घाटन झालं, त्या उद्घाटनाच्या कार्यक्रमांमध्ये मी एसटीत बसलो आणि त्यानंतर मला पोलिसांनी आता एसटीत बसवले आहे. सांगायचं तात्पर्य असं, की या यात्रा इतिहास घडवत असतात. त्या वेळेची

आम्ही काढलेली यात्रा ही कापसाला चांगली किंमत मिळावी, शेतीमालाच्या किंमतीसाठी होती आणि त्या वेळचे राज्यकर्ते या गोष्टीकडे लक्ष देत नव्हते आणि म्हणून ही दिंडी काढली आणि त्या दिंडीचा परिणाम याच नागपूर शहरांमध्ये हजारांच्या संख्येनं कष्टकरी लोक तेव्हा जमले आणि त्या सामुदायिक शक्तीच्या समोर राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांना बाजूला व्हावं लागलं आणि हे प्रश्न सोडवावे लागले. आज तरुणांनी हा कार्यक्रम हातामध्ये घेतला, त्या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून एक इशारा त्यांनी दिलाय, की बाबांनो या मागण्या आम्ही केल्यात. यात स्वतःचा स्सार्थ नाही, यात शेतकऱ्यांचे हित आहे, तरुणांचे भवितव्य आहे आणि त्यासाठी तुम्ही सहकार्य करा. आम्ही या ठिकाणी सामंजस्यपणे सहकार्य करायला तयार आहोत. पण, सामंजस्य आणि सहकार्य या दोन्ही गोष्टी दाखवल्यानंतर जर तुम्ही या कामांकडे दुकून बघत नसाल तर ही युवाशक्ती जबरदस्त आहे आणि यासाठी काय करू

शकते हा इतिहास या ठिकाणी निर्माण केल्याशिवाय आम्ही गप्प बसणार नाही. हा कार्यक्रम या ठिकाणी त्यासाठीच घेतलेला आहे आणि म्हणून या सगळ्या तरुणांचे मी अभिनंदन करू इच्छितो. मला माहिती आहे, इतक्या दिवसाचा प्रवास, पाय कसे दुखतात, पायाला फोड कसे येतात या सगळ्या गोष्टी आम्ही अनुभवल्यात पण, आनंद हा आहे की, सहभागातून हे या सर्वांचे दुःख लपून गेलं आणि जिद्दीनं हा घेतलेला कार्यक्रम रोहितच्या नेतृत्वाखाली आम्ही पूर्ण करणार. ही एक नवी दिशा तुम्ही दाखवली त्याबद्दल तुम्हा सगळ्यांचे मी अभिनंदन करतो. जो कार्यक्रम तुम्ही घेतलाय त्यात तुम्हाला साथ मिळाली नाही तर आमचे अनेक संसदेतले सहकारी या ठिकाणी आहेत, आम्ही देशाच्या पार्लमेंटमध्ये तुम्हा लोकांचे दुःख त्या ठिकाणी मांडू याची काळजी तातडीनं घेऊ, एवढंच या ठिकाणी सांगतो आणि पुन्हा एकदा तुम्हाला शुभेच्छा देतो आणि माझे दोन शब्द संपवतो.

सरकारच्या विरोधात भारतातील जनता संघर्षाच्या पवित्र्यात जयंत पाटील

मी राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचा अध्यक्ष या नात्यानं रोहित पवारांचं पहिल्यांदा मनःपूर्वक अभिनंदन करतो, की या नेत्यानं आठशे किलोमीटर वाटचाल करून महाराष्ट्रातल्या सगळ्या युवकांना संघटित करून, महाराष्ट्रातल्याच नव्हे, तर देशातल्या युवकांचे प्रश्न मांडण्याचा एक खटाटोप प्रचंड कष्ट घेऊन केला. त्याचबरोबर रोहित पाटलांचंही अभिनंदन करतो, की त्यांनी अतिशय उत्तम साथ रोहित पवारांना दिली आणि महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यातनं आलेल्या युवकांना बरोबर घेऊन हे दोन तरूण हे आज आपल्या सर्वांच्यासमोर पोहोचले.

अलीकडच्या मुलांच्यात धमक आहे की नाही, याची शंका असताना रोहित पवार आणि रोहित पाटलांनी एवढी प्रचंड धमक आणि इच्छाशक्ती दाखवली आहे, की रोहित पवारांसारखा ड्राईव्ह महाराष्ट्रातल्या कुठल्याच युवकात आणि युवक नेत्यात आहे असं मला वाटत नाही. एवढा प्रचंड ड्राईव्ह, एवढी प्रचंड आत्मशक्ती आणि इच्छाशक्ती, मला वाटत नाही, की दुसऱ्या कुठल्या युवकाच्या अंगात आहे आणि म्हणून रोहित पवारांचं राष्ट्रवादीचा प्रदेशाध्यक्ष म्हणून पहिल्यांदा मी अभिनंदन करतो. आज महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यात वेगवेगळे प्रश्न आहेत. पण, युवकांचे प्रश्न हातात घेऊन रोहित पवार आणि तुम्ही सगळेजण याठिकाणी आलात. आज विधानसभेवर आपण धडक मारली. योगायोगानं आज पवार साहेबांचा वाढदिवस देखील आहे. म्हणजे महाराष्ट्रातली सगळी तरूणाई याठिकाणी आली आहे आणि महाराष्ट्रातल्या सगळ्यात तरूण नेत्याचा वाढदिवस साजरा करण्याचा देखील योगायोग आपल्या सगळ्यांना आहे.

आज आपल्या सर्वांना बेकारीच्या समस्येनं ग्रासलंय. ज्यावेळी काँग्रेस आणि सर्व मित्र पक्षांचं सरकार दिल्लीत होतं त्यावेळी, बेकारी ५ पूर्णांक ८८ टक्के इतकी होती. आज भारतीय जनता पक्षाला दहा वर्षे देशात राज्य करून होतायतं, हीच बेकारी त्यांनी १० पूर्णांक ८ टक्क्यांवर पोचवली. म्हणजे या देशांमधल्या तरूणांना बेकारीला, महागाईला आज तोंड द्यावे लागतंय. कोणताही व्यवसाय करायचा असेल तर सरकारच्या जीएसटीला आपल्याला प्रचंड प्रमाणात तोंड द्यावं लागतंय. तुमच्या सगळ्यांच्या खिशांमध्ये आज जो काही पैसा आहे, त्या पैशातनं पेट्रोल, डिझेल आणि सगळ्या महागाईला तुम्हाला महिना काढावा लागतोय. आणि म्हणून या महागाईलाही देशातली जनता त्रस्त झालेली आहे. आणि म्हणून आज संघटितपणानं या भारतामध्ये अनेक लोकं संघर्ष करण्याच्या पवित्र्यात आहेत.

तरूणांच्यावतीनं ही युवा संघर्ष यात्रा याठिकाणी आलेली आहे. मी बोलण्यापेक्षा आमचे नेते अनिल देशमुख यांनी यथोचित भाषण केलेलं आहे. त्याच्या आधी खासदार अमोल कोल्हेंनी अतिशय उत्तम भाषण केलेलं आहे. माझ्यानंतर चार भाषणं होणार आहेत. माझी बोलण्याची इच्छा प्रचंड मोठी आहे. पण, कोणीतरी आवरलं पाहिजेल. म्हणून मी पुन्हा एकदा या युवा संघर्ष यात्रेत सहभागी झालेल्या सगळ्या तरूणांचं अभिनंदन करतो. रोहित पवारांच्या निमित्ताने एक नवा तरूण महाराष्ट्राच्या क्षितिजावर आपल्या सगळ्यांच्या वतीनं काम करायला सुरुवात करतोय, याचा अभिमान आम्हा सगळ्यांना आहे. मी त्यांना आपल्या सर्वांच्यावतीनं शुभेच्छा देतो आणि माझे दोन शब्द पूर्ण करतो. धन्यवाद!

सरकारने शेतकऱ्यांची फसवणूक व घोर निराशा केली

अनिल देशमुख

आज याठिकाणी आमदार रोहित पवार यांनी जी ८०० किलोमीटरची पदयात्रा करून आज ते नागपूरमध्ये आलेत. या यात्रेच्या सांगता समारंभासाठी आपण सर्वजण इथं जमलेलो आहोत. शेतकऱ्यांच्या कांदा प्रश्नासाठी शरद पवार साहेब काल नाशिकला होते आणि आज कापूस, सोयाबीन, संत्रा, धान यांच्या प्रश्नासाठी साहेब नागपुरात उपस्थित आहेत. आपल्या सर्वांना या झोपलेल्या सरकारला जागं करायचं आहे. परवाच्या दिवशी जेव्हा अधिवेशन सुरू झालं, आम्ही सरकारला विनंती केली, की आम्हाला कापसाच्या बाबतीत बोलायचंय, धानाच्या बाबतीत बोलायचंय, कांदा, सोयाबीनच्या बाबतीत बोलायचंय. पण अधिवेशनामध्ये आम्हाला काँग्रेस, राष्ट्रवादी, शिवसेनेच्या आमदारांना आणि आमच्या सहयोगी आमदाराला या सरकारने शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांसाठी बोलू दिलं नाही. आम्ही अनेकदा विनंती केली, की आम्हाला शेतकऱ्यांचे प्रश्न मांडायचेत सदानामध्ये. पण, त्यांनी मांडू दिले नाहीत. शेवटी आम्ही सर्व मित्रपक्षांच्या आमदारांनी सभात्याग केला आणि त्यांना सांगितलं, की उद्या जर अधिवेशनात तुम्ही आम्हाला प्रश्न मांडू दिले नाहीत, तर आम्ही अधिवेशन चालू देणार नाही. तेव्हा आम्ही दिलेल्या धमकीमुळे काल शेवटी आम्हाला शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांसाठी बोलता आलं. शेतकऱ्यांचे प्रश्न काढले, की हे सरकार घाबरतंय. कारण, की त्यांना माहीत आहे, की विदर्भ, मराठवाड्याला कापूस उत्पादक शेतकऱ्याला आपण भाव देऊ शकलो नाही.

मला आजही आठवतं, आमचं महाविकास आघाडीचं सरकार होतं दोन-अडीच वर्षांपूर्वी, त्यावेळेस याच विदर्भामध्ये, याच मराठवाड्यामध्ये १३ ते १४ हजार रुपये कापसाला भाव मिळाला होता. मागच्या वर्षी कापसाला भाव मिळाला नाही. कारण, भारतीय जनता पार्टीच्या या सरकारने

परदेशातून कापूस आयात केलाय. म्हणून भाव मिळाला नाही. ज्या पद्धतीनं कापसाची निर्यात व्हायला पाहिजे, ती निर्यात झाली नाही. म्हणून कापसाला भाव मिळाला नाही. आणि यावर्षी तर मागच्या वर्षीपेक्षा कापूस उत्पादक शेतकऱ्यांची वाईट परिस्थिती आहे. ६ हजार ७०० रुपये भाव आपल्या कापूस उत्पादक शेतकऱ्याला मिळतोय. त्यासाठी आपल्याला आवाज उठवायचाय. सोयाबीनला भाव नाही. जो संत्रा आमच्या भागात मोठ्या प्रमाणात होतो. तो संत्रा बांगलादेशला निर्यात केला जातो, पण त्या संत्रा उत्पादकाला भाव नाही. धानाला बोनास नाही. अशा पद्धतीनं सरकारचे काम सुरू आहे.

मी एका गोष्टीची आपल्याला आठवण करून देतो, दहा वर्षांपूर्वी, जे देवेंद्र फडणवीस आहेत, आता उपमुख्यमंत्री आहेत, २०१३ला ते विरोधी पक्ष नेते होते. त्यावेळेस याच देवेंद्र फडणवीसांनी आणि त्यांच्या पक्षाचे आमदार पाशा पटेल यांनी शेतकरी दिंडी काढली होती. गळ्यात टाळ बांधले आणि टाळ वाजवत वाजवत देवेंद्र फडणवीस आणि पाशा पटेल म्हणत होते सरकारला, की आमच्या सोयाबीन उत्पादकाला तुम्ही ६ हजार रुपये प्रतिक्विंटल भाव दिला पाहिजे. आमच्या कापसाला भाव दिला पाहिजे हे देवेंद्र फडणवीस आणि पाशा पटेल दिंडीत म्हणत होते. पण, तेच देवेंद्र फडणवीस जेव्हा महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री झाले, त्यांनी त्यांच्या कारकिर्दीत सोयाबीनला सहा हजार भाव कधी दिला नाही. आज आमची मागणी आहे, की या सरकारनं कापसाला १४ हजार रुपये भाव दिला पाहिजे आणि सोयाबीनला ८ हजार भाव या सरकारनं दिला पाहिजे. त्याच्याशिवाय आपला शेतकरी या अडचणीतून बाहेर निघू शकणार नाही. खुर्चीवर बसल्यानंतर फडणवीस सगळं विसरले.

अशा पद्धतीनं शेतकऱ्यांची फसवणूक करणारं हे सरकार

आहे. शेतकऱ्यांना वाऱ्यावर सोडणारं हे सरकार आहे. सरकार खोटी आश्वासनं देतंय. हे सरकार फक्त फोडाफोडीचं राजकारण करतंय. पहिले शिवसेनेचे पन्नास आमदार फोडले. कसे फोडले आमदार? पन्नास खोके, एकदम ओके. त्यांनी समाधान झालं नाही. तर मग आमचे राष्ट्रवादीचे काही नेते तिकडे गेले. ते कसे गेले? ईडी, सीबीआय यांच्या धाकानं गेले. त्यांना वाटलं, की अनिल देशमुखला जसा त्रास दिला, तसा आपल्याला नको असेल तर चला तिकडे. फक्त फोडाफोडीचे राजकारण हे त्यानिमित्तानं करतायंत. एका वृत्तवाहिनीला देवेंद्र फडणवीस जेव्हा इंटरव्यू देत होते, तेव्हा त्यांनी म्हटलं होतं, की राष्ट्रवादीशी कधीच युती केली जाणार नाही. अरे, खोटेपणाची काही लिमिट राहते की नाही. आता ते आमच्याच राष्ट्रवादीच्या काही लोकांना तिकडे घेऊन गेले. हे

इतके खोटे लोकां आहेत, की म्हणून त्यांच्या आश्वासनाला बळी पडू नका. त्यांच्या भूमिकांवर काही जाऊ नका. एकच सांगतो, २०२४मध्ये लोकसभा, विधानसभेच्या निवडणुका आहेत, त्या निवडणुकांमध्ये आपल्याला एकजुटीनं राहायचंय. आपल्या महाराष्ट्रामध्ये जेव्हा २०२४ची निवडणूक होईल, तेव्हा काँग्रेस, राष्ट्रवादी आणि शिवसेनेशिवाय या महाराष्ट्रात दुसरा कुठलाही पर्याय नाही. शंभर टक्के या महाराष्ट्रामध्ये आपलं आघाडीचं सरकार येणार आहे. आणि अशावेळेस आपल्या या ८३ वर्षांच्या बापाच्या पाठीमागे राहून त्याला ताकद देण्याचं काम त्यानिमित्तानं आपण करावं, अशा प्रकारची आपल्या सगळ्यांना विनंती करतो. आपले सर्वांचे आभार मानतो आणि माझे दोन शब्द संपवतो. धन्यवाद!

■

फूट पाडून राजकारण करण्या भाजपवर विश्वास ठेऊ नका दिग्विजय सिंग

देशाचे लाडके नेते माननीय शरद पवार साहेबांना देवाढदिवसाच्या हार्दिक शुभेच्छा! माझी देवाकडे प्रार्थना आहे, की तुम्ही केवळ महाराष्ट्राचेच नाही, तर देशाचे नेतृत्व करत राहावे.

राजकारणात पाच सूत्रं अतिशय महत्त्वपूर्ण असतात. सर्वप्रथम संपर्क, राजकीय नेता जर संपर्क ठेऊ शकला नाही, तर राजकारण करू शकत नाही. जेव्हा संपर्क ठेवतो, तेव्हा संवाद आवश्यक आहे आणि संवाद आजच्या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या जगात वेगवेगळ्या प्रकारचे असतात. त्यानंतर समन्वय, सामंजस्य आणि सकारात्मक विचार. आपल्या इतिहासात पदयात्रांचे मोठे महत्त्व राहिले आहे. आदि शंकराचार्य यांच्यापासून महात्मा गांधी आणि चंद्रशेखरजी असे अनेक झाले आहेत, ज्यांनी पदयात्रा काढून संपर्क वाढविला. रोहित पवार साहेबांचे मी अभिनंदन करतो, ज्यांनी आठशे किलोमीटरची युवा संघर्ष यात्रा काढली. तुम्ही त्याच्यामध्ये

सहभागी झालात, त्याबद्दल तुमचेही अभिनंदन आणि शुभेच्छा! तुम्ही युवकांची जी वेदना, शेतकऱ्यांची वेदना, बेरोजगारांची वेदना जाणून घेण्याचा प्रयत्न करताना ही यात्रा काढली. मला पूर्ण विश्वास आहे, की तुम्ही पुढेही ही लढाई लढत राहाल.

मी पृथ्वीराज चव्हाण साहेबांना विचारलं, की महाराष्ट्रात किती पदे रिक्त आहेत. मला सांगण्यात आलं, लाखो शासकीय पदे रिक्त आहेत आणि त्यांची नियुक्ती न करता निधी लोकांच्या हातात दिला जात आहे. मी तुम्हाला विनंती करू इच्छितो, की नरेंद्र मोदी यांनी दोन कोटी युवकांना रोजगार देण्याचं आश्वासन दिलं होतं आणि गॅरंटी देणं ही त्यांची सवय बनून गेली आहे. मात्र, त्यांची गॅरंटी सारखी बदलत आहे. दरदिवशी नवीन गॅरंटी देतात आणि जुनी गॅरंटी विसरून जातात. त्यामुळं या सर्वांवर तुम्हाला विश्वास ठेवण्याची आवश्यकता नाही.

शरद पवार साहेब या देशातील एकमेव असे नेते आहेत, त्यांनी जे सांगितले, ते केले. मी आज सांगू शकतो,

की देशाच्या राजकारणामध्ये जर अशी कुणी व्यक्ती आहे, ज्यांचा प्रत्येक पक्षातील लोक सन्मान करतात, ते माननीय शरद पवार साहेब आहेत. देशातली परिस्थिती आज तुम्ही पाहात आहात, विमनस्कपणा वाढत चालला आहे, भावा-भावांमध्ये भांडणे लावली जात आहेत, इंग्रजांनी फूट पाडून राजकारण करण्याचे धोरण अवलंबले होते, पण, इंग्रज निघून गेले आणि मागे भारतीय जनता पार्टी आणि संघाच्या लोकांना सोडून गेले, जे आज त्याच धोरणानुसार राजकारण करत आहेत. हिंदू आणि मुसलमानांना लढवले जात आहे, धर्माला आधार मानून लोकांमध्ये नफरत निर्माण केली जात आहे, आणि त्यामुळे राहुल गांधीजींनी ४ हजार किलोमीटरची यात्रा कन्याकुमारीपासून काश्मिरपर्यंत काढली होती, ज्याने आपण भारतातील लोकांना जोडू शकू. त्यांनी म्हटले होते, की नफरत छोडो, भारत जोडो. त्यांनी म्हटले होते, की आम्ही नफरत की बाजार में, मोहब्बत दुकान खोलना चाहते हैं. देशाच्या प्रगतीसाठी हेच आवश्यक आहे. जोपर्यंत देशात शांतता,

सामंजस्य निर्माण होत नाही, तोपर्यंत आपण देशाला पुढे घेऊन जाऊ शकत नाही.

रोहित यांनी संपर्काचा जो मार्ग अवलंबला आहे, त्यावर त्यांनी चालत राहावे, हीच अपेक्षा आहे. शेवटी जाता जाता सांगेन, की इंडिया आघाडीने लवकरात लवकर जागावाटपाचे सूत्र निश्चित करावे, जेणेकरून आगामी लोकसभा निवडणुकीत सर्व पक्षांना आपले धोरण ठरवता येईल आणि आपण सर्वजण एकजुटीने निवडणुकीला सामोरे गेल्यास विजय निश्चित आहे. त्याचप्रमाणे ज्या मशिनमध्ये चीप बसवलेली असते, ती मशिन सॉफ्टवेअरच्या निर्देशानुसार चालते आणि लोकशाही मानणाऱ्या अनेक देशांमध्ये ईव्हीएमचा वापर केला जात नाही. भारतातही त्याविषयी सखोल चर्चा झाली पाहिजे आणि त्यावर सर्वसहमती बनवण्याची आवश्यकता आहे. आपण मला याठिकाणी बोलावलंत, त्याबद्दल मी सर्वांचं आभार मानतो. जय महाराष्ट्र!

■

सत्ता परिवर्तन केल्याशिवाय दिवस सुरुवाचे येणार नाहीत पृथ्वीराज चव्हाण

सर्वप्रथममी आज आदरणीय पवार साहेबांना त्यांच्या वाढदिवसाच्या निमित्तानं हार्दिक शुभेच्छा देतो.

त्यांचं वय झालं, तरी एक नवी संघर्षाची सुरुवात महाराष्ट्राच्या आणि देशाच्या राजकारणामध्ये त्यांच्या नेतृत्वाखाली होतेय आणि म्हणून या युवा पिढीला प्रेरणा देण्याकरता आणि त्यांनी स्वतः युवा अवस्थेमध्ये ज्याप्रकारे युवक काँग्रेसचं काम केलं, युवा शक्तीला संघटित केलं, त्याचप्रमाणं रोहित पवार आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांना आशीर्वाद, प्रेरणा देण्याकरता, मार्गदर्शन करण्याकरता ते निश्चितपणे हाताच्या बाह्या मागे सारून पुन्हा उभे राहिलेले आहेत. त्यांचं कौतुक करावं तेवढं थोडं आहे.

रोहित पवार यांचं मनःपूर्वक कौतुक करतो. त्यांचं अभिनंदन करतो, की त्यांनी पुणे ते नागपूर अशी आठशे किलोमीटरची यात्रा पंचेचाळीस दिवसात पूर्ण केली. यात्रेमध्ये काय काय घडलं, ते आपल्याला रोहित पाटलांनी सांगितलं, रोहित पवारांनी सांगितलं. प्रचंड संघर्षामध्ये आज ते नागपूरला येऊन धडकले आहेत. ते युवकांचे प्रश्न घेऊन तुमच्यासमोर आलेले आहेत. ते शेतकऱ्यांचे प्रश्न घेऊन तुमच्यासमोर आलेले आहेत. ते पश्चिम महाराष्ट्रातल्या, मराठवाड्यातल्या, विदर्भातल्या शेतकऱ्यांना भेटून, त्यांचं दुःख स्वतः त्यांनी पाहिलेली आहेत. त्यांच्या व्यथा ऐकलेल्या आहेत.

आपल्यासमोर सांगितलेल्या आहेत. युवकांच्या आणि शेतकऱ्यांच्या मागण्या घेऊन आज विधानसभेवर त्यांचा हा प्रचंड, विशाल मोर्चा धडकलेला आहे. त्यांना माझ्या शुभेच्छा आहेतच, पण, आज रोहित पवारांनी जे प्रश्न मांडलेले आहेत, ज्या प्रश्नांना घेऊन ते पुढे गेलेले आहेत. मी आपल्याला आश्वासन देतो, की महाविकास, इंडिया आघाडीचे सर्व

घटक पक्ष येणाऱ्या राजकीय आव्हानाला म्हणजे २०२४ची लोकसभा निवडणूक असेल, किंवा नंतर होणार विधानसभा निवडणूक असेल, याठिकाणी या देशातील लोकशाही टिकवण्याकरता, या देशातलं संविधान टिकवण्याकरता, या देशातील शेतकऱ्यांचे प्रश्न सोडवण्याकरता, लोकांचे प्रश्न सोडवण्याकरता आपल्याला आज सत्ता परिवर्तन करावं लागेल आणि हे करणं आपल्या हातात आहे. तुम्ही सगळे संघटित झाला, तुम्ही सगळे ताकदीनं उभे राहिलात तर निश्चितपणे येणाऱ्या निवडणुकीच्या आव्हानामध्ये सत्ता परिवर्तन झाल्याशिवाय राहणार नाही. आपल्याला पवार साहेबांचा आशीर्वाद आहे. युवा शक्तीची प्रेरणा आपल्याला आहे. हे निश्चित झाल्याशिवाय राहणार नाही. आज सरकार निद्रिस्त अवस्थेमध्ये आहे. जे आमदार आपला पक्ष सोडून शिवसेनेतून आणि राष्ट्रवादीतून गेले, ते मंत्री झाले. त्यांना जी जी आश्वासनं दिली होती, ती पूर्ण करण्यामध्ये आज एकनाथ शिंदे आणि त्यांचं सरकार व्यस्त आहे. आज सरकार कॅश अँड कॅरी सरकार चाललेलं आहे. आज कुठलीही जनतेची कामं होत नाहीत. आज महाराष्ट्रामध्ये दुष्काळ पडलेला आहे. पिण्याच्या पाण्याची गंभीर समस्या निर्माण झाली आहे. अवकाळी पावसानं सगळी पिकं उद्ध्वस्त झालेली आहेत. सोयाबीनचे, कापसाचे भाव कोसळलेले आहेत. अवकाळीमुळं संत्री, मोसंबी अशी सगळी पिकं उद्ध्वस्त झालेली आहेत. अजूनही एकनाथ शिंदे सरकारला जाग आलेली नाही. शेतकऱ्याला मदतीचा हात दिला पाहिजे. पिक विम्याचं अग्रीम दिलं पाहिजे, नुकसान भरपाई दिली पाहिजे. त्याबद्दल काही हालचाल होत नाही. शेतकरी कर्जमाफी योजनेचे सगळे पैसे दिले गेलेले नाहीत. त्यामुळं या सरकारला लवकरात लवकर आपण इथून घालवलं पाहिजे. सत्तेमध्ये परिवर्तन केलं पाहिजे आणि ते केल्याशिवाय

महाराष्ट्राच्या जनतेला, महाराष्ट्रातल्या युवकांना, महाराष्ट्रातल्या शेतकऱ्यांना सुखाचे दिवस येणार नाहीत.

आज एका बाजूला सरकार १६७ सरकारी जागांचं खासगीकरण करायला निघालेले आहे. कार्यकारी जागादेखील खासगीकरण करायला निघालेले आहे. जनतेच्या आणि युवकांच्या आवाजामुळं त्यांना तो जीआर परत घ्यावा लागला. आज शाळा तर

दत्तक योजनेखाली खासगी, मोठ्या मोठ्या उद्योगपतींनी जिल्हा परिषदेच्या शाळा द्यायचं चाललेलं आहे. सरकार शिक्षणापासून, आरोग्यापासून आपली जबाबदारी टाळत आहे. आज सरकार चालवायला पैसे नाहीत. ६० लाख कोटींच्यावर महाराष्ट्र सरकारवर कर्ज झालेलं आहे. सरकारी कर्मचाऱ्यांचे पगार द्यायला उद्या पैसे पुरतील की नाही अशी परिस्थिती निर्माण झालेली आहे. इथं जुगार खेळण्याकरता प्रोत्साहन दिलं जातंय. आयपीएल बेटिंगमध्ये हे प्रोत्साहन दिलं जातंय. गुटखा खाण्यामध्ये प्रोत्साहन दिलं जातंय आणि त्यातून काहीतरी कर गोळा होतो की काय? कालच विधिमंडळामध्ये कॅसिनोवर जीएसटीचा कर ठरवण्यात आला. म्हणजे कॅसिनोदेखील राज्यात सुरू करण्याची सुरुवात झालेली आहे. कसं सरकार चाललं आहे? हे शाहू-फुले-आंबेडकरांचं सरकार आहे का? फुले-शाहू-आंबेडकरांच्या विचारांना आपण तिलांजली देणार आहे का?

तुमचे या नागपूरचे नेते देवेंद्र फडणवीस किती खरं बोलतात, किती खोटं बोलतात, सत्ता मिळवण्याकरता कुठल्या पातळीपर्यंत जाऊ शकतात हे आपण सर्वांनी पाहिलेलं आहे. या लोकांच्यावर विश्वास ठेऊ नका आणि हेच सांगायला रोहित पवार पुण्यापासून नागपूरपर्यंत युवा संघर्ष यात्रेनं तुमच्याकडं आलेले आहेत. त्यांना आशीर्वाद द्या, त्यांचे हात बळकट करा. येणाऱ्या निवडणुकीत इंडिया आघाडीच्या सर्व उमेदवारांना ताकद देऊन या भ्रष्ट सरकारचं आणि शेतकऱ्यांच्या विरोधी असलेल्या सरकारचं, अर्थव्यवस्थेचं वाटोळं करणाऱ्या सरकारचं आपण याठिकाणी नामोनिशाण मिटवून टाकूया. त्यांना हाकलून देऊया. हीच विनंती आपल्या सर्वांना करतो. पुन्हा एकदा रोहित पवार यांना शुभेच्छा देतो, पवार साहेबांना शुभेच्छा देतो आणि थांबतो. जय हिंद! जय महाराष्ट्र!!

पक्ष फोडणाऱ्यांना आम्ही निवडणुकीत फोडून काढू

संजय राऊत

आज आदरणीय शरद पवार साहेबांचा वाढदिवस आहे. मोठ्या पवार साहेबांना शुभेच्छा देण्यासाठी आणि छोट्या पवारांना आशीर्वाद देण्यासाठी आपण इथं जमलेलो आहोत. मधले पवार लटकत पडलेत कुठे तरी. त्यांना लटकतच राहूद्या. लटकत लटकत खाली पडतील आणि मग त्यांना कळेल, की आपण चुकीच्या झाडावर लटकलेलो आहे. ही मर्दाची सभा आहे. ही लढणाऱ्यांची आणि संघर्ष करणाऱ्यांची सभा आहे. ही पळपुट्यांची, गांडूंची सभा नाहीये. आम्ही लढू, आम्ही संघर्ष करू आणि या महाराष्ट्रावर पुन्हा एकदा महाविकास आघाडीचं सरकार आणू.

नरेंद्र मोदी गॅरंटी देण्यासाठी देशात फिरत आहेत; पण ही सभा एक गॅरंटी देतेय नरेंद्र मोदींना, २०२४ला तुम्ही सत्तेवर येत नाही ही आमची गॅरंटी आहे. २०२४ला फडणवीस तुम्ही सत्तेत नसाल ही आमची गॅरंटी आहे. एक फुल आणि दोन डाऊटफुल असे हे सरकार आहे. याच्यात फुल कोणीच नाही. याच्यामध्ये जर फुल कोण असतील तर माननीय शरद पवार आणि उद्धव ठाकरे साहेब आहेत. या दोघांच्या नेतृत्वाखाली या महाराष्ट्रात आणि देशामध्ये आपल्याला क्रांती करायची आहे हे लक्षात घ्या. आमची तयारी आहे ना संघर्ष करण्याची. अनिलबाबू इथे बसले आहेत. ते आमच्याबरोबर जेलमध्ये होते आणि जेलमधली मैत्री पक्की असते. संघर्ष करणाऱ्यांची मैत्री पक्की असते. आम्ही झुकलो नाही, वाकलो नाही, तुटलो नाही. या ना अंगावर. मी बाळासाहेब ठाकरेचा शिवसैनिक आणि पवार साहेबांचा चेला आहे. रोहित पवार आपण आठशे किलोमीटर चाललात. दहा वर्षांपासून देश थांबलेला आहे. म्हणून आपल्याला चालावं लागतंय. काय सांगतात मोदी, मोदी, मोदी. हा देश दहा वर्षांपासून एका डबक्यामध्ये, या देशाचं डबकं करून हा देश थांबवला गेलाय. कोणते प्रश्न आहेत?

या देशातला शेतकरी नाराज आहे, या देशातला तरुण नाराज आहे. या देशातली महिला नाराज आहे. या देशामध्ये सुखी कुणी नाही. मग सरकार कशाकरता चालवताय? २००९ साली तेव्हाचे पंतप्रधान अटलबिहारी वाजपेयी यांनी गुजरातच्या मुख्यमंत्रीपदावरून नरेंद्र मोदी काढण्याचा निर्णय घेतला होता. पण, तेव्हा बाळासाहेब ठाकरे यांनी त्यांना असं करू नका म्हणून सांगितलं. मोदी गेले तर गुजरात गेले असं म्हणाले होते. पण आता आख्या देश सांगतोय, की मोदी आया तो देश गया. आपल्याला अत्यंत सावधपणे यापुढील वाटचाल करायची आहे, यापुढे आपल्याला व्यवस्थित पाऊले टाकायची आहेत. ही अत्यंत विराट सभा नसून देशाची वाट लावणाऱ्यांना दिलेला हा इशारा आहे. तीन राज्यात काय झालं याच्याशी आम्हाला देणंघेणं नाही. या महाराष्ट्रात काय होणार याच्याशी आम्हाला पडलेलं आहे. हा महाराष्ट्र छत्रपती शिवाजी महाराज, मर्दाचा महाराष्ट्र आहे. महाराष्ट्र मेले तर राष्ट्र मेले. मराठ्याविना राष्ट्रगाडा न चाले असं सांगणारा हा महाराष्ट्र आहे. हा महाराष्ट्र झुकणार नाही. हा महाराष्ट्र तुमच्या छाताडावर पाय रोवून उभा राहील. आणि या महाराष्ट्राचा स्वाभिमान काय आहे तेही दाखवेल. आमचे पक्ष फोडता, आम्ही तुम्हाला फोडून काढू, हे आम्ही २०२४ला दाखवू. बाळासाहेब यांचे वय झाले नव्हते, पवार साहेब यांचे देखील वय झालेले नाही. हे राज्य आणि देश सदैव लढणाऱ्यांच्या मागे उभे राहते. जेव्हा जेव्हा या राज्यातील नेता चालायला सुरुवात करतो तेव्हा तेव्हा परिवर्तन होते हा इतिहास आहे. रोहित पवार यांच्या माध्यमातून परिवर्तनाची हि सुरुवात आहे. आपण सगळे एक आहोत. महाविकास आघाडी म्हणून एक आहोत, इंडिया अलायन्स म्हणून एक आहोत आणि मराठी माणूस म्हणून एक आहोत. जय हिंद! जय महाराष्ट्र!!

■

युवा संघर्ष यात्रेचा जो समारोप आहे, हा समारोप आणि आदरणीय शरदचंद्रजी पवार साहेबांचा वाढदिवस म्हणजे हा एक विलक्षण योगायोग आहे. कारण याला अनेक परिमाण आहेत, अनेक संदर्भ आहेत. कारण जेव्हा युवा संघर्ष यात्रा सुरू झाली, रोहित दादाच्या संकल्पनेतून सुरू झाली, तर युवा म्हणजे काय? युवा म्हणजे काय, तर प्रवाहाची दिशा बदलण्याची ताकद असणारा युवा, लाथ मारेल तिथे पाणी काढेल ही धमक असणारा युवा, डोळ्यात स्वप्न, मनगटात रग आणि श्वासात वादळ ज्याच्या असतात, त्याला युवा म्हणतात आणि या युवकांना आजही लढण्याची जी प्रेरणा देतायत, ते आदरणीय शरदचंद्रजी पवार साहेब आहेत.

आज आदरणीय पवार साहेब या युवा संघर्ष यात्रेच्या समारोपासाठी उपस्थित आहेत हा विलक्षण योगायोग आणि यासाठी मी माननीय प्रदेशाध्यक्ष जयंतरावजी पाटील साहेब यांचे मनापासून आभार मानतो, की हा योगायोग आपण जुळवून

घडामोड झाली. परवाच त्यांचा एक कार्यकर्ता भेटला होता. त्या कार्यकर्त्याची बायको तक्रार करत होती, म्हटलं आता कार्यकर्ता तरी खूश असला पाहिजे. पण आता त्याच्या बायकोची नेमकी तक्रार काय? तर बायकोची तक्रार ही होती, पोराना सांगायचं कसं चोरी वाईट आहे. इथं पक्ष चोरायला लागले, इथं चिन्ह चोरायला लागले आणि आमचे हे तर त्यांच्या पंक्तिला जाऊन बसलेत, तर आम्ही पोराना कसं सांगू, की चोरी वाईट आहे.

नंतर दुसरी घडामोड घडली. त्या घडामोडीमध्ये विकासासाठी ही घडामोड झाली असं सांगितलं गेलं. जेव्हा विकासासाठी घडामोड झाली, तेव्हा महाराष्ट्रातल्या युवकांसमोर हा प्रश्न निर्माण झाला, की जेव्हा कांद्यावर आधी ४० टक्के निर्यात शुल्क लादलं गेलं, त्यानंतर आता कांद्याची निर्यातबंदी झाली, या जर निर्यातबंदीचा विचार केला, तर कांद्याचे भाव पंधरा रूपयांनी पडलेत. एकट्या पुणे जिल्ह्यातला

महाराष्ट्राचे हित पायदळी तुडवले जातंय अमोल कोल्हे

आणलात कारण, ही युवा संघर्ष यात्रा तब्बल ८०० किलोमीटर चालत असताना अनेक युवकांचे अनेक प्रश्न असतील कारण, युवकांच्या मनामध्ये, अनेक जण मत मांडतात, की राजकारणाचं काही खरे नाही. बरोबर ना? वाटायला लागलं ना, राजकारणाचं काही खरं नाही. पण, युवकांच्या जवळ जाऊन विचारलं, तर ते सांगतील राजकारणाचं खरं आहे. पण, राजकारण्याचं काय खरं नाही. कारण अनेक जण सांगत होते, की अनेकांच्या मनात संभ्रम होते, की बटन कुठलंही दाबलं तरी मत कमळाला जातं. बरोबर? काही दिवसांपूर्वीपर्यंत हीच परिस्थिती होती. आता लोकं म्हणायला लागली, की निवडून कोणालाही दिलं तरी तो कमळाबाईंच्या आश्रयाला जातोय.

मध्यंतरी तर दोन मोठ्या घडामोडी झाल्या. पहिली घडामोड झाली, तेव्हा सांगितलं गेलं, की हिंदुत्वासाठी ही

कांदा बघितला, तर तीन लाख टन कांदा आहे. किलोला पंधरा रूपये म्हटलं, तर केवळ कांदा उत्पादक शेतकऱ्याचं जे नुकसान होतंय, ते तीनशे कोटी रूपयांचं नुकसान एका दिवसाचं होतंय. आता सांगा, विकासासाठी गेलेल्या कुणी एका दिवसात तीनशे कोटी आणले.

दुधाचे भाव अकरा रूपयांनी पडलेत. २ जुलैला ही गोष्ट घडली, बरोबर. विकासासाठी जे गेले ते २ जुलैला गेले. अकरा रूपयांनी दुधाचे भाव पडले. पुणे जिल्ह्यातलं दुधाचं संकलन बघितलं, तर २६ लाख लिटर हे दुधाचं संकलन आहे. दिवसाचं जर दहा रूपयांचं नुकसान म्हटलं, तर दोन कोटी ६० लाखाचं दिवसाचं नुकसान, महिन्याचं नुकसान ७८ कोटीचं आणि सहा महिन्याचं नुकसान पाचशे कोटीचं. जे विकासासाठी गेले त्या आमदाराला विचारा, की कुणी ५०० कोटीचा निधी

आणला. म्हणून हा जो संपूर्ण प्रवास विकासासाठी सांगितला जातो त्याची ही खरी परिस्थिती.

आता आमच्या भागात घडामोड मोठ्या प्रमाणावर आहे. नुकत्याच जन्मलेल्या गोच्याला जर विचारलं, की तुला गाड्याला पळायचं की नंदी बैल व्हायचं. गोरा म्हटला, गाड्याला पळलेलं चांगलं. म्हटलं, अरे गाड्याला पळलं तर उर फाटंस्तोवर धावावं लागतंय. गोरा म्हटला, जर गाड्याला पळालो तर स्वकर्तृत्वावर पळता येतं आणि नंदी बैल झालं तर गुबूगुबू वाजलं, की फक्त मान डोलवावी लागते. आणि आज ती महाराष्ट्राची परिस्थिती आहे. महाराष्ट्राच्या शेतकऱ्यांची वाईट अवस्था आहे. पिक विम्याची वाईट अवस्था आहे. शेतमालाला भाव नाही. अवर्षणाची, अवकाळीची अवस्था आहे. पण, दिल्लीतून गुबूगुबू वाजलं, अमुक अमुक यांना मुख्यमंत्री करायचंय, तर नंदी बैल माना डोलावतात.

ते उदाहरण असं होतं, की लाचारीनं मान झुकवली तळवे चाटण्याच्या उद्दीष्टानं तर नजरेला नजर भिडवून कधीच आपला हक्क मागता येत नाही आणि हा हक्क मागण्याचं काम युवा संघर्ष यात्रेच्या माध्यमातून रोहित दादा करतायतं, यासाठी त्यांचं मनापासून अभिनंदन करतो आणि जाता जाता नागपूरच्या भूमीत बोलताना कवीवर्य सुरेश भटांच्या ओळी सांगतो, की लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी या कवितेचा शेवट असा आहे, कारण महाराष्ट्रातल्या युवकांच्या हक्काचे रोजगार पळवले जातायतं. पण, महाराष्ट्रातलं सरकार काही बोलत नाही. अभिमानानं सांगतात, की ट्रिपल इंजिनचं सरकार आहे. पण, परवा एकानं मला सांगितलं, की हे ट्रिपल इंजिनचं नाही, तर एक फुल, दोन हाफचं सरकार आहे. म्हणजे एक जण तिथं धोकेबाजीनं एक आहे, अर्धा हा बळजबरीनं आहे आणि अर्धा हा नाईलाजानं आहे. आता धोकेबाजीनं कोण, नाईलाजानं

युवकांना रोजगार नाही. त्यांच्या तोंडाला पानं पुसली गेली. पण, दिल्लीवरून गुबूगुबू वाजलं, की नंदी बैलासारखी मान डोलवावी लागते आणि म्हणून हा प्रश्न महाराष्ट्रातल्या शेतकऱ्यांना पडलाय, माता भगिनींना पडलाय, युवकांना पडलाय, की प्रत्येक वेळी जर गुबूगुबू वाजलं, की तुम्ही म्हणता त्यांना पंतप्रधान करायचंय, मग महाराष्ट्राला हा प्रश्न पडला, की महाराष्ट्राचं हित हे पायदळी तुडवलं गेलं, तरी तुम्हाला त्यांना पंतप्रधान करायचंय?

म्हणून महाराष्ट्रामध्ये ही परंपरा होती. जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराज दिल्लीच्या तख्तासमोर उभे राहिले, तेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराजांनी एक उदाहरण घालून दिलं.

कोण आणि बळजबरीनं कोण हे तुम्ही ठरवा. पण यांच्यासाठी खरं तर प्रत्येक वेळी दिल्लीसमोर गुडघे टेकण्याची जी भावना आहे, त्यासाठी सुरेश भटांची कविता ती अशी आहे, पाहुणे जरी असंख्य पोसते मराठी, आपुल्या घरात हाल सोसते मराठी. असे कितीक खेळ पाहते मराठी, शेवटी मदांध तख्त फोडते मराठी. आणि हे मदांध तख्त फोडण्याची ताकद आई जगदंबा आदरणीय पवार साहेबांच्या रूपानं महाराष्ट्रातल्या युवकाला देवो अशी अपेक्षा व्यक्त करतो आणि पुन्हा एकदा या युवा संघर्ष यात्रेसाठी रोहित दादांचं अभिनंदन करतो आणि थांबतो. धन्यवाद! जय शिवराय!!

आज आदरणीय पवार साहेब हे फक्त ८४ वयाचे झालेले आहेत आणि या महाराष्ट्रामध्ये, या देशामध्ये सामान्य लोकांसाठी लढणारा जर सगळ्यात तरुण योद्धा कोण असेल तर ते आदरणीय पवार साहेब आहेत.

अनेक लोकांनी मला प्रश्न केले की, ही युवा संघर्ष यात्रा कशासाठी? गेल्या ५ ते ६ वर्षांमध्ये राजकीय क्षेत्रामध्ये काम करत असताना जिल्हा परिषद सदस्य म्हणून, नंतर कर्जत जामखेडच्या सर्व नागरिकांनी मला आशीर्वाद दिला, मी आमदार झालो आणि आमदार झाल्यानंतर अधिवेशनामध्ये सुद्धा युवकांचे, विद्यार्थ्यांचे प्रश्न मांडले पेंपर फुटीचा मुद्दा असेल, तसंच एमपीएससी भरतीमध्ये होणारा भ्रष्टाचार असेल, बेरोजगारीचे मुद्दे असतील, हे सगळे मुद्दे मांडल्यानंतर शासनाकडून मला उत्तर काय आलं असेल तर, आजची पिढी सीरियस नाही. म्हणजे तुमच्या सर्वांची मुलं सीरियस नाहीत. आपल्या सर्वांचे मित्र, आपल्या भगिनी, आपली भावंड हे सीरियस नाहीत. काही चांगल्या पत्रकारांनी जो काय स्पर्धा परीक्षेमध्ये भ्रष्टाचार होतो तो उघडकीस आणला आणि अधिवेशनामध्ये आम्हा सर्वांना उत्तर काय मिळालं? त्याच पत्रकारावर आम्ही हक्कभंग आणू. मग, सामान्य लोकांचे मुद्दे जर आम्ही अधिवेशनात मांडत असू आणि ते विषय मांडत असताना सरकारकडून जर या मुद्द्यांवर चर्चा केली जात नसेल, हे मुद्दे सोडवण्यासाठी प्रयत्न केले जात नसतील तर माझ्यासारखा एक कार्यकर्ता हताश झाला. हताश झाल्यानंतर आदरणीय पवार साहेबांना मी भेटलो, योगायोगाने गांधी जयंती होती. पवार साहेबांना मी सांगितलं, साहेब तुमच्याकडे

सामान्य लोकांचे प्रश्न सोडवण्यासाठी लढणार

रोहित पवार

बघून याच्या आधीचे जे सर्व राजकीय नेते आहेत, पूर्वीचे जे राजकारण आहे त्याच्याकडे बघून आम्ही राजकारणामध्ये यायचा निर्णय घेतला. पण, हा निर्णय घेतल्यानंतर सामान्य लोकांचे जर प्रश्न अधिवेशनामध्ये मांडले जात नसतील, ते सोडवले जात नसतील आणि आम्ही सर्व युवा या लोकसंख्येच्या ६० टक्के आहोत आणि आमच्या बद्दल कोणीच बोलत नाही.

याच्याबद्दल काय केलं पाहिजे? तर

आदरणीय पवार साहेबांनी सांगितलं, की याच्यासाठी तुम्हाला संघर्ष करावा लागेल, याच्यासाठी तुम्हाला रस्त्यावर उतरावं लागेल, तुम्हा सर्वांना संघटित व्हावं लागेल आणि मग त्याच दिवशी पत्रकारांना आदरणीय जयंतराव पाटील साहेब असतील किंवा आमच्या सुप्रिया ताई असतील अशा सर्व नेत्यांच्या मार्गदर्शनाखाली आणि पवार साहेबांकडून प्रेरणा घेऊन आम्ही युवा संघर्ष यात्रेची सुरुवात केली.

सुरुवातीला शारिरीक त्रास खूप झाला. आमच्या विरोधकांनी आमच्यावर टीका केली. टीकेला आम्ही महत्त्व देत नाही. जी लोकं रस्त्यावरच उतरत नाहीत, जी लोकं लोकांमध्येच जात नाहीत, फक्त सत्तेसाठी ते लढत असतील, त्यांच्या टीकेला आम्ही भावसुद्धा देत नाही. मग सामान्य लोकांमध्ये जाऊन आम्ही जेव्हा यात्रेची सुरुवात केली, तेव्हा खूप त्रास झाला. पाय दुखले, फोड आले, पण, जेव्हा केव्हा आम्ही लोकांच्यात जायचो, लोकांशी बोलायचो, तेव्हा तिथे असलेले विद्यार्थी, युवा, शेतकरी, कष्टकरी त्यांचा संघर्ष जेव्हा आम्हाला सांगायचे, जसं एका विद्यार्थ्यांनं आम्हाला पुण्यामध्ये सांगितलं, की दादा, सरकार जे आमच्याकडून हजार रुपयांची वसुली करत आहे, मी पंधरा पेंपर दिले आणि मला पंधरा हजार रुपयांचा खर्च आला, मी साधा शेतकऱ्याचा मुलगा आहे, आज सोयाबीन, कपाशीचं पीक अडचणीत आलंय. माझ्या आई-वडिलांकडं पैसा नाही. माझ्या आईनी तिच्याकडं असणारा शेवटचा जो दागिना,

मंगळसूत्रसुद्धा विकलं आणि हे शेवटचे हजार रूपये मला दिले. जेव्हा हा अनुभव त्या मुलाकडून ऐकला, डोळ्यामध्ये पाणी आलं. त्यामुळं हे जे पाय दुखतात, पाठ दुखत होती, फोड आले, हा जो संघर्ष महाराष्ट्रामध्ये आजचा युवा करत आहे, त्याच्या संघर्षासमोर या सगळ्या गोष्टी लहान आहेत. याला काही महत्त्व नाही. आज खऱ्या अर्थानं या युवांसाठी संघर्ष करावा लागेल.

माझ्या नगर जिल्ह्यामध्ये जामखेड तालुक्यामध्ये चालत असताना एका शेतकऱ्यानं त्याच्या शेतामध्ये जो कोबी लावला होता, त्याच्यावरनं ट्रॅक्टर फिरवला. त्या शेतकऱ्याला भेटून असं का केलं म्हणून विचारलं. त्यानी सांगितलं, की खताच्या किंमती वाढल्यात, खर्च वाढलाय. अशा परिस्थितीत या पिकाला मार्केटमध्ये घेऊन जाणंसुद्धा आम्हाला परवडत नाही.

पण, मला हे परवडत नाही. माझा मुलगा जर इंजिनिअर झाला, तर कदाचित आमचं भविष्य हे चांगलं होईल, म्हणून मी माझ्या मुलाला कष्ट करून, तीन-साडेतीन लाख खर्च करून इंजिनिअर बनवला. बीड जिल्ह्यातल्या या व्यक्तीला मी विचारलं, की मग मुलगा कुठाय. तर त्यानी सांगितलं, दोन वर्षे इंजिनिअर होऊन झालं, पण आज तो माझ्याबरोबर वडापाव विकतोय. एवढा खर्च करून इंजिनिअर बनवल्यानंतरही तो वडापावच विकत असेल तर त्याला शिकवला नसता तर बरं झालं असतं. महाराष्ट्रातल्या अनेक लोकांची आज ही भावना आहे.

मला हेच सांगायचंय, की अधिवेशनामध्ये याच्यावर चर्चा झाली पाहिजे. अधिवेशनामध्ये स्पर्धा परीक्षा, बेरोजगारीवर चर्चा झाली पाहिजे. आज कापसाला सात हजार रूपये भाव आहे, कसा परवडणार. केंद्र सरकारनं ऑस्ट्रेलियातून कापूस

युवा संघर्ष यात्रेच्या समारोपप्रसंगी रोहित पवार आणि रोहित पाटील यांना गौरविण्यात आले. तेव्हा व्यासपीठावर बाळासाहेब थोरात, जयंत पाटील, संजय राऊत, शरद पवार, पृथ्वीराज चव्हाण, एकनाथ खडसे, हर्षवर्धन देशमुख व शशिकांत शिंदे.

याच्याआधी कांद्याची अडचण होती. कांद्याला भाव नाही मिळाला. कांद्याला जेव्हा भाव मिळतो, तेव्हा एक्सपोर्ट बंद केलं जातं. कपाशीला जेव्हा भाव मिळतो, तेव्हा इम्पोर्ट केलं जातं. अशावेळी आमच्यासारख्या शेतकऱ्यांनी काय करायचं. त्यामुळं आम्ही आमच्या कष्टानं पिकवलेल्या पिकावर ट्रॅक्टर चालवावा लागतो. या सगळ्या गोष्टी जेव्हा आम्ही ऐकत होतो, जेव्हा ते सर्व सांगत होते, या सगळ्या गोष्टी समजून घेत असताना दररोज २८ किलोमीटर आम्ही चालत होतो, तो प्रवास आम्हाला कळतसुद्धा नव्हता. अनेक बेरोजगार युवा भेटले. आम्हाला एक वडापाव विकणारा व्यक्ती भेटला, त्यानी मला सांगितलं, की माझ्या मुलाला मी इंजिनिअर केलं. मी फक्त चौथीपर्यंत शिकलोय. गेली वीस वर्षे मी भजी, वडापाव विकतोय. कष्ट करतो. छप्पराच्या घरात राहतो. मला चांगली गाडी घ्यायचीय, चांगलं घर बांधायचंय,

मागवला. त्यामुळं दहा हजाराचा भाव सात हजारावर आला. ऑस्ट्रेलियाच्या शेतकऱ्याचं भलं करायचं आणि मग आपल्या शेतकऱ्यानं काय फाशी घ्यायची. अशीच जर परिस्थिती आपल्या महाराष्ट्रामध्ये असेल तर आपल्या सगळ्यांना यासाठी लढावं लागेल. ट्रॅक्टर, डिझेल, पेट्रोलच्या किंमती वाढतायत. याच्यावर चर्चा का होत नाही. शेतकऱ्याचे फक्त खर्च वाढत चाललेत. सोयाबीन, कपाशीचे भाव सहा वर्षांपूर्वी होते, तेवढेच आजही आहेत. द्राक्षाचीही तीच स्थिती आहे. आम्ही आठशे किलोमीटर चाललो. याच्यामध्ये आम्हाला शक्ती प्रदर्शन करायचं नव्हतं. लोकांना समजून घ्यायचं होतं, लोकांच्या अडचणी जाणून घ्यायच्या होत्या.

आदरणीय पवार साहेबांच्या मार्गदर्शनाखाली काम करणारे आम्ही सर्व कार्यकर्ते आहोत. शेतकऱ्याच्या शेतामध्ये गेल्यानंतर

कळालं, की दहा दहा दिवस झाले तरी कुठलाही अधिकारी पंचनाम्यासाठी शेतामध्ये आलेला नाही. गेल्या वर्षीचंच अनुदान जर आमच्या शेतकऱ्याला मिळालं नसेल, तर यंदाच्या अनुदानाची आम्ही कशी अपेक्षा ठेवायची. एक रूपयाला विमा देतो असं भाषण करताना जणू भीक देतोय असं दाखवलं. शेतकऱ्यांचं म्हणणं, की आम्हाला एक रूपयात विमा देऊ नका, तुम्ही हजार, दोन हजार रूपये घ्या. पण जेव्हा केव्हा आम्ही अडचणीत येतो, तेव्हाच लगेच मदत झालीच पाहिजे. हाही मुद्दा आम्ही संघर्ष यात्रेमध्ये घेतलाय.

सरकार कुठलंही असो, सामान्य लोकांच्या प्रश्नांबद्दल चर्चा झालीच पाहिजे. मुद्द्यांवर बोललं गेलंच पाहिजे. युवांच्याबद्दल

बोललं गेलंच पाहिजे. युवांच्या अडचणी या सुटल्याच पाहिजेत. असं आमच्या सगळ्या युवांचं मत आहे. सगळ्या नेत्यांना मी विनंती करेन, की येणाऱ्या काळामध्ये इलेक्शन येतील, पण हे जे युवांचे प्रश्न आहेत, सामान्य लोकांचे मुद्दे आहेत, ते आपल्या महाविकास आघाडीच्या जाहीरनाम्यात आल्याच पाहिजेत आणि इलेक्शन लढताना धर्मवादावर किंवा जातीयवादावर लढायच्या नाहीत, पण त्या युवांच्या भवितव्यावर हे इलेक्शन लढलंच पाहिजे, शेतकऱ्यांवर इलेक्शन लढलंच पाहिजे असं आमच्या सगळ्यांचं मत आहे. आम्ही मुख्यमंत्र्यांना एक पत्र दिलं आहे. आम्ही जे काही अनुभवलं, लोकांच्या ज्या अडचणी आहेत, त्या सर्व त्या पत्रात दिल्या आहेत. हे जे सरकार आहे, ते झोपेचे सोंग घेतलेले सरकार आहे. त्या सरकारकडे मी तुमच्या अडचणी घेऊन जाणार आहे. इथे असणारे सर्व नेते जाणार आहेत, आमदार

जाणार आहेत. सरकारनं आमच्या मागण्यांची जर दखल घेतली नाही, तर आम्ही इथून विधिमंडळावर जाणार आहोत आणि या सामान्य लोकांच्या अडचणी सोडवण्यासाठी प्रयत्न करणार आहोत. यात्रे दरम्यान ज्या ज्या लोकांना आम्ही भेटलो, कुणीही रडलं नाही. कुणीही म्हटलं नाही, की आम्ही हे करू, ते करू. त्यांची फक्त विनंती होती, आमच्या अडचणी सोडवा. कुणीही जातीभेदाचं बोललं नाही, कुणीही धर्मभेदाचं बोललं नाही. त्यांनी फक्त विनंती केली, आमच्या अडचणी सोडवा. अहो, राजकारण फक्त हेच हवं. धर्मवादाचं, जातीवादाचं राजकारण नको. आपल्याला राजकारण पाहिजे असेल तर या गरीबांच्या अडचणी, युवांच्या अडचणी, या शेतकऱ्यांच्या, कष्टकऱ्यांच्या, वडिलधाऱ्यांच्या, माता-भगिनींच्या अडचणी आपल्याला सोडवायच्या आहेत आणि ज्या सरकारच्या योजना आहेत, त्या शेवटच्या घटकापर्यंत एक रूपयामुद्धा अतिरिक्त न देता कशा जातील यासाठी आपल्याला येत्या काळामध्ये प्रयत्न करायचेत. हे प्रयत्न आपण एकत्रित करू. मराठी माणसाची जिद्द ही अतिशय भक्कम आहे. मराठी माणूस दिल्लीसमोर कधी कालही झुकला नाही आणि उद्याही झुकणार नाही. आपल्या स्वाभिमानासाठी, महाराष्ट्राच्या हितासाठी आपल्या सर्वांचा लढा आहे.

या इलेक्शनमध्ये काही लोकं जाती-जातीमध्ये तेढ निर्माण करण्याचा प्रयत्न करतील. फक्त एक गोष्ट आपण सर्वांनी लक्षात घ्या, की जेव्हा दंगल होते, तेव्हा गरीबाचाच पोरगा हातामध्ये दगड घेतो, गरीबाच्याच डोक्यात तो दगड पडतो, गरीबांचीच घंरं जळतात, गरीबांचीच दुकानं फोडतात, जी बाकीची लोकं आहेत, तीच हे घडवून आणतात. बंगल्यात बसून फक्त तमाशा बघत असतात. जे लोकं फक्त विकासासाठी बोलतील, स्वाभिमानाबद्दल बोलतील त्यांचीच बाजू येत्या काळामध्ये आपल्या सर्वांना घ्यायचीय. म्हणून आपल्या मागण्यांची दखल घेतली गेली नाही, तर इथून थेट आपल्याला अधिवेशनावर धडकायचं आहे.

आदरणीय पवार साहेब, तुमच्या मार्गदर्शनाखाली आम्ही सर्वजण काम करणार आहोत. आदरणीय पवार साहेब, या वयातमुद्धा सगळ्यांसाठी लढत आहेत. सर्व नेते लढत आहेत. कालच्या दिवशी पवार साहेब रस्त्यावर उतरून तिथे असणाऱ्या कांदा प्रश्नासाठी लढत होते. त्यामुळं वय हा फक्त आकडा आहे. काय महत्त्वाचं आहे, तर मराठी माणसाची जिद्द आणि प्रयत्न हे आपल्या सर्वांसाठी महत्त्वाचे आहेत. आणि आदरणीय पवार साहेब हे आपल्यासाठी लढत आहेत आणि आपल्यालासुद्धा लढायचं आहे. साहेब, तुम्हाला बघितल्यानंतर आम्हाला लढायची प्रेरणा मिळते आणि या महाराष्ट्राच्या स्वाभिमानासाठी आम्ही सर्वजण लढू. एवढंच याठिकाणी सांगतो.

■ ■

१३ डिसेंबर २००१ मध्ये संसदेवर अतिरेक्यांनी केलेल्या हल्ल्यात मृत्युमुखी पडलेल्या व्यक्तींना श्रद्धांजली वाहताना.

म्हणजेच संवादातून देशासाठी हितकारक असे निर्णय केले जाऊ शकतात. दुर्दैवाने ही आदर्श स्थिती भारतात नष्ट झालेली आढळते. विरोधी पक्ष हे देशविरोधी असल्याचे सांगून सरकार एकतर्फी राज्यकारभार करित आहे. हा संसदीय लोकशाहीचा न्हास नव्हे तर देशाच्या

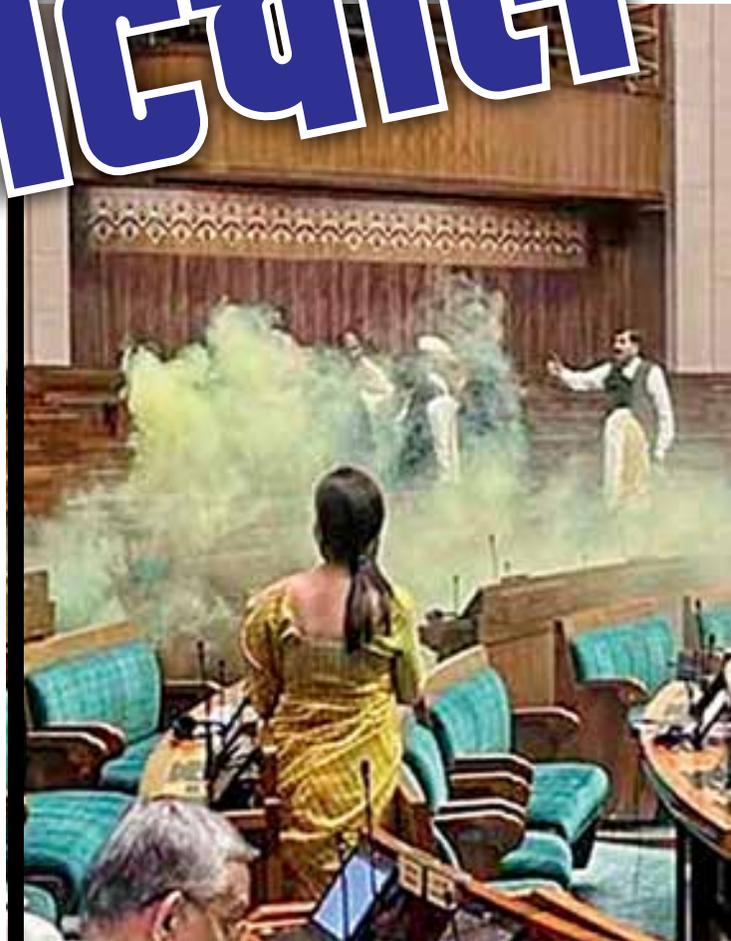
अनंत बागाईतकर

रा.स्व.संघाचे

एकेकाळचे बौद्धिक प्रमुख, प्रवक्ते असलेले मा.गो. वैद्य यांनी दिल्लीत एका पुस्तक प्रकाशनाच्या समारंभात बोलताना विचारसरणी व तत्वज्ञानाचे महत्व सांगताना त्यासंदर्भात एक महत्वपूर्ण टिप्पणी केली होती. राजकीय पक्षाचे उदाहरण देताना त्यांनी सांगितले होते की विचारसरणी किंवा तत्वज्ञान हा राजकीय पक्षांचा आत्मा असतो. माणसाचे शरीर जेव्हा चेतनाहीन किंवा आत्माहीन होते तेव्हा उरते ते फक्त कलेवर म्हणजेच मृत शरीर. हा नियम केवळ राजकीय पक्ष किंवा मानवी शरीरालाच लागू नाही. विविध संस्था, संघटना, व्यवस्था, प्रणाली यांनाही तो लागू पडतो.

याच तर्काच्या आधारे संसदीय लोकशाही प्रणालीबाबत बोलता येईल. संवाद, सहकार्य, समन्वय, सामोपचार, सर्वसमावेशकता हे संसदीय लोकशाही व्यवस्थेचे पंचप्राण आहेत. परंतु हे सर्व कुणाबरोबर करायचे हाही प्रश्न असतो. लोकशाही ही एकाच पक्षाने निर्माण होत नाही. त्यामध्ये सत्तापक्ष आणि प्रतिपक्ष किंवा विरोधी पक्ष ही दोन अंगे असतात. या दोन अंगांच्या दरम्यान वरील पंचप्राणांच्या द्वारे चैतन्य निर्माण होते. म्हणजेच या सर्वांच्या एकत्रित परिणामातून एका चैतन्यशील लोकशाही प्रणालीची निर्मिती होते. सत्तापक्ष हा कारभारी पक्ष असला तरी विरोधी पक्षांचे महत्व कमी किंवा हिणकस नसते. सत्तापक्षाला रोखण्याचे किंवा आवर घालण्याची प्रमुख जबाबदारी विरोधी पक्षांची असते. यामुळे सत्तापक्ष एककल्लीपणे किंवा एकतर्फीपणे राज्यकारभार निर्णय करू शकत नाही. या समन्वय व सल्लामसलतीतून

एकाधिकारशाहीकडे वाटचाल

२०१४ पर्यंत जपलेल्या उदारमतवादी लोकशाही राजकीय संस्कृतीचे हनन व अधःपतन आहे. ही लोकशाहीविरोधी स्थिती बदलण्याचे काम केवळ मतदारच करू शकतात. ही संधी त्यांना लवकरच मिळणार आहे.

डिसेंबरमध्ये संसदेचे हिवाळी अधिवेशन झाले. अधिवेशन गाजले ते काही युवकांनी अचानक किंवा अकस्मातपणे नवीन संसदेच्या लोकसभेत प्रेक्षककक्षातून उड्या मारल्याने. त्यांनी उड्या मारल्याच परंतु पिवळ्या रंगाचा धूरही सभागृहात सोडला. संसदीय सुरक्षेच्या दृष्टीने ही एक गंभीर चूक होती. किंबहुना ती अक्षम्य अशी चूक होती. या युवकांनी निवडलेला दिवसही फारच सूचक आणि महत्वाचा होता. १३ डिसेंबर हा तो दिवस होता. २००१ मध्ये याच दिवशी संसदेवर दहशतवादी आत्मघातकी हल्ला झाला होता. या वैफल्यग्रस्त युवकांनी हाच दिवस निवडल्याने त्यांच्या या आततायी कृत्याचे वेगळेच अर्थ लावले जाऊ लागले. दिल्ली आणि संसदेची सुरक्षितता हा केंद्रीय गृहमंत्रालयाच्या अधिकारातील विषय आहे. त्यामुळे साहजिकच विरोधी पक्षांनी गृहमंत्री अमित शहा

यांच्या राजीनाम्याची मागणी केली. त्याचप्रमाणे सभागृहात यासंदर्भात पंतप्रधानांनी येऊन निवेदन करावे अशी मागणी लावून धरली. यामध्ये काहीही गैर, अभूतपूर्व, असाधारण नव्हते. विरोधी पक्ष अशा प्रकरणात संबंधित मंत्र्यांच्या राजीनाम्याची मागणी करित असतातच. एखादा रेल्वे अपघात होतो तेव्हा सर्वप्रथम रेल्वेमंत्र्यांच्या राजीनाम्याची मागणी करण्याचा प्रकार नेहमीच्या शिरस्त्याचा आहे. परंतु या सरकारने विरोधी पक्षांच्या मागण्यांकडे साफ दुर्लक्ष करण्याचे ठरविले. पंतप्रधानांनी तर विरोधी पक्षांची दखल घेण्याचे कधीचेच सोडले आहे. त्यांचीच प्रतिकृति असलेले गृहमंत्रीही त्यांच्याच पावलावर पाऊल टाकून चालत आहेत. त्यांनीही विरोधी पक्षांच्या अकाडतांडवाकडे सपशेल दुर्लक्ष केले. राजीनामा तर फार दूरची गोष्ट झाली. या गेंड्याच्या कातडीच्या मंडळींनी सभागृहात या घटनेबद्दल साधे निवेदन करण्याचे सौजन्यही दाखविले नाही. हा राजकीय उद्दामपणा नव्हे तर मस्तवालपणा आहे. यामुळे संतापलेल्या विरोधी पक्षांनी संसदेचे कामकाज रोखून धरण्यास सुरुवात केली. अखेर विरोधी पक्षांनी एक पाऊल माघार घेऊन या घटनेसंदर्भात

नवीन संसदेवरही
१३ डिसेंबर
२०२३ रोजीच
बेरोजगार
युवकांनी घुसखोरी
केली व धूर
सोडला.

संसद आणि संसदेतील विरोधी पक्षही त्यांना नको आहेत. त्यामुळेच सत्ताधाऱ्यांना विरोधी पक्षांपासून मुक्त असलेल्या भारताची स्वप्ने सतत पडत असतात. परंतु त्यांच्या दुर्दैवाने विरोधी पक्ष संपण्याऐवजी एकत्र येऊ लागले आहेत आणि त्यामुळेच त्यांना ठेचण्याची कारवाई सरकारतर्फे केली जात आहे. हिवाळी अधिवेशनाच्या निमित्ताने सरकारचा संसदविरोधी चेहरा पुनःश्च उघड झालेला आहे. त्यामुळे यापुढील काळात ही मंडळी संसदेची कोणती आणखी अवहेलना करणार हेच उघड्या डोळ्यांनी पाहण्याची पाळी येणार आहे.

किमान गृहमंत्र्यांनी सभागृहाला निवेदन सादर करावे अशी मागणी केली. ती देखील सरकारने फेटाळून लावली. ही बाब सुरक्षिततेशी निगडित असल्याने फार तपशील मागू नका, याचे धागेदोरे संवेदनशील आहेत आणि विनाकारण सुरक्षिततेशी निगडित या मुद्द्यात राजकारण आणू नका असा विलक्षण शाहजोग व मानभावी सल्ला सरकार विरोधी पक्षांना देऊ लागले.

सरकारने या प्रकरणी निवेदन न करण्याचा आडमुठेपणा दाखवायला सुरुवात केल्यानंतर विरोधी पक्षांकडे

म्हणजेच साप्ताहिक सुट्या वगळता या अधिवेशातील कामकाजाचे दिवस फक्त तेरा होते. ज्या दिवशी युवकांनी सभागृहात उड्या मारल्या तेव्हाही संसदेत कामकाज होऊ शकले नव्हते. म्हणजेच कामकाजासाठी संसदेला फक्त बारा दिवस उरले होते. या काळात विरोधी पक्षांनी सरकारकडे स्पष्टीकरण मागण्याचा त्यांचा लोकशाही अधिकार बजावण्याचा प्रयत्न केला व त्याचा मोबदला त्यांना निलंबित करण्यात येऊन मिळाला. स्वातंत्र्यानंतर हे प्रथमच घडते आहे.

आता काही वस्तुनिष्ठ

संसदेच्या पायऱ्यांवर बसलेले निलंबित खासदार

गोंधळ करण्याखेरीज अन्य पर्याय उरला नव्हता. विरोधी पक्ष शांत होत नसल्याचे दिसून आल्यानंतर सरकारने त्यांचे हुकमी हत्यार बाहेर काढले. त्यांनी लोकसभा आणि राज्यसभा मिळून (लोकसभेतील जास्त) १४९ सदस्यांना निलंबित केले. यातील ४६ जण राज्यसभेतील होते तर उर्वरित लोकसभेतील होते. भारतीय संसदीय इतिहासातील सदस्यांना निलंबित करण्याची ही सर्वाधिक संख्या आहे. म्हणजेच दोन्ही सभागृहातील सदस्यांना निलंबित करण्याचा विक्रम मोदी सरकारने केला. सरकारी दादागिरीचा हा विक्रम म्हणावा लागेल. संसदेचे हिवाळी अधिवेशन ४ डिसेंबर ते २१ डिसेंबर होते. परंतु एक दिवस आधीच ते संपविण्यात आले.

आकडेवारीवर नजर टाकू. या अधिवेशनात दहा विधेयके सादर करण्यात आली आणि ती सर्वच्या सर्व संमत करण्यात आली. त्यातील एकही विधेयक संबंधित मंत्रालयांच्या संसदीय स्थायी समितीकडे छाननीसाठी पाठविण्यात आले नाही. मोदी सरकारच्या काळात विधेयकांच्या छाननीसाठी ती संसदीय स्थायी समित्यांकडे पाठविण्याच्या प्रमाणात लक्षणीय घट झालेली आढळते. २००९ ते २०१४ या कालावधीतील १५व्या लोकसभेपर्यंत म्हणजेच मनमोहनसिंग सरकार अस्तित्वात असेपर्यंत स्थायी समित्यांकडे छाननीसाठी विधेयके पाठविण्याचे प्रमाण ७१ टक्के होते. आता ते प्रमाण १६ टक्क्यांवर आले आहे इतकी मोठी घसरण

आहे. यांच्याच जोडीला आधीच्या अधिवेशनात मंजुरीसाठी प्रतीक्षेत असलेली सात विधेयके प्रलंबित होती ती देखील या अधिवेशनात मंजूर करण्यात आली. दूरसंचार नियामक यंत्रणेच्या फेररचनेचे विधेयक लोकसभेत ६४ मिनिटात तर राज्यसभेत ७१ मिनिटात मंजूर करण्यात आले. दूरसंचार म्हणजे टेलिकॉमसारख्या महत्वाच्या क्षेत्राशी निगडित हे विधेयक असूनही सरकारने विधेयकावर चर्चा होऊ न देता ते उरकणे पसंत केले.

सरकारची हुकुमशाही कशी असते याचे आणखी एक उदाहरण पाहण्यास मिळाले. निलंबित सदस्यांचे प्रश्न प्रश्नपत्रिकेतून रद्द करण्यात आले किंवा काढून टाकण्यात आले. सर्वसाधारण पध्दत असते की प्रत्येक विचारलेल्या प्रश्नाचे एक लेखी तयार उत्तर संसदेत सादर करण्यात येते. प्रश्नोत्तराच्या तासात जे वीस प्रश्न प्रत्यक्ष विचारले जातात व मंत्री प्रत्यक्ष उत्तरे देतात त्यांना तारांकित प्रश्न म्हणतात. परंतु सदस्य उपस्थित नसले तरी पीठासीन प्रमुख म्हणजेच अध्यक्ष व सभापति ते तो प्रश्न चर्चला घेतात. यावेळी मात्र हा नियम धाब्यावर बसवून या निलंबित सदस्यांचे प्रश्न काढून टाकण्यात आले. दोन्ही सभागृहात मिळून २५ टक्के म्हणजे एक चतुर्थांश प्रश्नच सरकारने रद्द करून टाकले. हे अघटित आहे.

या सरकारने आणखी एक युक्ति शोधली आहे. सरकारला पुरवणी विषयपत्रिकेद्वारे एखादा अतितातडीचा विषय किंवा विधेयक संसदेत आयत्यावेळी मांडण्याची मुभा असते. अत्यंत क्वचित आणि असाधारण परिस्थितीतच सरकारने या सवलतीचा लाभ घ्यायचा असतो. याचे कारण प्रत्येक दिवसाच्या कामकाजाची विषयपत्रिका ही दोन दिवस आधी सर्व सदस्यांकडे

पोहोचविण्यात आलेली असते. यामुळे संसदसदस्य त्याआधारे संबंधित विषयांवर गृहपाठ, पूर्वतयारी करून संसदेत जाऊन बोलू शकतात. परंतु कधीतरी आणीबाणीचा प्रसंग उद्भवतो आणि सरकारला अचानक एखाद्या विषयाची किंवा विधेयकाची तातडी भासते. त्या परिस्थितीत ते सभागृहाची परवानगी घेऊन आयत्यावेळचा विषय संसदेत सादर करू शकतात. मोदी सरकारने सरसकट त्यांना पाहिजे ते विषय मनाला येईल त्याप्रमाणे आयत्यावेळी व केवळ पुरवणी विषयपत्रिकेद्वारे सभापटलावर मांडायचे आणि संमत करून घ्यायचे असा सपाटा लावला. ही एक नवीच असंसदीय आणि नियमबाह्य कामकाजशैली त्यांनी विकसित केली आहे. यामध्ये सदस्यांना आणि विशेषतः विरोधी पक्षाच्या सदस्यांना संबंधित विषयाची तयारी करायला वेळच मिळू नये आणि त्यांनी उगाचच नसत्या खोड्या काढून विधेयकांना किंवा सरकारच्या प्रस्तावांना विरोध करून विलंब करू नये या हेतुने सरकारने ही चलाखी अमलात आणायला सुरुवात केली आहे. म्हणजेच सरकारला त्यांना पाहिजे ती विधेयके मनाला येईल त्याप्रकारे सादर करून आणि मंजूर करवून त्यांना पाहिजे तेच कायदे देशात लागू करायचे आहेत हे यावरून स्पष्ट होते. त्यांना संसदेत विरोधी पक्ष नको आहेत कारण त्यांना एककल्ली आणि एकतर्फी राज्यकारभार करायचा आहे. विरोधी पक्षांना बोलयाची संधी मिळाली तर ते सरकारच्या विधेयकांमधील त्रुटी दाखवू शकतात आणि त्यात दुरुस्तीची मागणी करू शकतात. हे सर्व टाळण्यासाठी विरोधी पक्षांना संसदेत हजर राहू द्यायचे नाही आणि बोलूही द्यायचे नाही व आपल्या मनाप्रमाणे पाहिजे ते कायदे करून घ्यायचे असा हा राज्यकारभाराचा अजब नमुना

विरोधी खासदारांना निलंबित करण्याच्या निर्णयाविरुद्ध खासदारांनी संसदेच्या आवारातील महात्मा गांधींच्या पुतळ्यासमोर उभे राहून सरकारचा निषेध केला.

देशात सुरु करण्यात आला आहे.

पंतप्रधानांनी २०१४ मध्ये संसदेत प्रवेश करताना अत्यंत नाटकीपणे संसदेच्या प्रवेशद्वाराच्या उंबरठ्यावर डोके ठेवले होते. जणू काही त्यांची लोकशाहीवर नितांत श्रद्धा असल्याचे त्यांना लोकांच्या मनावर ठसवायचे असावे. त्याचे थेट प्रसारण सर्व देशाने पाहिले होते. प्रत्यक्षात सत्तेत आल्यानंतर त्यांनी संसदेचे महत्व कसे कमी करता येईल अशीच कृति केलेली आढळते. याचे मूर्तिमंत उदाहरण वर्तमान लोकसभेचे आहे. भारतीय राज्यघटनेने लोकसभेला उपाध्यक्ष (डेप्युटी स्पीकर) असला पाहिजे अशी तरतूद करतानाच नवी लोकसभा अस्तित्वात आल्यानंतर लवकरात लवकर अध्यक्ष व उपाध्यक्षांची निवड केली जावी असे नमूद केलेले आहे. ही एक घटनात्मक अनिवार्यता आहे. प्रत्यक्षात मोदी सरकारने उपाध्यक्षांचे पदच रिक्त ठेवले आहे. आता वर्तमान लोकसभेचे आयुष्य फक्त येत्या मे महिन्यापर्यंत आहे. लोकसभेचे शेवटचे अधिवेशन या महिन्याच्या अखेरीला होईल. परंतु मोदी सरकारला हे पद भरण्याची गरज गेल्या पाच वर्षात पडली नाही. याहून संसदीय बेमुर्वतखोरपणा आणखी काय असू शकतो ? म्हणजेच संसदेच्या उंबरठ्यावर डोके ठेवणे हे नाटक असल्याचा हा पुरावा आहे.

संसदेच्या संदर्भात ही सर्व उदाहरणे तपशीलाने देण्याचे कारण आहे. सध्याचे पंतप्रधान जेव्हा गुजरातचे मुख्यमंत्री होते तेव्हा त्यांनी गुजरात विधानसभेत हाच प्रयोग केला होता. त्यांना जेव्हाजेव्हा त्यांच्या मनासारखे कायदे करायचे असायचे तेव्हा विरोधी पक्षांनी त्यांना विरोध करू नये किंवा त्या कायद्यांना काही दुरुस्त्या सुचवू नयेत यासाठी ते अशा काही चलाख्या करीत की ज्यामुळे विरोधी पक्ष संतप्त होऊन विधानसभेत गोंधळ घालण्यास प्रवृत्त व्हावा. त्यांनी थोडासा जरी गोंधळ केला तरी तत्काळ विरोधी पक्षाच्या सदस्यांना विधानसभेतून निलंबित केले जाई आणि मग मनाला येईल ते कायदे संमत होत असत. तोच प्रयोग आता राष्ट्रीय पातळीवर संसदेत सुरु करण्यात आला आहे. लोकशाहीची कोणतीही चाड न बाळगण्याचा हा प्रकार बिनदिक्कतपणे सुरु आहे. याचेही तंत्र मोठ्या कौशल्याने विकसित करण्यात आले आहे. संसदेच्या अधिवेशनाच्या प्रारंभीच मुद्दाम होऊन असे काही विषय किंवा मुद्दे पुढे आणायचे की विरोधी पक्षांनी त्याबाबत संसदेत सरकारला जाब विचारण्याची भूमिका घ्यावी. म्हणजेच विरोधी पक्षांना जाणीवपूर्वक चिथावणी मिळेल आणि त्यांना गोंधळाला प्रवृत्त करणारे मुद्दे पुढे आणणे, एखादे वादग्रस्त विधान करणे असे प्रकार योजनाबद्ध रीतीने केले जातात. वर ढोंगीपणाने संसदेत कोणत्याही विषयावर चर्चेस सरकार तयार आहे असे म्हणायचे आणि चर्चा करू द्यायची नाही. विरोधी पक्षांना गोंधळ घालू द्यायचा आणि एक दिवस त्यांना निलंबित करून संसदेत स्पशानशांतता प्रस्थापित करून आपल्याला पाहिजे

ते कायदे करवून घ्यायचे. पुन्हा विरोधी पक्ष सहकार्य करीत नसल्याचा शंख करण्याचीही तयारी करायची. कोणत्याही लोकशाहीप्रेमी व्यक्तीला किळस शिसारी, उबग येणाऱ्या या गोष्टी आहेत. विरोधी पक्षांना बाहेरचा रस्ता दाखवायचा आणि आपल्याला पाहिजे तसे कायदे संमत करवून घ्यायचे बाहेरचे आवरण तसेच ठेवायचे आतून मात्र विरोधकांना बाहेरचा रस्ता दाखवून स्वतःची मनमानी करायची असा हा राज्यकारभाराचा नवा नमूना आहे. मोदींच्या नेतृत्वाखालचा हा नवा भारत आहे.

याच अधिवेशनात सत्तापक्षाने तृणमूल काँग्रेसच्या सदस्य मोहुआ मोईत्रा यांचे सदस्यत्व रद्द करण्याचा प्रकार केला. संसदेत प्रश्न विचारण्यासाठी त्या पैसे घेतात असा त्यांच्यावर आरोप ठेवण्यात आला होता. लोकसभेच्या नीतीमत्ताविषयक समितीने(एथिक्स कमिटी) त्यांच्याविरुद्धचे आरोप प्रथमदर्शनी खरे असल्याचा निर्वाळा देऊन त्यांचे सदस्यत्व रद्द करण्याची शिफारस केली. मुळात हा सर्व प्रकारच शंकास्पद आहे. नीतीमत्ताविषयक समितीला फक्त नीतमत्तेच्या दृष्टिकोनातून संबंधित सदस्याचे आचरण आहे की नाही याचा निर्णय करायचा असतो. शिक्षेचा अधिकार सभागृहाला असतो परंतु त्यापूर्वी संबंधित सदस्याला स्वतःची बाजू मांडण्याचा पूर्ण अधिकार असतो. परंतु या प्रकरणात समितीने अक्षरशः दोन तीन बैठकातच मोहुआ मोईत्रा यांना दोषी म्हणून जाहीरही करून टाकले. त्यांना बचावाची पुरेशी संधीही दिली नाही. ही तक्रार त्यांच्याविरुद्ध निशिकांत दुबे या भाजप सदस्याने केली होती. दुबे हे फार काही राजा हरिश्चंद्राचे अवतार नाहीत. त्यांची एमबीएची पदवी खोटी असल्याचे माहिती अधिकाराने सिध्द झालेले आहे. त्यांच्याविरुद्ध कारवाईची तक्रार प्रलंबित ठेवण्यात आली आहे. अशा सदस्याने मोहुआ मोईत्रा यांच्याविरुद्ध तक्रार केली होती हे लक्षात ठेवावे लागेल. ही तक्रार मूळ जय अनंत देहाडराय या व्यक्तीची आहे. ही व्यक्ती मोहुआ यांची एकेकाळची सहकारी होती. काही कारणाने त्यांनी देहाडराय यांना काढून टाकले होते. आता आकसापोटी या गोष्टी केल्या जाऊ शकतात कारण मोईत्रांच्या विरोधात अद्याप ठोस पुरावा मिळालेला नाही. परंतु केवळ पंतप्रधानांना आणि सरकारला अडचणीत आणणारे प्रश्न त्यांनी विचारल्याने त्यांना ही शिक्षा देण्यात आली. हा सर्वच प्रकार उचित प्रक्रियेनुसार झालेला नाही. यातील अस्वस्थ करणारी बाब म्हणजे दोन्ही सभागृहांचे पीठासीन प्रमुख हे सत्तापक्षालाच धार्जिणे असल्याचे आणि केवळ सरकार व सत्तापक्षाला अनुकूल असलेले निर्णय करताना दिसतात. ही बाबही चिंता उत्पन्न करणारी आहे. विशेषतः संसदेच्या सुरक्षिततेत झालेली ढिलाई आणि त्यातून निर्माण झालेली संभाव्य धेक्याची जाणीव हे गंभीर विषय आहेत. त्यावर विरोधी पक्षांनी पंतप्रधान किंवा गृहमंत्र्यांच्या निवेदनाची केलेली मागणी अत्यंत उचित व रास्त आहे. उलट अशा गंभीर प्रसंगात सरकारने तत्काळ

निवेदन करण्याची सूचना पीठासीन प्रमुखांकडूनच केले जाणे अपेक्षित होते. कारण शेवटी संसद आणि संसदेचे व्यवस्थापन ही लोकसभा अध्यक्षांची जबाबदारी असते आणि सुरक्षितता ही गृह मंत्रालयाच्या अधिकारात असते. त्यामुळेच संसदेचे मुख्य व्यवस्थापक या नात्याने सरकारला जाब हा लोकसभा अध्यक्षांनी विचारायला हवा. प्रत्यक्षात त्यांनी तसे काही केले नाहीच परंतु सरकारने एकतर्फी या सदस्यांना निलंबित करण्याबाबत केलेली शिफारस त्यांनी विरोधाचा किंचितसा आवाजही न काढता मान्य

डोळ्यांनी पाहण्याची पाळी येणार आहे. योगायोगाचा भाग म्हणजे लोकसभा आणि राज्यसभा या दोन्ही सभागृहांचे पीठासीन प्रमुख हे एकाच राज्याचे म्हणजे राजस्थानचे आहेत. शक्यतोवर असे होऊ दिले जात नाही. आणखी एका गोष्टीकडे लक्ष वेधावे लागेल. राज्यसभा ही राज्यांची प्रतिनिधी सभा आहे. कारण राज्यांच्या विधानसभामधील आमदार राज्यसभेवरील उमेदवारांची निवड करीत असतात. आतापर्यंत अशी प्रथा होती की राज्यसभेत सभापति हिंदी भाषक राज्यातील असतील तर उपसभापति हे

केली. येथे ही बाब लक्षात ठेवावी लागेल की सरकारने कितीही कारवाईची शिफारस केलेली असली तरी अंतिम शब्द व अधिकार हा अध्यक्षांचा असतो. परंतु केवळ सरकारला अनुकूल भूमिका घेण्याच्या नादात संसदेतील सध्याचे पीठासीन प्रमुख आपली मुख्य जबाबदारी व अधिकारच विसरल्यासारखे वाटतात. या सर्वांचा सारांश एवढाच आहे की हे सरकार आणि सत्तापक्ष यांना संसदच नकोशी झाली आहे. संसद आणि संसदेतील विरोधी पक्षही त्यांना नको आहेत. त्यामुळेच सत्ताधाऱ्यांना विरोधी पक्षांपासून मुक्त असलेल्या भारताची स्वप्ने सतत पडत असतात. परंतु त्यांच्या दुर्दैवाने विरोधी पक्ष संपण्याऐवजी एकत्र येऊ लागले आहेत आणि त्यामुळेच त्यांना ठेकण्याची कारवाई सरकारतर्फे केली जात आहे. हिवाळी अधिवेशनाच्या निमित्ताने सरकारचा संसदविरोधी चेहरा पुनः उघड झालेला आहे. त्यामुळे यापुढील काळात ही मंडळी संसदेची कोणती आणखी अवहेलना करणार हेच उघड्या

अहिंदी व दक्षिणेतील राज्यातील निवडण्यावर कटाक्ष ठेवला जात असे. परंतु राज्यसभेतील सभापति राजस्थानचे आहेत व उपसभापति हरिवंश हे बिहारचे आहेत. उत्तर भारत व दक्षिण भारत असा जो मेळ घालण्याचा पूर्वी प्रयत्न होत असे त्याला मोदी सरकारने पूर्ण हरताळ फासला आहे. थोडक्यात संसदीय प्रणालीची जेवढी म्हणून अवहेलना करता येईल तेवढी चालू आहे. जेणेकरून लोकांनी संसदीय प्रणालीच्या अस्तित्वाबद्दल प्रश्नचिन्ह उपस्थित करावे असे प्रयत्न राज्यकर्त्यांकडून चालू आहेत की काय अशी शंका येण्याइतपत हे प्रकार जाणीवपूर्वक चालू आहेत. त्यामुळेच आता देशातील संसदीय प्रणालीच्या अस्तित्वाच्या टिकण्याबद्दल शंका आल्याखेरीज राहत नाही. हा प्रकार थांबविण्याचा निर्णय मतदारांच्या हाती आहे.

■ ■

डॉ. पंजाबरावांच्या प्रेरणेतून सामाजिक परिवर्तन शरद पवार

पहिला ५ लाख रुपयांचा डॉ. पंजाबराव देशमुख स्मृति पुरस्कार खासदार शरद पवार यांना मंत्री नितीन गडकरी यांच्या शुभहस्ते प्रदान.

अमरावती येथील श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेच्यावतीने २७ डिसेंबर रोजी आयोजित कृषिरत्न डॉ. पंजाबराव उपाख्य भाऊसाहेब देशमुख यांच्या १२५ वा जयंती उत्सवानिमित्त शतकोत्तर रौप्यमहोत्सव कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमाप्रसंगी भाऊसाहेब यांच्या नावाने पहिल्यांदाच सुरू करण्यात आलेला अत्यंत प्रतिष्ठेचा 'डॉ. पंजाबराव देशमुख स्मृती पुरस्कार' केंद्रीय दळणवळण व रस्ते वाहतूकमंत्री नितीन गडकरी यांच्या शुभहस्ते शरद पवार यांना प्रदान करून सन्मानित करण्यात आले. त्यावेळी शरद पवार यांनी केलेले हे भाषण....

आजचा हा सोहळा एका दृष्टिंनं ऐतिहासिक सोहळा आहे. १२५ वी जयंती, ज्यांनी शेतीच्या क्षेत्रामध्ये, संसदीय कामामध्ये, शिक्षणाच्या क्षेत्रामध्ये आणि वैदिक धर्माच्या संबंधीचे विश्लेषणपूर्ण लिखाण केलं अशा एका थोर व्यक्तिमत्त्वाची जयंती आज आपण या ठिकाणी साजरी करत आहोत. त्यांचं स्मरण करतो आहे. हा जो जयंतीचा उत्सव आहे तो एका दृष्टिंनं शेती आणि शिक्षण या क्षेत्रामध्ये काम करणाऱ्या एका महामानवाचा आहे.

भाऊसाहेब यांची पार्श्वभूमी ही ग्रामीण आणि शेतीची होती. शिक्षणाचा ध्यास होता आणि म्हणून ते अनेक देशांमध्ये शिक्षण घेऊन थांबले नाहीत, जगातलं एक उत्तम विद्यापीठ म्हणून ओळखले जाणारे ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटी येथून उच्च शिक्षणाची पदवी त्यांनी धारण केली आणि तेथून परत आल्यानंतर भाऊसाहेबांनी शेतीच्या क्षेत्रात लक्ष घातलं. तिथं आधुनिकता कशी आणता येईल यासाठी संशोधनाला प्रोत्साहन दिले आणि देश पातळीवर जवाहरलाल नेहरू यांच्या सरकारमध्ये कृषी क्षेत्रात योगदान देण्याची संधी ज्यावेळी त्यांना मिळाली, त्यावेळी त्यांनी यामध्येही अधिक लक्ष घातलं.

देशात शेती खात्यामध्ये काम करण्याची संधी मलाही मिळाली आणि या १० वर्षांच्या कालावधीत जुन्या अनेक कागदपत्रांची पडताळणी करत असताना भाऊसाहेबांचं योगदान हे मला प्रकर्षानं दिसत होतं. शेतीच्या क्षेत्रात देशात जे बदल व्हायला हवे याचं चित्र शेतकऱ्यांसमोर यावं यासाठी स्वातंत्र्यानंतर पहिल्यांदा सगळ्यात मोठे राष्ट्रीय कृषी विषयक प्रदर्शन हे भाऊसाहेबांनी दिल्लीमध्ये आयोजित केले, ज्याला

जवाहरलाल नेहरू, राजेंद्र प्रसाद त्यासोबतच अमेरिका, रशिया आणि चीनचे राष्ट्रपती अशा महान नेतृत्वांनी त्या ठिकाणी भेट दिली आणि शेती क्षेत्रामध्ये भाऊसाहेबांची दृष्टी त्याचे दर्शन हे त्या ठिकाणी सर्व लोकांना झालं.

भाऊसाहेबांच्या मनात काळ्या आईची सेवा करणाऱ्या आणि त्याच्याशी समजूत घालणारा शेतकरी हाच खऱ्या अर्थानं त्यांचा आधार होता. त्यासाठी उभं आयुष्य द्यावं, प्राण द्यावे ही भूमिका त्यांच्या मनामध्ये होती आणि हे सर्व करत असताना शिक्षणाचं महत्त्व समाजाच्या शेवटच्या टोकापर्यंत पोहोचावं यासाठी शिवाजी शिक्षण संस्थेसारख्या उत्तम संस्थेची त्यांनी निर्मिती केली. हजारो मुलं शिकवली, त्यांच्यातला आत्मविश्वास वाढवला आणि खेड्यापाड्यांच्या लोकांना त्यांचे जीवन, त्यांची संस्कृती ही बदल करण्यासाठी प्रोत्साहित करण्याचं काम हे भाऊसाहेबांनी शिवाजी एज्युकेशनच्या माध्यमातून केले आणि त्याला आज १२५ वर्षे होत आहेत.

विदर्भामध्ये या सगळ्या क्षेत्रांमध्ये काही लोकांनी कामं केली, त्याचं अखंड स्मरण हे तुमच्या आणि माझ्या सगळ्यांच्या मनामध्ये आहे. भाऊसाहेबांचा आदर्श घेऊन अनेकांनी या क्षेत्रात काम केले. हंबीरराव पाटील हे संसदेचे सभासद होते. त्यांनी शेती आणि शिक्षण क्षेत्रामध्ये लोकांमध्ये एक प्रकारची जाण ही निर्माण केली आणि ती करत असताना ते अखंडपणानं सांगत होते, की मला जी काही प्रेरणा मिळाली ती प्रेरणा भाऊ साहेबांच्या विचारातून, कर्तृत्वातून आणि कामातून मिळाली.

बुलढाणा येथील ताराबाई शिंदे या भगिनींनी समाजाच्या शेवटच्या माणसाच्या शिक्षणासाठी, महिलांच्या जीवनामध्ये

नितीन गडकरी हे सन्मानचिन्ह देऊन शरद पवार यांचा सत्कार करताना, शेजारी हर्षवर्धन देशमुख, गजानन पुंडकर, हेमंत काळमेघ, अनिल देशमुख, केशवराव मेटकर आणि सुरेश खोटे

परिवर्तन करण्यासाठी आपल्या आयुष्याचा फार महत्वाचा कालखंड हा त्यांच्या काळात दिला आणि त्यांचाही आदर्श हे भाऊसाहेब होते. अशा अनेक महान लोकांच्या कर्तृत्वाची मालिका ही भाऊसाहेबांच्या प्रेरणेतून तयार झालेली आहे आणि त्यामुळ एक प्रकारचं सामाजिक परिवर्तन झालेलं आपल्याला पाहायला मिळते.

नितीन गडकरींनी अनेक गोष्टी आपल्या सगळ्यांसमोर सांगितल्या. ते सांगत असताना जे काही बदल करायचे आहेत ते बदल होत आहेत. जे जुने चित्र दिसत आहे, त्याही संदर्भातील मार्गदर्शन त्यांनी केलं. मला स्वतःला आनंद आहे, की भाऊसाहेबांनी हे जे काही काम केलं त्या सर्व कामांची नोंद घेऊन ते पुढे चालू ठेवण्यासाठी हर्षवर्धन देशमुख व त्यांचे सहकारी हे अखंडपणाने प्रयत्नांची पराकाष्ठा करत आहेत. त्याचा उपयोग एक दृष्टी असलेली नवी पिढी तयार होण्यासाठी नक्की होईल याचा मला पूर्ण विश्वास आहे.

इथं येण्यापूर्वी माझ्या ध्यानात आलं, की या ठिकाणी माझाही सन्मान आहे. मी हर्षवर्धन यांना विचारलं, की या ठिकाणी माझा सन्मान करण्याची आवश्यकता नव्हती. पण त्यांनी एखादी गोष्ट ठरवल्यानंतर ते कोणाचंही ऐकत नाहीत असा माझा जुना अनुभव आहे. त्यामुळं त्यांना बोलण्याचा काही उपयोग नव्हता, त्यांनी तुमच्या सर्वांच्यावतीनं माझाही सन्मान या ठिकाणी केला. काम करत राहावं, लोकांना मदत

करत राहावी, हे राज्य आणि देश बदलण्यासाठी हातभार लावावा हे सूत्र आम्ही लोकांनी स्वीकारलेलं आहे. त्यामध्ये यशवंतराव चव्हाण, भाऊसाहेब देशमुख, कर्मवीर भाऊराव पाटील किंवा या राष्ट्रचे जुने प्रागतिक नेते महात्मा फुले, राजर्षी

शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या सगळ्यांपासून आम्हा लोकांना एक प्रकारची दृष्टी आणि प्रेरणा मिळालेली आहे. त्यामुळं आज या ठिकाणी जो सन्मान करण्यात आला, त्या सन्मानाच्या पाठीमागं या महान विभूती यांचा दृष्टिकोन हाच माझ्यासमोर कायम राहिलेला आहे आणि तो दृष्टिकोन ठेवूनच काम करत राहणं हे माझं कर्तव्य आहे, ते समजून मी काम करेन एवढाच विश्वास मी सत्कारमूर्ती म्हणून देऊ इच्छितो आणि तुम्ही माझी निवड केली, त्यासाठी धन्यवाद देऊ इच्छितो.

५ लाख रुपयांचा धनादेश तुम्ही या ठिकाणी मला बक्षीस स्वरूपात दिला. त्याचे काय करावे हा मी विचार करत होतो आणि नंतर मला माझ्या आईचं स्मरण झालं. माझी आई शारदाबाई पवार हिंनं आयुष्यभर शेती केली, कष्ट केले. आम्ही सर्व मुलं पुण्याला शिकायला होतो आणि आमच्या मातोश्री खेड्यामध्ये राहून रोज सकाळी आमचं जेवण तयार करून एसटी बसने पुण्यामध्ये पाठवत असत आणि व्यवस्थित अभ्यास करतो की नाही हे पाहत असत आणि आम्हा सर्वांना

पवारसाहेबांनी ठेवली, आईच्या कष्टांची जाण!

मुलींचे शिक्षण, महिलांची उन्नती, त्यांचे आर्थिक सबलीकरण, मुलींना नोकरीत संधी व आरक्षण आणि एकंदरीतच महिलांचा मानसन्मान राखण्याची, जपण्याची प्रथा-परंपरा पवारसाहेब आयुष्यभर सांभाळीत आले आहेत. एवढेच नव्हे तर स्वतःच्या वागणुकीतून, निर्णयांमधून व कृतीतून ते त्यात वेळोवेळी भर घालत गेले. मागच्या १० एप्रिलला पवारसाहेब जेव्हा श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेच्या कार्यक्रमासाठी अमरावतीला आले होते तेव्हा त्यांनी वैद्यकीय व कृषी विषयात शिक्षण घेणाऱ्या गरीब मुलींच्या शिष्यवृत्तीसाठी एक कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. याही वेळेला त्यांनी संस्थेने दिलेल्या पाच लाखांच्या पुरस्कारात स्वतःचे १५ लाख रुपये घातले व २० लाखांच्या या रकमेतून जे व्याज येईल त्यातून शेतीत उत्कृष्ट काम करणाऱ्या महिलेचा गौरव करावा आणि त्या पुरस्काराला आमच्या मातोश्री शारदाबाई पवार यांचे नाव द्यावे असे सुचविले. श्रीमती शारदाबाई पवार यांनी आयुष्यभर शेतीत काबाडकष्ट करून मुलांना वाढविले व चांगले शिकविले. आईच्या या कष्टांची शरद पवार साहेबांनी आठवण ठेवून कष्टकरी महिलेसाठी पुरस्कार देण्याची योजना केली, केवढे हे औदार्य आणि दूरदृष्टी व कष्टांची जाणही!

शिक्षित करण्याचे काम तिने मोठ्या प्रमाणावर केले आणि त्याचा परिणाम आज आम्ही सर्वजण खेड्यातून आलो खरे पण, आम्हा सर्व भावंडांना उच्चशिक्षित करण्याचे काम घरची शेती बघून मातोश्रींनी केले आणि त्या मातोश्रींचा आदर्श हेच सगळे होते की जे, महात्मा ज्योतिबा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, राजर्षी शाहू महाराज असो अशा अनेकांची नावं या ठिकाणी घेता येतील. आणि म्हणून तुम्ही केलेला जो ५ लाखांचा सन्मान आहे, त्यात मी हर्षवर्धन देशमुख यांना सूचना करतो, की या ५ लाखांमध्ये आणखीन १५ लाखांची भर घालून ही रक्कम २० लाखांची करण्याचा माझा संकल्प आहे आणि ते करून विदर्भात शिवाजी शिक्षण संस्थेतून काम करणाऱ्या लोकांना, उत्तम शेती करणारी भगिनी महिला शेतकरी यांची निवड त्यांनी करावी आणि तिच्या भागातून तिचा सन्मान करून कष्ट करणाऱ्या महिलेचा सन्मान समाज करतो हा आदर्श त्यांच्यासमोर ठेवावा. त्यासाठी ही रक्कम आणि त्याच्यात अधिक मी जी भर घालणार आहे ती रक्कम देऊन त्याच्या व्याजातून हा उपक्रम आपण या ठिकाणी चालवावा. माझी खात्री आहे, की आमच्या भगिनी या अखंडपणाने उन्हा-तान्हाचा विचार न करता कष्ट करतात, शेतीत घाम गाळतात. या सगळ्या उत्कृष्ट शेतकरी महिला भगिनींचा सन्मान केला जावा त्यातून अनेक महिलांना ती महिला आदर्शवत ठरेल. ते काम संस्थेने करावं, एवढीच अपेक्षा या ठिकाणी व्यक्त करतो. ज्या लोकांचा सन्मान या ठिकाणी केला त्या सगळ्यांचे अभिनंदन करतो आणि माझे दोन शब्द संपवतो.

■ ■

श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेच्यावतीने आजच्या या भव्य कार्यक्रमाचं आयोजन झालेलं आहे.

शिक्षणमहर्षी डॉ. पंजाबराव उपाख्य भाऊसाहेब देशमुख यांच्या १२५व्या जयंती उत्सवानिमित्त मी सर्वप्रथम भाऊसाहेबांना पुष्पांजली देतो, मानवंदना देतो, अभिवादन करतो आणि त्यांच्या स्मृती आपल्या सगळ्यांना प्रेरणा देत राहतील असा विश्वास व्यक्त करतो. शिवसंस्था मासिक, दैनंदिनी, दिनदर्शिका २०२४ व भाऊसाहेबांच्या छायाचित्रांच्या पुस्तकाचं तसंच चित्रफितीचं सुद्धा प्रकाशन होत आहे. शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय डॉ. पंजाबराव देशमुख अभ्यासिकेचं उद्घाटन तसेच भाऊसाहेब देशमुख यांच्या स्मृतिभवन आणि शिवाजी महाविद्यालयाच्या नव्या ग्रंथालयाचं पण लोकार्पण होत आहे.

भाऊसाहेब देशमुख आपल्या देशाचे पहिले कृषी मंत्री होते. भाऊसाहेबांची विशेषता होती, की ग्रामीण भागाबद्दल आणि शेतकऱ्यांच्याबद्दल त्यांच्या मनात विशेषरूपानं वेगळा कळवळा होता. त्यांच्या जीवनामध्ये त्यांनी दोन क्षेत्रांमध्ये केलेलं कार्य आज आपल्या सगळ्यांच्या समोर आहे. एक क्षेत्र शिक्षण आणि दुसरं

कृषी क्षेत्र. शिक्षण क्षेत्रामध्ये होणारी गुंतवणूक ही भविष्यातील नागरिक निर्माण करण्याकरता होणारी भांडवली गुंतवणूक असते. शिक्षणातून माणूस घडत असतो. शिक्षणातून संस्कारीत झालेला माणूस हा समाजव्यवस्थेचा जसा कणा असतो, तसाच ज्ञानाच्या माध्यमातून परिपूर्ण झालेला माणूस हा आर्थिक व्यवस्थेचाही कणा असतो. नॉलेज, ज्ञान याला बाबासाहेब आंबेडकरांनी वाघिणीचं दूध असं म्हटलेलं आहे. इनोव्हेशन, इंटरप्रिन्युअरशीप, सायन्स, टेक्नॉलॉजी, रिसर्च, स्कील आणि सक्सेसफुल प्रॅक्टिसेस वुई नेम इट नॉलेज अँड कन्व्हर्शन ऑफ नॉलेज इन टू वेल्थ हे आपलं भविष्य आहे. त्यामुळे हे जे ज्ञान आहे, नॉलेज ही पाँवर आहे, ही लोकाभिमुख व्हावी, शिक्षणाचं सार्वत्रिकीकरण व्हावं आणि समाजातल्या तळागाळातल्या शेवटच्या माणसापर्यंत शिक्षण पोहोचावं आणि शैक्षणिक मूल्यांच्या आणि शिक्षणाच्या माध्यमातून तो व्यक्ती सुसंस्कृतही व्हावा आणि आर्थिकदृष्ट्या समाजामध्ये स्वयंपूर्ण व्हावा ही संकल्पना या विचाराच्या मागे होती.

डॉ. भाऊसाहेब देशमुखांनी विदर्भातल्या अनेक गावांमध्ये

महाराष्ट्राचं लोकप्रिय नेतृत्व म्हणजे शरद पवारसाहेब

नितीन गडकरी यांचे गौरवोद्गार

शिक्षणाचं जाळं निर्माण केलं. आज मेडिकल कॉलेज असतील, इंजिनिअरिंग कॉलेज असतील, कृषी महाविद्यालय असतील, या महाविद्यालयांमधून लाखो विद्यार्थी तयार झाले. आणि याठिकाणी ज्यांनी पदवी प्राप्त केली, ते आज भारतातच नव्हे तर जगाच्या कानाकोपऱ्यात जाऊन उत्तम कार्य करत आहेत. त्यामुळं भाऊसाहेब देशमुखानी जे स्वप्न शिक्षणाच्या बाबतीत बाळगलं होतं, की आपल्या भागामधले जे विशेषतः सामाजिक, आर्थिक आणि शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेले आहेत, अशा सर्व लोकांपर्यंत शिक्षण पोहोचलं पाहिजे. आणि त्या शिक्षणातून या समाजाचं सामाजिक, आर्थिक परिवर्तन झालं पाहिजे असं उद्दीष्ट त्यांनी उराशी बाळगलं.

शिक्षणाचं सार्वत्रिकीकरण होत असताना शिक्षणाची गुणवत्ताही मॅटेन झाली पाहिजे, असा त्यांनी आग्रह ठेवला. आणि म्हणून स्वाभाविकपणे शिक्षणाच्या माध्यमातून भविष्यातली विशेषतः पश्चिम विदर्भांमध्ये आणि विशेषतः आमच्या पूर्व विदर्भात नागपूरलादेखील शिवाजी सायन्स कॉलेज, नॅशनल कॉलेज या सगळ्यांच्या माध्यमातून खूप उत्तम आणि चांगलं कार्य

भाऊसाहेबांच्या प्रयत्नांतून उभं राहिलं. आपल्या इथे जर याची तुलना करायची असेल, तर विशेषतः शिक्षण क्षेत्रामध्ये पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये रयत शिक्षण संस्थेचं जे कार्य आहे, या कार्याशी पवार साहेबांचा संबंध आहे, त्या संस्थेनंदेखील अशाच पद्धतीचं मोठं कार्य उभं केलं आणि शिक्षणाचं सार्वत्रिकीकरण करण्यामध्ये मोठा वाटा उचलला.

शिक्षणाचं सार्वत्रिकीकरण होत असताना भाऊसाहेबांनी नेहमी हा विचार केला, की कुठलाही व्यक्ती हा जात, पंथ, धर्म, भाषा अशा आधारानी मोठा नाहीये. तर माणूस हा त्याच्या गुणवत्तेनं घडतो आणि ही जी गुणवत्ता आहे, याचा जर विकास करायचा असेल, तर ज्ञानाशिवाय गुणवत्तेचा विकास होऊ शकत नाही. कारण, प्रत्येक माणसामध्ये आपल्यापैकी कोणीही पूर्णांक नाहीये. आपण सगळे अपूर्णांक आहोत. असं म्हटलं जातं, की यू कॅन नॉट कॅच युवर ओन इमेज. पण, शेवटी माणूस जेव्हा प्रगल्भ बनतो, त्याचं व्यक्तिमत्व परिपूर्ण बनतं, त्याचं व्यक्तित्व, त्याचं कर्तृत्व, त्याचं नेतृत्व हे नैसर्गिक नसतात. ज्याप्रमाणं एखादा मूर्तीकार एका दगडाला घेऊन अनेक वर्षे मेहनत करून

नूतनीकरण केलेल्या पंजाबराव देशमुख स्मृतीभवनाचे नितीन गडकरी फीत कापून उद्घाटन करताना, शेजारी शरद पवार, हर्षवर्धन देशमुख, डॉ.वि.गो. ठाकरे.

परिश्रमानं त्याला आकार देतो, तेव्हा तो परमेश्वर तयार होतो. तसं माणसाच्या जीवनामध्येदेखील संस्काराच्या रूपानी शिक्षणाच्या माध्यमातून जे संस्कार होतात, त्या संस्काराच्या माध्यमातून त्याचं कर्तृत्व, त्याचं नेतृत्व तयार होतं.

आपली ही विशेषतः आहे, की आपला इतिहास अतिशय गौरवशाली आहे. इतिहास, संस्कृती आणि विरासत याचा जो ठेवा आपल्याला मिळाला आहे, तो परिपूर्ण आहे. आणि आपल्याला तर पश्चिम विदर्भात अमरावतीला संत गाडगे महाराज, संत गुलाबराव महाराज, तुकडोजी महाराज, गजानन महाराज या सगळ्यांच्या माध्यमातून लोकप्रबोधनाची चळवळ या भागामध्ये आपण सगळ्यांनी जवळून बघितली आहे. या लोकप्रबोधनाच्या चळवळीमधून झालेल्या संस्कारातून त्याचा परिणाम किती आहे, तो आपण बघितलेला आहे. आपल्या महाराष्ट्रात प्रत्येक ठिकाणी ही जी संतांची पार्श्वभूमी आपल्याला मिळालेली आहे, ते तुकाराम महाराज असतील, ज्ञानेश्वर महाराज असतील, अनेक मोठे मोठे संत आहेत, त्यांच्या व्यक्तित्वाचा, कर्तृत्वाचा, विचारांचा ठसा त्याठिकाणी निर्माण झालेला आहे.

मला अनुभव आहे, की मी जेव्हा गडचिरोली आणि चंद्रपूर जिल्ह्यातल्या लहानशा गावात पोहोचलो, तेव्हा त्याठिकाणी गुरुदेव सेवा मंडळाचं आणि तुकडोजी महाराजांचा विचार त्याठिकाणी पोहोचला. म्हणजे छोट्या छोट्या शब्दांतून या संतांनी आमचं प्रबोधन केलं. जी गोष्ट लक्षात येण्याकरता आम्हाला मोठं पुस्तक वाचायची गरज आहे, तो विचार एका लहानशा विचारातून या संतांनी मांडला. म्हणून त्या विचारांमधून आपला समाज

समृद्ध आणि संपन्न झाला. आणि म्हणून भाऊसाहेब देशमुखांचं हे कार्य शिक्षण

क्षेत्रामधलं आपण कधीच विसरू शकत नाही. पण, त्याहीपेक्षा भाऊसाहेबांनी कृषी मंत्री म्हणून जे स्वप्न बघितलं होतं, ते अतिशय महत्वाचं आहे. आपल्या देशामध्ये महात्मा गांधी नेहमी म्हणायचे, की आपला देश गावात राहतो. ८५ टक्के जनता गावात राहात होती. पण, आता ३० टक्के मायगेशन झालेलं आहे. खेड्यातून लोकं आता शहराकडे चाललेली आहेत. मुंबई, कलकत्ता, चेन्नई, बंगलोर, दिल्ली या शहरांची लोकसंख्या वाढत चालली आहे. पण, ही सगळी माणसं ग्रामीण भागातून आलेली आहेत. मोठ्या प्रमाणात शहरांवर सूर्ज आलेली आहे आणि याचं कारण म्हणजे, गावातली जी परिस्थिती होती ती त्याठिकाणी राहण्यासारखी राहिलेली नाही म्हणून लोकं गावं सोडून शहराकडं निघालेली आहेत.

गावामध्ये जायला चांगले रस्ते नव्हते. गावात चांगली शाळा नाही, गावात चांगलं हॉस्पिटल नाही. अशा परिस्थितीमध्ये स्वाभाविकपणे गावं ओस पडत चालली आणि त्याचा परिणाम असा झाला, की आता केवळ ५५ ते ६० टक्के लोकच ग्रामीण भागात राहतात.

कुठल्याही देशाचा आर्थिक मापदंड आणि मूल्यांकन करायचं असेल, तर त्या देशामधलं उत्पन्न जे आहे, ते कृषी विकासाचा दर किती आहे, इतर अन्यमधला दर किती आहे, त्याच्या आधारावर त्या विकासाचा दर, मूल्यमापन होत असतं. आपल्या देशामध्ये औद्योगिक क्षेत्राधून, मॅन्युफॅक्चरिंग क्षेत्रातून आपल्या जीडीपी ग्रोथमध्ये २२ ते २४ टक्के कॉन्ट्रिब्यूशन आहे. सर्व्हिस सेक्टरचा

नितीन गडकरी हे दीपप्रज्वलन करून उद्घाटन करताना, शेजारी शरद पवार, हर्षवर्धन देशमुख, किशोर फुले व डॉ.वि.गो.ठाकरे

हर्षवर्धन देशमुख हे शाल घालून नितीन गडकरी यांचे स्वागत करताना.

५२ ते ५४ पर्सेंट आहे आणि कृषी तसेच अलायन्स सेक्टरचं केवळ बारा टक्के आहे. म्हणजे ६५ टक्के जनसंख्या आणि बारा टक्के उत्पन्न याचाच परिणाम आहे, की गरीबी, भूकबळी आणि बेरोजगारी ज्या प्रमाणात आपण सोडवायला पाहिजे होती ती सोडवू शकलेलो नाही.

भाऊसाहेबांनी हे स्वप्न उराशी बाळगलं होतं, की आपली गावं समृद्ध, संपन्न झाली पाहिजेत. गावातल्या शेतकऱ्यांचा विकास झाला पाहिजे. गावातल्या मुलांना चांगलं शिक्षण मिळालं पाहिजे. गावातलं सामाजिक वातावरण जसं चांगलं राहिलं पाहिजे, तसं आर्थिक प्रगती आणि विकास हा गावात झाला पाहिजे. या सगळ्या भावनेतून एक उद्दीष्ट समोर ठेवून त्यांनी आपल्या आयुष्यामध्ये कृषी मंत्री म्हणून अनेक इनिशेटिव्ह घेतल्या. मला आठवतं, की सुधीर भोंगळेजी माझ्याकडे आले होते, की भाऊसाहेबांच्या काळामधले त्यांचे फोटो ही भारत सरकारकडून त्या काळातले फोटो कसे मिळवायचे ही मोठी समस्या होती. त्या काळातील त्यांचे कार्यक्रम, त्यांची कृषी प्रदर्शनं, परंतु, भोंगळेजींचं मी अभिनंदन करीन, ते अभ्यासू व हुशार पत्रकार आहेत, त्यांनी मनात जिद्द ठेवली, मी त्या नभोवाणी मंत्र्यांना फोन केला, अधिकाऱ्यांना फोन केला. पण मला वाटलं, की कठीण आहे. इतक्यात एवढं जुनं कसं मिळणार. पण, सुधीरने अथक प्रयत्न करून ती सगळी फोटोग्राफ्स मिळवली आणि आज त्या फोटो पुस्तकाचं याठिकाणी विमोचन होतंय, ही पण अतिशय आनंदाची गोष्ट आहे.

भूतकाळातला इतिहास याकरता आवश्यक आहे, की भूतकाळाच्या इतिहासातून वर्तमानकाळात काम करत असताना भविष्याची प्रेरणा मिळत असते. आणि त्यामुळं त्या काळामध्ये,

त्या काळाच्या परिस्थितीमध्ये भाऊसाहेबांनी कसं काम केलं, त्यांचा दृष्टिकोन काय होता, तो महत्वाचा आहे. मी नेहमी म्हणतो, की डोळे दान केले जाऊ शकतात, पण दृष्टि दान केली जाऊ शकत नाही. भाऊसाहेबांची जी सम्यक दृष्टि होती, जी शिक्षण क्षेत्राबद्दल होती, सामाजिक, आर्थिक परिवर्तनाबद्दल होती, घटनापीठाचे सदस्य म्हणून त्यांनी सातत्यानं त्याठिकाणी जे वैचारिक कॉन्ट्रिब्यूशन दिलं, ते सगळे विचार आणि फोटोग्राफ्स हा सगळा इतिहास, त्यांची भाषणं याचं संकलन हे नक्कीच भविष्यातल्या आपल्या पिढीला प्रेरणा देत राहील.

उद्दीष्ट कधी बदलत नसतं. स्पिरिट कधी बदलत नसतं. याला वैज्ञानिक आधार पण आहे, की केशवानंद भारती केसमध्ये सुप्रिम कोर्टांनी एक फार मोठा खटला सुप्रिम कोर्टात गाजला होता आणि त्यावेळी संसद श्रेष्ठ आहे की न्यायपालिका श्रेष्ठ आहे याबद्दल अनेक प्रकारचे वाद सुरू होते. त्या सगळ्या यांच्यामध्ये संविधानाच्या बाबतीत सुप्रिम कोर्टामध्ये केशवानंद भारती केसमध्ये त्यांनी एक निर्णय दिला, की कॉन्स्टिट्यूशनचा जो भावार्थ आहे, तो बदलू शकत नाही. तसंच पंजाबराव देशमुखांनी त्या काळामध्ये शेती एवढी प्रगत नव्हती. ग्रीन रिव्हॉल्यूशन झालं नव्हतं. शेतीमध्ये आता ड्रोन आले, तेव्हा ड्रोन नव्हते. नॅनो युरिया नव्हता, नॅनो मिश्र खत नव्हतं. हायब्रीड बियाणं नव्हतं. पण, आज त्या काळामध्ये त्यांनी जो भावार्थ आणि विचार मांडला, तो शेतकऱ्यांच्या सर्वांगीण विकासाचा आणि उन्नतीचा मांडला. त्यांनी आपलं सगळं आयुष्य त्याकरता समर्पित केलं. परंतु, तरीही समस्या खूप गंभीर आहे. कारण, असं आहे, की ही समस्या सोडवणं हे शक्य नाहीये. हे कठीण आहे. शक्य आहे. पण, कठीण

आहे. खूप वर्षे काम करावं लागणार आहे.

मी ज्यावेळी विद्यार्थी होतो, त्यावेळी आमच्याबरोबर एक विचारवंत होते, त्यांचं मार्गदर्शन आम्हाला मिळायचं, त्यांचं नाव दत्तोपंत ठेंगडी. एकदा ते असं म्हणाले होते, की एक गोष्ट लक्षात ठेव, की एव्हरी पोलिटिशन थिंक अबाऊट नेक्स्ट इलेक्शन अँड एव्हरी सोशल, इकॉनॉमिक रिफॉर्मर थिंक सॅच्युरी टू सॅच्युरी. म्हणजे सामाजिक, आर्थिक परिवर्तनाचा विचार करणारा जो द्रष्टा नेता असतो, तो शंभर वर्षांचा विचार करतो आणि राजकारणी माणूस स्वाभाविकपणे पाच वर्षांचा विचार करतात. हा फरक आहे. भाऊसाहेब राजकारणी नव्हते, तर त्यांनी खऱ्या अर्थानी आपल्या इथल्या शिक्षण आणि कृषी क्षेत्राचा शंभर वर्षांचा विचार केला होता. उद्दीष्ट त्यांचं जे होतं, ते आपलं आजही आहे आणि ते उद्दीष्ट प्राप्त करण्याकरता त्यांनी त्याकाळी प्रयत्न केला.

आज कृषी क्षेत्रामध्ये खूप बदल झालेला आहे. विशेषतः सिंचनाच्या सुविधा वाढलेल्या आहेत. ड्रिप इरिगेशन आलं, स्प्रींकलर आलं. अनेक प्रकारचे सीड आणि प्लँट याच्यामध्ये बरंच संशोधन झालेलं आहे. नवीन नवीन नर्सरी तयार झालेल्या आहेत. कृषी मालाची निर्यात वाढलेली आहे. आता तर आम्ही कृषी मालापासून, मी नेहमी म्हणतो, की आपला शेतकरी केवळ अन्नदाता नाही तर ऊर्जादाता झालेला आहे आणि आता आपला

पंजाबराव देशमुख स्मृतीभवनची शरद पवार व नितीन गडकरी पाहणी करताना समवेत हर्षवर्धन देशमुख.

शेतकरी इंधनदाता झालेला आहे आणि बिटूमिनदाता पण झालेला आहे. म्हणजे डांबरपण शेतकरी तयार करायला लागलेला आहे. आपल्या इथे इथेनॉल आलं. आपल्या गाड्या, विमानं आता त्याच्यावर चालणार आहेत. त्यामुळं येणाऱ्या काळामध्ये काळाच्या ओघामध्ये काल जे असतं, ते आज नाही आणि आज जे असतं ते उद्या नाही. स्पिरीट कायम असतं, उद्दीष्ट कायम असतं, मिशन स्पष्ट असतं, भावार्थ स्पष्ट असतो. पण, काळाच्या ओघात बऱ्याच गोष्टी बदलत असतात. आणि म्हणून युगानकूल असं जे काळाचं परिवर्तन असतं ते ऑबियस असतं.

पंजाबराव आज आपल्यामध्ये नाहीयेत. पण, त्यांचं

नितीन गडकरी यांचा शाल व सन्मानचिन्ह देऊन सत्कार करताना हर्षवर्धन देशमुख व दिलीप इंगोले, शेजारी माजी खासदार अशोक मोहोळ.

उद्दीष्ट मात्र आपल्या सगळ्यांच्याबरोबर आहे. हर्षवर्धन देशमुख ज्यावेळी मला भेटायला आले, त्यावेळी मी त्यांना एक विनंती केली, की भाऊसाहेबांच्या स्मरणार्थ तुमच्या संस्थेच्यावतीनं तुम्ही एक प्रकल्प घ्या. योगायोगानं मला त्यातले दोन प्रकल्प, त्यातील दोन्ही महाराष्ट्रात तयार झाले, दोन्ही प्रकल्प देशातीलच आहेत, एक प्रकल्प जो आहे तो चितळेंच्या डेअरीचा सांगलीला, तिथे गार्गीच्या नवनवीन कालवडी तयार करण्याचा प्रकल्प टाकलेला आहे. आणि तसाच प्रकल्प पवार साहेबांनी बारामतीमध्ये टाकलेला आहे. या दोन्ही प्रकल्पांच्या उद्घाटनाला जाण्याची

संधी मला मिळाली. या प्रकल्पाची विशेषता ही आहे, की आपल्या इथे जी देशी गाय आहे, ती दोन लिटर दूध देते. तीन लिटर, पाच लिटर देते. विदर्भामध्ये आपलं दुर्भाग्य आहे, की एकट्या कोल्हापूर, सांगली आणि पुणे जिल्ह्यात जेवढं दूध होतं, तेवढं विदर्भात होत नाही. त्यामुळं आपल्या इथं आपण मदर डेअरी आणली.

हा प्रकल्प असा आहे, की १९५२ साली आपल्या इथली गीर जातीची गाय ब्राझीलमध्ये गेली आणि त्याठिकाणी त्यांनी त्या गायीवर काम करून आता ६० लिटर दूध देणारी देशी गाय गीर जातीची तयार केली. त्या गायीपासून जो सांड, बुल तयार झाला, त्याचं सिमेन आपण आणलं, टोरेडो म्हणून होतं, आणि ते आपल्या भारतीय गार्गींना दिले आणि त्यातून आता ज्या गोऱ्या होणार आहेत, ती २५ लिटरची गोरी होणार आणि ती कन्व्हर्ट होऊन गीर जातीची देशी गाय होणार. आता नवीन तंत्रविज्ञान तयार झालं, ते असं आहे, की आता बेटी बचाओ अभियानाची जरूरत नाही. शंभर टक्के गोरीच होईल अशा प्रकारचं तंत्रज्ञान विकसित झालंय. या तंत्रज्ञानामुळं येणाऱ्या काळात आपल्या विदर्भात, अमरावती जिल्ह्यात सगळीकडं लाखो लिटर दूध झालं पाहिजे, तेव्हाच

डॉ. सुधीर भोंगळे यांनी तयार केलेल्या डॉ. पंजाबराव देशमुख यांच्या छायाचित्र पुस्तकाचे शरद पवार आणि नितीन गडकरी प्रकाशन करताना, शेजारी दिलीप इंगोले, खा. नवनीत राणा, अशोक मोहोळ, हर्षवर्धन देशमुख, सुलभाताई खोडके, जयंत पाटील पुसदेकर

शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या थांबणार आहेत. हर्षवर्धनजींना मी सांगितलं होतं, की तुम्ही हा प्रकल्प बघून या. भारत सरकारचं याला अनुदान आहे. मी तुम्हाला मदत करीन. अमरावतीमध्ये तुम्ही हा प्रकल्प सुरू करा. हा प्रकल्प सुरू झाला तर गोरक्षक टाकण्याची गरज नाही.

तंत्रज्ञानाला विकसित करून ग्रामीण आणि कृषी अर्थव्यवस्थेमध्ये बदल कसा करायचा आणि त्या बदलातून पुन्हा एकदा अशी स्थिती निर्माण झाली पाहिजे, की पुन्हा एकदा लोकं शहराकडून गावाकडं परतली पाहिजेत. हे कठीण आहे. पण, असंभव नाहीये. इस्राईलमधला शेतकरी एअर कंडिशन बंगल्यामध्ये राहतो. कम्प्युटरवर त्यानी आपलं कंट्रोलिंग ठेवलं आहे. ड्रिप इरिगेशन आणि खताची मात्रा घरात कम्प्युटरवर बसून ठरवली आहे. यातून त्यानं आपलं उत्पन्न एवढं वाढवलं आहे, की त्याठिकाणी आता शहरातली लोकं गावाकडं जायला लागली आहेत. हे गोरगरीब, शेतकरी मजुरांच्या समृद्धीचं जे स्वप्न पंजाबराव देशमुखांनी बघितलं होतं ते पूर्ण करण्यामध्ये आपण जर दहा पावलं पुढं गेलो असेल तर त्यांच्या आत्म्याला कुठंतरी शांती लाभणार आहे.

आपल्या नाशिक जिल्ह्यामध्ये फार्मर्स प्रोड्यूस कंपनी आहे. ते पंधराशे कोटी रूपयांची द्राक्षं निर्यात करतात. मग आपल्या अमरावती जिल्ह्यात, नागपूर जिल्ह्यात हे कधीतरी झालं पाहिजे ना. त्यामुळं येणाऱ्या काळात ज्ञान, विज्ञान, तंत्रज्ञान, रिसर्च याचा उपयोग करून गावगरीब मजदूर शेतकऱ्यांचं कल्याण करून आपल्याला काळाच्या अनुकूल कोणत्या तंत्रज्ञानाचा वापर केला पाहिजे आणि ते तंत्रज्ञान सर्वसामान्य शेतकऱ्यापर्यंत कसं पोहचवता येईल हे पाहिलं पाहिजे. भाऊसाहेबांनी जिल्ह्यातल्या खेड्यापाड्यापर्यंत शाळा, कॉलेज्स पोहोचवले. तेव्हा त्यांची इच्छा ही होती, की या गावातला शेतकरी पण समृद्ध, संपन्न व्हावा. हे जे विकासाचे उद्दीष्ट होते, ती आपली शिक्षण संस्था नक्कीच पूर्ण करेल असा मला विश्वास आहे.

आज अतिशय आनंद आहे, की भाऊसाहेबांच्या नावानं असणारा पुरस्कार आपण पवार साहेबांना देत आहात. जेवढं भाऊसाहेबांचं कार्य मोठं, तेवढं पवार साहेबांनी देखील महाराष्ट्राच्या साहित्य, कला, संगीत, नृत्य, नाटक, क्रीडा, शेती असे एकही क्षेत्र नाही, की ज्यामध्ये पवार साहेबांची छाप नाही. प्रत्येक क्षेत्रामध्ये त्यांना जेव्हा जेव्हा संधी मिळाली, तेव्हा तेव्हा त्यांनी ते क्षेत्र विकसित करण्याचा प्रयत्न केला. आणि खऱ्या अर्थानी शेतकऱ्यांच्या विकासाची तळमळ ठेऊन अनेक गोष्टी त्यांनी घडवल्या. आज वसंतदादा शुगर इन्स्टिट्यूट जे आहे, त्याच्या माध्यमातून उसाच्या नवीन नवीन जाती तयार केल्या. त्या जातींमधून शेतकऱ्यांचं एकरी उत्पादन कसं वाढेल याच्याकरता सातत्यानी प्रयत्न केला. मला आनंद आहे, की पवार साहेबांनी, मी त्यांना विनंती केली, की तुम्ही वसंतदादा इन्स्टिट्यूटची एक ब्रँच विदर्भातल्या शेतकऱ्यांसाठी आमच्याकडं उघडा. नागपूरला त्यांनी जागा घेतली आणि आपल्या इथल्या शेतकऱ्यांच्या विकासाकरता त्यांनी एक शाखा आपल्याकडं उघडली. याबद्दल मनापासून मी त्यांचं आभार मानतो आणि त्यांना धन्यवाद देतो.

शेतकऱ्याचा उत्पादन खर्च कमी करणं आणि शेतीचं उत्पन्न वाढवणं याच्या आधारावर निरनिराळ्या पिकांचा क्रॉप पॅटर्नचा विचार करावा लागेल. आणि आता आपण ग्लोबल इकॉनॉमीमध्ये असल्यामुळे सोयाबीनचा काय भाव राहिल हे अर्जेंटिना ठरवेल. मक्याचा भाव काय राहिल हे अमेरिका ठरवेल. तेलामध्ये पाम ऑईल किती तयार झालं त्यावर बाकीच्या तेलाचे भाव ठरतील. कापसाचा भाव पण आपल्या हातात नाहीये. त्यामुळे येणाऱ्या काळामध्ये आपल्याला क्रॉप पॅटर्नमध्ये डिमांड आणि सप्लायचा विचार करून कोणतं उत्पादन लावायचं आणि कोणतं नाही लावायचं याचा विचार करावा लागेल. आणि त्या उत्पादनावर प्रक्रिया करणारे जर उद्योग तयार झाले, आणि त्यादृष्टिंनं शेतकऱ्यांना आपण प्रशिक्षित करू शकलो तर आपल्याला खूप जास्त काम करता येईल.

पवार साहेबांच्या नेतृत्वाखाली पश्चिम महाराष्ट्र असेल, पुणे, नाशिक, कोल्हापूर, सांगली, सातारा त्याठिकाणी असणारे जे काही यशस्वी प्रयोग आहेत शेतीतले त्या प्रयोगांचा आपण अभ्यास करणं गरजेचं आहे. मला विश्वास आहे, की यादृष्टिंनं आपण पंजाबरावांचं स्मरण करून आपल्याही भागामध्ये अशाच प्रकारचे प्रयोग केले पाहिजेत. आज दिल्ली आणि मुंबईसारख्या शहरांमध्ये होणाऱ्या मोठ्या लग्नांमध्ये आपली भारतीय फळंच नसतात. सगळी इम्पोर्टेड फळं असतात. जगातले सगळ्यात चांगले सफरचंद आपल्या इथं नाहीये. नाशिकच्या सह्याद्रीनं स्पेनमधून द्राक्षाचं वाण आणलं, त्यावेळी त्यांची द्राक्षं एक्स्पोर्ट व्हायला लागली. आज आपल्याला सगळ्या क्षेत्रात संशोधन करून उत्तम बीज, उत्तम कलमा त्याशिवाय हा विकास होऊ शकत नाही.

मला खूप आनंद आहे, की स्वर्गीय पंजाबराव देशमुख यांच्या नावानी पंजाबराव कृषी विद्यालयाच्या नागपूरच्या जागेवर तीनशे कोटी रूपये महाराष्ट्र सरकारनी, देवेंद्रजी मुख्यमंत्री असताना मी त्यांना विनंती केली आणि त्यांनी दिल्ली, आणि आम्ही जागतिक दर्जाचं अॅग्रो कन्व्हेन्शन सेंटर नागपूरला बांधण्याकरता मान्यता मिळाली आहे. पंजाबरावांच्या नावानी हे सेंटर दोन-तीन महिन्यात सुरू होणार आहे. त्याठिकाणी अडीच हजार लोकांसाठी मोठं ऑडिटोरियमही तयार होणार आहे. वसंतराव नाईकांच्या नावानं तो बांधला जाणार आहे. मला विश्वास आहे, की अत्याधुनिक तंत्रज्ञान, बीज, कलमा, ड्रोन, नॅनो युरिया आणि प्रोसेसिंग, व्हॅल्यू अॅडिशन या सगळ्यांच्यामध्ये आपल्याला पंजाबरावांची जे स्वप्न होतं, ते पूर्ण करण्यामध्ये शिवाजीराव शिक्षण संस्थेनी विशेष रूपानी पुढाकार घ्यावा अशी माझी त्यांना विनंती आहे.

मला आनंद आहे, की आपण पवार साहेबांचा सत्कार केला. पंजाबराव देशमुखांचंही नाव मोठं, आणि पवार साहेबांचंही नाव मोठं, त्यामुळे पंजाबरावांच्या नावाचा हा पुरस्कार आपण पवार साहेबांना देऊन या पुरस्काराची उंची आपण मोठी गाठली

पंजाबराव देशमुख यांच्या शतकोत्तर रौप्यमहोत्सवी जयंतीनिमित्त शिवसंस्था मासिकाचा विशेषांक प्रसिद्ध करण्यात आला असून त्याचे शरद पवार प्रकाशन करताना, शेजारी अनिल देशमुख, सुरेश खोटेरे, दिलीप इंगोले, नवनीत राणा, हर्षवर्धन देशमुख, डॉ.सुधीर भोंगळे, सुलभा खोडके, गजानन पुंडकर आणि हेमंत काळमेघ

आहे. पण दरवर्षी आता आपल्याला पवार साहेबांच्या उंचीची माणसं कुठं मिळणार आहेत. त्यामुळे पंजाबरावांची दृष्टी, व्हिजन, पंजाबरावांची शिक्षण आणि कृषी क्षेत्राबद्दलची तळमळ, एवढीच तळमळ पवार साहेबांच्या मनामध्ये आहे. आणि जी गोष्ट मानपत्रात सांगितली आहे, ती खरी आहे, की आपण दुर्दैवानं राजकारणाचा अर्थ सत्ताकारण केला आहे. राजकारण म्हणजे समाजकारण, राष्ट्रकारण आणि विकासकारण. राजनीती म्हणजे समाजनीती, लोकनीती, धर्मनीती. त्यामुळं राजकारण हे समाजकारण आहे असं समजून आयुष्यभर कृषी क्षेत्राकरता, शिक्षण क्षेत्राकरता, कला, साहित्य, संगीत, क्रीडा अशा सगळ्या क्षेत्राकरता आणि यातल्या टॅलेंटला कधीही पक्षाचा अभिनिवेश न आणता याच्यामार्गे खंबीरपणे उभं राहणारं महाराष्ट्रातलं नेतृत्व म्हणजे पवार साहेब आहेत.

राजकारणात अनेक लोकं येतात, निवडून येतात. मंत्री होतात आणि फारसे कुणाच्या लक्षातही राहत नाहीत. पण जी लोकं राजकारणात राहून निरनिराळ्या क्षेत्रात आपला ठसा उमटवण्याचं काम करतात, म्हणजे पंजाबराव देशमुखांसारखी किंवा पवार साहेबांसारखी माणसं मात्र राजकारणाच्या या धुळवडीमध्ये त्यांचं कार्य, कर्तृत्व हे नेहमीच सामान्य माणसाच्या लक्षात राहतं. मला अतिशय आनंद आहे, की योग्य व्यक्तीची निवड पंजाबराव देशमुख यांच्या नावानं असणाऱ्या पुरस्कारासाठी शिवाजी शिक्षण संस्थेनं केलं, त्याबद्दल त्यांना मी धन्यवाद देतो. पवार साहेबांनाही मी शुभेच्छा देतो. पुन्हा एकदा पंजाबरावांच्या स्मृतिस अभिवादन करतो आणि थांबतो. धन्यवाद!

पवारसाहेब देशातील दुसऱ्या हरितक्रांतीचे जनक

मला सांगतांना आनंद होत आहे की, डॉ. पंजाबराव उपाख्य भाऊसाहेब देशमुख यांचे शतकोत्तर रौप्य महोत्सवी जयंती वर्षात एक अत्यंत महत्वाचा व ऐतिहासिक निर्णय संस्थेने घेतला. सामाजिक परिवर्तनासाठी, कृषकांच्या हितासाठी, सर्वसामान्यांच्या उत्थानासाठी लोक कल्याणासाठी झटणाऱ्या व्यक्तीची निवड करून त्यांना डॉ. पंजाबराव देशमुख स्मृती पुरस्कार दरवर्षी प्रदान करण्याचा निर्णय संस्था कार्यकारिणीने घेतला आहे. मानपत्र, सन्मानचिन्ह, शाल, श्रीफळ व पाच लक्ष रुपये रोख असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. हरित क्रांतीचे प्रणेते असणारे कृषीमंत्री डॉ. भाऊसाहेब देशमुख यांचे नावाने दिला जाणारा हा पहिला पुरस्कार सलग दहा वर्ष देशाचे कृषी मंत्री असलेले शेतकऱ्यांचे, कष्टकऱ्यांचे कैवरी व समाजहितासाठी अहोरात्र झटणारे देशाचे ज्येष्ठ नेते, राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे राष्ट्रीय अध्यक्ष खासदार मा. श्री शरदचंद्रजी पवार साहेब यांना देण्यात येत आहे. डॉ. भाऊसाहेबांच्या नावाचा हा पहिला पुरस्कार अत्यंत कर्तबगार व्यक्तींस देतांना आम्हाला निश्चितच खुप आनंद होत आहे.

"मा. श्री शरदचंद्रजी पवार साहेब यांना डॉ. भाऊसाहेबांच्या नावाचा पहिला पुरस्कार का दिला? असा प्रश्न मला वारंवार अनेक लोक व पत्रकारही विचारतात. त्याचे उत्तर या भाषणातून मी तुमच्यापुढे ठेवणार आहे.

२००४ पर्यंत देशातील अन्नधान्याचे उत्पादन कुंठीत झाले होते. जवळपास १५ वर्षे हे उत्पादन २१० ते २१५ दशलक्ष टनांच्या पुढे जात नव्हते. त्यामुळे धान्य आयातीची वेळ देशावर आली होती. मा. साहेबांनी हे आव्हान स्वीकारून देशातील अन्नधान्याचे उत्पादन २००४ ते २०१४ या काळात ५० दशलक्ष टनांनी वाढविले. दुसरी हरितक्रांती देशात घडवून आणली. पूर्वाचलात म्हणजे अरुणाचल, ओरिसा, बिहार, आसाम, मेघालय, नागालॅंड येथे आधुनिक पध्दतीने भातशेती करण्यास प्रोत्साहन देवून तिथल्या शेतकऱ्यांना तंत्रज्ञान, बियाणे, खते पुरविली. त्यामुळे भारताने पहिल्यांदा १०० दशलक्ष टनाचा भात उत्पादनाचा टप्पा पार केला.

या कामाबद्दल फिलीपाईन्स येथील 'इंटरनॅशनल राईस इन्स्टिट्यूटने' लेखी पत्र पाठवून मा.साहेबांचे अभिनंदन केले.

मा. साहेब जेव्हा २००४ मध्ये पहिल्यांदा देशाचे कृषिमंत्री झाले तेव्हा शेतीमालाच्या आधारभूत किंमती अत्यंत कमी होत्या. त्यामुळे शेतकरी अन्नधान्याची पिके लावायला तयार होत नव्हते. तेव्हा भाताची हमी किंमत ५६० रु. प्रति क्विंटल, तर गव्हाची ५४० रु. प्रति क्विंटल या दराने केंद्र सरकार गहू व तांदूळाची खरेदी करित होते. मा. साहेबांनी गहू, तांदूळ, ज्वारी, बाजरी, तेलबिया, डाळी यासह २५ वस्तुंच्या आधारभूत किंमती दुप्पट-तिपटीने वाढवून दिल्या.

त्यामुळे जास्तीचे लाखो कोटी रुपये शेतकऱ्यांच्या घरात जाऊ शकले आणि त्यांच्या मालाला रास्त भाव मिळाला.

महाराष्ट्रात रोजगार हमीशी निगडीत केलेली शंभर टक्के शासकीय अनुदानावरची फळबाग योजना केंद्रात नेऊन नॅशनल हॉर्टिकल्चरल मिशनच्या रुपाने राबविली. त्यामुळे राज्यातील आणि देशातील फलोद्यानाच्या क्षेत्रात प्रचंड वाढ होऊन आज आपला देश फळे व भाजीपाल्याच्या उत्पादनात जगात

अग्रेसर आहे. त्यांच्या निर्यातीतून देशाला मोठे परकीय चलन आणि शेतकऱ्यांना मोठे उत्पन्न व लोकांना प्रचंड रोजगार मिळतो आहे. प्रक्रिया कारखानदारीलाही कच्चा माल त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात उपलब्ध होतो आहे.

पहिल्या व दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेनंतर शेती व शेती विकास हे विषय दुर्लक्षित झालेले होते. मा. पवार साहेब कृषीमंत्री झाल्यानंतर त्यांनी हे विषय प्राधान्यक्रमाने ऐरणीवर आणले. तसेच मा.मनमोहन सिंग साहेब पंतप्रधान असतांना मा. पवार साहेबांच्या पुढाकाराने ७१ हजार कोटी रुपयांची सरसकट कर्ज माफी करण्यात आली. या कर्ज माफीचा साडेचार कोटी शेतकऱ्यांना लाभ झाला. मा. साहेबांनी सिंचनवर्धीत प्रकल्पांतर्गत दरवर्षी ५ हजार कोटी रुपयाचा निधी महाराष्ट्राला उपलब्ध करून दिला. गोसीखुर्द प्रकल्पाचा राष्ट्रीय प्रकल्पात समावेश केला व त्यामुळे या प्रकल्पासाठी केंद्र शासनाकडून ९० % निधी उपलब्ध होऊ शकला व ते पुर्णत्वास गेले. याच

हर्षवर्धन देशमुख

अध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

गोष्टी भाऊसाहेबांना अभिप्रेत होत्या त्या मा. पवार साहेबांनी केल्या म्हणून ते या पुरस्काराचे प्रथम मानकरी ठरले.

१) शेतकऱ्यांना ७१ हजार कोटींची कर्जमाफी महाराष्ट्राचे ७७४८ कोटींचे कर्ज माफ. देशातील ४ कोटी ३० लाख शेतकऱ्यांचा सातबारा कोरा ते पुन्हा उत्पादनाच्या मूळ प्रवाहात.

२) शेतीमालाच्या आधारभूत किंमती चौपटीने वाढवून दिल्या. त्यामुळे अन्नधान्याचे उत्पादन ५० दशलक्ष टनाने वाढले. दुसरी हरितक्रांती यशस्वी. ३) स्वातंत्र्यानंतर पहिल्यांदा शेतीच्या प्रश्नांसाठी राष्ट्रीय विकास परिषदेची बैठक घेतली. कृषी क्षेत्राच्या विकासासाठी प्रत्येक राज्याला हजारो कोटींचे भागभांडवल दिले. ४) सिंचन वर्धित विकास कार्यक्रमांतर्गत (AIBP) धरणांची कामे पूर्ण करण्यासाठी केंद्रातून दरवर्षी हजारो कोटींचे सहाय्य. ५) विदर्भातील गोसीखुर्द प्रकल्पाला राष्ट्रीय मान्यता मिळवून देऊन ९० टक्के अर्थसहाय्य केंद्रातून दिले.

६) नॅशनल हॉर्टिकल्चरल मिशन मधून फळबाग लागवडीचा कार्यक्रम देशभर राबविला. ठिबक सिंचन योजनेला केंद्रातून मोठ्या प्रमाणात अनुदान. ७) मेगा पाणलोट्याचा कार्यक्रम देशभर राबवून पाणलोट विकास कार्यक्रमाला गती दिली. ८) फूड प्रक्रिया उद्योगासाठी नवी योजना

आखून प्रत्येक जिल्हयात एक मोठा प्रकल्प उभा केला व प्रक्रिया कारखानदारी विकसित केली. ९) देशाला अन्नधान्य उत्पादनात स्वयंपूर्ण करून २५ देशांना धान्य निर्यात करून त्यांची अन्नाची भूक भागविली. १०) देशाच्या अन्नधान्य स्वयंपूर्णते इतकेच महत्व शेतकऱ्यांच्या आर्थिक उन्नतीला देऊन लाखो कोटी रुपये आधारभूत किंमतीतून शेतकऱ्यांच्या घरात जास्तीचे पाठविले. ११) महाराष्ट्रात रोजगार हमी योजनेतून शंभर टक्के अनुदानावरती राबविलेली फळबाग योजना देशभर राबवून फळबागांचे क्षेत्र आणि शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवून लोकांना मोठा रोजगार निर्माण करून दिला. १२) दुष्काळाच्या काळात केंद्रातून पथके पाठवून महाराष्ट्राला कोटयावधी रुपयांची मदत केली. जनावरांच्या छावण्यांना पशुखाद्य व चारा पुरविला. जळालेल्या फळबागांच्या पुन्हा उभारणीसाठी एकरी ३५ हजार रुपयांचे अनुदान दिले. १३) दुष्काळी व अवर्षण प्रवण भागात मागेल त्याला शेततळे

ही योजना नॅशनल हॉर्टिकल्चर मिशन मधून सर्वप्रथम राबवून साडे दहा लाख रुपयांचे अनुदान शेतकऱ्यांना दिले व दुसऱ्या वर्षीपासून साडे चार लाख रु. अनुदान दिले. त्यामुळे लाखो शेततळी महाराष्ट्र व देशात होऊ शकली. १४) अरुणाचल, आसाम, ओरिसा व पूर्वाचलातील राज्यांमध्ये भात पिकाच्या विकासाचा मोठा क्रांतीकारी कार्यक्रम राबवून भाताचे देशातील उत्पादन प्रथम शंभर लाख टनांच्या पुढे नेऊन दुसरी हरितक्रांती यशस्वी केली. म्हणून फिलीपाईन्स येथील इंटरनॅशनल राईस रिसर्च इन्स्टिट्यूटच्या प्रमुखांनी लेखी पत्र व पुष्पगुच्छ पाठवून शरद पवार यांचे अभिनंदन केले. १५) जगातील भुकेलेल्या २५ देशांना अन्नधान्य निर्यात करून त्यांना जगण्यास सहाय्य केले व भारतात २६५ दशलक्ष टनांचे. अन्नधान्य निर्माण करून शेतकऱ्यांना लाखो कोटी रु. मिळवून दिले म्हणून युनोच्या एफ. ए. ओ. चे सरचिटणीस ग्रासिआ दासिल्वा यांनी लेखी पत्र व पुष्पगुच्छ पाठवून शरद पवार साहेबांचे अभिनंदन केले.

१० एप्रिल २०२२ रोजी आयोजित आदरणीय भाऊसाहेबांच्या पुण्यतिथी दिनी मा. श्री शरदचंद्रजी पवार साहेबांनी श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेंतर्गत येणाऱ्या वैद्यकीय महाविद्यालयात

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

आणि कृषी महाविद्यालयात शिकणाऱ्या आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू विद्यार्थ्यांनीना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राष्ट्रवादी वेलफेअर ट्रस्टद्वारा १ कोटी रुपयांची देणगी दिली होती. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेची कार्यकारीणी व संस्थेचा कर्मचाऱ्यांनी १ कोटी रुपयाचा समांतर निधी उभा केला. असा एकूण २ कोटी रुपयांच्या एकत्र निधी ठेवीच्या स्वरूपात जमा करून त्यावर येणाऱ्या व्याजातून ही शिष्यवृत्ती यावर्षीपासून प्रदान करण्यात येत आहे. या शिष्यवृत्ती मान्यवारांच्या हस्ते या सोहळ्यात प्रदान करण्यात येत आहेत. संस्थेच्या इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करता यावी यासाठी संस्थेच्या पदाधिकारी, संस्थेचे आजीवन सदस्य व कर्मचारी एक निधी उभा करीत आहेत. या निधीतून आर्थिक दुर्बल व होतकरू विद्यार्थीनीना पुढील वर्षीपासून शिष्यवृत्ती वितरीत करण्याचा संस्थेचा मानस आहे.

सुटी हवी ? मग राजकारण सोडा !

काही मंडळी विलक्षण शाहजोग असतात. ढोंगीपणा कसा करावा याचे ते आदर्श असतात.

दाखवायला आपण काहीतरी महान करीत असल्याचा आव ते

आणत असतात. परंतु प्रत्यक्षात ते असे काही बेमालूम ढोंग करतात की लोकांना वाटावे की, व्वा, काय महान व्यक्ति आहे. आता नुकतीच एक बातमी प्रसिध्द झाली की पंतप्रधान हे लक्षद्वीपच्या दौऱ्यावर जाणार असून

तेथे ते काही विकासकामांची उद्घाटने करणार आहेत.

अरे वा, छानच.

२०२३ वर्ष संपलेले आहे. नव्या वर्षात जगाने पदार्पण केले आहे आणि देशातील हवामानही या काळात सुखद असल्याने असंख्य लोकं या काळात सुट्ट्या घेत असतात. ते रम्य ठिकाणी जाऊन नववर्षाचे स्वागत करतात.

आता देशाचे पंतप्रधान फारच कामसू. त्यांना कामातून सुटीसाठी वेळ मिळत नाही असे दावे त्यांचे भक्त करीत असतात. त्यांच्या कामाच्या झपाट्याचे जे दावे केले जातात त्यानुसार ते दिवसातील २४ तासांपैकी १८ तास काम करतात आणि एक दिवसही सुटी न घेता काम करतात.

बाप रे. किती काम.

परंतु हेच पंतप्रधान यावेळी विकासकामांच्या उद्घाटनासाठी लक्षद्वीपसारख्या पर्यटनस्थळाची नववर्षाच्या सुरुवातीलाच निवड करतात.

म्हणजे एकाच दगडात दोन पक्षी.

सागराच्या सन्निध्यात निसर्गरम्य अशा ठिकाणी ते विकासकामांच्या

उद्धटानाचे निमित्त साधून स्वतःला चाकोरीबध्द दैनंदिन कामातून सोडवून घेतात. किती मजा ना ? पंतप्रधान किती भाग्यवान ??

गेली अनेक वर्षे हा प्रघात चालू आहे. ही त्यांची आयडिया बहुधा कुणाच्या लक्षात आली नसावी. पण सत्तेत आल्यापासून हे चक्र सुरु आहे.

आताही विकासकामांसाठी लक्षद्वीपची निवड याचसाठी केली असावी. कामही आणि वर छान एंजॉयमेंट देखील ! पण हे स्वातंत्र्य इतर मंत्र्यांना नाही. किंवा त्यांना अशा आयडिया सुचत नसाव्यात. उलट सुटी घेणे कसे पाप आहे हे त्यांच्या मनावर बिंबविण्याचा प्रयत्न केला जातो.

पंतप्रधान आणि केंद्रीय गृहमंत्री हे कसे विनासुटी सतत कार्यरत असतात हे या मंत्र्यांच्या मनावर ठसविले गेले आहे.

त्यातही हे जे दोन नेते आहेत ते चोवीस तास राजकारण करित नसून देशसेवा करित असतात असा मुलामाही चढविला जातो.

दिल्ली दरबारातून कानोकानी आलेल्या खबरीनुसार अनेक केंद्रीय मंत्र्यांना सुटीवर जाण्याची इच्छा होती. विशेषतः लोकसभेची आगामी निवडणूक आणि त्यानंतरच्या घडामोडींमध्ये लगेचच सुटी मिळण्याची शक्यता नसल्याने यावेळी जुन्या वर्षाला निरोप देऊन नवीन वर्षाचे स्वागत करण्याच्या निमित्ताने कुटुंबियांबरोबर सुटी घालविण्याची इच्छा अनेकांच्या मनात होती. काही मंत्र्यांनी पंतप्रधानांकडे सुटी मागण्याचे धाडस करण्याचे ठरविले.

त्यानुसार एकदोन मंत्र्यांनी कॅबिनेटच्या बैठकीनंतर वर्षअखेर आणि नववर्षाचे निमित्त साधून सुटीवर जाण्याची परवानगी मागितली.

पंतप्रधानांनी तत्काळ या मंत्र्यांना परवानगी दिल्याने क्षणभर सर्वांनाच धक्का बसला. काहीशा अविश्वासानेच ते पंतप्रधानांकडे पाहू लागले. परंतु

बैठकीतून बाहेर जाताजाता त्यांनी केलेल्या शेरबाजीने सर्वचजण तत्काळ भानावर आले. ज्यांना राजकारण करायचे असेल ते सुटीवर जाऊ शकत नाहीत. (ज्यांना राजकारण करायचे नाही त्या) इतरांना सुटीवर जायचे असेल तर जाऊ शकतात अशी टिप्पणी करून ते तडक खोलीबाहेर निघून गेले. सर्वजण स्तब्ध झाले.

त्यांच्या म्हणण्याचा अर्थ स्पष्ट होता की ज्यांना राजकारण करायचे असेल त्यांना सुटी मिळणार नाही परंतु ज्यांना राजकारण नको आहे म्हणजेच मंत्रीपद वगैरे नको आहे त्यांनी सुट्याच घेत बसावे. म्हणजेच बाहेरचा रस्ता खुला असल्याचे त्यांनी सुटी घेणाऱ्या मंत्र्यांना सुनावले. सुटी घेणे पाप नाही.

परंतु स्वतः मात्र विविध बहाणे करून निसर्गरम्य ठिकाणी जाऊन रिलॅक्स व्हायचे पण सहकारी मंत्र्यांना मात्र ती संधी नाकारायची याला खडूस स्वभाव म्हणतात. पण आता हाच शिरस्ता आहे. त्याविरुध्द जाण्याची कुणात हिंमत नाही.

नीतीशकुमार यांना झालंय तरी काय ?

गेल्या काही काळापासून बिहारचे मुख्यमंत्री नीतीशकुमार यांच्या वर्तनाबद्दल काही शंका निर्माण होऊ लागल्या आहेत.

त्यांच्या वागण्याबोलण्यात काहीसा विक्षिप्तपणा किंवा तऱ्हेवाईकपणा आढळून येतो असे त्यांच्या जवळची मंडळीही सांगू लागली आहेत. ते त्यांच्या हिंदी भाषेबद्दलच्या आग्रही भूमिकेबद्दल प्रसिध्द आहेतच. त्यांनी बिहारमधील नोकरशाहीवरही हिंदीची सक्ती करण्यास

सुरुवात केली आहे.

एखाद्या नोकरशहाने इंग्रजीचा वापर करताच त्याला मुख्यमंत्र्यांच्या रागाचे धनी व्हावे लागते.

बिहारमध्ये त्यांनी सर्व फलक, दुकानांच्या इमारतींच्या पाट्या या हिंदीतच असल्या पाहिजेत असा हुकुम जारी केला आहे. यामुळे अनेक सरकारी इमारती या निनावी अवस्थेतच असल्याचे दृष्य पाहण्यास मिळते.

परंतु त्यांच्या हिंदीवेडामुळे अलीकडेच झालेल्या इंडिया आघाडीच्या बैठकीत पेचप्रसंग निर्माण झाला.

नीतीशकुमार यांनी या बैठकीत हिंदीतून भाषण केले.

यावर द्रविड मुन्नेत्र कळघमच्या नेत्याने त्यांच्या भाषणाचा इंग्रजी अनुवाद करण्याची मागणी केली.

यावर नाराज झालेल्या नीतीशकुमार यांनी हे योग्य नाही. हिंदी ही राष्ट्रीय भाषा आहे आणि भारतीयांना ती अवगत असली पाहिजे असे आग्रहाने सांगण्यास सुरुवात केली.

त्यावर इतर उपस्थित नेत्यांनी बैठकीत भाषेच्या मुद्यावरून वाद नकोत आणि विनाकारण पेचप्रसंग निर्माण केला जाऊ नये असे सुचविले.

परंतु अलीकडेच्या काळात

नीतीशकुमार यांच्या वागण्याबोलण्यात काहीसा लहरीपणा जाणवतो असे त्यांच्या निकटवर्तीयांचे म्हणणे आहे.

त्यांना विस्मरणही पटकन होते असे सांगून या निकटवर्तीयाने ते एका मंत्र्याकडे चहाला गेले आणि बाहेर पडल्यानंतर थोड्यावेळाने पुन्हा ते त्याच्याकडेच चहाला कसे गेले याचा किस्सा सांगितला.

नीतीशकुमार हे तोलून मापून बोलण्याबद्दल एकेकाळी प्रसिध्द होते. त्याचबरोबर एक संयमी नेते म्हणूनही त्यांची ओळख होती.

परंतु आता त्यांच्यात मोठा बदल जाणवतो. त्यांचा चिडचिडेपणा, शीघ्रकोपीपणा वाढत चालला आहे आणि ती बाब चिंताजनक असल्याचे हा नेता म्हणाला. त्यांची देहबोलीही बदललेली आहे.

बिहारमधील भाजपची मंडळी या घडामोडींवर बारकाईने लक्ष ठेवून आहेत.

अलीकडेच नीतीशकुमार यांनी त्यांचे निकटवर्ति मित्र लल्लनसिंग उर्फ राजीव रंजन यांना पक्षाच्या राष्ट्रीय अध्यक्षपदाचा राजीनामा द्यायला लावून स्वतः अध्यक्षपद घेतले.

लल्लनसिंग हे राष्ट्रीय जनता दलाबरोबर म्हणजेच लालूप्रसाद यांच्या पक्षाबरोबर जवळीक वाढवत आहेत आणि त्यांना संयुक्त जनता दलात फूट पाडायची असल्यापर्यंत आरोप झाले होते.

या पार्श्वभूमीवरच त्यांच्या पक्षात खांदेपालट झाला आहे.

परंतु विक्षिप्त झालेले नीतीशकुमार पुन्हा भाजप आघाडीकडे जाणार काय अशी चर्चा काहींनी सुरु केली आहे. यातूनच नीतीश व राष्ट्रीय जनता दलाचे महागठबंधनचे सरकार आपली मुदत पूर्ण करणार काय याबाबतही पुड्या सोडण्यास सुरुवात झाली आहे.

बिहारमध्ये २०२५ मध्ये

विधानसभा निवडणूक असेल.

तोपर्यंत हे सरकार टिकविण्याची जबाबदारी लालूप्रसाद यांनाच पार पाडावी लागेल अशी चिन्हे आहेत.

चित्ररथामध्येही राजकारण

प्रजासत्ताक दिनानिमित्त (२६ जानेवारी) दरवर्षी दिल्लीच्या राजपथावर सेनादलांची संचलने होतात.

त्याचबरोबर देशाच्या संघराज्य व्यवस्थेचे प्रतीक असलेल्या प्रत्येक राज्याच्या आपापल्या प्रगती व विकासाचे व बरोबरच संबंधित प्रादेशिक संस्कृतीचा परिचय करून देणारे चित्ररथही या संचलनात सामील केले जातात.

एकेकाळी अनेक राज्ये त्यात सहभागी होत. परंतु आता संचलनाचा व्याप आणि मर्यादित

वेळ यामुळे राज्यांना दरवर्षीच चित्ररथ पाठविण्याची संधी न देता क्रमवारीनुसार संधी देण्याची पध्दत सुरु करण्यात आली.

यावर्षी दिल्ली आणि पंजाब या दोन राज्यांच्या चित्ररथांना संचलनात सामील

होण्याची संधी मिळाली होती आणि या दोन्ही राज्यांनी आपापले चित्ररथ दिल्लीला पाठवूनही दिले होते.

परंतु केंद्र सरकारने या दोन्ही राज्यांचे चित्ररथ नाकारले आणि त्यांना संचलनात सामील होण्याची परवानगी नाकारली. ही बाब केंद्र सरकारच्या अधिकारातील आहे.

पंजाब व दिल्ली या दोन्ही राज्यांमध्ये आम आदमी पार्टी म्हणजेच आप ची सरकारे आहेत.

आप आणि भाजपमध्ये सतत संघर्ष सुरु असतोच.

त्या राजकीय आकसापोटी बहुधा हे चित्ररथ नाकारण्यात आले असावेत अशी शंका येणे स्वाभाविक आहे. त्याचबरोबर विरोधी

पक्षाची सरकारे असलेल्या राज्यांचे चित्ररथ नाकारणे हा अक्षरशः क्षुद्रपणा झाला. यावरून केंद्र सरकारची क्षुद्र मनोवृत्ती दिसून येते.

अखेर पंजाबचे मुख्यमंत्री भगवंतसिंग मान यांनी यातूनही एक नवीन शकल काढली.

त्यांनी जाहीर केले की २६ जानेवारीच्या संचलनात पंजाबच्या चित्ररथाला परवानगी नाकारली तरी हरकत नाही. १६ जानेवारी ते २५ जानेवारी असे दहा दिवस दिल्ली व पंजाबचे चित्ररथ राजधानी दिल्लीत सर्वत्र फिरविण्यात येतील. लोकांना या दोन्ही राज्यांच्या प्रगती व कल्याणकारी राज्यकारभाराचा परिचय करून देण्यात येईल. भगवंतसिंग मान यांनी तर एक पाऊल पुढे जाऊन असेही म्हटले की पंजाबचा चित्ररथ नाकारणे म्हणजे देशाच्या राष्ट्रगीतातून पंजाबला वगळण्याची ही प्रस्तावना किंवा कट आहे. केवळ पंजाब आणि दिल्लीच नव्हे तर पश्चिम बंगालच्या चित्ररथालाही केंद्र सरकारने परवानगी नाकारलेली आहे.

सुमारबुद्धीचे राज्यकर्ते सत्तेत असले की असल्या लहानलहान गोष्टींमध्येही राजकीय सूडबुद्धीने व खुनशीपणाने वागले जाते.

याला अत्यंत क्षुद्र मनोवृत्ती

म्हणतात. विरोधी पक्षांचे अस्तित्वच सहन न होणारी ही कोती मनोवृत्ती आहे.

नोकरशहांवरील हुकुमशाही

सध्या देशभरात भारताने गेल्या दहा वर्षात केलेल्या प्रगतीची माहिती देणारे चित्ररथ फिरविले जात आहेत.

विकसित भारत अशा संकल्पनेवर आधारित हे प्रचारकी चित्ररथ आहेत.

यामध्ये सरकारच्या विविध विकास योजना व कार्यक्रमांची चित्ररूपाने माहिती दिलेली आहे.

देशातील सर्व गावांमध्ये हे चित्ररथ फिरविले जात आहेत.

सरकारी खर्चाने आगामी लोकसभा निवडणुकीसाठी सत्तापक्षाचा प्रचार या वाहनांद्वारे केला जात आहे.

यासाठी देशाचे विभाग पाडून त्यांची जबाबदारी एकेका वरिष्ठ नोकरशहाकडे म्हणजेच सचिव पातळीवरील अधिकाऱ्यांकडे देण्यात आली आहे.

संबंधित विभागातील वाहनांच्या चालकांचे व्हॉट्सअप समूह तयार करण्यात आले असून एकेका अधिकाऱ्याकडे असे किमान बारा समूह देण्यात आले आहेत.

म्हणजे या बारा समूहात कुठे काही अडीअडचणी आल्या तर त्यांची सोडवणूक

करण्याची जबाबदारी संबंधित अधिकाऱ्यांवर टाकण्यात आली आहे. यामुळे या अधिकाऱ्यांना एकाचवेळी एवढे समूह हाताळणे जवळपास अशक्य झाले आहे.

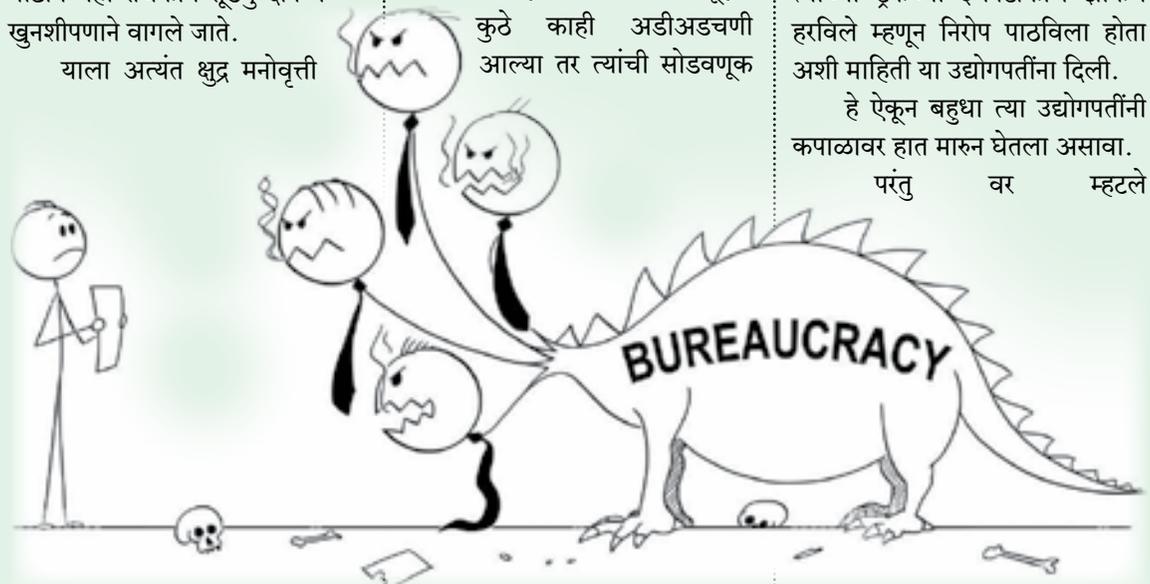
नुकतीच एका मंत्रालयातील वरिष्ठ नोकरशहांची काही उद्योगपतींबरोबर महत्वाच्या प्रकल्पांबाबत बैठक सुरु होती. मुख्य किंवा वरिष्ठ नोकरशहांची अवस्था पेंगुळल्यासारखी झाली होती.

या अधिकाऱ्याने चक्क क्षमा मागून जरा मी फ्रेश होऊन येतो असे सांगितले व बाहेर जाऊन तोंडावर पाणी मारून ते पुन्हा बैठकीत सामील झाले.

त्यांच्या सहकाऱ्यांनी उद्योगपतींना सांगितले की या वरिष्ठ व सचिव पातळीवरील अधिकाऱ्यांची जबाबदारी धोरणनिर्मितीची आहे. परंतु त्यांना विकसित भारत मोहिमे अंतर्गत वाहनांवरील देखरेखीचे काम देण्यात आले आहे. या अधिकाऱ्याकडे बारा विभागांचे व्हॉट्सअप ग्रुप आहेत आणि संबंधित वाहनांचे ड्रायव्हर चक्क रात्री बेरात्री या अधिकाऱ्यांना झोपेतून उठवून, बदली ड्रायव्हर पाठवा, इंधनाची व्यवस्था करा अशा मागण्या करित असतात. एका ड्रायव्हरने तर त्याच्या ट्रकच्या इंधनटाकीचे झाकण हरविले म्हणून निरोप पाठविला होता अशी माहिती या उद्योगपतींना दिली.

हे ऐकून बहुधा त्या उद्योगपतींनी कपाळावर हात मारून घेतला असावा.

परंतु वर म्हटले

त्याप्रमाणेच..... सुमार आणि क्षुद्रबुध्दी राज्यकर्त्यांकडे सत्तेची सूत्रे जाता तेव्हा आपल्याला असलेल्या अधिकाराचा गैरवापर ते करित असतात.

नोकरशहा हे खरोखरच नोकर आहेत आणि हुकमाचे ताबेदार आहेत अशा थाटात हे सुमार क्षुद्रबुध्दी राज्यकर्ते वागत असतात.

त्याचा हा एक नमूना !

तीन राज्यांचे फेरएकीकरण ?

गेल्या दहा वर्षातील राज्यकारभाराचा ताळेबंद पाहता या देशात लहरीपणाने कोणतेही निर्णय केले जाऊ शकतात हे स्पष्ट झाले आहे.

एकीकडे देशातली संस्थाने खालसा करून त्यांना भारतीय गणराज्यात सामील करून भारताच्या एकीकरणाची प्रक्रिया राबविलेल्या सरदार पटेलांचा आदर्श मानणाऱ्यांनी प्रत्यक्षात उलटी कृति केलेली आढळते.

जम्मू काश्मीर व लडाख यांचे एक राज्य असताना त्याचे विभाजन करून म्हणजेच तुकडे करून दोन केंद्रशासित प्रदेश तयार केले.

लहान राज्ये व मजबूत केंद्र ही रा.स्व.संघाची मूलभूत विचारसरणी

आहे. म्हणजे कोणतेही राज्य बळकट होऊ न देता ते केंद्र सरकारला शरणागत असावे हा यामागील हेतु आहे आणि राज्यांना केंद्रावर परावलंबी ठेवण्याचा हा डाव आहे. परंतु नुकतीच एक वेगळीच घटना घडली.

पंजाब व हरयानात सतलज यमुना संपर्क कालवा आणि पाणीवाटपाचा तंटा वर्षानुवर्षे चालू आहे. त्याच्या बैठका सतत चालू असतात.

अलीकडेच झालेल्या या बैठकीत पंजाबचे प्रतिनिधित्व करणारे मंत्री लालजितसिंग भुल्लर यांनी बैठकीपूर्वी अनौपचारिक गप्पा मारताना एक अभिनव कल्पना मांडली.

पंजाब, हरयाणा आणि हिमाचल या तीन राज्यांचे एकीकरण करावे म्हणजे हा वाद संपुष्टात येईल असे त्यांनी बहुधा गमतीत म्हटले असावे.

१९६६ मध्ये विशाल पंजाब प्रांतातून हिमाचल प्रदेश आणि हरयाणा या दोन राज्यांची निर्मिती करण्यात आली होती. तो संदर्भ घेऊन भुल्लर यांनी या तीन राज्यांच्या एकीकरणाची कल्पना मांडली असावी.

यासंदर्भात पत्रकारांनी हरयाणाचे

मुख्यमंत्री मनोहरलाल खट्टर यांच्यावर प्रश्नांची सरबती करून प्रतिक्रिया देण्यासाठी आग्रह केला.

खट्टर सुरुवातीला तयार नव्हते. परंतु मागाहून त्यांनी दिलेली प्रतिक्रिया चकित करणारी होती. या तीन राज्यांच्या फेरएकीकरणासाठीच्या प्रक्रियेबाबत विचार करावा लागेल असे ते म्हणाले.

याठिकाणी हेही नमूद करावे लागेल की खट्टर हे मूळचे पंजाबी आहेत आणि हरयाणाचे ते पंजाबी भाषक मुख्यमंत्री आहेत.

आता या प्रतिक्रियेनंतर त्याच्यातील मूळ पंजाबी माणूस जागा झाला असा म्हणायचे काय ?

पण खट्टर हे पंतप्रधानांचे चांगले मित्र आहेत आणि त्यामुळेच हरयाणात त्यांना विरोध असूनही दोनवेळेस लागोपाठ मुख्यमंत्री करण्यात आले.

खट्टर असे म्हणत असतील तर पंतप्रधानांच्या मनात तर असली काही कल्पना नाही ना असा प्रश्न किंवा शंका मनात आल्याखेरीज रहात नाही.

लहरी राज्यकारभाराचा आणखी एखादा नमूना पाहण्यास न मिळो एवढीच प्रार्थना !

राजकारणात सर्व चालते !

युध्दात आणि प्रेमात सर्व काही क्षम्य असते. नव्या काळात यामध्ये राजकारणाचाही समावेश केला जातो. राजकारणातही सर्व काही क्षम्य असते. म्हणजे आज ज्यांना राजकीय विरोध असतो त्यांच्याबरोबरच उद्या हातमिळवणी करण्याचा हा धंदा झाला. आजचे विरोधक उद्याचे साथीदार असा या नव्या खेळाचा नियम झाला आहे.

त्यामुळेच अलीकडे माजी पंतप्रधान एचडी देवेगौडा यांनी पंतप्रधान आणि भाजपबरोबर जी हातमिळवणी केली त्याबद्दल कुणाला आश्चर्य वाटले नाही. देवेगौडा यांच्या पक्षाचे नाव धर्मनिरपेक्ष जनता दल किंवा जनता दल (सेक्युलर) असे आहे. असे असूनही त्यांनी बिनधास्तपणे भाजपबरोबर हातमिळवणी करून नवा राजकीय अध्याय लिहिला.

भाजपबरोबरची त्यांची राजकीय चुंबाचुंबी लपून राहिली नव्हती.

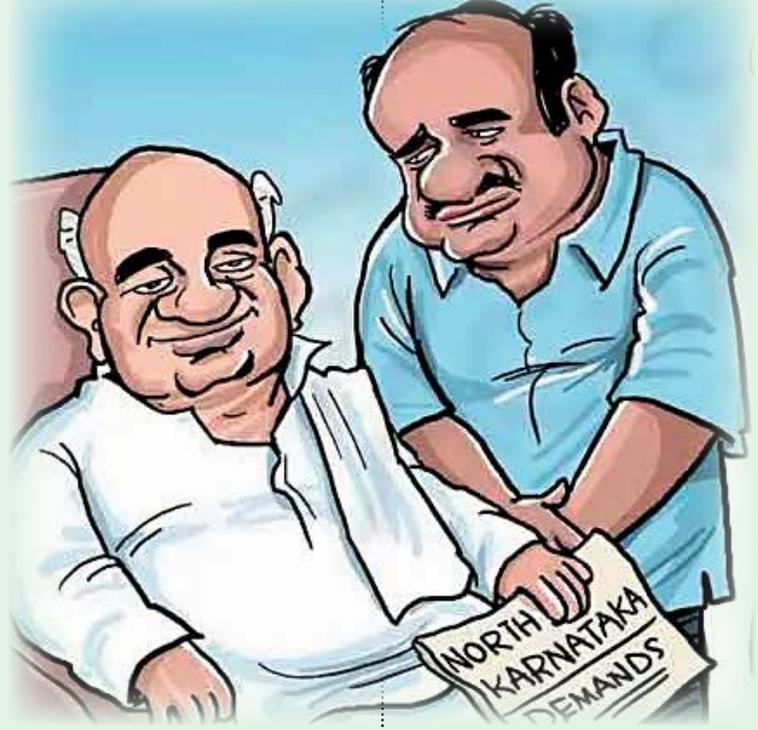
संसदेच्या विनाकारण बांधलेल्या नव्या इमारतीच्या उद्घाटनावर सर्व विरोधी पक्षांनी बहिष्कार टाकला होता. वर्तमान राज्यकर्त्यांनी केलेल्या पैशाच्या या अपव्ययाचा हा निषेध होता.

परंतु देवेगौडा यांना नव्या इमारतीत काही चुकीचे वाटले नाही. ते या इमारतीच्या उद्घाटनाला जातीने हजर राहिले होते. कर्नाटकात देवेगौडा यांची सद्दी संपल्यात जमा आहे.

काँग्रेस आणि भाजपच्या लढाईत आपण किंगमेकर होऊ हे त्यांचे स्वप्न कर्नाटकातील मतदारांनी धुळीस मिळविले.

काँग्रेसला पूर्ण बहुमत देऊन देवेगौडा यांच्या पक्षाला मतदारांनी नगण्या करून टाकले.

त्याबरोबर देवेगौडा आणि त्यांचे पुत्र कुमारस्वामी यांनी काँग्रेसच्या विरोधात ते भाजपशी हातमिळवणी

करणार असल्याचे जाहीर केले.

आगामी लोकसभा निवडणुकीसाठी भाजप आणि त्यांच्या पक्षात निवडणूक समझोताही झाला.

परंतु २०१८च्या विधानसभा निवडणुकीच्या वेळी देवेगौडा काय म्हणत होते ?

आपला पक्ष धर्मनिरपेक्ष आहे आणि भाजपसारख्या सांप्रदायिक पक्षाबरोबर ते हातमिळवणी करणे कदापि शक्य नाही असे सांगतानाच त्यांनी जर त्यांच्या पुत्राने म्हणजेच कुमारस्वामी यांनी भाजपबरोबर हातमिळवणी केल्यास ते त्याचा धिक्कारच नव्हे तर त्याला बहिष्कृत करतील असा इशारा दिला होता. त्यावेळी कुमारस्वामी हे काँग्रेसच्या पाठिंब्याने मुख्यमंत्री झाले होते. परंतु ते सरकार चालले नाही.

आता देवेगौडा यांचे हे सार्वजनिकपणे केलेले विधान व त्याच्या चित्रफिती कर्नाटकात त्यांच्या बालेकिल्ल्यांमध्ये फिरत आहेत.

भाजपबरोबर हातमिळवणी करून

त्यांनी पक्षाच्या मूलभूत विचारसरणीशी तडजोड केल्याने त्यांच्या पक्षात फूट पडली आहे आणि सीएम इब्राहिम आणि दोन विद्यमान आमदारांनी पक्ष सोडला आहे. लवकरच आणखीही काही आमदार हा पक्ष सोडतील आणि काँग्रेसमध्ये सामील होतील असे सांगण्यात येते.

कर्नाटकचे सध्याचे मुख्यमंत्री सिद्रामय्या हे एकेकाळचे देवेगौडा यांच्या पक्षातले प्रमुख नेते होते. देवेगौडा यांचे विश्वासू होते. परंतु नंतर मतभेद झाल्याने ते काँग्रेसमध्ये प्रवेश करते झाले.

आता कर्नाटकात बहुधा इतिहासाची पुनरावृत्ती होत असावी.

देवेगौडा यांची पकड आणि पक्षही कमजोर होत असल्याची चिन्हे आहेत.

त्यामुळेच आता या टप्प्यावर त्यांनी ही तडजोड करणे त्यांच्या सहकार्यांना मान्य नाही व त्यामुळेच त्यांच्या पक्षात फूट पडली आहे.

काळाचा महिमा !

अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषदेने आयोजित केलेले

शतक महोत्सवी नाट्य संमेलन नुकतेच पुणे येथे संपन्न झाले. या संमेलनात मा. पवारसाहेबांनी फार महत्त्वाचे विधान केले. ते म्हणतात, “सोयीचा इतिहास, इतिहासाचा विपर्यास करणारी नाटके नकोत, तर वास्तव आणि इतिहास नाट्यमय पद्धतीने मांडला पाहिजे. नाटक हे निखळ मनोरंजनाचे साधन असले तरी त्यातून ज्ञानदानाचेही काम झाले पाहिजे.” साहित्य, कला आणि संस्कृतीशी असलेली त्यांची आपुलकी या निमित्ताने पुन्हा एकदा समोर आली. आपल्या अतिशय व्यस्त कामामध्ये त्यांनी हा स्वर्गीय यशवंतराव चव्हाण साहेबांचा वारसा सांभाळला आहे. मुंबई येथील परिषदेचे यशवंत नाट्य मंदिर असो, की बारामतीचे ‘गदिमा’ सभागृह. कलावंत हा समाजातील फार महत्त्वाचा घटक आहे. कलेच्या माध्यमातून तो सामान्य माणसांचे प्रश्न समोर आणत असतो.

शेवटचे पान

नाटके हवीत सत्याची कास धरणारी

नाही. महाराष्ट्राच्या विधानपरिषदेत त्यांनी ना.धों. महानोर, रामदास फुटाणे, हेमंत टकले, शाहीर जगताप यांना प्रतिनिधी म्हणून काम करण्याची संधी दिली होती. शेतीपासून उद्योगपर्यंत आणि शिक्षणापासून कामगारांपर्यंत सर्वांना बरोबर नेणारा नेता म्हणूनच तर त्यांना लोक ‘जाणता राजा’ म्हणून आपले वाटतात.

नाट्यपरिषदेचे अध्यक्ष प्रशांत दामले आपल्या भाषणात म्हणाले, “आमचा अभिनय केवळ तीन तासांचा असतो, पण वर्षातले ३६५ दिवस आणि २४ तास अभिनय करणारे ‘राजकीय कलाकार’ असतात. पवारसाहेबांनी ‘भारतरत्न’ स्व. लता मंगेशकरांपासून पंडित भीमसेन जोशींसारख्या महान कलाकारांना त्यांच्या कार्यात मोलाची साथ दिली.

पुण्याचे दीनानाथ मंगेशकर हॉस्पिटलसारखी नावे आपल्या समोर सहज येतात. ‘घाशीराम कोतवाल’ तर बर्लिनमध्ये प्रयोग करायला पाठविताना

आदरणीय पवारसाहेब आवर्जून नाट्यसंमेलनाला आणि साहित्य संमेलनाला उपस्थित राहतात. कधी उद्घाटक, तर कधी समारोपाला, आणि स्वागताध्यक्ष म्हणून भूमिका बजावत असतात. ज्या आस्थेवाईकपणे ‘पंढरीची वारी’ असते, तशीच ही ‘सांस्कृतिक वारी’ त्यांनी कधी चुकवली

पवारसाहेबांनी खास ‘कात्रज’चा प्रयोग केला. आपली रसिकता आणि ऋणग्राहकता जपणे हे त्यांचे वेगळेपण म्हणूनच आपल्याला ते आकर्षित करतात.

होमना २०१६